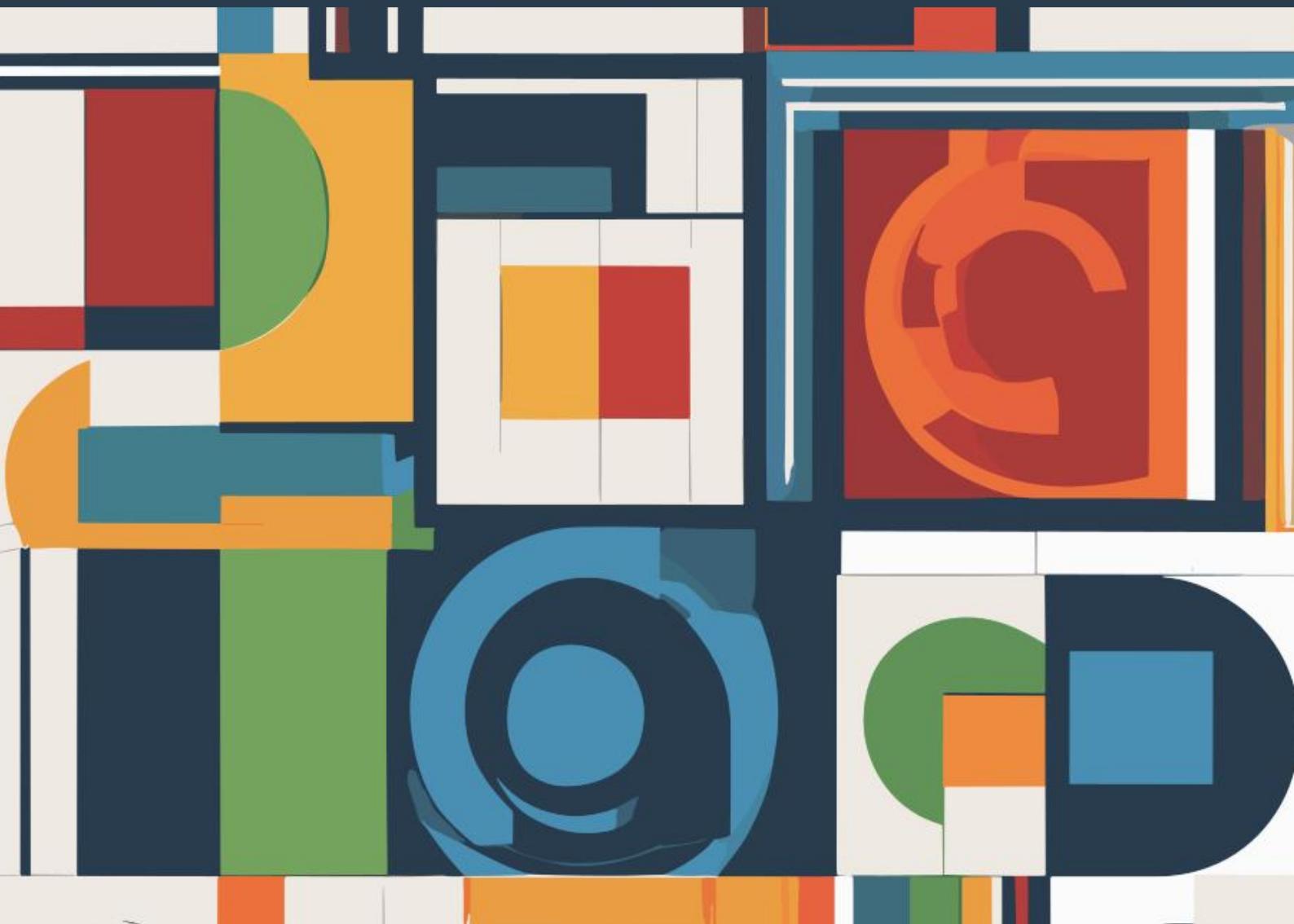

PLURALIZAM U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI - BOGATSTVO RAZLIČITOSTI

XXXVI. Proljetna škola školskih knjižničara
Republike Hrvatske

ZBORNIK RADOVA

XXXVI. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske

Sveti Martin na Muri, 22., 23. i 24. travnja 2024. godine

PLURALIZAM U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI - BOGATSTVO RAZLIČITOSTI

Zbornik radova

Agencija za odgoj i obrazovanje
Zagreb, 2024.

Agencija za odgoj i obrazovanje
Education and Teacher Training Agency

NAKLADNIK

Agencija za odgoj i obrazovanja
Donje Svetice 38
10 000 Zagreb
www.azoo.hr

ZA IZDAVAČA

v. d. ravnateljica Daria Kurtić, prof.
© Agencija za odgoj i obrazovanje, 2024.

UREDNICI

dr. sc. Josip Strija i Adela Granić

PROGRAMSKI ODBOR

Žaklin Antonijević, Ksenija Banović, Mira Barberić, Tinka Barbutov Krsteva, Helena Barić Karajković, Marija Blažević, Marijana Blažević, Nensi Čargonja Košuta, Mirjana Čubaković, Amadea Draguzet, Barbara Dukarić, Adrijana Hatadi, Marijana Jelinić Pezo, Darija Jurić, Ivana Kosko, Ana Marinić, Samanta Matejčić Čotar, Kristina Nikić, Ivana Norac, Ivana Ostrikci, Marijana Pavić, Gordana Perkić, Danijela Petani, Tanja Radiković, Ružica Rebrović Habek, Josip Rihtarić, Nikolina Rukavina, Snježana Sedlar, Blanka Špeglić, Vedran Šperanda, Adriana Turić Erceg, Sandra Vidović, Vlatka Vučić, Davor Žažar i Adela Granić

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Tinka Barbutov Krsteva, Mirjana Čubaković, Diana Dorkić, Miroslav Gakić, Adrijana Hatadi, Đurđa Ivković Macut, Biljana Krnjajić, Suzana Karloci Kvakan, Gabrijela Mahmutović, Sandra Marković Pogačić, Nataša Mesić Muharemi, Kristina Nikić, Tanja Radiković, Ivana Rakonić Lekovar, Lea Resman Borković, Robert Posavec, Dragica Pršo, dr. sc. Dražen Ružić, Draženka Stančić, dr. sc. Josip Strija, Blanka Špeglić i Adela Granić

GRAFIČKO UREĐENJE I NASLOVNICA

dr. sc. Josip Strija

ISSN 1847-6074

Računalni zapis
Zbornik izlazi jedanput godišnje

Objavljeno u Hrvatskoj 2024. i dostupno na mrežnim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje

Zahvale

Zahvaljujemo svima koji su pomogli u pripremi i ostvarenju XXXVI. Proljetne škole školskih knjižničara.

Posebno zahvaljujemo:

- **Zboru i učenicama Gimnazije Josipa Slavenskog Čakovec**
- **Chriztel Renae Aceveda**, učenici OŠ Sveti Martin na Muri
- **Kulturno-umjetničkoj udruzi „Veseli Međimurci“ Čakovec**
- **Zrinskoj gardi Čakovec**

za nastup na svečanosti otvorenja

- ravnateljici OŠ Sveti Martin na Muri gospođi **Petri Novinščak**
 - ravnateljici Gimnazije Josipa Slavenskog Čakovec gospođi **Sandri Breka-Ovčar**
 - načelniku općine Sveti Martin na Muri gospodinu **Martinu Sršenu**
- za pomoć u organizaciji kulturno-umjetničkog programa otvaranja
- članovima **Programskog i Organizacijskog odbora** za odabir predavanja, radionica i primjera dobre prakse te pripremu i organizaciju stručnog skupa

dr. sc. Josipu Striji za izuzetan doprinos, estetski senzibilitete i digitalne vještine u stvaranju mrežne stranice s programom dostupne na poveznici URL: <https://sites.google.com/view/pssk2024> i Zbornika XXXVI. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske

Uvodna riječ

Poštovane kolegice i kolege,

Ima li bogatijeg okruženja od školske knjižnice? To je mjesto gdje se susreću različite ideje, raznolike perspektive i nebrojene mogućnosti učenja. Kao stručnjaci u obrazovanju, svjesni smo da je pluralizam ključan element u stvaranju dinamičnog i inkluzivnog okruženja u školama. Zato je tema našeg državnog stručnog skupa "Pluralizam u školskoj knjižnici - Bogatstvo različitosti" od vitalnog značaja.

Ovaj Zbornik predstavlja skup stručnih radova, ideja i iskustava koja su podijelili školski knjižničari iz cijele zemlje. U njemu ćete pronaći inspirativne priče o tome kako su školske knjižnice postale centri pluralizma, pružajući prostor za različite kulture, interese i svjetonazore. Kroz ove radove, istražujemo kako školske knjižnice mogu postati mostovi koji povezuju različitosti, potičući dijalog, razumijevanje i poštovanje.

Svaki rad u ovom Zborniku predstavlja korak naprijed u razumijevanju važnosti pluralizma u školskoj knjižnici. Od promicanja književnosti koja odražava različite identitete do implementacije programa koji potiču raznolikost učenja, ovi radovi pružaju dragocjene uvide i praktične primjere koji nadahnjuju i informiraju sve nas koji radimo u području obrazovanja.

Nadamo se da će ovaj Zbornik biti izvor inspiracije i poticaj za daljnji razvoj školskih knjižnica kao mjesta koja cijene i slave različitost. Uz vašu predanost i inovativnost, vjerujemo da možemo stvoriti školske knjižnice koje su istinska oaza pluralizma i koje obogačuju živote svih naših učenika.

Josip Strija i Adela Granić

SADRŽAJ

Plenarna predavanja

dr. sc. Kristina Romić, Gabrijela Golubić	15
Obrazovna robotika kao oblik umjetne inteligencije	
Ksenija Kesegi-Krstin, Daliborka Pavošević	20
Regionalni centar kompetentnosti i školska knjižnica	
Robert Posavec	28
Strateškim planiranjem do razvoja identiteta škole: pluralizam u školskoj knjižnici	

Radionice - osnovne škole

dr. sc. Irena Bando, Anita Drenjančević	39
Glagoljica-umjetnička i digitalna čarolija za kreativno učenje	
dr. sc. Irena Bando, dr. sc. Marija Purgar	43
Vizualni identitet kao sklad književnog, likovnog i digitalnog stvaralaštva	
Darija Benaković, Mirna Pavić	49
Paunašev let kroz međupredmetne teme	
Ana Brčić Bauer, Melita Horvatek Forjan	53
Sretan rođendan!	
Ivana Brkić Klimpak	58
Pametni knjižničari više se igraju	
Gorana Hasel, Zrinka Jurić	62
Od priče do govora	
Stojanka Lesički	67
Zvučni mamac i podcast u funkciji poticanja čitanja i medijske pismenosti	
Davorka Lovrić Vlašić	71
AI - čarobni štapić u obrazovanju	
Ivana Rakonić Leskovar, Biljana Krajačić	73
Lektirni izazovi	
Nikolina Sabolić	77
Isprobajmo suradničko učenje	
mr. sc. Zorka Renić, Ana Sudarević, Gordana Šutej	81
Strategije čitanja : timsko poučavanje	

Radionice - srednje škole

Marija Bratonja Ptica duše	87
Svetlana Dupan Mandale smiruju um	89
Tatjana Kreštan, Snježana Zbukvić Ožbolt Ogledalo, ogledalce, kaži mi...	93
Daliborka Pavošević, Sandra Matijević Biblioterapija za srednjoškolce	98
dr. sc. Josip Strija Epistemički baloni i komore jeke - što kad balončić pukne?	102

Primjeri dobre prakse osnovne škole

Anita Drenjančević Projekt poticanja čitanja "Čitanje bez muke"	109
Marija Gajski Dobrota, kako god okreneš!	114
mr. sc. Tatjana Horvat Nizanje perli u školskoj knjižnici: od „dječje igre“ do “ozbiljnog posla“ (čitaj: projekta)	119
Kristina Jakoubek Tik-tAk izazov	125
Snježana Kovačević Multimedijska ekološka priča iz školske knjižnice: raznolikost pristupa učenju o održivosti	132
Stojanka Lesički Misli održivo – ne bacaj školske obroke	136
Jasenka Marmilić Digitalni građani	140
Nataša Narančić Zaigraj (inter)aktivno!: Kako je korištenje modernih društvenih igara obogatilo našu školsku knjižnicu	146
Ivana Ostrički Obiteljski dan u školskoj knjižnici	153
Mona Othman Pričama do digitalne dobrobiti	161

Suzana Pracaić	166
„Dogodovštine jedne stonoge“	
Ljiljana Radovečki, Lana Zlatar-Pravica	171
Mjuzikl „Kralj lavova“ na dar školi za rođendan	
Tatjana Šijaković Katarinček	175
Kreativan pristup u radu s darovitim učenicima kroz izradu slikovnice o kralju Zvonimiru	
dr. sc. Anita Tufekčić, Biljana Krnjajić	181
Snimi svoj prvi film kroz volontiranje	
Mirela Tuhtan, Mia Host	185
PoduzEtno	
Jelena Zajić, Stipe Radić	191
Čitanje u doba digitalnih alata: korištenje digitalne tehnologije za poticanje čitanja na primjeru bajke "Kjel: crna labud-ptica"	

Primjeri dobre prakse srednje škole

Diana Dorkić, Mirela Berlančić	199
U potrazi za Faustom Vrančićem	
Svetlana Dupan	203
Mandale	
Romina Fic	208
Doživi čitanje	
Ksenija Kesegi-Krstin	214
Upoznaj svoje sugrađane!	
Maja Medenjak	219
Školski podcast ili kako povećati vidljivost knjižnice	
doc. dr. sc. Milica Mikecin	226
Neugodno nam je priznati	
Martina Plaščak	232
Igra – zabranjeno voće u knjižnici	
Madlen Zubović	239
Pluralizam u pristupu kreiranja udžbenika za HJ, književnost i komunikacijske vještine 21. stoljeća: Ima li tu mjesta za mene, školsku knjižničarku?	

Predavanja

Obrazovna robotika kao oblik umjetne inteligencije

dr. sc. Kristina Romic

kromic@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Gabriela Golubić

gabriela.golubic@skole.hr

Osnovna škola Ivan Benković, Dugo Selo

Sažetak

U digitalnom dobu školske knjižnice se suočavaju s brojnim izazovima. Potreba za prilagodbom novim tehnologijama, potrebama i interesima korisnika postaje sve izraženija. Jedan od načina kako školske knjižnice mogu poboljšati svoje usluge i privući više korisnika je uvođenje robotike u edukaciju učenika. Obrazovna robotika može provoditi na različite načine, ovisno o ciljevima, sadržaju, metodama i resursima. Primjeri uključuju robotičke radionice, projektnu nastavu u knjižnici i robotičke lige. Ove aktivnosti omogućuju učenicima da se upoznaju s robotikom, razviju svoje vještine i zabave se dok istovremeno produbljuju i proširuju svoja znanja i iskustva u robotici.

Ključne riječi

Školske knjižnice, obrazovna robotika, umjetna inteligencija

Summary

In the digital age, school libraries face many challenges. The need to adapt to new technologies, needs and interests of users is becoming more and more pronounced. One of the ways that school libraries can improve their services and attract more users is the introduction of robotics in the education of students. Educational robotics can be implemented in different ways, depending on the goals, content, methods and resources. Examples include robotics workshops, library project classes, and robotics leagues. These activities allow students to learn about robotics, develop their skills and have fun while simultaneously deepening and expanding their robotics knowledge and experience.

Key words

School libraries, educational robotics, artificial intelligence

UVOD

Školske knjižnice su važno mjesto za poticanje čitanja, učenja i informacijske pismenosti kod učenika, a nude raznovrsne izvore informacija, usluge i aktivnosti koje podržavaju nastavni plan i program, razvoj vještina i osobnih interesa učenika. Kako bi poboljšale svoju učinkovitost i kvalitetu, školske knjižnice trebaju pratiti i primjenjivati nove tehnologije i inovacije koje mogu olakšati i obogatiti njihov rad. Jedna od takvih tehnologija je umjetna inteligencija (UI), koja se sve više koristi u različitim sektorima i područjima, uključujući i obrazovanje. Umjetna inteligencija ima potencijal transformirati način na koji radimo, učimo i živimo. Ona nam omogućava da automatiziramo i optimiziramo zadatke, da personaliziramo i prilagodimo usluge i sadržaje, da podržimo i potaknemo učenje i informacijsku pismenost (Marr, 2023).

S obzirom na to da ne postoji niti jednostavan odgovor na pitanje što je inteligencija općenito, slično je i s pitanjem *što je umjetna inteligencija*. Ni na njega nije moguće dati jedan jednostavan i jednoznačan odgovor. Umjetna inteligencija (UI) nije vrsta inteligencije koja se može opisati kao biološka ili evolucijska. Naprotiv, ona je rezultat čovjekova procesa stvaranja. Mnogi su je znanstvenici definirali, ali ne postoji jedna, jasno određena definicija. Pojednostavljeni bismo mogli reći da je to sposobnost strojeva, računala, robota ili nekih drugih digitalnih sustava da oponašaju djelovanje čovjeka. Oni mogu učiti, obavljati zadatke i rješavati probleme te donositi zaključke na osnovi nekih podataka ili predviđati razne ishode (Kager, 2023). Umjetna inteligencija temelji se na analizi i obradi velikih količina podataka pomoću algoritama i modela koji mogu učiti i poboljšavati se na temelju iskustva i povratnih informacija, a može se primijeniti u različitim oblicima i razinama, od jednostavnih pravila i procedura do složenih sustava koji mogu imitirati ljudsku interakciju i kreativnost. Cilj umjetne inteligencije jest olakšati ljudima život i rad obavljanjem različitih zadataka. Umjetna inteligencija ima mnoge potencijalne primjene i prednosti i za školske knjižnice kao što su:

- Automatizacija i optimizacija rutinskih i administrativnih zadataka: katalogizacija, inventarizacija, posudba, povrat, rezervacija i naplata knjiga i drugih materijala.
- Personalizacija i prilagodba usluga i sadržaja za korisnike, kao što su preporuke, pretraživanje, filtriranje, ocjenjivanje i komentiranje knjiga i drugih materijala. Umjetna inteligencija također pomaže u analizi preferencija, potreba i ponašanja korisnika te im pruža relevantne i zanimljive informacije i resurse koji odgovaraju njihovim interesima i razinama.
- Podrška i poticanje učenja i informacijske pismenosti kod korisnika, kao što su tutorijali, kvizovi, igre, simulacije, virtualna i proširena stvarnost, chatbotovi i glasovni asistenti.
- Umjetna inteligencija pomaže u kreiranju interaktivnih i prilagodljivih okruženja za učenje, koji mogu pratiti i ocjenjivati napredak i razumijevanje korisnika te im davati povratne informacije i savjete.

Međutim, umjetna inteligencija također ima neke izazove i ograničenja za školske knjižnice, kao što su etička, pravna, tehnička, finansijska, pedagoška i organizacijska pitanja. Stoga, školske knjižnice trebaju biti svjesne i oprezne pri korištenju i primjeni umjetne inteligencije, te pratiti i evaluirati njene učinke i rezultate. Pri evaluaciji mogu pomoći Etičke smjernice namijenjene nastavnom osoblju za upotrebu umjetne inteligencije i podataka u poučavanju i učenju. (Europska komisija, 2022).

OBRAZOVNA ROBOTIKA

Umjetna se inteligencija primjenjuje u raznim područjima, kao što su znanstveno-tehnička istraživanja koja tada donose nove spoznaje te ljudski rad gdje služi kao pomagalo. Zanimanje za umjetnu inteligenciju pronalazi se i u području robotike, ekspertnih sustava, psihologije, filozofije, razumijevanju i obradi umjetnih i prirodnih jezika, automatskom pretraživanju, metodama prikaza znanja. Najrazvijenija su istraživanja iz područja robotike, posebno ona vezana uz strojeve čiji je glavni zadatak brzinom i pouzdanošću nadmašiti ljudske sposobnosti.

Robotiku je teško definirati, odnosno ne postoji univerzalna definicija. Za mnoge robotika predstavlja drugačije stvari. Primjerice, Kovačić, Bogdan i Krajči (2002) područje robotike definiraju kao višedisciplinarnu znanstvenu granu koja bavi istraživanjem, dizajniranjem, izradom te primjenom robota, pri čemu objedinjuje znanja iz područja elektronike, računarstva, mehanike i automatike. Birk (2011) područje robotike pak definira kao interdisciplinarnu znanstvenu granu koja kombinira „električne i mehaničke komponente „tijela“ s računalnim „mozgovima“. Shodno tome, strojarstvo, elektrotehnika i računalna znanost temeljne su discipline uključene u robotiku. Slično tome, Tech Might (2021) područje robotike definira kao „sjedište znanosti, inženjerstva i tehnologije koja proizvodi strojeve zvane roboti koji zamjenjuju ili ponavljaju ljudske radnje.“ Iz navedenih definicija, možemo zaključiti kako se svi slažu da robotika koristi znanja mehanike, elektrotehnike i programiranja, no uz ova znanja se vrlo često koriste i znanja iz područja matematike, fizike i drugih znanosti kako bi se riješio problem. Razvojem tehnologije i umjetne inteligencije, funkcija robota se mijenja. Od industrijskih strojeva koje se po svojim karakteristikama smatralo „neinteligentnima“, roboti postaju radni partneri ljudskim bićima.

Grana robotike koja se primjenjuje u obrazovnom sustavu naziva se *obrazovna robotika*. Ona podrazumijeva korištenje edukativnih robota u sklopu nastavnog procesa putem kojih potiče složene koncepte i apstraktno učenje kod učenika. Prilikom uvođenja robotike u obrazovni sustav nije riječ samo o učenju o robotima, nego i o učenju s robotima. Učenici zapravo najbolje uče o robotima kroz njihovu izradu i rješavanje problema. U sklopu obrazovne robotike, učenici razvijaju nove vještine, koncepte i jačaju sustav razmišljanja. Nastava robotike omogućuje aktivniju ulogu učenika, različite oblike i metode rada, vizualno i praktično učenje te razvoj kognitivnih i socijalnih vještina, a proces učenja postaje važniji od procesa poučavanja. Također, u pedagoškom se pristupu robotiku povezuje s timskim radom, projektnim učenjem i rješavanjem problema kroz koje učenik razvija kreativnost (Ruiz Rey, Hernández Hernández i Cebrián de la Serna, 2018). Dok se kod mlađih učenika potiče razvijanje mašteta kroz proces sastavljanja robota, starijih učenici sami slažu, spajaju elektroniku koju posjeduje i programiraju mobilnog robota (Piperčević, 2018). Uvođenjem robotike u obrazovni sustav, učenike se nastoji potaknuti na razvijanje

tehnološkog stvaralaštva kroz izradu „novih, učinkovitijih i ekološki prihvatljivijih automatiziranih tehničkih tvorevina.

Primjena robotike u obrazovanju dovodi do poboljšanja logičnog razmišljanja kod učenika već u osnovnoj školi. Učenike je važno naučiti ponešto o robotici i automatici jer smo u današnjoj svakodnevici sve više okruženi automatskim sustavima i robotima. Ideja uvođenja robotike u opće obrazovanje zasnovana je na uvjerenju da će se time osigurati lakše i jednostavnije korištenje robota, usvojiti opće znanje o načelima robotskih naprava te ospozobiti učenike da kritički promatraju i manipuliraju automatiziranim uređajima, s ciljem njihove nadogradnje i poboljšanja. Primarni ciljevi ovakve nastave je usmjeren na razvoj spoznajnih vještina ili drugim riječima, kognitivnih mehanizama učenika za uspješno rješavanje tehničkih problema. Jedna od najvećih prepreka koje pronalazimo za uvođenje robotike u školama je opremljenost škola. Neke su škole imaju svu potrebnu edukacijsku opremu i računala pa imaju mogućnost omogućiti djeci pravu edukaciju u robotici i mogu prijaviti djecu na razna natjecanja iz robotike, dok s druge strane neke škole nemaju ni minimalne mogućnosti za poučavanje automatike i robotike. Osiguravanje minimalnih uvjeta u školama bi omogućilo svim školama pravu edukaciju u robotici (Veronika Brlek, 2020).

U Hrvatskoj se STEM pristup obrazovanju sve više razvija i promovira u posljednjih nekoliko godina. Kroz različite EU projekte, brojne osnovne i srednje škole su se uključile u STEM aktivnosti i opremile se tehnologijom. Institut za razvoj i inovativnost mladih je pokrenuo najveći izvannastavni STEM program u Europi kroz pokret Croatian Makers koji je omogućio korištenje robotske tehnologije učenicima diljem zemlje. Značajan projekt koji se provodi u hrvatskim školama je i STEMwave – Škola budućnosti kojeg su pokrenule tvrtke Stemi i Infobip. Cilj projekta Škola budućnosti je učiniti hrvatski školski sustav svjetskim predvodnikom koji donosi najmodernija znanja iz industrije u okviru školskih programa umjetne inteligencije i robotike za osnovne i srednje škole. Također, projekt okuplja tehnološku zajednicu Hrvatske koja ulaže u budućnost djece, a uvođenjem novih znanja kao što su umjetna inteligencija, Internet of Things i crowdfunding popularizira se obrazovanje u Hrvatskoj. Svake godine, sve do 2025., uvodit će se najrelevantnija znanja iz industrije 4.0. u školski sustav s ciljem pretvaranja učionica u inovacijske laboratorije. Inženjeri tehnoloških tvrtki uključenih u projekt imaju prilike mentorirati učenike u izradi završnih projekata i prenositi znanje na njihove učitelje. Time tvrtka ostvaruje snažnu društvenu odgovornost i povećava zadovoljstvo svojih zaposlenika, a na kraju projekta okupljaju se škole i tehnološke tvrtke na godišnjoj konferenciji. Učenici i učitelji prezentiraju svoje projekte, imaju prilike poslušati motivacijska predavanja iz industrije i isprobati tehnološke proizvode koji se razvijaju u Hrvatskoj.

VRSTE ROBOTA KOJE SE KORISTE U EDUKACIJI UČENIKA U HRVATSKIM ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA

Zbog atraktivnosti različitih robotskih i automatskih uređaja i naprava, sadržaji robotike postali su predmetom interesa učenika različite dobi i predmetom poučavanja u nastavnim i izvannastavnim školskim aktivnostima. U hrvatskim školama se koriste različite vrste roboata, a brojne školske knjižnice su također uključene u edukaciju učenika. Neki od roboata koje se koriste u svrhu edukacije u školskim knjižnicama su: micro:bit, mBOT, Micro:maqueen, Hexapod, Podvodni robot, Lego, Arduino.

Micro:bit je malo računalo koje se može programirati i koristiti za razne kreativne i edukativne projekte. *Micro:bit* se koristi u školama širom svijeta, uključujući i Hrvatsku, kako bi se potaklo učenje STEM-a (znanost, tehnologija, inženjerstvo i matematika) i razvile digitalne vještine. Učenici mogu koristiti *micro:bit* za izradu igrica, glazbenih instrumenata, semafora, termometara, alarmnih sustava i još mnogo toga. *Micro:bit* se može programirati pomoću različitih uređivača, kao što su MakeCode, Python, Scratch i drugi. *mBot* je robot koji se sastoji od senzora, motora, LED dioda i zvučnika. Učenici ga mogu programirati pomoću vizualnog jezika Scratch ili Arduino IDE-a. *mBot* je korišten u projektu Croatian Makers lige, najvećem robotičkom natjecanju u EU. *Hexapod* je robot u obliku pauka koji ima šest nogu i može se kretati u raznim smjerovima. Učenici ga mogu sastaviti i programirati pomoću mobilne aplikacije ili Pythona. *Hexapod* je razvijen od strane hrvatske tvrtke Stemi i privukao je pažnju škola širom svijeta. (STEMI. (2021). Stemi Hexapod. <https://stemis.education/solutions/stemi-hexapod/>).

Podvodni robot je robot koji može roniti i snimati podvodni svijet. Učenici ga mogu upravljati pomoću daljinskog upravljača ili tableta. Podvodni robot je korišten u projektu Građanska znanost: mjerjenja i promatranja mora, koji je omogućio učenicima da istražuju morsko okruženje. Lego je sistem kockica i elemenata koji omogućuje izgradnju raznih modela, od jednostavnih do složenih, koji se mogu pokretati i programirati. *Arduino* je platforma za mikrokontrolere koja se sastoji od pločice s elektroničkim komponentama i softvera za programiranje. Arduino se može povezati s Lego modelima i drugim senzorima i aktuatorima, te tako stvarati interaktivne i inteligentne projekte. Lego i Arduino se koriste u školama kako bi se potaklo kreativno i praktično učenje, razvile logičke i programerske vještine, te potaknula suradnja i timski rad među učenicima. *Micro:maqueen* je edukacijski robot koji se može programirati pomoću micro:bita, malog računala koje ima razne senzore i značajke. Micro:maqueen je pogodan za učenje osnova robotike i programiranja, te za sudjelovanje u robotičkim natjecanjima i radionicama. Micro:maqueen ima motore, LED diode, zvučnik, senzore za praćenje linija i prepreka, te priključke za dodavanje drugih komponenti kao što je Huskylens AI kamera. Micro:maqueen se može programirati pomoću različitih jezika i uređivača, kao što su Mind+, MicroPython i MakeCode.

POBOLJŠANJE USLUGA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA PRIMJENOM OBRAZOVNE ROBOTIKE

U digitalnom dobu, školske knjižnice se suočavaju s brojnim izazovima. Potreba za prilagodbom novim tehnologijama, potrebama i interesima korisnika postaje sve izraženija. Jedan od načina kako školske knjižnice mogu poboljšati svoje usluge i privući više korisnika je uvođenje robotike u edukaciju učenika. Obrazovna robotika može provoditi na različite načine, ovisno o ciljevima, sadržaju, metodama i resursima. Primjeri uključuju robotičke radionice, projektnu nastavu u knjižnici i robotičke lige. Ove aktivnosti omogućuju učenicima da se upoznaju s robotikom, razviju svoje vještine i zabave se dok istovremeno produbljuju i proširuju svoja znanja i iskustva u robotici. S pojavom suvremenih tehnologija u knjižničnom poslovanju, funkcija knjižnice se mijenja. Knjižnica postaje temelj u pružanju znanja o korištenju novih tehnologija koje postaju integrirani dio obrazovanja učenika i cjelokupnog nastavnog osoblja. Nove generacije korisnika odrastaju u digitalnom okruženju dok školski knjižničari, kao informacijski, ali i stručnjaci s naprednim informatičkim vještinama, moraju svoj rad prilagoditi digitalnim uslugama. Školski knjižničar specifičan je po tome što velik dio njegova rada obuhvaća odgoj i obrazovanje učenika. Školska knjižnica je mjesto gdje je učenik ključan korisnik, a školski knjižničar osoba koja će ga voditi, motivirati i naučiti koristiti sve izvore znanja koja će mu biti potrebna u dalnjem radu. Kako bi se pratio razvoj i primjena novih tehnologija u poslovanju, knjižničari se moraju uključivati u različite programe dodatnog obrazovanja koje će im omogućiti usvajanje novih znanja i vještina. Obrazovna robotika može poboljšati kvalitetu i raznolikost usluga koje školske knjižnice pružaju učenicima i nastavnicima, povećati privlačnost i posjećenost školskih knjižnica od strane učenika i nastavnika te unaprijediti ulogu i status školskih knjižničara u obrazovnom sustavu.

ZAKLJUČAK

Umjetna inteligencija je tehnologija koja ima veliki potencijal za poboljšanje kvalitete i učinkovitosti školskih knjižnica, ali i za obogaćivanje učenja i informacijske pismenosti učenika. Jedan od načina primjene umjetne inteligencije u knjižnicama je obrazovna robotika koja se bavi korištenjem robota kao alata za učenje i poučavanje aktivnosti koje potiču njihovu kreativnost, rješavanje problema, timski rad i STEM obrazovanje. Obrazovna robotika je zanimljiva i motivirajuća metoda učenja koja omogućuje učenicima da steknu praktične vještine i znanja potrebne za budućnost. Knjižničari i korisnici trebaju biti svjesni mogućnosti i ograničenja umjetne inteligencije te aktivno sudjelovati u njenom razvoju i primjeni u knjižnicama. Međutim, primjena umjetne inteligencije uključujući i robotiku također ima neke izazove i ograničenja, kao što su etička, pravna, tehnička, financijska, pedagoška i organizacijska pitanja. Stoga, školske knjižnice trebaju biti svjesne i oprezne pri korištenju i primjeni umjetne inteligencije i robotike, te pratiti i evaluirati njene učinke i rezultate. Umjetna inteligencija i robotika nisu zamjena za ljudsku inteligenciju, već alati koji mogu poboljšati i obogatiti rad i usluge školskih knjižnica. Robotika i informacijsko-

sko-komunikacijske tehnologije zahtijevaju promjenu tradicionalnog pristupa obrazovanju i nastavi, koji nije u skladu s potrebama modernog društva, a školske knjižnice trebaju pratiti tehnološki napredak i pripremati učenike za novu okolinu s vještinama kao što su kritičko mišljenje, fleksibilnost, IKT, donošenje odluka, rad u timu i komunikacija. Kroz prilagodbu novim tehnologijama i potrebama korisnika, školske knjižnice mogu poboljšati svoje usluge, privući više korisnika i unaprijediti svoju ulogu u obrazovnom sustavu. Obrazovna robotika predstavlja izazov, ali i veliku priliku za školske knjižnice.

LITERATURA

1. Birk, "What is Robotics? An Interdisciplinary Field Is Getting Even More Diverse [Education]," in IEEE Robotics & Automation Magazine, vol. 18, no. 4, pp. 94-95, Dec. 2011, doi: 10.1109/MRA.2011.943235.
2. Brlek, V. i Oreški, P., 2020. Edukativni roboti i njihova primjena u obrazovanju. Hrvatski sjever, 15(54), str. 115-128.
3. Candela, G., Sáez, M. D., Escobar Esteban, Mp., & Marco-Such, M. (2022). Reusing digital collections from GLAM institutions. Journal of Information Science, 48(2), 251-267. <https://doi.org/10.1177/0165551520950246>. Pristupljeno 13. veljače 2024.
4. Cox, A.M., Pinfield, S. and Rutter, S. (2019), "The intelligent library: Thought leaders' views on the likely impact of artificial intelligence on academic libraries", Library Hi Tech, Vol. 37 No. 3, pp. 418-435. <https://doi.org/10.1108/LHT-08-2018-0105>. Pristupljeno 13. veljače 2024.
5. Europska komisija. (2022). Etičke smjernice namijenjene nastavnom osoblju za upotrebu umjetne inteligencije i podataka u poučavanju i učenju. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije. <https://doi.org/10.2766/246>. Pristupljeno 13. veljače 2024.
6. Igraj Uči Rasti. (2020). Šta je STEM obrazovanje? Zagreb: Igraj Uči Rasti.
7. Kager, Dalia (2023). Umjetna inteligencija: razvoj i primjena. Zagreb, Školska knjiga.
8. Kovačić, Z., Bogdan, S. i Krajči, V. (2002). Osnove robotike. Zagreb, HR: Graphis.
9. Marr, B., Ward, M., Brzić, B., Vranešić, P. (2022). Umjetna inteligencija u praksi: kako je 50 uspješnih tvrtki iskoristilo umjetnu inteligenciju za rješavanje problema. Zagreb: Mate.
10. Oyelude, A.A. (2021), "AI and libraries: trends and projections", Library Hi Tech News, Vol. 38 No. 10, pp. 1-4. <https://doi.org/10.1108/LHTN-10-2021-0079>.
11. Tech Might (2021). What is ROBOTICS | Robotics Explained. <https://www.youtube.com/watch?v=htjRUL3neMg>.
12. Van Strien, D., Bell, M., McGregor, N.R. Trizna, M... (2022). An Introduction to AI for GLAM. Proceedings of the Second Teaching Machine Learning and Artificial Intelligence Workshop, in Proceedings of Machine Learning Research 170:20-24 Available from <https://proceedings.mlr.press/v170/strien22a.html>. Pristupljeno 13. veljače 2024.

Regionalni centar kompetentnosti i školska knjižnica

Ksenija Kesegi-Krstin
ksenija.kesegi-krstin@skole.hr
Ugostiteljsko-turistička škola, Osijek

Daliborka Pavošević
daliborka.pavosevic@skole.hr
Elektrotehnička i prometna škola Osijek

Sažetak

U vremenu masovnog iseljavanja radno sposobne generacije razvidan je i pad učeničke populacije u svim hrvatskim školama, posebice strukovnim. Uspostava regionalnih centara kompetentnosti prilika je za razvoj strukovnog obrazovanja, motiviranje i zadržavanja učeničke populacije, ali i za razvoj lokalnog gospodarstva i zajednice u cijelini.

Predavanje će ponuditi dva načina uključenosti školskog knjižničara u aktivnosti regionalnih centara kompetentnosti s naglaskom na razvoj digitalnih vještina koje su stečene u neformalnim oblicima učenja. U uvodnom će dijelu biti riječi o tome što su regionalni centri kompetentnosti i koja im je zadaća. Potom će biti predstavljeni rezultati ankete koja je provedena među knjižničarima u regionalnim centrima kompetentnosti. Ti rezultati potvrđuju početne hipoteze i zahtijevaju potrebu za kontinuiranim cjeloživotnim stručnim usavršavanjem školskih knjižničara.

Ključne riječi

anketa, cjeloživotno stručno usavršavanje, digitalne vještine, RCK-a

Summary

In the period of mass emigration of working age generations, student population in Croatian schools has apparently been in decline, especially in vocational schools. Setting up regional competence centers gives the opportunity for development of vocational education, motivating and maintaining student population, as well as local economy and community development in general.

The lecture will offer two ways of school librarian's participation in the activities of regional competence centres with a focus on developing digital skills acquired in informal types of education. The introductory part will outline the definition of regional competence centers and their task. Survey results, carried out among librarians in regional competence centres, will be presented afterwards. Those results confirm the initial hypothesis and require continuous lifelong professional training of school librarians.

Key words

survey, digital skills, lifelong professional training, Regional Competence Center

UVOD

Donošenjem Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 2016. - 2020.¹ Republika Hrvatska definirala je viziju strukovnog obrazovanja i osposobljavanja do 2020. godine koje će biti usmjereni na kvalitetu i učinkovitost, koje će biti privlačno, inovativno, relevantno, povezano s tržištem rada te koje će omogućiti stjecanje kompetencija za osobni i profesionalni razvoj te nastavak obrazovanja i cjeloživotno učenje. Suvremeno strukovno obrazovanje usmjereni je na učenika i ishode učenja i razvoj kompetencija za uspješno uključivanje na tržište rada i cjeloživotno učenje.

Regionalni centri kompetentnosti² mjesto su izvrsnosti strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u kojima se provode programi redovitog strukovnog obrazovanja, stručnog usavršavanja i cjeloživotnog obrazovanja kao i ostali oblici formalnog i neformalnog obrazovanja (učenje temeljeno na radu, natjecanja i prezentacije znanja i vještina i slično).

Svrha je RCK-a osigurati inovativne modele učenja, omogućiti vertikalnu prohodnost, izvrsnost nastavnika, predavača i mentora kod poslodavaca, kvalitetnu i vrhunsku infrastrukturu, konstruktivnu te kreativnu suradnju sa socijalnim partnerima, visokim učilištima, javnim sektorom, gospodarskim subjektima, ostatim regionalnim centrima te svim zainteresiranim institucijama u regiji i šire. U RH je 25 regionalnih cen-

¹ Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 2016. – 2020. [https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Program razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja \(2016.-2020.\).pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/StrukovnoObrazovanje/Program razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (2016.-2020.).pdf) Pristupljeno 31.1.2024

² Regionalni centri kompetentnosti. <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/srednjoskolski-odgoj-i-obrazovanje/reforma-strukovnog-obrazovanja/225> Pristupljeno 31.1.2024.

centara u osam sektora. Svaki RCK-a ima različiti broj partnerskih škola i modernizaciju strukovnog obrazovanja provodi sukladno potrebama svoje lokalne zajednice.

Provođenjem knjižnično informacijskog i medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO) školski su knjižničari uključeni u odgojno-obrazovni sustav i suradnju sa svim dionicima u odgojno-obrazovnom procesu. Vrlo se često bave organiziranjem raznih događaja, marketingom i promidžbom škole te osiguranjem kvalitete. Da bi istražile način uključenosti školskih knjižničara u rad regionalnih centara kompetentnosti autorice su kreirale anketu s naglaskom na područno-specifične (stručne) kompetencije (Barbarić, 2009 : 66)

- informacijska pismenost;
- profesionalna etika;
- izgradnja zbirk – kvalitetan odabir građe u skladu s ciljevima i potrebama korisnika;
- vrijednosna procjena građe;
- kvalitetna pohrana;
- poznavanje standarda i propisa;
- upravljanje građom;
- organizacija informacija o građi;
- identifikacija i selekcija građe;
- organizacija znanja (sadržajna);
- praćenje, poznavanje, primjena standarda;
- poznavanje i primjena metoda istraživanja

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja

U istraživanju je fokus bio na oblicima sudjelovanja školskog knjižničara u aktivnostima regionalnih centara kompetentnosti s naglaskom na područno-specifične (stručne) kompetencije.

Cilj istraživanja bio je ispitati broj uključenih knjižničara u aktivnosti regionalnih centara kompetentnosti te vrste aktivnosti koje su tom prilikom provodili.

Hipoteze

Prva hipoteza: Prepostavlja se da su knjižničari u provođenju aktivnosti RCK-a uključeni kao podrška glavnim aktivnostima, bez primjene područno-specifičnih kompetencija.

Druga hipoteza: Voditelji projektnog tima RCK-a nisu upoznati s kompetencijama školskih knjižničara i aktivnostima koje provode.

U svrhu istraživanja korištena je metoda ankete. Instrument istraživanja bio je anketni upitnik kreiran upravo za ovo istraživanje. Istraživanje je provedeno u studenom 2023. godine u 25 regionalnih centara kompetentnosti. U istraživanju je, od očekivanih 50 sudionika, sudjelovalo njih 12.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Većina je ispitanika iz RCK-a nositelja projekta, njih 7 (58.3%), a njih 5 (41, %) je iz partnerskih škola. Polovina ispitanika njih 6 (50%) dolazi iz RCK-a koji imaju 3 do 5 partnerskih škola. Troje ispitanika ne zna koliko imaju partnerskih škola.

Po sektorima, isti broj ispitanika njih 3 (25%) dolazi iz ugostiteljstva i turizma, strojarstva i zdravstva, a 2 iz sektora elektrotehnike i računarstva te 1 ispitanik iz poljoprivrede.

Sudjelovanje po županijama: najviše odgovora stiglo je iz Varaždinske županije 3 (25%) i po 1 odgovor iz Požeško-slavonske, Osječko-baranjske, Grada Zagreba, Karlovačke, Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Zadarske županije.

Raznolika je situacija s obzirom na godine radnog iskustva što upućuje na dobru generacijsku uključenost ispitanika. Manje od 5 godina - dva ispitanika, od 5 do 10 godina - dva ispitanika, od 11 do 19 godina - tri ispitanika. Od 20 do 25 godina imamo dva ispitanika i više od 25 godina tri ispitanika.

Na pitanje jesu li u aktivnostima RCK-a sudjelovali kao školski knjižničari, potvrđno je odgovorilo njih 8 (66, 7%), a njih 4 (33.3%) nije sudjelovalo.

Ispitanicima su bile ponuđene sljedeće aktivnosti:

- voditelj edukacije/a iz medijske, informacijske ili digitalne pismenosti
- aktivno sudjelovanje u izvođenju programa za vanjske sudionike RCK-a - 1 ispitanik (8,3%)
- sudjelovanje u radnim skupinama, povjerenstvima za izradu strateških, zakonodavnih, kurikulumskih i sl. dokumenata na državnoj razini
- član tima za osiguranje kvalitete- 1 ispitanik (8,3%)
- (su)autor udžbenika/priručnika
- (su)autor digitalnih obrazovnih sadržaja
- ostalo -10 ispitanika (83,3%)

Na pitanje *Mislite li da je vaša profesionalna uključenost u rad RCK-a mogla biti značajnija?* , 8 ispitanika (66,7%) je potvrđno odgovorilo, 1 ispitanik (8,3%) je negativno odgovorio, a 3 ispitanika (25%) nisu sigurna.

Kao razloge svoje slabe uključenosti u aktivnosti RCK-a, 2 su ispitanika (16,7%) rekla da su izostavljeni na osobni zahtjev; 2 ispitanika (16,7%) smatra da nisu prepoznate kompetencije školskog knjižničara, a 8 ispitanika (66,7%) nije sigurno.

Ispitanici su imali mogućnost napisati koje su to aktivnosti koje bi proveli kao članovi tima RCK-a, a koje bi pomogle u vidljivosti knjižnice i knjižničara. Odgovori su sljedeći:

- Radila bih više na poticanju čitanja i nadopuni fonda
- Podrška procesu i kolegama (na zahtjev i samoinicijativno)
- Suradnja
- Integracija informacijskih vještina u nastavni plan i program strukovnih predmeta
- Izrada video materijala, prezentacija i drugih multimedijskih sadržaja
- Aktivno sudjelovanje na društvenim mrežama škole, mrežnoj stranici i dr.
- Pisanje sadržaja za promotivne materijale nastalih u okviru RCK-a projekta
- Sudjelovanje u organizacijskom odboru, timu za promidžbu, obrazovanju odraslih
- Poradila bih na komunikacijskoj strategiji knjižnice jer bi s promišljenim odnosima s javnošću knjižnica postala puno vidljivija, prepoznatljivija te time čak i potrebnija. Novim načinima promocije, napuštanjem fizičkih prostorija knjižnice, suradnjom sa zajednicom u kojoj knjižnica djeluje te raznim tehnikama i alatima odnosa s javnošću moguće je knjižnicu učiniti vidljivijom
- Edukacije uz medijske pismenosti
- Sudjelujem aktivno u izradi web stranica škole, fotografskom i filmskom dokumentiranju aktivnosti škole pa tako i RCK, u ljetnoj medijskoj školi stekao sam *certifikat filmskog montažera*
- Učinio bih više na predstavljanju knjižnice
- Naglasila bih interdisciplinarnost struke
- Kulturna i javna djelatnost

Iz ovih je odgovora vidljivo da se želje knjižničara kreću u standardnoj paleti djelatnosti, od podrške odgojno-obrazovnom procesu i suradnje, kulturne i javne djelatnosti, preko medijske pismenosti do marketinga i zagovaranja za školsku knjižnicu.

Prema očekivanjima, anketa je potvrdila obje početne hipoteze. Knjižničari su u provođenju aktivnosti RCK-a uključeni kao podrška glavnim aktivnostima (osnaživanje strukovnih nastavnika i njihovih kompetencija), bez primjene formalnih knjižničarskih kompetencija; voditelji projektnog tima RCK-a nisu upoznati s kompetencijama školskih knjižničara i aktivnostima koje mogu samostalno provoditi. Osim toga, anketa je pokazala lošu komunikaciju unutar škole ili nositelja projekta RCK-a i partnerskih škola, jer anketa nije proslijedena svim školskim knjižničarima. Pretpostavka je bila da bi u anketi broj sudionika mogao biti minimalno 50 (25 centara x 2 partnerske škole), a maksimalno 120 ispitanika (25 centara x 5 partnerskih škola). Ispitanici su istaknuli i određene poteškoće: knjižnica nema odgovarajući prostor (unatoč infrastrukturnim radovima), nabava knjižnične građe odvija se stihjski bez konzultacija sa školskim knjižničarom. Nakladnička je djelatnost u cijelosti povjerena agenciji koja vodi računa o procesu izrade i tiskanja stručne literature.

NAČINI UKLJUČENOSTI ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA U RCK

Poznato je da školski knjižničari redovito sudjeluju u različitim oblicima neformalnog i informalnog učenja svjesni potrebe stalnog stručnog usavršavanja, kako bi zadovoljili rastuće potrebe učenika i nastavnika. Evo nekih kompetencija na koje bi se knjižničari trebali usredotočiti:

Informacijska pismenost: Iako je pojam informacijske pismenosti već dugo prisutan u knjižničarskoj zajednici potrebno je kontinuirano usavršavanje u tom području. Naša je zadaća podučavanja učenika vještina informacijske pismenosti, uključujući učinkovite istraživačke strategije, kritičku procjenu izvora i etičku upotrebu informacija.

Digitalna transformacija: U današnjem digitalnom dobu, knjižničari se moraju dobro snalaziti u različitim tehnologijama, uključujući online baze podataka, digitalne izvore, e-knjige i multimedejske alate. Knjižnice sve više digitaliziraju svoje zbirke i usluge, čineći izvore dostupnijima na internetu. Stoga je i nužna suradnja s učiteljima kako bi integrirali vještine informacijske pismenosti u nastavu.

Upravljanje informacija: Knjižničari su vješti u organiziranju i učinkovitom upravljanju informacija, uključujući katalogizaciju, klasifikaciju i označavanje metapodataka. Oni osiguravaju da su knjižnični sustavi prilagođeni korisnicima i dostupni svim članovima školske zajednice. Uz rastuću zabrinutost oko privatnosti i sigurnosti podataka, knjižničari provode edukaciju i mjere za zaštitu privatnosti korisnika i knjižničnih sustava.

Upravljanje podacima i analitika: Knjižničari igraju ključnu ulogu u pomaganju korisnicima u upravljanju podacima, uključujući organiziranje, analizu i vizualizaciju podataka.

Uzimajući u obzir navedene kompetencije, školski knjižničari imaju ključnu ulogu u poučavanju unutar centara kompetencija, osnažujući učenike da razvijaju kritičko mišljenje, istraživački način učenja i svijest o potrebi cjeloživotnog učenja.

REGIONALNI CENTAR ELPROS

Regionalni centar kompetentnosti ELPROS u području elektrotehnike i računarstva usmjeren je na osiguravanje kvalitetnog sustava obrazovanja mladih, obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja uz potporu i suradnju s poslodavcima, osnivačima, razvojno-gospodarskim subjektima, strukovnim udruženjima, visokim učilištima, javnim i civilnim sektorom.

Važan je dio obrazovanja mladih područje medijske pismenosti - jednom od ključnih kompetencija 21. stoljeća. Prema široko prihvaćenoj definiciji, uključuje sposobnosti pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima.

Ove četiri komponente upućuju na prirodnu povezanost medijske pismenosti s pitanjima tehnološkog pristupa medijskom sadržaju; važnost kritičkih vještina, odnosno vještina analiziranja i vrednovanja, nužnih za interpretiranje i razumijevanje medijskih sadržaja; i komplementarnost iskustva proizvodnje i stvaranja sadržaja kao alata za učenje kako bi se povećale bitne kritičke sposobnosti.³

U okviru projekta RCK-a školska je knjižničarka uključena u tri edukacije. Sve su edukacije pokrivale područja knjižničarskih kompetencija i smjernica zadanih Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predš-

kolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje Republike Hrvatske. Petodnevna edukacija Upravljanje razredom, učenje za inovacije i poduzetništvo održana je u Istanbulu. U Osijeku su održane edukacije Razvoj kreativnog i inovativnog mišljenja učenika u trajanju od 9 sati i edukacija Digitalni marketing u trajanju od 40 sati. Na potonjoj su edukaciji obrađena sljedeća područja: osnove marketinga, osnove digitalnog marketinga, kreiranje digitalnih sadržaja za društvene mreže, stvaranje i obrada video materijala, stvaranje i obrada fotografija, *copy writing, content writing*.

Slika 1. Plakat Festivala pismenosti 2022.

Edukacije su potvrdile kako je cjeloživotno formalno i neformalno obrazovanje školskih knjižničara kvalitetno i kako knjižničari u svom poslu rade na svim segmentima marketinga. Stečene vještine vezane uz digitalni marketing knjižničarka koristi u radu na promidžbi škole na društvenim mrežama i stranicama škole, kulturnoj i javnoj djelatnosti. Dio je te promidžbe i

diseminacija materijala iz medijske pismenosti nastalih u sklopu provedenih projekata. Materijali uključuju i metodičke priručnike iz medijske pismenosti koji se mogu preuzeti i koristiti u nastavi.⁴ Priručnici obuhvaćaju teorijski i praktični dio u obliku gotovih radionica koje se mogu koristiti u redovnoj nastavi u sklopu medijskog obrazovanja ili kao izvannastavna aktivnost, a prilagođeni su učenicima srednje škole.

U sklopu aktivnosti RCK-a, školska je knjižničarka aktivno sudjelovala i u segmentu unapređenja rada škole. Tijekom trajanja projekta održana su tri Festivala pismenosti, trodnevne manifestacije s međužupanijskim sudjelovanjem, koje je organizirala školska knjižničarka uz kolegicu nastavnici Hrvatskog jezika.

Opsežna je organizacija uključivala osmišljavanje strukture festivala, pripremu i realizaciju radionica, proces vrednovanja i izrade potvrda te digitalni marketing prije, za vrijeme i nakon same manifestacije. Cilj Festivala pismenosti jest razvijati čitalačku, informacijsku, medijsku, matematičku i prirodoslovnu pismenost učenika i nastavnika. Održano je sedam radionica za učenike četiri godine i četrnaest radionica za učenike škola partnera, među kojima je bila i radionica promicanja čitanja za djecu vrtićke dobi 2023. godine. Radionice su osmislimi i realizirali nastavnici RCK-a ELPROS. Završna je promidžba i rad na vidljivosti festivala i samog RCK-a uključila i predstavljanje na III. danima medijske pismenosti u organizaciji Hrvatske mreže školskih knjižničara.

Slika 2. Plakat Festivala pismenosti 2023.

³ Medijska pismenost: Pojmovnik. <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>

⁴ Metodički priručnici iz medijske pismenosti. <https://drive.google.com/drive/folders/1ZRL3VycPpp2uZ8RaA6v5yxFWY0UJ3IvA>

Može se zaključiti kako je uloga školske knjižničarke u RCK ELPROS bila usmjeren na formalnu i ne-formalnu edukaciju, razvijanje raznospomenosti učenika, unaprjeđenje rada škole te promidžbu i marketing.

REGIONALNI CENTAR VIRTUOS

Ugostiteljsko-turistička škola Osijek međunarodno je prepoznatljiva institucija u školovanju kvalitetnih kadrova u sektoru ugostiteljstva i turizma. Škola je poznata po vrlo visokom stupnju tehničkih i tehnoloških standarda, ali i po motiviranim i stručnim nastavnicima koji ulažu u razvoj svojih znanja i vještina. Ideja o izgradnji repozitorija⁵ vezana je uz postupak samovrednovanja i osiguranja kvalitete koji se u školi kontinuirano provodi više od jednog desetljeća. Projekt VirtuOS je bila prilika da školska knjižničarka uspostavi ujednačen način pisanja i uređivanja završnih radova, a svjesnost o potrebi poštivanja autorskih prava i metodologije znanstveno-istraživačkog rada podigne na zavidnu razinu. Digitalni repozitorij je zbirka koja u digitalnom obliku okuplja, trajno pohranjuje i omogućuje slobodan pristup znanstveno-istraživačkoj i kreativnoj produkciji nastaloj radom ustanove, odnosno njenih djelatnika i učenika. U repozitorij se mogu pohranjivati završni radovi učenika, znanstveni i stručni radovi i članci, podaci istraživanja, knjige, nastavni materijali, slike, video i audio zapisi, prezentacije te digitalna građa.

Ciljevi pokretanja repozitorija

a) opći - jačanje strukovnih, praktičnih, pedagoških i andragoških kompetencija

b) specifični

- sustavna briga o digitalnoj imovini –objektima koji su nastali kao rezultat
- djelovanja učenika i zaposlenika
- promociji dijeljenja informacija/znanja škole i njezinih zaposlenika
- osigurava punu kontrolu nad pravima pristupa
- mogućnost uspostave tematskih repozitorija za potrebe zajednice istraživača
- promovira školsku knjižnicu kao mjesto učenja
- promicanje strukovnog obrazovanja

Preduvjeti za uspostavu repozitorija: informiranje nastavnika i učenika, izmjene Pravilnika o izradi i obrani završnog rada, Pravilnika o radu školske knjižnice, GDPR privola za mentore i učenike.

Postupak izgradnje digitalne baze završnih radova započinje *e-dužnjicom učenika* o pretraživanju i vrjednovanju informacija na internetu, autorskim pravima i CC licencama te o citiranju i navođenju literature. Učenici svoj rad predaju mentoru u PDF formatu, a mentor ih proslijeđuje knjižničaru. *Edukacija nastavnika* obuhvaća radionicu o autorskim pravima, važnosti citiranja i izrade popisa literature te motiviranje za korištenje tematske baze repozitorija. Knjižničar je u ovom slučaju i administrator koji pohranjuje i organizira digitalne sadržaje, priprema i provodi prikupljanje privola te dodjeljuje ovlasti za pristup repozitoriju.

Repozitorij završnih radova igra ključnu ulogu u očuvanju učeničkog rada, podržavanju profesionalnog razvoja, promicanju strukovnog obrazovanja i poticanju istraživanja unutar zajednice

Slika 3. Poster o digitalnom repozitoriju

⁵ Repozitorij završnih radova. <https://repo.rck-utso.hr/>

strukovnih škola. Kao takav, pridonosi ukupnoj kvaliteti i ugledu ustanove.

CJELOŽIVOTNO UČENJE KNJIŽNIČARA

Znanja stečena inicijalnim formalnim obrazovanjem u knjižničnoj i informacijskoj znanosti sve brže zastarijevaju, a takva se znanja na tržištu rada prepoznaju kao tradicionalna knjižničarska znanja (Machala,2015:247). U velikim finansijskim projektima, kao što je uspostava regionalnih centara kompetentnosti, realizacija svih aktivnosti povjerena je profesionalnim, privatnim ili javnim agencijama (digitalne i promidžbene aktivnosti, web dizajn, izgradnja i uređivanje mrežne stranice škole, izrada priručnika i udžbenika (autorska prava , ISBN broj i CIP zapis...) .To je jedan od mogućih razloga zašto specifična znanja i vještine koje posjeduju školski knjižničari nisu došla do izražaja. Drugi je razlog puno značajniji, a vidljiv je u rezultatima provedene ankete koja ukazuje kako knjižničarska područno-specifična znanja u centrima kompetentnosti i izvrsnosti nisu dovoljno konkurentna. Cjeloživotno učenje definira se kao aktivnost učenja tijekom života s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive (Maravić, 2003: 34).

Iskustvo sudjelovanja u projektnom timu RCK-a potaknulo je razmišljanje o novim smjerovima razvoja školskog knjižničarstva, odnosno o cjeloživotnom učenju knjižničara. Kako navode urednice (Horvat, Machala, 2009:8) liberalizacija na tržištu ponude i potražnje edukacijskih elemenata te komunikacijskom tehnologijom potpomognuta globalna dostupnost programa obrazovanja i izobrazbe knjižničara zahtijevaju razvoj drugačijeg pristupa profesionalnom usavršavanju. Sustav cjeloživotnog učenja knjižničara treba biti fleksibilniji i treba obuhvatiti sustavnu primjenu ishoda učenja kroz sustave obrazovanja i izobrazbe s ciljem transparentnosti usvojenih znanja i kompetencija, priznavanja diploma, međunarodne mobilnosti te vrjednovanja prethodno usvojenih znanja. Nadalje, Europski kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje (2008.), predlaže i ostvarivanje horizontalne i vertikalne prohodnosti utemeljene na prijenosu kredita i diploma, poticanje knjižničara na preuzimanje aktivne uloge u planiranju i ostvarivanju plana profesionalnog obrazovanja i izobrazbe (Horvat, Machala 2002 :7).

Knjižničari koji su stekli kompetencije kroz neformalno obrazovanje, kao što je samostalno učenje, radionice za profesionalni razvoj, online tečajevi ili obuka na radnom mjestu, mogu se suočiti s izazovima u dokazivanju svojih kompetencija tradicionalnim sredstvima poput formalnih certifikata ili diploma. Međutim, postoji nekoliko strategija koje mogu upotrijebiti kako bi učinkovito pokazali svoje sposobnosti:

Razvoj portfolija: Knjižničari već neko vrijeme kreiraju profesionalni portfolio koji prikazuje njihove vještine, znanje i postignuća. Ovaj portfolio može uključivati primjere projekata koje su dovršili, aktivnosti stručnog usavršavanja u kojima su sudjelovali i dokaze o njihovom utjecaju na knjižnične usluge i korisnike. Knjižničari mogu dokumentirati svoja neformalna iskustva učenja, uključujući radionice koje su pohađali, završene tečajeve, webinare u kojima su sudjelovali i relevantnu literaturu koju su proučavali. Sudjelovanjem na stručnim usavršavanjima knjižničari predstavljaju primjere dobre prakse i tako demonstriraju svoje vještine. To bi moglo uključivati izvršavanje zadataka povezanih s podukom informacijske pismenosti, tehnološkom integracijom, razvojem zbirke ili referentnim uslugama pod nadzorom mentora ili supervizora.

Preporuke kolega: Knjižničari mogu tražiti preporuke ili podršku od kolega, nadređenih ili mentora koji mogu potvrditi njihove kompetencije i doprinose knjižničarskoj profesiji. Preporuke kolega mogu pružiti vrijedan uvid u vještine, radnu etiku i profesionalnost. Aktivno sudjelovanje u profesionalnim udrugama često nudi priliku za priznavanje, umrežavanje i profesionalni razvoj.

ZAKLJUČAK

Knjižničari su svakodnevno izloženi nepoznatim situacijama koje zahtijevaju dodatna znanja i vještine. Sveopća digitalizacija procesa ubrzala je razvoj profesionalnih profila te otvorila mogućnosti zapošljavanja knjižničara i u realnom sektoru. Generičke vještine - intelektualna radoznalost, kreativnost i inicijativ-

va, komunikacijske i socijalne vještine nemaju podršku u strukturiranom sustavu cjeloživotnog učenja i knjižničari ih realiziraju sukladno okruženju u kojem rade. Knjižničari bi trebali dati prednost kontinuiranom obrazovanju i profesionalnom razvoju kako bi ostali u tijeku s novim trendovima, tehnologijama i najboljom praksom na tom području. Stalnim usavršavanjem svojih vještina i znanja knjižničari mogu pokazati svoju predanost cjeloživotnom učenju i profesionalnom razvoju. Opisani su primjeri pokazali da je sudjelovanje u projektu RCK-a bilo prilika za profesionalno usavršavanje i specijalizaciju, koju su kolegice izvrsno prepoznale i iskoristile.

LITERATURA

1. Barbarić, Ana.2009. Knjižničarske kompetencije. Cjeloživotno učenje knjižničara : ishodi učenja i fleksibilnost. Ur. Horvat, Aleksandra; Machala, Dijana. NSK. Zagreb. str. <https://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf> Pristupljeno 15.2.2024.
2. Horvat, Aleksandra.2009. Cjeloživotno učenje knjižničara: stanje i mogućnosti. Cjeloživotno učenje knjižničara : ishodi učenja i fleksibilnost. Ur. Horvat, Aleksandra; Machala, Dijana. NSK. Zagreb. <http://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf> Pristupljeno 15.2.2024.
3. Machala, Danijela. 2015. Knjižničarske kompetencije : pogled na razvoj profesije. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada.
4. Maravić, J. Cjeloživotno učenje, Edupoint. 3, 17(2003) <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1> Pristupljeno 15.2.2024.
5. Medijska pismenost: Pojmovnik. <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> Pristupljeno 15.2.2024.
6. Metodički priručnici iz medijske pismenosti. <https://drive.google.com/drive/folders/1ZRL3VycPpp2uZ8RaA6v5yxFWYoUJ3IvA> Pristupljeno 15.2.2024.

Strateškim planiranjem do razvoja identiteta škole: pluralizam u školskoj knjižnici

Robert Posavec
robert.posavec3@skole.hr
Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec

Sažetak

Rad istražuje kako škole mogu koristiti strateško planiranje za razvoj svog identiteta, s posebnim naglaskom na ulogu školskih knjižnica. Autor raspravlja o važnosti kulturnih i javnih djelatnosti koje proizlaze iz autonomije škole i načinu na koji one doprinose stvaranju jedinstvenog identiteta škole. Prikazuje se važnost uključivanja različitih skupina, kao što su roditelji, zaposlenici, suradnici, donatori, mediji i lokalna zajednica u aktivnosti škole. Kroz primjer Centra za odgoj i obrazovanje Čakovec, rad naglašava kako strateško planiranje može pomoći školama da definiraju svoje vrijednosti, misiju i viziju te kako to utječe na razvoj organizacijske kulture i postizanje dugoročnih ciljeva.

Ključne riječi

strateško planiranje, identitet škole, školska knjižnica, kulturna i javna djelatnost, autonomija škole

Summary

The paper explores how schools can utilize strategic planning to develop their identity, with a special focus on the role of school libraries. It discusses the importance of cultural and public activities stemming from the school's autonomy and how they contribute to creating a unique school identity. It highlights the significance of involving various groups such as parents, employees, collaborators, donors, media, and the local community in school activities. Through the example of the Center for Education and Training Čakovec, the paper emphasizes how strategic planning can assist schools in defining their values, mission, and vision, and how this impacts the development of organizational culture and the achievement of long-term goals.

Key words

strategic planning, school identity, school library, cultural and public activity, school autonomy

UVOD

U ovom radu istražuje se značaj strateškog planiranja u razvoju identiteta škole, s naglaskom na ulogu školskih knjižnica kao ključnih čimbenika u tom procesu. Rad naglašava kako kulturne i javne djelatnosti, koje su rezultat autonomije škole, pridonose oblikovanju njenog jedinstvenog identiteta. Pritom se posebno osvrće na važnost uključivanja različitih dionika – od roditelja i zaposlenika do lokalne zajednice – u kreiranje bogatog i inkluzivnog školskog okruženja. Kroz analizu primjera Centra za odgoj i obrazovanje Čakovec, rad predstavlja kako strateški pristupi mogu pomoći u definiranju i artikulaciji temeljnih vrijednosti, misije i vizije škole, te kako to na kraju utječe na organizacijsku kulturu i ostvarivanje dugoročnih ciljeva. Ovaj uvod postavlja temelje za razumijevanje kompleksnosti i važnosti strateškog planiranja u obrazovnom kontekstu.

AUTONOMIJA ŠKOLA – JAVNA I KULTURNA DJELATNOST

Vjerojatno ne postoji školski radnik koji nije čuo da u njegovojoj organizaciji postoji javna i kulturna djelatnost. Jednako tako, vjerojatno ne postoji ni onaj školski radnik koji može nedvojbeno i za svagda odgovoriti na pitanje što je to – javna i kulturna djelatnost škole? Svi mi suočeni s tim pojmom pomalo slutimo što bi to bilo, neki više, drugi nimalo, ali točnu definiciju nitko ne zna i ne može je znati jer javna i kulturna djelatnost nije obrazovni program trećeg razreda, propisan od matičnog ministarstva i kao takav u svakoj školi identičan. Javna i kulturna djelatnost nije propisana u bilo kakvim pravnim aktima. Riječ je prilično slobodnom skupu aktivnosti i napora koji svaka organizacija provodi ili ne provodi. Novost u definiranju javne i kulturne djelatnosti donio je novi Standard za školske knjižnice koji u članku 8. navodi što

¹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html

sve spada u kulturnu i javnu djelatnost koju obavljaju školske knjižnice. Članak je preskriptivan i, za razliku od članaka 6. i 7. istog Standarda, izgleda da ne ostavlja mogućnost drugih oblika aktivnosti, što je u suprotnosti sa samom namjenom Standarda definiranom u članku 2., koji navodi da je Standard za školske knjižnice namijenjen i „razvoju djelatnosti“.² Unatoč tome što školski knjižničari po prvi puta imaju popis aktivnosti koje potpadaju pod kulturnu i javnu djelatnost, samo ta djelatnost nije nigdje opisana – njezina svrha, a što je najvažnije ni način planiranja aktivnosti u kulturnoj i javnoj djelatnosti, kao ni njezini rezultati, ishodi, a ponajmanje vrednovanje provedenih aktivnosti u kontekstu doprinosa odgojnim i obrazovnim stremljenjima pojedine školske ustanove.

Za potrebe ovog rada ipak ćemo pobliže opisati kulturnu i javnu djelatnost kroz sljedeća obilježja:

AUTONOMIJA

Temeljno obilježje kulturne i javne djelatnosti je da ona proizlazi iz autonomije škole. Svaka školska ustanova u svome godišnjem planu i programu rada ima dio aktivnosti koje su propisane od strane nadležnog ministarstva i dio aktivnosti koji proizlazi iz njezine autonomije. Propisani dio aktivnosti je onaj koji se provodi u razredu i koji bi na razini jedne države ili drugog teritorijalnog ustrojstva s vlastitim obrazovnim zakonima trebao biti jednak. To je većinom ono što se zove školski program. To je većim dijelom i dokument koji se naziva školski kurikulum. Osim propisanog dijela aktivnosti, svaka odgojna i svaka obrazovna ustanova ima i dio svoga rada koji samostalno uređuje. Školski su radnici za taj dio posla također plaćeni i on im ulazi u tjedna zaduženja. Iako postoje prilično prašnjavi dokumenti u kojima se može pročitati da je javna i kulturna aktivnost obveza svakog učitelja te stručnog suradnika knjižničara, kako to u člancima 5., 20., 26. i 33. navodi Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, postoje radnici kojima je ona primarno zaduženje. To su školski knjižničari. Kad kažemo primarno, tad imamo na umu činjenicu da su oni uglavnom jedini kojima obveza provođenja javne i kulturne aktivnosti piše crno na bijelom u tjednom zaduženju. Ako im uopće svima i piše?! Svima ostalima obveza organizacije i sudjelovanja u kulturnoj i javnoj aktivnosti potпадa pod ostale poslove koji proizlaze iz naravi neposrednog pedagoškog rada, kako navode članak 5. i članak 20. Spomenuti Pravilnik ne razjašnjava dovoljno jasno kada aktivnosti kulturne i javne djelatnosti jesu neposredni pedagoški rad, a kada nisu iako se iz pomnijeg čitanja Pravilnika daje naslutiti da uvijek jesu. Jasno tumačenje pitanja neposrednog pedagoškog rada u kontekstu kulturne i javne djelatnosti razriješio bi radno-pravne muke mnoge školske knjižničare koji na različitim instancama formalne nadređenosti – ravnatelji, savjetnici i poneki drugi – nailaze na nerazumijevanje svrhe, ciljeva, uloge i značaja djelatnosti koja čini cjelokupnu sliku škole u određenoj zajednici te učenicima često donosi i omogućava prostor kreativnosti, nadopunjavanja znanja, istraživanja, razvoja vrijednosti i vještina, a što se sve u još uvijek krutom okviru kurikulumom propisanih ishoda i otisnutim udžbeničkim materijalom pogonjenih pedagoških radnika ne ostvaruje na jednak način, uz jednaku intelektualnu slobodu i poticaj kao u kulturnim i javnim djelatnostima koje jedna škola planira, osmišljava, organizira, provodi i vrednuje na zadovoljstvo čitave školske zajednice.

Kad govorimo o autonomiji, tad je potrebno pojasniti da sve izvannastavne aktivnosti također proizlaze iz autonomije škole. Škola sama određuje koje će dodatne aktivnosti ponuditi svojim učenicima. Način na koji to čini još uvijek nije strateški, već je počesto plod interesa pojedinog učitelja za određenim sadržajima ili potrebe za popunjavanjem satnice pojedinog učitelja/nastavnika. Treba težiti tome da izvannastavne aktivnosti budu u skladu s vizijom, misijom i vrijednostima škole te da budu oblikovane prema tim vrijednostima, imajući pritom na umu potrebe i htijenja polaznika ustanove. Takav oblik autonomnih aktivnosti su još i terenska nastava, škola u prirodi i sve ono što činite jer to želite. Autonomija školskih ustanova je dijamant koji ne vidimo i po kojem u neznanju gazimo. Umjesto da autonomiju planiramo s ciljem ostvarivanja rezultata i stvaranja slike učenika i škole u zajednici, počesto ju provodimo stihjski, u suglasju s hobijima i interesima onih koje zapadnu satovi izvannastavne aktivnosti, dok kulturne i javne sadržaje uglavnom prepisujemo jedni od drugih, tako da zbir planova kulturne i javne djelatnosti škola u Hrvat-

³ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_34_613.html

⁴ Isto

skoj ne predstavlja širok opseg različitosti i lokalnih odrednica, profesionalnih stremljenja, sportskih odrednica i vrijednosti koje pojedina škola njeguje, već je to nalik planu za vojnu obuku u kojem svaki vod prolazi isto.⁵

JAVNA AKTIVNOST

Javna i kulturna djelatnost je pak nešto drugčiji oblik aktivnosti od razrednog poučavanja. Dok su gore spomenute aktivnosti prvenstveno tu zbog odrastanja i obrazovanja učenika koji moraju izgraditi određene vrijednosti i stavove te razviti različiti skup vještina, javna i kulturna djelatnost također to čini, ali i proširuje svoju publiku – ona je u jednakoj mjeri namijenjena učenicima, radnicima škola (i drugih organizacija), roditeljima, volonterima, donatorima, partnerima, građanima zajednice u kojoj se škola nalazi. To ne znači da svaka aktivnost u sklopu programa javne i kulturne djelatnosti mora obuhvaćati svaku od spomenutih publike, ali znači da u godišnjem programu morate imati aktivnosti za sve njih. Tu sad ulazimo u polje marketinga i odnosa s javnošću, komunikacije svakako. Ne možete imati javnu i kulturnu aktivnost namijenjenu samo učenicima – jer tad dovodimo u pitanje njezino temeljnu odrednicu – činjenicu da je javna!

RAZLIČITOST SADRŽAJA

Kako je kulturnom i javnom djelatnošću obuhvaćena različita školska publika, odmah je potrebno jasno istaknuti prvu lekciju koju nam tijekom sveučilišnog obrazovanja nisu dali – potrebni su različiti sadržaji. Ljudi različiti po interesima, znanjima, sklonostima, godinama, iskustvu i vrijednostima trebaju različite sadržaje. Druga lekcija se nadaje sama po sebi – ta djelatnost u svome provođenju različitih sadržaja koristi i različite izvedbene formate, organizacijske oblike, načine upravljanja, komunikacijske kanale, promotivne strategije, ciljeve... Iako ovo iskusnim majstorima javne i kulturne djelatnosti djeluje kao zalihsna informacija, važno je neprestano ukazivati na nužnost različitosti sadržaja i načine njihove provedbe jer žalosno je slušati koliko školskih ustanova ne pruža nikakvu različitost i koliko ih uopće nije svjesno svojih publike i geografskog položaja. Tako je bilo desetljećima sve do pojave vala iseljavanja i nastanka problema sa satnicama zaposlenih pa su onda srednje škole bile te koje su u nekim sredinama prve započela strategijski promišljati javnu i kulturnu djelatnost, odnosno postale su svjesne da imaju konkurenčiju i da moraju nešto činiti da bi i dalje radile.

Autonomija. Javna aktivnost. Različitost sadržaja. Kad te tri sastavnice uparimo postaje nam jasno da je kulturna i javna djelatnost zrcalo svake obrazovne ustanove, odnosno ukupnost onog po čemu se jedna škola razlikuje od druge u očima zajednice i svih javnosti. To je ono što zovemo identitetom!

REZULTATI

Sva tri opisana obilježja kulturne i javne djelatnosti (dalje KJD) (p)ostaju beznačajna ukoliko planove javne i kulturne djelatnosti ustanove ne donosimo na temelju strateških dokumenata škole i vrednovanja ranije postignutih rezultata. Upravo su rezultati aktivnosti koje smo provodili i koje ćemo provoditi najbolje mjerilo svrhovitosti neke aktivnosti. Čemu trošiti vrijeme, energiju i novac na aktivnosti koje ne daju dovoljno dobre rezultate ili pak ne daju nikakve? Ali da bismo uopće znali kakvi smo rezultate postigli, najprije ih je važno jasno opisati, no to nije predmet ovog rada. Sada je najvažnije da počnemo KJD promatrati kroz rezultate koje njome postizemo. Potpuno je svejedno jesmo li nekom javnom aktivnosti pri-dobili više partnera i donatora, jesmo li u većoj mjeri zainteresirali roditelje naših učenika da se uključe u određene aktivnosti, jesmo li bolje pozicionirali vlastitu ustanovu za neke nadolazeće aktivnosti ili nešto četvrto. Važno je da KJD ne svedemo na larpurlartizam i da stvari radimo samo zato jer ih radimo. Moramo znati što radimo, zašto to radimo i što smo time postigli? Jer legitimno pitanje bilo bi, da ga netko po-

⁵ Autor je za potrebe rada proučio 25 planova kulturne i javne djelatnosti, koji su kao sastavni dio Godišnjeg plana i programa rada škole (GPPRS) dostupnim na mrežnim stranicama škole. Sve škole nemaju javno dostupan GPPRS ili barem do njega nije moguće doći jednostavnim pretraživanjem mrežnih stranica škole. Geografska pokrivenost proučenih planova kulturne i javne djelatnosti škole je svedena na 8 hrvatskih županija, sjevernih i južnih, kontinentalnih i primorskih, gradskih i seoskih škola. Zapanjujuća je podudarnost kulturne i javne djelatnosti tako različitih škola (koje je autor ciljano birao).

stavlja, jesmo li mogli jedinice vremena i novca uložiti u nešto svrshishodnije što daje bolje rezultate i veću zabavu učenicima ili drugoj ciljnoj skupini? To je jednako kao da vam je svejedno hoćete li vaše privatno vrijeme trošiti na djecu, partnere i prijatelje ili ćete svakodnevno u parku na klupici prespavati poslijepodne. Ili kao da vam je jedino važno da svoj novac potrošite te da pritom nije važno hoćete li kupiti sebi hranu i putovanje ili ćete slučajnom prolazniku uplatiti listić za kladionicu. Postignuti rezultati jedini su pokazatelj imaju li naše aktivnosti svrhu i trebamo li ih raditi. Sve je to tek moguće raditi uz preduvjet strateškog planiranja, kojim se na strateškoj razini određuje što ćemo raditi i zašto ćemo to raditi u nekom idućem vremenu koje smo odredili. O presudnoj važnosti strateškog planiranja za svrhovito planiranje KJD, točnije za operacionalizaciju autonomije škole, bit će riječi u nadolazećim poglavljima. Ovdje je važno kazati da ozbiljno planiranje aktivnosti škole koje proizlaze iz njezine zakonske autonomije nisu plod nečije bujne mašte niti razgovora ravnatelja i nekog tko mu je blizak, već je riječ o operacionalizaciji strateških dokumenata, odnosno o prevođenju vodilja upravljanja i gradbe identiteta na svakodnevnu razinu rada.

KULTURNA AKTIVNOST

Mnoge obrazovne ustanove svoje planove javne i kulturne djelatnosti, a zatim i samo javnu i kulturnu djelatnost svode isključivo na kulturnu aktivnost pa redovito obilježavaju rođendane i godišnjice smrti kanonskih književnika, majstora lektire, slikara čija su imena u enciklopedijama i drugih velikih imena kulture. Za te se prilike uglavnom izrađuju plakati, pročita se pjesma i izgovori nečije ime, a u posljednje vrijeme sve više takvih aktivnosti počinje i završava u digitalnim bespućima ostavljanja tragova po mreži. Ipak, budući da je to dio aktivnosti koji škole redovito provode, o tome nećemo pisati.⁶

IDENTITET ŠKOLE – VRIJEDNOSTI, MISIJA I VIZIJA

Nakon što smo opisali temeljne sastavnice KJD-a te zaključili da mnoge škole svoju javnu i kulturnu djelatnost svode samo na kulturnu, ovdje s njome stajemo te nastavljamo s javnom.

Da bismo strateški planirali i upravljali javnom djelatnosti bilo koje organizacije, posebice neprofitne organizacije, što škole u Hrvatskoj svakako jesu, važno je kazati da se ishodište svake smislene aktivnosti koja stremi postizanju određenih kratkoročnih i dugoročnih učinaka organizacije nalazi u samom identitetu organizacije. Identitet je pitanje kojim se škole tradicionalno nisu bavile, ali se nešto zaiskrilo proteklih deset godina kad su u škole stigli naputci da bi svaka škola trebala imati misiju i viziju. Ti su naporci da se zadovolji forma proizveli priličan kaos u glavama ravnatelja i radnika škola jer obrazovni radnici uglavnom ne znaju ni što su misija i vizija, kao ni čemu služe. Prije nego to razjasnimo, važno je kazati što je identitet škole?

Najjednostavnije rečeno: identitet škole jasno govori o tome *tko smo mi kao organizacija, zašto smo tu?* Koje su naše vrijednosti, što nas određuje, što radimo i čemu stremimo? Identitet se sastoji od sljedećih odrednica:

- vrijednosti organizacije
- misija organizacije
- vizija organizacije

SLIKA 1.

Kad sam se zaposlio u Centru za odgoj i obrazovanje Čakovec, škola nije imala utvrđene ove sastavnice identiteta pa stoga ni ne treba čuditi da ljudi uglavnom nisu znali što je to Centar za odgoj i obrazovanje, gdje se nalazi niti čime se bavi. Tijekom svog školovanja na

⁶ U spomenutoj autorovojoj analizi planova kulturne i javne djelatnosti u hrvatskim školama, kulturna je djelatnost redovito prilično zastupljena, ali i svedena na plakat, poster i prezentaciju, a malo na različite oblike kulturne izobrazbe – poput posjeta izložbama, muzejima, rodnim mjestima – ili pak izvedbenim oblicima.

zagrebačkom Filozofskom fakultetu nisam nikad čuo da su centri za odgoj i obrazovanje dio sustava osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja Republike Hrvatske pa sam na razgovor za posao krenuo misleći da sam se javio za knjižničara u nekoj večernjoj školi. Školu nisam mogao pronaći prema adresi navedenoj u natječaju, a susjedi koji su izlazili iz zgrada na kućnim brojevima koji bi trebali biti susjedni ustanovi u koju idem na razgovor za posao nisu znali gdje se nalazi Centar za odgoj i obrazovanje. Nekoliko njih me pitalo je li to specijalna škola? Nisam znao odgovoriti. Pa su pitali je li to škola za mentalno retardirane? Razrogačenim sam im očima dao do znanja da ni sam ne znam o čemu govore. Na kraju sam pronašao Centar i zakasnio pola sata na razgovor. Srećom, razumjeli su moje probleme kad sam im rekao zašto kasnim.

Ovaj kratak opis autorova zapošljavanja u najboljoj mjeri pokazuje što je škola bez identiteta. Kad sami ne znate tko ste niti pak marite za to da drugi znaju, predajete se na milost i nemilost percepcije i stereotipa koje javnost prema vama ima i kroz koje tumači vaš rad i vaše korisnike. Zato je identitet presudan. Jednako je važan i da bi vaši radnici znali u koju organizaciju dolaze raditi i koje vrijednosti ta organizacija njeguje te čime se bavi i što želi postići.

Temeljne odrednice identiteta organizacije donose se na strateškom planiranju. Strateška planiranja imaju više ciljeva osim rada na samom identitetu, ali ćemo se u ovom radu držati samo toga. Koga zanima više o tome što se radi na takvoj vrsti planiranja, postoji uistinu mnoštvo kvalitetne literature o strateškom planiranju u neprofitnim organizacijama, koje se razlikuje u svojim ciljevima i metodama rada od strateškog planiranja u profitnim organizacijama. O tome također postoji jako puno kvalitetne literature.

Prvo pitanje koje se nadaje samo od sebe jest tko donosi vrijednosti, misiju i viziju škole? Moguća su dva načina rada. **Prvi način strateškog planiranja** uključuje menadžment organizacije, odnosno sve one koji su uključeni u upravljanje organizacijom, koji onda određuju spomenute sastavnice identiteta. Postoji također i mogućnost da osoba koja upravlja organizacijom donosi svoju viziju. Napuci bliski takvom tumačenju pojavljivali su se na nekim edukacijama za ravnatelje škola, što je dodatno uvelo zbrku i što po autorovu tumačenju nema baš nikakvog smisla kad govorimo o školama. Ovaj pristup je primjenjen za one organizacije u kojima top menadžment ima odriješene ruke upravljanja organizacijom, što kod škola koje imaju većinu toga zadanoga nije tako. Jednako tako, jednostrano donošenje vizije od strane ravnatelja imalo bi smisla u situaciji u kojoj bi ravnatelj: a) imao autonomiju u upravljanju, što podrazumijeva i finansijsku autonomiju – da može samostalno odlučivati o smjeru razvoja i ulaganja u prostor, opremu i ljude; a to danas ne može jer ovisi o ograničenim sredstvima koja mora pravdati uglavnom osnivaču ili nikome b) svoju viziju koju pokušava ostvariti morao pravdati ostvarenim rezultatima pa bi njegov idući mandat ovisio o ostvarenju te vizije, a ne o volji školskog odbora i imenovanju ministra. Jednostrano donošenje vizije stoga je prikladnije za profitne organizacije u kojima se rad vrednuje prema rezultatima i nije podložan političkim promjenama u matičnom ministarstvu niti volji osnivača. Da bi to u škola imalo istu onu važnost i iste one razloge koje ima u profitnom sustavu, morali bismo mijenjati čitav niz zakonskih propisa koji se odnose na javne škole. Budući da se to neće dogoditi, bez da se uopće sad ulazi u posljedice takvih promjena na funkcioniranje obrazovnog sustava kao javne usluge i javnog dobra koje uživamo putem javnog sektora, povlačenje određenih praksi iz profitnog sustava samo pokazuje nedostatak dubinskog razumijevanja načina funkcioniranja po-

jednog tipa organizacije, kao i načina upravljanja različitim organizacijskim oblicima. **Drugi način strateškog planiranja**, odnosno donošenja vrijednosti, misije i vizije uključuje sve radnike pojedine organizacije, a kod manjih organizacija (ne nužno samo manjih) i neke druge dionike poput osnivača, članova upravnih odbora, članova skupština... ali radnike svakako. Oni zajednički na vođenom strateškom planiranju donose sastavnice svoga identiteta i one im dalje služe kao nit vodilja u radu i planiranju ciljeva. Pritom su **vrijednosti** ona sastavnica koja govori što škola njeguje i kakve modele koristi u svome upravljanju, organizaciji rada, renumeraciji (ili za one koji manje poznaju ekonomsku terminologiju – nagradivanju), komunikaciji, vodstvu, stvaranju suradnji i sklapanju partnerstava te zašto sebe uopće smatra važnom i što je čini važnom u društvu. Vrijednosti tvore organizacijsku kulturu. Iznimno je važno istaknuti ono što priučeni voditelji, a takvih po školama ima, uglavnom ne razumiju, a odnosi se na organizacijsku kulturu – organizacijska kultura se razvija, njome se upravlja, nju se gradi i njeguje, ali i kad je u potpunosti zanemarimo, ona postoji. Organizacijska kultura se uvijek potiče i njeguje odlukama koje rukovodeći donose ili ne donose pa tako kad netko tko na mjestu ravnatelja obrazovne ustanove barata s nekoliko temeljnim i primitivnih alata upravljanja misli da nije doprinio lošoj klimi u školi, doprinio je. Svi zaposleni doprinose organizacijskoj kulturi te je stoga pogubno prepustiti ju stihiji jer u tom slučaju najčešće se razvije nepoticajna kultura stagnacije, loših međuljudskih odnosa, zatiranje inovacije i kreativnosti, micanje rizika i hrabrih pothvata s obzora. Zvući li kao savršeno mjesto na koje ćemo poslati dijete da uči i sprema se za život? **Misija** govori o tome čime se danas bavimo. **Vizija** nam kazuje kuda stremimo i što želimo postići; kakvu organizaciju želimo. Drugi način donošenja ovih sastavnica identiteta je prikladniji za škole kao organizacije zato što su nosioci rada u školama radnici koji se ne mijenjaju tako često kao što se ponekad mijenjaju ravnatelji i upravo su oni jamac da će se strategija nastaviti provoditi nakon promjene ravnatelja/upravitelja. Vizije se odnose na ostvarenje dugoročnih ciljeva. Mandat ravnatelju trenutno prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi traje pet godina.⁷

Kao što vidimo iz prethodnog poglavlja, pitanje identiteta je krucijalno. Bez njega mi ne znamo što radimo niti zašto to radimo, a još manje kako to radimo. Istočemo, svaka škola ima svoju autonomiju, a u ovom radu govorimo samo o djelokrugu rada školskih ustanova koji proizlazi iz njihove autonomije.

Jasan identitet preduvjet je dobrog upravljanja. Da bismo dobro upravljali organizacijom kojoj smo na čelu ili u čijem upravljanju sudjelujemo, moramo koristiti one modele upravljanja, planiranja i provedbe koji u najvećoj mjeri odgovaraju tipu organizacije u kojoj se nalazimo. Nije isto upravljati profitnom i neprofitnom organizacijom. Nije isto upravljati obrtom, dioničkim društvom, zadrugom, OPG-om, društvom s ograničenom odgovornošću, bankom i sl., a sve su to profitne organizacije. Potpuno je drukčije upravljati javnom ustanovom koja građanima distribuira (opet za one koji nisu čitali ekonomske knjige – osigurava, omogućuje, pruža) javno dobro.

Zato je smiješno slušati one koji su naletjeli na neke ideje koje nedvojbeno dobro funkcioniraju u određenim organizacijama kad zaboravljaju da postoje vrlo različiti tipovi organizacija koje u različitim svojim segmentima funkcioniraju pomoću različitih modela i mehanizama njihove provedbe. Da ne duljimo, važno je na koji način škole donose vrijednosti, misiju i viziju. Identitet škole dolazi iznutra.

Moguće je i kombinirati ova dva pristupa, posebno kad je riječ o školama s velikim brojem zaposlenih. Nije učinkovito (ni ljudski ni vremenski ni u pogledu rezultata) da stotinu ljudi sudjeluje na strateškom planiranju. U tom se slučaju napravi kvalitetna selekcija ljudi, koji:

- predstavljaju sva područja rada organizacije
- važan im je interes organizacije
- donose različita gledišta
- neće šutjeti i ne boje se rasprave.

⁷ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Članak 128., <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%Alcoli>

Jesu li vrijednosti, misija i vizija trajne odlike nekog identiteta? Naravno da nisu jer ni sami identiteti nisu trajni. O tome psiholozi odavno govore i pišu. Pišu i filozofi. Svaki knjižničar će vam znati preporučiti knjigu o identitetu ako vas zanima. Identiteti su leljavci, donekle postojani, ali opet neizbjegno se mijenjaju, nadopunjaju, iskaču prema okolnostima.

Vrijednosti su onaj dio koji je najtrajniji. One su pogonsko gorivo. S aditivom ili bez, ako njih nema, ne možemo govoriti da ćemo daleko stići. Važno je imati da umu da nam vrijednosti organizacije mogu i moraju biti jedan od argumenata prilikom procjene radnika nakon isteka probnog razdoblja ugovora o radu (ako takav postoji), prilikom rješavanja različitih nesuglasica i konflikata do kojih može doći, prilikom odlučivanja ravnatelja o nagradama radnicima i/ili o kaznama, kod procjena želimo li s nekim u određena partnerstva, projekte i suradnje i sl. U zamišljenoj praksi to znači da ako u svojim vrijednostima imate solidarnost i pravednost, sigurno nećete biti partneri na projektu organizacije koja 30% više plaća svoje muške članove nego ženske. Također, ako u svojim vrijednostima ističete njegovanje međuljudskih odnosa te razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina, tad neće većinu svojih aktivnosti namijenjenih učenicima staviti u virtualni prostor i učenike svesti na primanje i slanje digitalnih poruka.

Misija je u većoj mjeri podložna promjenama. Budući da govorio o tome što danas radimo i kako to radimo, promjenom zakonskih propisa, upisnog područja, otvaranjem novih smjerova, ukidanjem postojećih smjerova, dogradnjom novih prostora, proširivanjem ili sužavanjem djelatnosti, većim promjenama u demografiji zajednice u kojoj djeluje, velikim promjenama u dostupnoj tehnologiji može doći do potrebe za redefiniranjem misije. Misija nam je važna i u brojnim onim situacijama u kojima nam se vanjski članovi i organizacije javljaju za svakojake oblike suradnji, a kod kojih je ponekad teško odlučiti hoćemo li nešto raditi ili nećemo.

Trenutna je praksa da uglavnom hoćemo, bez obzira je li to i naša misija. Kod takvih je procjena važno imati na umu misiju. Ako se nešto uklapa u našu misiju, onda o tome razmišljamo i odlučujemo. Ako ne, onda kažemo hvala lijepa! Jer zapamtimo – *misija govorи što mi danas radimo!* Važno je da prilikom definiranja misije ne zaboravimo na korisnike.

Vizija nam kazuje što želimo postići u budućnosti. Nju također možemo usred različitih okolnosti mijenjati. Preporuka je da ju ipak ne mijenjamo često jer to ukazuje na nedostatak strategije razvoja. Važno je da vizija bude dugoročna, da predstavlja izazov, ukazuje na neki viši, širi, opći cilj koji doprinosi boljitu društva. Vizija ne može biti nešto što ćete ostvariti za šest mjeseci ili godinu dana – poput izgradnje nove zgrade škole za koju znate da postoje osigurana sredstva. Ili dogradnju prostora knjižnice. To je jeftini politički igrokaz na razini amaterskog PR-a bez završenog fakulteta. To u konačnici i nije vaš posao, već posao osnivača i ministarstva, odnosno posao nekih drugih koji upravljaju određenim segmentima društva i koje smo birali jer vjerujemo da znaju i žele raditi svoj posao. Ne smijemo brkati uloge. Još manje smijemo ignorirati vlastitu.

Vizija nam pomaže da određujemo ciljeve i da kvalitetno planiramo. Vizija nam određuje prioritete. Kad odlučujemo o određenoj aktivnosti, uvijek se možemo zapitati doprinosi li ona ostvarenju naše vizije? Vrlo jednostavno. Plan kulturne i javne djelatnosti odraz je strategije školske ustanove! Kao takav, trebao bi dati jasnu sliku onoga što škola jest, čemu stremi i što njeguje, ali i nedvojbeno pokazati ulogu školske knjižnice u ostvarenju strateških ciljeva škole.

Misija je jedinstvena organizaciji, dok sličnu viziju može imati više organizacija.

Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec je na strateškom planiranju na kojem je sudjelovala većina radnika donio nakon nekoliko krugova razgovora i usuglašavanja sljedeće:

Vrijednosti: tolerancija, solidarnost, pravednost, poštivanje različitosti, razvoj osobnih kapaciteta, zajed-

ništvo, razvoj lokalne zajednice, integracija socijalno ugroženih skupina, humanost, samostalnost, odgovornost, profesionalnost, prihvaćanje svakog člana zajednice, prijateljstvo, ravnopravnost, socijalna pravda, kreativnost, inovativnost, nenasilje...

Misija: Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec u poticajnom okruženju multifunkcionalnog tima odgaja i obrazuje učenike za suživot u zajednici.

Vizija: Referalni centar i škola bez nasilja, koja je prepoznatljiva po učenicima koji su ravnopravni dio društva te profesionalnim i dobrim ljudima koji stalno rastu na osobnom i stručnom planu.

Navedeni su primjeri jedne konkretnе izjave o identitetu, tako da oni koji nisu imali prilike sudjelovati u izradi takve izjave mogu vidjeti i na primjeru ono o čemu gore piše. Treba istaknuti da se već u nekoliko navrata razgovaralo o tome da je potrebno mijenjati misiju i viziju te skratiti popis vrijednosti.

Kada govorimo o strateškom planiranju na kojem revidiramo i/ili definiramo vrijednosti, misiju i viziju organizacije, govorimo tek o jednom dijelu procesa strateškog planiranja – onom početnom. Nakon te prve faze slijedi analiza okruženja, za koju možemo koristiti različite metode, od kojih su najpoznatije i najučestalije SWOT i PEST. U završnoj fazi planiranja, a prije izrade samog plana, nastupa određivanje ciljeva (strateških i specifičnih), aktivnosti i očekivanih rezultata. Svaki plan zahtijeva i evaluaciju provedenog nakon određenog razdoblja. Kada govorimo o školama u kontekstu javne i kulturne djelatnosti najvažniji nam je prvi dio planiranje, iako ni faza analize okruženja nije naodmet, posebno kad je riječ o školama koje djeluju na upisnom području na kojem imaju konkureniju. Analiza okruženja je potrebna i da bismo učinkovitije koristili vlastite resurse – ljudske, materijalne, kognitivne te na vrijeme otklonili postojeće i/ili potencijalne prijetnje vlastitom razvoju i dostizanju ciljeva kojima težimo. U kontekstu nepovoljnih demografskih kretanja, upravo bi analize okruženja mogle biti ključne za definiranje ciljeva.

Tko vodi strateško planiranje? Netko iz organizacije tko je upoznat s procesom i educiran da ga provodi ili vanjski konzultant. I jedno i drugo ima svojih prednosti, ali o njima ćete morati čitati sami.

Sad kad smo pojasnili što je identitet organizacije, možemo se zapitati što da s njime činimo? Za početak, vrlo je važno da apsolutno svi radnici organizacije, a zatim i svi korisnici i dionici budu upoznati s našim vrijednostima, misijom i vizijom. Potom da planiranje u organizaciji ne bude stihjsko i bez jasnih smjero-kaza, promjenjivo iz godine u godinu, već da svaka aktivnost koja proizlazi iz autonomije škole odražava svu različitost rada pojedine školske ustanove. Različitost se ne očituje samo u različitim aktivnostima namijenjenima učenicima, već u čitavom nizu pojedinačnim aktivnostima namijenjenih svim dionicima škole, a ne samo učenicima iako njima posvećujemo većinu aktivnosti i tako treba ostati. Međutim, tu valja planirano uključivati događaje/aktivnosti za:

- 1) roditelje
- 2) zaposlenike škole
- 3) suradnike i partnere
- 4) donatore
- 5) medije
- 6) lokalnu zajednicu.

Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec, na primjer, svake školske godine provodi aktivnosti namijenjene svakoj od navedenih skupina kroz sljedeće organizacijske formate: predavanja, javna izlaganja, književni susreti, razgovori sa stručnjacima, besplatne edukacije, savjetovanja, druženja. Na taj način izravno doprinosi društvenom kapitalu zajednice te zajednicu čini bolje informiranom i osjetljivijom za potrebe osoba s teškoćama u razvoju, vraća zajednici ono što privatni i javni sektor zajednice daje školi kroz donacije i

⁸ Za one koje zanima više o strateškom planiranju: za početak čitati *Strateško planiranje: put ka održivosti neprofitnih organizacija* Zvjezdane Schultz Vugrin i Gordane Forčić u izdanju riječkog Smarta.

partnerstva te aktivno sudjeluje u izgradnji inkluzivne zajednice temeljene na demokratskim načelima i dijeljenju znanja. Pritom plan kulturne i javne djelatnosti Centra za odgoj i obrazovanje Čakovec ukazuje da se planirano radi sa svim dionicima školske ustanove s ciljem stvaranja i jačanja identiteta škole kakav je određen strateškim planiranjem. Školska knjižnica je integralni mehanizam gradnje identiteta i ostvarivanja ciljeva Centra, makar to nekad značilo biti jedini i/ili jedinstven u svojim knjižničarskim aktivnostima i stremljenjima.

ZAKLJUČAK

Strateško planiranje igra ključnu ulogu u razvoju identiteta škole, omogućavajući školama da definiraju svoje vrijednosti, misiju i viziju. Kroz usmjeravanje kulturnih i javnih djelatnosti koje odražavaju autonomiju škole, moguće je stvoriti bogat i raznolik program koji uključuje širu zajednicu i doprinosi pozitivnoj percepciji škole. Primjer Centra za odgoj i obrazovanje Čakovec pokazuje kako aktivno sudjelovanje u zajednici i jasno definirani identitet mogu poboljšati društveni kapital i izgraditi inkluzivno okruženje. Za škole je ključno kontinuirano evaluirati i prilagođavati svoje planove kako bi ostale relevantne i odgovorene na promjenjive potrebe učenika i zajednice, dok školska knjižnica svojim aktivnostima koje su rezultat operacionalizacije strateških planova predstavlja centralni element izgradnje identiteta škole koji odražava svu njezinu raznolikost.

LITERATURA:

1. Dove, Meghan K.; Zorotovich, Jennifer; Gregg, Katty. 2018. School community connectedness and family participation at school. *World Journal of education*, 8/1, str. 49–57.
2. Dowson, Ruth; Basset, David. 2018. *Event planning and management: principles, planning and practice*. Kogan Page. London.
3. *Inclusive leadership: transforming diverse lives, workplaces, and societies*. 2021. Ur. Ferdman, Bernardo M. Routledge. New York.
4. Grant, Adam. 2014. *Give and take: why helping others drives our success*. W&N. London.
5. Miller, Bruce A. 1995. The role of rural schools in community development: policy issues and implications. *Journal of research in rural education*, 11/3, str. 163–172.
6. Schultz Vugrin, Zvjezdana; Forčić, Gordana. 2010. *Strateško planiranje: put ka održivosti ne-profitnih organizacija*. Smart. Rijeka.
7. Shepard Stenzel, Julia; Laidler-Kylande, Nathalie. 2013. *The Brand IDEA: Managing Nonprofit Brands with Integrity, Democracy, and Affinity*. Wiley Bass. San Francisco.
8. Standard za školske knjižnice (Narodne novine, 61/23). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (pristupljeno 25. veljače 2024.)
9. Tomić, Zoran. 2016. *Odnosi s javnošću: teorija i praksa*. Synopsis. Zagreb.
Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22). <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (pristupljeno 25. veljače 2024.)

Radionice - osnovne škole

Glagoljica - umjetnička i digitalna čarolija za kreativno učenje

dr. sc. Irena Bando
irena.bando@skole.hr
Osnovna škola Jagode Truhelke Osijek

Anita Drenjančević
anita.drenjancevic@skole.hr
Osnovna škola Josipovac

Sažetak

Glagoljička kulturna baština već duže vrijeme zauzima značajno mjesto u prostoru odgoja i obrazovanja, a za njeno kvalitetno izučavanje potrebni su složeni kreativni pristupi zasnovani na istraživačkom procesnom učenju, strukturiranom pretraživanju informacija te učenju kroz igru i stvaralaštvo. U eTwinning projektu Igrajmo se glagolicom, koji smo predstavili kroz ovu radionicu, nastojimo približiti glagoljicu integracijom više nastavnih područja, spajanjem stvarne i virtualne stvarnosti, korištenjem web alata i aplikacija, kreativnim likovnim radionicama i učeničkim istraživanjima.

Ključne riječi

glagoljica, eTwinning projekt, igrifikacija, IKT

Summary

Glagolitic cultural heritage has an important place in the process of education. Complex creative approaches based on research process learning, structured information research, creativity and game-based learning methods are needed for its proper study. In this eTwinning project Let's play with Glagolitic, we try to bring Glagolitic closer to students by integrating several teaching methods, combining the real and the virtual reality, using the web tools and applications, creative art workshops and students' own research projects.

Key words

glagoljica, eTwinning projekt, igrifikacija, IKT

UVOD

Cilj radionice *Glagoljica – umjetnička i digitalna čarolija za kreativno učenje* je popularizacija glagoljske kulturne baštine na zabavan i pristupačan način te primjena suvremenih kreativnih pristupa poučavanja koji potiču motivaciju za istraživanje teme te povezuju sadržaj s učeničkim interesima uz naglasak na učenje kroz igru, korištenje digitalne tehnologije i likovno izražavanje te promicanje sudjelovanja u eTwinning projektima kroz prikaz tri ciklusa projekta *Igrajmo se glagolicom*.

VAŽNOST POUČAVANJA GLAGOLICE U ŠKOLI

Glagoljička kulturna baština predstavlja snažan dio hrvatskog identiteta naglašavajući važnost pismenosti naših predaka. Značaj glagoljice u našoj kulturi potvrđuju brojni spomenici pisani glagoljičkim pismom: Baćanska ploča (oko 1100. g.), Vinodolski zakonik (1288. g.), Istarski razvod (13./14. st.), Misal po zakonu rimskoga dvora (1483. g.).

Zbog duboko ukorijenjene glagoljičke tradicije, važno je približiti učenicima ovaj kulturni fenomen. U suvremenom dobu globalizacije, gdje se susreću raznolike kulture, svjetonazor i religije, nužno je da pojedinač postane građanin svijeta. No, istovremeno je važno da sačuva svoj nacionalni identitet te kulturnu, društvenu, moralnu i duhovnu baštinu.

ETWINNING PROJEKT /IGRAJMO SE GLAGOLICOM

Školske godine 2021.-2022. osnovan je prvi eTwinning projekt *Igrajmo se glagolicom* u kojemu je sudjelovalo jedanaest škola iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Projekt je trajao od rujna 2021. do lipnja 2022. godine tijekom kojega su razdoblja ostvarene sve zadane aktivnosti i ispunjeni svi ciljevi projekta koji su prikazani u zajedničkoj digitalnoj knjizi.¹

¹ [Book Creator | Igrajmo se glagolicom!](#)

Kombinacijom suvremene komunikacijsko - informacijske tehnologije, društvenih igara, likovnih radionica, te kroz suradnju s drugim učiteljima, knjižnicama pa i državama, kroz ovaj eTwinning projekt osmišljeni su kreativni oblici poučavanja glagoljice prilagođeni potrebama sve zahtjevnijih mladih generacija učenika. Upotreba kombiniranih oblika rada i metoda od izuzetnog su značaja kako zainteresirati djecu za izučavanje i poštivanje kulturne baštine u današnje moderno doba kada su djeca „bombardirana“ površnim i manje vrijednim globalnim sadržajima.² Isto tako, predstavljen je primjer dobre prakse koji je, kroz kreativno osmišljenu međunarodnu suradnju korištenjem atraktivnih modela, prikazao primjer očuvanja tradicijskih vrijednosti kao važan element u budućoj multikulturalnoj svakodnevici.

Cilj projekta bio je upoznavanje učenika s mogućnostima kreativne uporabe IKT Metodom 3IKT gdje se prikazalo korištenje IKT-a kao sredstvo motivacije, sredstvo procesnog usvajanja znanja i kao sredstvo za oblikovanje kreativnog konačnog uratka. Glavni cilj bio je osposobiti učenike za efikasnu primjenu aplikacija i web alata u obrazovne svrhe. Očekivalo se proširivanje znanja o glagoljičkoj kulturnoj baštini što se provjerilo provođenjem kviza-anketе čiji su se rezultati usporedili s inicijalnom anketom. Ovaj eTwinning projekt imao je i svoju mrežnu stranicu *Igrajmo se glagoljicom*³, kao i istoimenu Facebook stranicu.⁴

Projekt je dobio i Nacionalnu i Europsku oznaku kvalitete te smo vođene time odlučile nastaviti s projektom i sljedećih godina.

Slika 1. Logo ovogodišnjeg eTwinning projekta *Igrajmo se glagoljicom*

RADIONICA GLAGOLJICA – UMJETNIČKA I DIGITALNA ČAROLIJA ZA KREATIVNO UČENJE

U uvodnom dijelu, sudionicima radionice, predstavit će se cijelokupni projekt te demonstrirati pojedine aktivnosti u koje će sudionici biti izravno uključeni:

1. Transliteracija glagoljskog teksta u latinični pomoću QR koda - sudionici će očitavanjem QR koda koji sadrži transliterirani tekst na latinici pronaći odgovarajući na glagoljici i zalijepiti na zajednički poster (Slika 2).

Slika 2. Transliteracija glagoljskog teksta u latinični pomoću QR koda

2. Izrada glagoljskog inicijala - sudionici će pomoću tehnike izrade reljefa na aluminijskoj foliji ugravirati inicijal i glagoljski tekst te tehnikom patiniranja kreirati originalni likovni uradak (Slika 3).

² [https://www.academia.edu/30707268/POPULARIZACIJA_GLAGOLJI%C4%8CNE_KULTURNE_BA%C5%A0TINE_PRIMJENOM_INOVATIVNIH_KREATIVNIH_METODA_U_%C5%A0OKLISKIM_KNJI%C5%BDNICAMA?](https://www.academia.edu/30707268/POPULARIZACIJA_GLAGOLJI%C4%8CNE_KULTURNE_BA%C5%A0TINE_PRIMJENOM_INOVATIVNIH_KREATIVNIH_METODA_U_%C5%A0OKLISKIM_KNJI%C5%BDNICAMA?source=swp_share)

³ eTwinning *Igrajmo se glagoljicom* | *Igrajmo se glagoljicom!* (webador.com)

⁴ *Igrajmo se glagoljicom* | Osijek | Facebook

Slika 3. Glagoljički inicijal izrađen u tehniци reljefa u limu

3. Izrada digitalne čestitke inspirirane glagoljicom - koristeći web alat po izboru sudionici će kreirati digitalnu čestitku (ili pozivnicu) koristeći se alatom za izradu grafičkih dizajna. [Primjer: učenički radovi digitalnih božićnih glagoljičkih čestitki](#)
4. Izrada straničnika inspiriranih glagoljicom - na likovnoj radionici sudionici će izraditi straničnik za knjige ukrašen glagoljičkim slovima i ornamentima srednjovjekovnih glagoljičkih spomenika.
5. Izrada infografike o glagoljici u alatu Canva - koristeći stečena znanja i vještine sudionici će osmislići infografiku o glagoljici koristeći predloške za kreiranje infografika u alatu Canva.
6. Postavljanje materijala na Padlet ploču - sudionici će svoje digitalne uratke i/ili fotografije likovnih radova postavljati na Padlet ploču radionice.

Zadaci i aktivnosti sudionika:

- upoznavanje s projektom i web stranicom projekta (web pretraživanje)
- transliteracija glagoljskog teksta u latinični pomoću QR koda (QR čitač, glagoljičko-latinični tekst)
- izrada glagoljskog inicijala - likovna radionica (reljef u limu)
- izrada digitalne čestitke inspirirane glagoljicom (alat po izboru)
- izrada straničnika inspiriranih glagoljicom i ornamentima srednjovjekovnih spomenika - likovna radionica (ornamentalno crtanje)
- infografika o glagoljici u alatu Canva (digitalno vizualno oblikovanje)
- postavljanje materijala na Padlet ploču
- razgovor o novim kreativnim idejama.

[Padlet ploča radionice](#)
Glagoljica – umjetnička i digitalna čarolija za kreativno učenje

ZAKLJUČAK

Predstavljen je međunarodni eTwinning projekt *Igrajmo se glagoljicom* koji se već treću godinu provodi u kontinuitetu. Projekt pokazuje odličan primjer dobre prakse koji je, kroz kreativno osmišljenu međunarodnu suradnju korištenjem atraktivnih modela, prikazao primjer očuvanja tradicijskih vrijednosti kao važan element u odskora multikulturalnoj svakodnevici.

Radionica *Glagoljica – umjetnička i digitalna čarolija za kreativno učenje* je kroz eTwinning projekt *Igrajmo se glagoljicom* predstavila inovativan pristup učenju glagoljičke kulturne baštine. Sudionici su, kroz sinergiju suvremenih i tradicionalnih metoda poučavanja, doživjeli spoj prošlosti i suvremenih tehnologija. Povezivanje stvarnosti i virtualnog svijeta, korištenje web alata te poticanje na sudjelovanje u eTwinning projektima postali su ključni elementi suvremenog obrazovanja.

Radionica je pružila niz aktivnosti gdje su sudionici stekli nove vještine i primijenili ih u kreativnom izražavanju, obogativši svoje obrazovanje. Radionica nije samo predstavila bogatstvo glagoljičke kulturne baštine, već je potaknula učitelje i učenike na interaktivan pristup učenju.

Postavljanjem materijala na Padlet ploču, sudionici su digitalno dokumentirali svoje radove, proširujući vidike virtualnog suradničkog učenja, a razgovor o novim kreativnim idejama dodatno je potaknuo istraživanje i inovacije.

Ova radionica ne samo da je popularizirala glagoljičku kulturnu baštinu, već je postavila temelje za daljnje istraživanje, suradnju i inovacije u integraciji tradicionalnih i suvremenih pristupa obrazovanju.

LITERATURA

1. Bando, Irena. 2013. Popularizacija glagoljičke kulturne baštine primjenom inovativnih kreativnih metoda u školskim knjižnicama. Academia. edu. https://www.academia.edu/30707268/POPULARIZACIJA_GLAGOLJI%C4%8CNE_KULTURNE_BA%C5%A0TINE_PRIMJENOM_INOVATIVNIH_KREATIVNIH_METODA_U_%C5%A0OKOLSKIM_KNJI%C5%BDNICAMA?source=swp_share (pristupljeno 29. siječnja 2024.)
2. Igrajmo se glagoljicom. <https://igrajmoseglagoljicom.webador.com/etwinning-igrajmo-se-glagoljicom-1> (pristupljeno 29. siječnja 2024.)
3. FB Igrajmo se glagoljicom. <https://igrajmoseglagoljicom.webador.com/etwinning-igrajmo-se-glagoljicom-1> (pristupljeno 29. siječnja 2024.)

Vizualni identitet kao sklad književnog, likovnog i digitalnog stvaralaštva

dr. sc. Irena Bando
irena.bando@skole.hr
Osnovna škola Jagode Truhelke Osijek

dr. sc. Marija Purgar
marija.purgar5@gmail.com
Osnovna škola "Grigor Vitez", Osijek

Sažetak

Ovaj članak istražuje integraciju književnog, likovnog i digitalnog stvaralaštva u kontekstu vizualnog identiteta. Autorice analiziraju kako različite umjetničke discipline mogu surađivati i dopunjavati se kako bi oblikovale jedinstven vizualni identitet. Fokusiraju se na estetske i komunikacijske aspekte ove sinergije, istražujući primjere koji sjedinjuju ove različite izraze i iskustva sudionika istoimene radionice održane na 36. Proljetnoj školi školskih knjižničara RH od 22. do 24. travnja 2024. Rad ističe važnost kreativnog povezivanja književnosti, likovnosti i digitalne umjetnosti u stvaranju suvremenog vizualnog identiteta te pruža uvid u potencijalno obogaćivanje kulturne i umjetničke scene putem ove multidisciplinarnе prakse.

Ključne riječi

stvaralaštvo, književnost, likovnost, vizualni identitet, dubinsko čitanje i kritičko promišljanje

Summary

This article explores the integration of literary, visual, and digital creativity in the context of visual identity. The authors analyze how these diverse artistic disciplines can collaborate and complement each other to shape a unique visual identity. They focus on the aesthetic and communicative aspects of this synergy, examining examples that unite these different expressions and the experiences of participants in the workshop of the same name held at the 36th Spring School of School Librarians in Croatia from 22 - 24, April 2024. The article emphasizes the importance of creatively connecting literature, visual arts, and digital art in the creation of a contemporary visual identity, providing insight into the potential enrichment of the cultural and artistic scene through this multidisciplinary practice.

Key words

creativity, literature, art, visual identity, in-depth reading

UVOD

U posljednje vrijeme u okviru europskog okvira obrazovanja naglasak se stavlja na inovativno poučavanje korištenjem digitalne tehnologije. Posljedično tomu, osvijestila se potreba za razvojem obrazovnih postupaka koji doprinose socijalno-emocionalnom učenju u cilju očuvanja mentalnog zdravlja, ali i razvoju finih vještina zasnovanim na kreativnosti i suradnji. Zbog toga će ovaj rad imati za cilj harmonizirati proces stvaralaštva korištenjem kreativnih pristupa poučavanju povezanih s digitalnom tehnologijom i književnim djelima te napisljetu s vlastitim interpretacija literarno-likovnog izričaja. Nadalje, ovim radom razmjenjuju se ideje i dosadašnja iskustva koje će sudionici radionice, održane na 36. Proljetnoj školi školskih knjižničara 2024. s temom Pluralizam u školskoj knjižnici - bogatstvo različitosti, imati prilike podijeliti u organiziranim stankama koristeći metodu world caféa. Nakon svakog kreativnog dijela tijekom radionice, sudionici su u skupinama razmjenjivali ideje na Flipchart papirima. Ova metoda omogućuje sudionicima radionice vođenje otvorene rasprave u opuštenoj atmosferi, iznošenje osobnih promišljanja i iskustveno učenje.

KREIRANJE VIZUALNOG IDENTITETA

Prema Hrvatskom jezičnom portalu¹ identitet (lat. identitatem) definiran je kao odnos po kojemu je u različitim okolnostima nešto jednako samome sebi, istovjetno sa samim sobom te ukupnost činjenica koje

¹Hrvatski jezični portal: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVtiWxk%3D&keyword=identitet (pristupljeno 23. siječnja 2024.)

služe da se jedna osoba razlikuje od bilo koje druge.

Vizualni identitet predstavljaju one karakteristike koje su drugačije od ostalih, sadrži skrivene simbolične ili esencijalne poruke koje želimo o nekome (ili nečemu) poslati s ciljem ostavljanja dojma.

Osobni vizualni identitet odnosi se na način na koji pojedinac predstavlja sebe vizualno, izražavanjem individualnosti i stvaranje prvog dojma te kako predstavlja sebe u svakodnevnim, privatnim situacijama. Može biti vrlo subjektivan i odražavati jedinstvenost osobe, često je fleksibilniji i podložan promjenama prema trenutnom raspoloženju i omogućuje slobodno eksperimentiranje i izražavanje svoje autentičnosti. Profesionalni vizualni identitet fokusira se na predstavljanje u poslovnim ili formalnim okruženjima oslanjajući se na poslovne kvalitete, ozbiljnost, stručnost i prilagodljivost. Iako potiče autentičnost, obično ima određene granice koje proizlaze iz poslovnih standarda i profesionalnih očekivanja.

KREATIVNOST I DIGITALNO STVARALAŠTVO

Digitalna tehnologija transformira stvaralački proces te omogućujući nove oblike izražavanja i brz razvoj ideja te proširuje granice tradicionalnog stvaralaštva. Kreativnost i digitalno stvaralaštvo postali su neizostavan dio našeg svakodnevnog života. Digitalna era nije samo transformirala način na koji komuniciramo i radimo već je i otvorila vrata beskrajnim mogućnostima izražavanja kreativnosti. Ova dinamična veza između kreativnosti i digitalnog stvaralaštva igra ključnu ulogu u poticanju inovacija na različitim područjima. U dobu u kojem digitalna prisutnost postaje ključna za prepoznatljivost, kreativnost i digitalno stvaralaštvo važni su čimbenici u izgradnji vizualnog identiteta. Vizualni identitet nije samo estetski element; to je priča koja se govori putem slika, boja i dizajna, a kreativnost i digitalne tehnologije postaju nužni alati u oblikovanju te priče.

DUBINSKO ČITANJE I PROMIŠLJANJE

Dubinsko čitanje i promišljanje odnose se na temeljitu i sveobuhvatnu analizu i razumijevanje teksta, konteksta i ideja izvan površinske razine. Ono potiče povezivanje teksta s vlastitim životnim iskustvima, emocijama i znanjem te omogućuje dublje razumijevanje i emocionalnu povezanost s materijalom. Umjesto samo površinskog razumijevanja radnje, dubinsko čitanje traži od čitatelja da istraži motivacije likova, simbole, teme i stilске elemente koje autor koristi. Na primjer, umjesto da samo prati radnju romana, čitatelj dubinski analizira karakterizaciju glavnog lika, prepoznaje simbole koji se pojavljuju tijekom priče i promišlja o autorovim stilističkim izborima. Ovakav pristup omogućuje čitatelju da uoči dublje slojeve značenja i konteksta, čime se obogaćuje njegovo razumijevanje književnog djela.

Dubinsko čitanje uključuje refleksivno promišljanje o značenjima, motivima, i porukama autora, kao i sintezu različitih informacija koje omogućuju planiranje i organizaciju misli te kreativni dijalog s drugima. Isto tako potiče razvijanje kritičkog razmišljanja, širenje znanja i obogaćivanje intelektualnog iskustva te razumijevanje kompleksnih informacija.

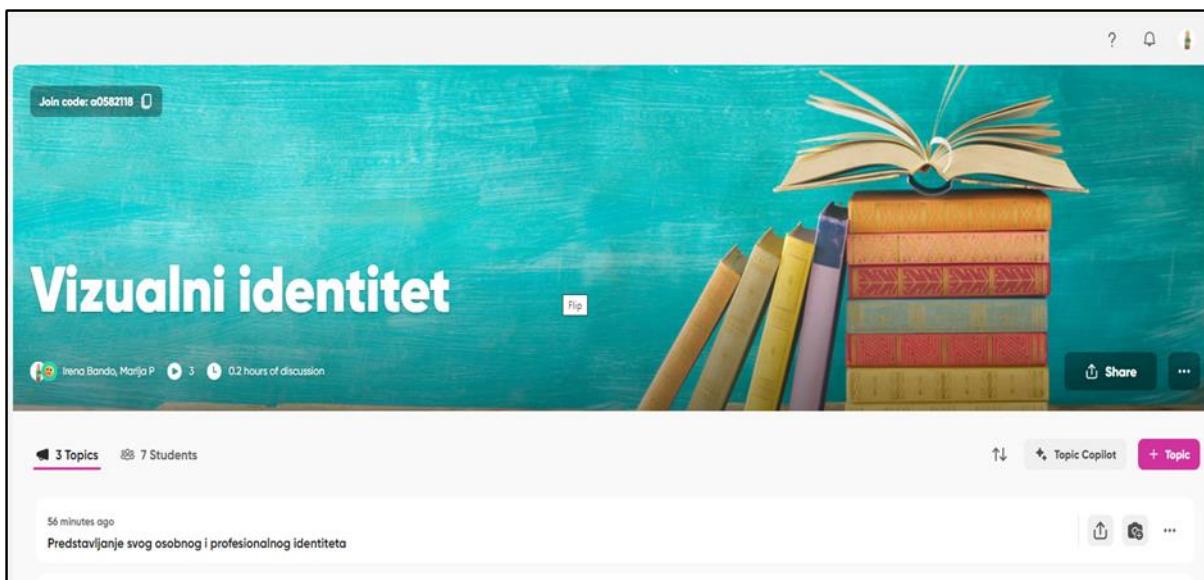
RADIONICA - TRI PARALELNE AKTIVNOSTI

Nakon uvodnog dijela izlaganja o vizualnom identitetu sudionike radionice uputilo se na važnost i karakteristike stvarnog i digitalnog vizualnog identiteta te osobnog i profesionalnog.

U središnjem dijelu sudionici radionice paralelno su sudjelovali u tri različite aktivnosti u 3 skupine:

1. skupina: Digitalna vizualizacija književnog djela - izrada Flip videa odabranog citata

Nakon osobnog i profesionalnog predstavljanja sudionika pomoću izrade multimedijskih videa u aplikaciji Flip (Slika 1.), sudionici ekraniziraju omiljeni citat ili kratki ulomak priče ili pjesme te ga u aplikaciji Flip izražajno čitaju i snimaju (Slika 2). Videe oblikuju na temelju novih znanja o vizualnom identitetu koristeći odgovarajuće i prigodne vizualne elemente aplikacije.

Slika 1. Sučelje platforme Flip i formirane grupe Vizualni identitet

Predstavljanje svog osobnog i profesionalnog identiteta

Izradite video koji će predstaviti vaš osobni i profesionalni vizualni identitet.

Pomoću aplikacije Flip predstavite sebe:

1. Izaberite pozadinu ili preuzmite neku fotografiju sa svoga računala/tableta
2. U tekstu napišite svoje ime i školu u kojoj ste zaposteni
3. Koristite gifove da prikažete svoje interese
4. Koristite emotikone da prikažete svoje trenutno raspolaženje i osjećaje
5. Snimite video tako da se navedete po čemu mislite da ste jedinstveni...

Show more

Record

0 Responses

Slika 2. Postavljen zadatak Predstavljanje svog osobnog i profesionalnog identiteta unutar grupe Vizualni identitet

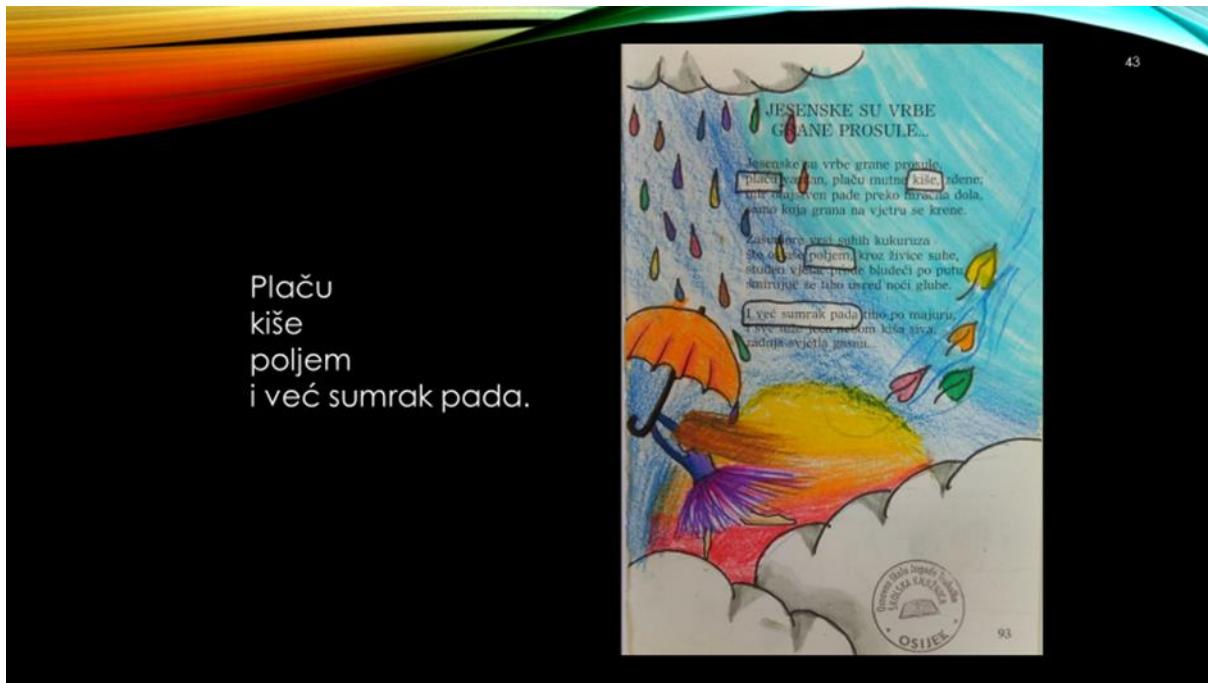
Cilj ove aktivnosti bio je stvoriti sklad vizualnih elemenata (fotografija, ilustracija, simbola, gifova, zvučnika, teksta...) te ih sinkronizirati pomoću digitalne aplikacije Flip.

2. skupina: Likovno-literarna vizualizacija književnog teksta tehnikom poezije zatamnjena

Ova se aktivnost zasnivala na spoju pjesništva, crtanja i kreativnog promišljanja čineći spoj dekonstrukcije teksta i njegove rekonstrukcije te upisivanja novih značenja. Poezija zatamnjena (popularno blackout poetry) nastaje zacrnjivanjem dijelova teksta kako bi nezacrnjene ili istaknute, uokvirene riječi tvorile smislenu cjelinu, a ostatak teksta dodatno se obogaćuje crtežima ilustracija u simboličkoj funkciji. Budući da su pristup ovoj umjetnosti afirmirali avangardni pjesnici s početka 20. stoljeća, blackout poetry se smatra dadaističkim stvaralačkim činom, odnosno traženjem novih umjetničkih načina izražavanja koji negiraju sve ustaljene vrijednosti.

Postupak ove aktivnosti sadržavao je traženje smislenog značenja koristeći ponuđene riječi na otigrnutom papiru s tekstrom, uokviravanje tih riječi flomasterom tako da letimičnim čitanjem izdvojene riječi funkcij-

oniraju kao cjelina (stih, mudra izreka, životna istina...). Nakon toga, sudionici radionice ostatak teksta ukrasili su ilustracijama (Slika 3.)

Slika 3. Primjer učeničkog rada u tehnici blackout poetry

Kritičkim promišljanjem sudionici radionice recikliraju ponuđeni tekst u nov te kreiraju smisleni tekst koji tematski ilustriraju. Koriste flomastere i bojice. Također im se prezentira mogućnost digitalnog stvaranja poezije zatamnjena. Od radova se pravi izložba te se također izrađuje video-izložba u aplikaciji Magisto.

3. skupina: Likovno-literarna vizualizacija vlastitog teksta tehnikom iluminacije

Sudionici osmišljavaju vlastiti tekst i krasopisno pismo ukrašavajući slova tehnikom iluminacije, odnosno detaljistički ukrašavaju početno slovo teksta. Koriste konturne boje na tamnoj podlozi (Slika 4 i 5)

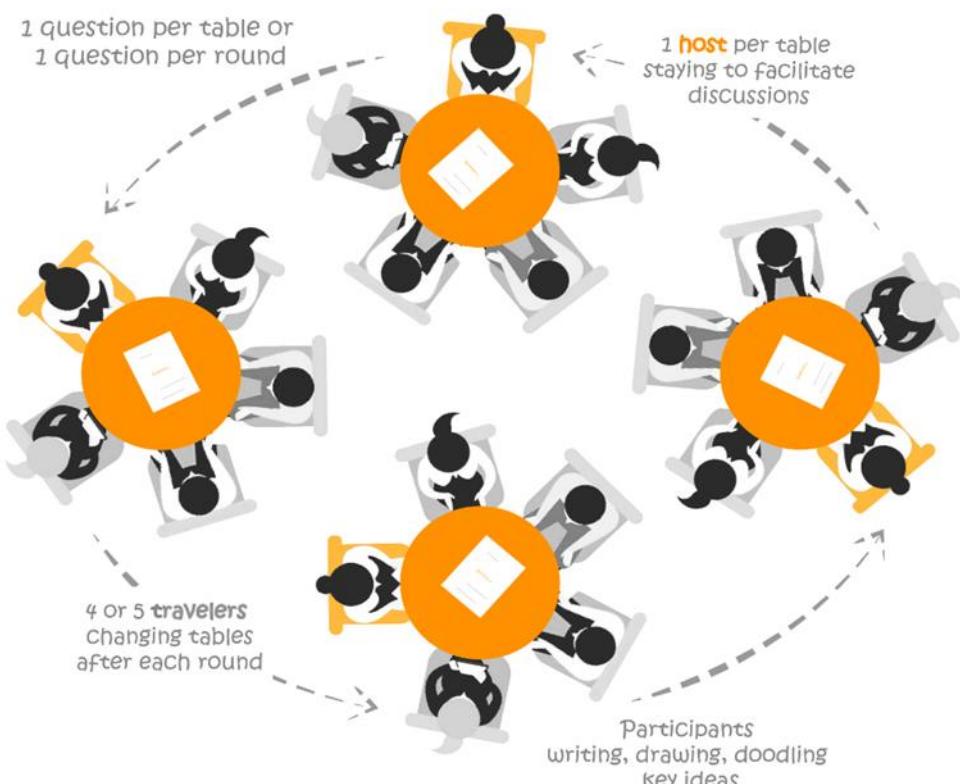
Slika 4 i 5. Inicijali oslikani konturnom tehnikom

Radovi se fotografiraju, obrađuju te stavljaju na zajednički drive dokument te s njega preuzimaju kako bi svaki sudionik od svih radova napravio zajedničku infografiku u online aplikaciji Canva.

RASPRAVA I RAZMJENA IDEJA - METODA WORLD CAFÉ

U svrhu razmjene ideja i mišljenja organizira se stanka koristeći metodu world caféa pa su sudionici nakon svake kreativne aktivnosti mogli razmjenjivati i nadopunjivati svoje ideje i promišljanja. Po završetku zadatka svaka je skupina na blok Flipchart papiru upisivala zapažanja, dosadašnja iskustva i nove ideje nastale na radionicama (Slika 6).

Metoda world caféa temelji se više na istraživanju teme, nego na rješavanju problema, a budući da naziv metode sugerira na atmosfera u kafiću komunikacija treba biti ugodna i konstruktivna.

Slika 6. Skica timskog rada metodom world caféa
<https://urbact.eu/toolbox-home/analysing-problems/world-cafe>

Ova metoda, kao strukturirani proces konverzacije, omogućila je sudionicima vođenje otvorene rasprave u opuštenoj atmosferi i iznošenje osobnih promišljanja te povezivanje ideja unutar skupina kako bi se osigurao pristup 'kolektivnoj inteligenciji' sudionika te razumijevalo i učilo iz više točaka gledišta za kreativno i otvoreno razmišljanje.

STRUKTURIRANJE ISKUSTVA - ZAVRŠNA PREZENTACIJA RODOVA

Strukturiranje iskustva i završna prezentacija radova vrlo su značajni u kontekstu obrazovanja i profesionalnog rasta. Strukturirana prezentacija pomaže organizirati informacije na logičan način jer jasna struktura pomaže slušateljima pratiti i apsorbirati ključne poruke. Dobra struktura omogućuje definiranje ciljeva, predstavljanje metoda, prikazivanje rezultata i izvlačenje zaključaka te pomaže sudionicima radionice lakše shvaćanje svrhe radionice. Strukturiranje iskustva i jasna prezentacija pokazuju da su sudionici te-

meljito razmišljali o svojem radu, olakšava sudionicima postavljanje pitanja i sudjelovanje u diskusiji te pamćenje ključnih informacija.

Stoga je u završnom dijelu nakon tri kruga izmjene skupina u world caféu slijedila zajednička refleksija. Svaka skupina prezentirala je svoje uratke, dijeleći s ostalim sudionicima svoja iskustva kreativnog procesa svih aktivnosti te prikazala mogućnosti povezivanja knjige i književnosti, likovnosti i digitalnog stvaralaštva.

Na samom kraju radionice ostalim sudionicima Proljetne škole predstavila se izložba radova nastalih u radionicama (poezija zatamnjena, Flip videi, iluminacija).

LITERATURA

1. Ejubović, Jasmina. 2020. *Iluminacija: zaboravljena umjetnost*. <https://dunjalucar.wordpress.com/2020/05/09/iluminacija-zaboravljena-umjetnost/> (pristupljeno 11. siječnja 2024.)
2. Tomiša, Mario. 2014. *Grafički dizajn i komunikacija*. Veleučilište u Varaždinu. Varaždin.
3. URBACT: <https://urbact.eu/toolbox-home/analysing-problems/world-cafe> (pristupljeno 2. veljače 2024.)
4. Uzelac, Aleksandra. 2004. Digitalna kulturna dobra u informacijskom društvu između javne domene i privatnog vlasništva. *Medijska istraživanja* 10(1). 37-53. <https://hrcak.srce.hr/23010> (pristupljeno 11. siječnja 2024.)
5. Žiljak Gršić, Jana; Jugović, Morana; Leiner Maksan, Ulla. 2022. *Dizajn vizualnih komunikacija*. Školska knjiga. Zagreb.

Paunašev let kroz međupredmetne teme

Darija Benaković
darijabe1@gmail.com
Osnovna škola Mitnica, Vukovar

Mirna Pavić
mirna.pavic@gmail.com
Osnovna škola I. G. Kovačića, Vinkovci

Sažetak

Radionica Paunašev let kroz međupredmetne teme primjer je suradnje školskoga knjižničara i učitelja hrvatskoga jezika. Dobrobit je timskoga rada za učenike višestruka: poticanje čitanja, poticanje informacijske pismenosti, kreativnost u uporabi novih medija, samostalno rješavanje problema, razvijanje empatije. Radionica je sudionicima ponudila cijeli niz praktičnih i primjenjivih scenarija učenja koje mogu ostvariti sa svojim učenicima s istim ili, uz određene preinake, drugim književnim djelom. Naglasak je na problemskom učenju (problemsko pitanje), a ishodi su povezani s očekivanjima međupredmetnih tema. Odabir aktivnosti za učenike usmјeren je na primjenu nizova zadataka koji su utemeljeni na primjeni znanja te zadatcima koji nude različita, kreativna i maštovitá rješenja.

Ključne riječi

Međupredmetne teme, čitanje, problemsko učenje

Summary

The flight of Paunaš through cross-curricular topics is an example of a collaboration between a school librarian and a Croatian language teacher. The benefits of teamwork for students are multifaceted: encouraging reading, fostering information literacy, being creative in using new media, solving problems on their own, developing empathy. The workshop provides participants with a range of practical and applicable learning scenarios that they can achieve with their students with the same or, with some modifications, other literary work. Emphasis is placed on problem learning (problem question), and outcomes are linked to expectations of cross-curricular topics. The activity selection for students is focused on the application of a series of knowledge-based tasks and tasks that offer different, creative and imaginative solutions.

Key words

Cross-curricular topics, reading, problem learning

UVOD

Kako bi razvijali ljubav prema čitanju, učitelji bi trebali vrlo pomno birati knjige za cijelovito čitanje jer je ono temelj cjeloživotnog obrazovanja. Učeniku moramo približiti knjigu i poučavati ga slojevitom čitanju koje rezultira promišljanjem. Književno djelo mora biti primjerno uzrastu kako bi ga učenik razumio, samostalno interpretirao, iskustveno ga doživio. Sve su to koraci k stvaralaštvu.

Ova radionica primjer je učiteljima na koje načine mogu učenicima približiti književno djelo te kako ga povezati s međupredmetnim temama. Pripovijetka Paunaš Tita Bilopavlovića poslužila nam je kao književni predložak i vodila nas kroz odabir međupredmetnih tema.

NASTAVA KNIŽEVNOSTI U OSNOVNOJ ŠKOLI

Metodika nastave u osnovnoj školi opisuje književnost kao umjetnost riječi. Imajući na umu kako poučavamo mlade ljude od sedam do petnaest godina, nastava metodike književnosti mora prilagođavati postupke kojima ćemo učenike uvoditi u doživljajno-spoznajnu komunikaciju s književnim djelom. Nastava književnosti primarno bi trebala senzibilizirati maštu učenika, moralno ih osvještavati te biti potka za otvaranje novih pogleda na svijet. Kako je u osnovnoj školi velik raspon u godinama učenika, potrebno je paziti na književni interes. Važno je ponuditi im sadržaje koji će buditi zanimanje, poticati ih na samostalno čitanje i istraživanje književnih djela. Tako mogu izmjenjivati svoja mišljenja, izražavati zapažanja i stavove te razvijati kritičko mišljenje. "Iskustvo književnosti omogućuje učenicima razumijevanje važnosti i potrebe čitanja, čitanje iz užitka i literarno izražavanje. Čitanjem različitih tekstova učenici obogaćuju

iskustvo, u njima upoznaju i prihvaćaju hrvatsku kulturu i tradiciju kao dio osobnoga i nacionalnog identiteta. Osobita je vrijednost učenja i poučavanja Hrvatskoga jezika razvijanje mašte i estetskih mjerila vrednovanja te doživljavanje književnosti kao izvora znanja, iskustva i vrijednosti čovječanstva jer književnost na svim jezicima svijeta izražava općeljudske poruke i ideje.”¹

Promatrajući učenika kao pojedinca, njegov književni interes je, također, individualan i stoga je autonomija učitelja i učenika u odabiru književnog interesa, nasuprot načelu propisivanja, dobrodošla. Iako je na ovaj način nastava i metodika nastave književnosti složenija, usmjerena je na učenički interes i dobar je način popularizacije knjige i poticanja čitanja. “Stoga je vrlo važan dio domene čitanje književnih tekstova prema slobodnome izboru učenika i obrazlaganje vlastitoga izbora. Razvijajući umijeće interpretacije, povezuje se vlastito iskustvo i iskustvo književne fikcije. Potiče se stvaralaštvo u skladu s mogućnostima i interesima djeteta i mlade osobe.”²

Uloga knjižničara, kao stručnog suradnika kojemu je poticanje čitanja važnija odrednica rada, nezamjenjiva je u odabiru odgovarajućih književnih djela. Osim što prati, zapaža književne interese učenika i djeluje savjetodavno, knjižničar je uvijek jako dobro informiran o novim književnim ostvarenjima. Time je knjižničar vrijedan suradnik učiteljima, kako u odabiru, tako i u pripremi kvalitetnih satova lektire.

Paunaš Tita Bilopavlovića jedno je takvo, jednostavno i pitko, književno djelo koje nudi brojne mogućnosti interpretacije. Ova je radionica pokazala kako književno djelo za cijelovito čitanje može poslužiti za ostvarenje odgojno-obrazovnih očekivanja međupredmetnih tema te kako ih povezati s ishodima Hrvatskoga jezika.

CILJEVI RADIONICE

Ova je radionica osmišljena kao pomoć i putokaz knjižničarima i učiteljima Hrvatskoga jezika kako bi u književnim djelima za cijelovito čitanje prepoznali višestruku povezanost s temama iz svakodnevnoga života učenika. Pripovijetka *Paunaš* tako je poslužila kao osnova za ostvarenje očekivanja međupredmetnih tema: Održivi razvoj, Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, Građanski odgoj i Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije. Cilj je radionice prepoznati u dijelovima priče mogućnost povezivanja s međupredmetnim temama, te s odgovarajućom aktivnosti za učenike. Tako, mudrim odabirom međupredmetne teme i aktivnosti, književno djelo za cijelovito čitanje postaje djelotvoran alat za rješavanje učeničkih problema, uspostavljanje kvalitetnijih vršnjačkih odnosa i odnosa prema svemu što nas okružuje. Širi je cilj ove radionice prikazati obrazac kako kritički prići svakom književnom djelu i kako u njemu prepoznati povezanost sa svakodnevnim životom suvremenog čovjeka, učenika.

ZADATCI I AKTIVNOSTI SUDIONIKA

Zadatci i aktivnosti sudionika usmjereni su na stvaranje novog scenarija poučavanja primjenjivog i na brojnim drugim književnim djelima za cijelovito čitanje. Sudionici radionice slušali su audio zapis pripovijetke. U skupinama su podijelili pripovijetku na ulomke kojima su pridružili određeno problemsko pitanje koje je doprinijelo ostvarenju očekivanja međupredmetnih tema. Zadatak je sudionika bio odabrati odgovarajuću aktivnost za učenike koja će biti najzanimljivija i najučinkovitija za rješavanje problemskog pitanja i ostvarenje očekivanja međupredmetnih tema, a ujedno i praktično djelovati na određene probleme koji se u zajednici učenika ili u obitelji mogu javiti. Navedeni zadatci i aktivnosti ostvareni su kroz skupinski, individualni i frontalni rad, slušanjem, čitanjem, pisanjem, suradničkom analizom i timskom izradom plana.

OPIS RADIONICE

U uvodnom dijelu radionice sudionici su slušali audio zapis pripovijetke *Paunaš* Tita Bilopavlovića, koja je na popisu izbornih djela za cijelovito čitanje u 5. razredu. Odslušanu su pripovijetku sudionici komentirali iznoseći vlastito iskustvo sudjelovanja u pripremi ili obradi istoga. Zadatak za sudionike, podijeljene

¹NN 10/2019: 3

²Navedeno djelo: 4

u skupine, sastojao se od četiri koraka:

- podijeliti tekst pripovijetke na manje logične cjeline kojima treba odrediti podnaslov
- za svaku cjelinu odrediti problemsko pitanje koje cjelina tematizira
- svakom problemskom pitanju pridružiti neko obrazovno očekivanje iz ponuđenih međupredmetnih tema: Održivi razvoj, Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, Građanski odgoj, te neki od ishoda Hrvatskoga jezika
- osmisliti najučinkovitiju aktivnost za učenike kojom će obrazovna očekivanja i ishodi biti u cijelosti ostvareni. Na raspolaganju su im sve aktivnosti, od tradicionalnih do onih koje uključuju informatičko-komunikacijsku tehnologiju (čime će biti ostvarena i neka očekivanja međupredmetne teme Uporaba informacijsko komunikacijske tehnologije).

Ostvarenjem prethodnih koraka svaka je skupina dobila scenarij učenja koji je primjenjiv i na većinu drugih književnih djela za cijelovo čitanje.

Nakon predstavljanja scenarija svim polaznicima, svaka je skupina dobila vrijedne komentare na svoj uradak koji će doprinijeti još kreativnijem radu. Sudionici su tako jedni druge usmjeravali, suradnički došli do boljih i najboljih rješenja, a svemu je cilj unaprjeđenje nastave, kreativnosti i uvažavanje učeničkih potreba.

Na kraju radionice svim je sudionicima namijenjen koristan likovni predložak - paunaš za izrezivanje koji može poslužiti za tematsko uređenje učionice, kao znak brige o nezaštićenima, slabijima i za sve namjene koje kreativan knjižničar i učitelj mogu osmislti.

Ovako je osmišljenim scenarijem učenja učitelj stvorio preduvjet za postizanje cijelog niza ishoda Hrvatskoga jezika i očekivanja međupredmetnih tema, kao što su: učenik obrazlaže vlastiti neposredni doživljaj književnoga teksta i povezuje ga sa svijetom oko sebe (HJ B.5.1); učenik prosuđuje književni tekst na temelju iskustva o svijetu oko sebe i objašnjava uočene ideje i problematiku u vezi s pročitanim tekstrom (HJ B.5.3); učenik obrazlaže vlastiti izbor književnoga teksta i pokazuje zanimanje i pozitivan stav prema čitanju (HJ B.5.4); učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima tijekom učenja i poučavanja (HJ B.5.5); razvija sliku o sebi (osr A.2.1); upravlja emocijama i ponašanjem (osr A.2.2); razvija osobne potencijale (osr A.2.3); opisuje i uvažava potrebe i osjećaje drugih (osr B.2.1); razvija komunikacijske kompetencije (osr B.2.2); razvija strategije rješavanja sukoba (osr B.2.3); razlikuje pozitivne i negativne utjecaje čovjeka na prirodu i okoliš (or 2.A.1); objašnjava da djelovanje ima posljedice i rezultate (or 2.B.1); solidaran je i empatičan u odnosu prema ljudima i drugim živim bićima (or 2.C.1); razlikuje vrste komunikacije (B.2.1.A); prepoznaje i procjenjuje vršnjačke одноse (B.2.1.B); razlikuje vrste nasilja i načine nenasilnog rješavanja sukoba (B.2.1.C); promiče kvalitetu života u školi (goo C.2.3); promiče razvoj školske kulture (goo C.2.4); odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju za obavljanje zadataka (ikt A.2.1); samostalno se koristi poznatim uređajima i programima (ikt A.2.2); kreativno se izražava i planira svoje djelovanje jednostavnim metodama za poticanje aktivnost u IKT okružju (ikt D.2.1); preoblikuje postojeća digitalna rješenja ili stvara nove uratke i smislja ideje (ikt D.2.3).

Odgojno-obrazovni ishodi jasno govore što očekujemo od učenika i stoga njihova razrada iziskuje točno određene aktivnosti. Kritičko je mišljenje osnova za realizaciju odgojno-obrazovnih očekivanja svih međupredmetnih tema. Sudionicima je predloženo izabrati raznolike metode, od tradicionalnih do suvremenih, u kojima je učenik aktivan sudionik: scenske igre, rasprave, izrade modela, letaka, osmišljavanje izložaba, pisanje ciljanih sastavaka, osmišljavanje prezentacija, plakata, kvizova, društvenih igara. Zadane aktivnosti moraju biti opisane nedvosmisleno, precizno i jasno. Tijekom cijelog procesa ne smije biti zaboravljeno ni vrednovanje (vrednovanje za učenje, vrednovanje kao učenje i vrednovanje naučenog), a izbor metode vrednovanja uvijek je uskladen s aktivnostima koje učitelj/knjžničar odabere za svaki pojedini razred.

Ovakav interdisciplinarni način poučavanja uvijek rezultira zadovoljstvom, kako učenika, tako i učitelja.

ZAKLJUČAK

Iako se radionica temeljila na raščlambi i interpretaciji pripovijetke *Paunaš* te njezinim povezivanjem s očekivanjima međupredmetnih tema, zapravo je bio naglasak na poticanju čitanja, iskustvenom čitanju i razumijevanju pročitanoga kojim gradimo učenike svjesne sebe i svojih mogućnosti, učenike koji imaju pozitivnu sliku o sebi. Također, naglasak je bio na pripremi projektno-istraživačkog rada koji potiče učenike na stvaralačko i kritičko mišljenje, ali i na nastavi koja utječe na razvoj pozitivnih osobina i opisme-njava mlade za vrijeme u kojem će živjeti. Ova je radionica primjer škole koja priprema za život, škole temeljene na iskustvenom i suradničkom učenju organizirane kroz problemsku nastavu. Stoga je zadaća školskih knjižničara i učitelja suradničkim planiranjem povezati odgojno-obrazovna područja i nastavne teme svih predmeta. Školska je knjižnica tako postala mjesto okupljanja, planiranja, suradnje i učenja pri-lagođeno učenicima, mjesto istraživanja i napredovanja.

LITERATURA:

1. Doubtfire, Dianne. 1991. *Kreativno pisanje*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.
2. Janković, Josip. 2002. *Sukob ili suradnja*. Alinea. Zagreb.
3. Klippert, Heinz. 2001. *Kako uspješno učiti u timu*. Educa. Zagreb.
4. *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. NN10/2019.
5. Matijević, Milan. Radovanović, Diana. 2011. *Nastava usmjerenja na učenika*. Školske novine. Zagreb.
6. Visinko, Karol. 2014. *Čitanje, poučavanje i učenje*. Školska knjiga. Zagreb.

Sretan rođendan!

Ana Brčić Bauer

ana.brcic.bauer@gmail.com

Osnovna škola Marije Jurić Zagorke, Zagreb

Melita Horvatek Forjan

forjanmelita@gmail.com

Osnovna škola Marije Jurić Zagorke, Zagreb

Sažetak

Na radionici Sretan rođendan! prikazat će se neke aktivnosti i projektni zadaci koje učenici mogu provoditi tijekom određenog vremenskog razdoblja (tjedno/mjesečno) samostalno, u parovima ili skupinama, a posvećeni su književnicima čije značajne obljetnice slavimo u 2024. godini. Zadaci potiču čitalačku i digitalnu pismenost, razvijaju čitateljsko iskustvo i uporabu digitalnih tehnologija. Polaznici radionice sudjelovat će u izradi zatamnjene (blackout) poezije i proze na odabranim primjerima iz djela I. Brlić-Mažuranić, Z. Baloga, S. Pilić, A. de Saint-Exupéryja, J. Kaštelana i A. G. Matoša. Naučit će kako nastaje radijski podcast i kako voditi razgovor s umjetnom inteligencijom.

Ključne riječi

čitalačka i digitalna pismenost, radijski podcast, umjetna inteligencija, zatamnjena poezija i proza

Summary

The Happy Birthday workshop will include activities and projects students can do weekly, or monthly, individually, in pairs, or groups. The activities celebrate writers with important anniversaries in 2024. The assignments encourage literature and media literacy, reading, and technology use. Participants will make blackout poetry and prose using examples from the works of I. Brlić-Mažuranić, Z. Balog, S. Pilić, A. de Saint-Exupéry, J. Kaštelan, and A. G. Matoš. They will learn how a radio podcast is made, and how to have a conversation with artificial intelligence.

Key words

artificial intelligence, blackout poetry and prose, radio podcast, reading and digital literacy

150. OBLJETNICA ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE

Tijekom školske godine 2022./2023. u OŠ Marije Jurić Zagorke provodio se projekt Zagorka, sretan ti rođendan! kojim je obilježena 150. obljetnica rođenja najčitanije hrvatske književnice i prve novinarke – Marije Jurić Zagorke. U projektu su sudjelovali učenici od 1. do 8. razreda s ciljem da se bolje upoznaju sa stvaralaštvom i značajem Marije Jurić Zagorke u hrvatskoj književnosti i povijesti. Suradnjom školske knjižničarke, učitelja razredne i predmetne nastave realizirani su mjesечni projektni zadaci u nastavi Hrvatskoga jezika i radu izvannastavnih aktivnosti (Filmska i Medijska družina, Mali čitači, Mali knjižničari, Mladi informatičari, Mladi geografi, Literarna skupina) kao i na satovima razrednih odjela. Pokrenut je i eTwinning projekt u koji se uključilo šest partnerskih škola iz Vukovara, Vinkovaca, Samobora, Sv. Petra Orehovca, Vrbovca i Zagreba. Zadaci su poticali čitalačku i digitalnu pismenost učenika, razvijali čitateljsko iskustvo i uporabu digitalnih tehnologija u prezentaciji Zagorkina lika i likova iz njezinih najpoznatijih romana.

Učenici su izrađivali klasične, 3 D i videočestitke (<https://bit.ly/3SVOrvE>) rabeći besplatne digitalne alate. Čestitke su izložene i nagrađene 2. ožujka na prigodnoj proslavi 150. Zagorkina rođendana.

U izradi fotomanipulacija Zagorka u Zagorki ili Šetnja sa Zagorkom učenici su iskazali veliku kreativnost i lik Zagorke prikazali u novim neobičnim situacijama – u učionici na satu obrade lektire, s njom su ispred škole čekali autobus ili se jedanaesticom zaputili od Dubrave do Trga bana J. Jelačića. U radovima eTwinning partnera Zagorka se šetala glavnim vinkovačkim trgom, poučavala učenike u Vrbovcu, razgovarala s učiteljima u Vukovaru, uživala u zalasku sunca u Sv. Petru Orehovcu i snimala *selfie* portrete s učenicama u Samoboru.

Članovi Filmske družine ZAG snimili su kratki igrano-dokumentarni film Bilješka o spisateljici (<https://bit.ly/48cV3d9>) u kojem su prikazali dolazak mlade Zagorke u školsku knjižnicu i susret s vitezom Makkom. Mladi animator osmaš Lukas napravio je angažirani animirani film Hrvatska velikanka (<https://bit.ly/3uvU1va>) prikazujući tamniju stranu Zagorkina života i književnog stvaralaštva.

RADIONICA – SRETAN ROĐENDAN!

Mnoge škole u Hrvatskoj nose imena hrvatskih velikana i povijesnih osoba (književnika, znanstvenika, pedagoga, učitelja...). U okviru kulturne djelatnosti škole u povodu obljetnice rođenja ili smrti velikana čije ime škola nosi, mogu se organizirati razni javni događaji: projekti, izložbe, svečani koncerti, priredbe, filmske projekcije, otvoreni Dan škole. Na radionici Sretan rođendan! prikazat će se neke aktivnosti i projektni zadatci koje učenici mogu provoditi tijekom određenog vremenskog razdoblja (tjedno/mjesečno) samostalno, u parovima ili skupinama, a posvećeni su književnicima čije značajne obljetnice slavimo u 2024.

Popis važnih obljetnica dostupan je na mrežnoj stranici Knjižnica grada Zagreba (<https://www.kgz.hr/Kalendar/>), izdvojiti ćemo neke.

Prije 500 godina, 5. siječnja 1524., preminuo je Marko Marulić, Otac Hrvatske Književnosti, humanist europskog formata, autor Judite – prvog umjetničkog epa na hrvatskom jeziku. Vlada Republike Hrvatske proglašila je 2024. Marulićevom godinom.

U mnogim će se školama proslaviti 150. rođendan Ivane Brlić-Mažuranić, hrvatskog Andersena, i 210. rođendan njezina djeda pjesnika, jezikoslovca i političara Ivan Mažuranića.

Uz ime rado čitanog književnika i učitelja Mate Lovraka vežu se dvije obljetnice – 125. obljetnica rođenja i 50. obljetnica smrti. Prošle godine obilježili smo 150. obljetnicu rođenja velikog Antuna Gustava Matoshe, a ove je godine 110 godina od njegove smrti. Autor Maloga princa, Antoine de Saint-Exupéry, preminuo je prije 80 godina, a pjesnik, prozaist i prevoditelj Vladimir Nazor prije 75 godina. Jedan od najnagrađivanijih hrvatskih dječjih pisaca, autor Nevidljive Ive, Zvonimir Balog – prerano nas je napustio prije deset godina.

U 2024. godini slavimo 105. godišnjicu rođenja pjesnika Jure Kaštelana, 120. Drage Gervaisa i 125. obljetnicu rođenja Gustava Krkleca. Uz Dan sjećanja na žrtve holokausta obilježavamo i 95 godina rođenja Anne Frank. I dvije omiljene hrvatske književnice proslavit će svečano ove godine rođendane sa svojim mladim čitateljima, Sanja Pilić (70 g.) i Julijana Matanović (65 g.).

RECIKLIRANE RIJEČI U NOVOJ SMISLENOJ CJELINI

Početkom 20. st. avangardni umjetnici vrlo su se često koristili recikliranjem već postojećih pjesama. Slagali su nove pjesme izrezujući i miješajući dijelove starih tekstova poput dadaista Tristana Tzare. Prozaik i pjesnik William Burroughs stvarao je romane od izrezanih dijelova rečenica koje je miješao u vreći, vadio i stavljao na papir, tzv. cut-up tehnikom ili rezukanjem.

Zatamnjena ili blackout poezija i proza nastaje pretvorbom polaznog teksta ili pjesme u novu pjesničku ili proznu cjelinu. Na stranici odabranog proznog teksta ili pjesme biraju se riječi koje će činiti novu smisle-

nikom stvoriti nove smislene rečenice. Radove su ukrasili i crtežima.

Primjeri novonastalih rečenica:

Znam gospodična, treba pisati ljudima priče.

Gospodična, usrećili ste pisca i čitateljima nedostajete.

Na radionici Sretan rođendan! polaznici će sudjelovat u izradi zatamnjene poezije i proze na odabranim primjerima iz djela I. Brlić-Mažuranić, Z. Baloga, S. Pilić, A. de Saint-Exupéryja, J. Kaštelana i A. G. Matosa čije značajne obljetnice rođenja/smrti obilježavamo u 2024. godini.

RAZGOVOR S UMJETNOM INTELIGENCIJOM

(*ChatGPT - Generative Pre-Trained Transformer*)

ChatGPT je prototip robota za čavrjanje (chatbot) temeljen na umjetnoj inteligenciji. To je najnoviji naraštaj umjetne inteligencije za stvaranje teksta u vlasništvu poduzeća OpenAI. Postao je dostupan široj javnosti kao prototip 30. studenoga 2022. godine. Besplatan je i može mu se pristupiti putem mrežne stranice OpenAI-a ili putem aplikacija. Korisnici mogu postavljati pitanja ili tražiti savjete o bilo kojoj temi, a ChatGPT će im dati odgovor koji je jezičnom strukturu statistički najbliži onomu što bi čovjek odgovorio.

Sudjelujući u projektu Zagorka, sretan ti 150. rođendan!, učenici su umjetnoj inteligenciji postavljali pitanja o Zagorkinu životu i književnom radu, što Zagorka misli o važnosti čitanja i koje bi knjige mladim čitateljima preporučila za čitanje.

„Zagorka preporučuje knjige koje imaju vrijednu poruku i doprinose obrazovanju čitatelja: Grička vještice, Proces (F. Kafka), 1984. (G. Orwell), Mali princ (A. de S. Exupery), Krik (E. Munch) – roman koji je inspirirao istoimenu sliku i obrađuje teme poput patnje, usamljenosti i emocionalne boli.“

nu cjelinu, a ostatak nepotrebnih riječi zacrnuje se ili precrtava. U tekst novonastale blackout pjesme/proze ne smiju se dodavati vlastite riječi ili slova, već se koristi postojeći tekst. Moguće je spajati dijelove različitih riječi, kao i riječi iz različitih stihova/rečenica i cijele rečenice izvučene iz polaznog konteksta. Postupak zacrnjivanja teksta sličan je kolažiranju, riječi preslagujemo u novu cjelinu. Moguće je pjesmu ili prozni tekst samo zacimiti, a maštovitim precrtavanjem nepotrebnog teksta i dodavanjem crteža tekst postaje i vizualno jako zanimljiv. Danas je blackout tehnika sve popularnija u zaigranom svijetu moderne poezije i proze. Učenici OŠ Marije Jurić Zagorke izrađivali su zatamnjenu prozu na primjeru epistolarne proze Rukoljub – pisma slavnim ženama Pavla Pavličića. Prvo pismo upućeno je Mariji Jurić Zagorki i započinje riječima: “Cijenjena gospodična, kad biste samo znali koliko nam nedostajete!”

(Pavličić 1995: 7) Učenici su dobili preslike stranica Pavličićeva pisma Zagorki i trebali su blackout teh-

Znam gospodična, treba pisati ljudima priče.

Učenici su uočili i pogrešne odgovore koje je umjetna inteligencija dala. Krik nije roman E. Muncha, već naziv njegove poznate slike. Hrvatski književnik Z. Krilić napisao je roman za mlade Krik.

Na radionici Sretan rođendan! polaznici će postavljati pitanja ChatGPT-u o značaju čitanja i književnom stvaralaštvu književnika: Ivane Brlić-Mažuranić, Julijane Matanović, Marka Marulića, Vladimira Nazora, Mate Lovraka i Anne Frank.

„Čitanje je važna navika koja nas obogačuje, širi naše znanje i izlaže nas različitim idejama i perspektivama.“ – odgovor ChatGPT-a u ime M. Jurić Zagorke.

RADIJSKI PODCAST

Zagorkica, Vi ste pravi muž! (<https://bit.ly/3UvkIq>)

Radijska družina ZAG, koja u Osnovnoj školi Marije Jurić Zagorka postoji već 15 godina, odlučila je za Zagorkinu veliku obljetnicu pokrenuti podcast *Zagorkica, Vi ste pravi muž!*

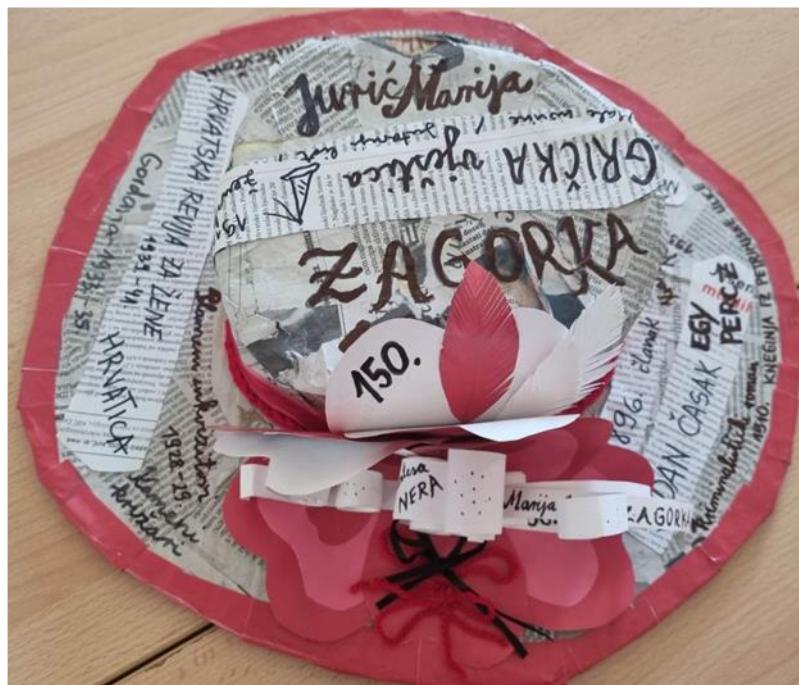
Podcast je digitalna datoteka u koju su spremljeni audio ili audiovideozapisi koji se distribuiraju internetsom. Naziv podcast složenica je engleskih riječi *POD* (Playable On Demand) i *broadcast*. Podcastima se možemo koristiti kako bismo podijelili učeničke rade, objavili učeničke radijske emisije ili razgovore s povodom. (Armstrong i Brunskill 2020: 176).

Naš smo podcast odlučili postaviti na Podbean platformi koja nudi besplatnu objavu do 5 sati materijala mjesечно. Svaku smo epizodu posvetili jednome sugovorniku koji nam je govorio kako su na njega utjecala Zagorkina djela, koliko su Zagorkini romani bili popularni ili pak o Zagorkinu životu.

Na samoj radionici polaznici će odabratkojem bi piscu ili spisateljici posvetili podcast te će pripremiti nekoliko pitanja za potencijalne sugovornike. Jedni će druge intervjuirati te će uz pomoć voditeljica radionice monitorati snimljeni materijal. Polaznici će naučiti kako objaviti epizode podcasta na Podbeanu ili na nekoj drugoj platformi.

ZAKLJUČAK

Projekt Zagorka, sretan ti rođendan! proveden je tijekom školske godine 2022./2023. povodom 150. obljetnice rođenja prve hrvatske novinarke i najčitanije spisateljice po kojoj je naša škola dobila ime. Projekt je potaknuo učenike na istraživanje, kreativno izražavanje i stvaranje, a uz poticaj i podršku učitelja i knjižničara, učenici su napravili zanimljive, maštovite i originalne rade. Odmičući se od klasične školske priredbe, u projektu obilježavanja Zagorkina rođendana i Dana škole sudjelovali su učenici i razredne i predmetne nastave na satovima Hrvatskoga, Njemačkog i Engleskog jezika, Informatike, Geografije i Povijesti te na raznim izvannastavnim aktiv-

nostima. Radovi su predstavljeni 2. ožujka, na sam Zagorkin rođendan, a rezultate projektnih aktivnosti moglo se vidjeti na mrežnoj stranici škole i na stranici školske virtualne knjižnice. (<https://app.emaze.com/@ALOLZCIRR/zagorka#/1>)

Radionica Sretan rođendan! potaknut će polaznike da na maštovit i kreativan način kroz projektne zadatke obilježe značajne obljetnice hrvatskih i svjetskih književnika u 2024. godini.

LITERATURA:

1. Armstrong, Sara; Brunskill, Pamela. 2020. *Informacijska pismenost: kako razlikovati činjenice od zabluda*. Naklada Kosinj. Zagreb
2. Bauer, Thomas. 2007. *Mediji za otvoreno društvo*. Sveučilišna knjižara. Zagreb
3. Gabelica, Marina; Težak, Dubravka. 2019. *Kreativni pristup lektiri*. Naklada Ljevak. Zagreb
4. Horvatek Forjan, Melita. 2023. *Od ideje do premijere kratkog filma*. Filmska pismenost. Zagreb
5. Horvatek Forjan, Melita; Krunic, Josip; Jakob, Nataša. 2011. *Od ideje do premijere filma*. Profil. Zagreb
6. Pavličić, Pavao. 1995. *Rukoljub: pisma slavnim ženama*. Slon. Zagreb.
7. Rosandić, Dragutin. 2005. *Metodika književnog odgoja*. Školska knjiga. Zagreb
8. Težak, Stjepko. 2002. *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini*. 2002. Školska knjiga. Zagreb
9. Umjetna inteligencija. 2021. Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb

Pametni knjižničari više se igraju

Ivana Brkić Klimpak

ibrkic26@gmail.com

Osnovna škola „Antun Mihanović“ Slavonski Brod

Sažetak

Osnova radionice je teorija STPM-Smart teachers play more (Pametni učitelji se više igraju) koja se temelji na kombiniranju nastavnog, socijalnog i osobnog razvoja kroz učenje pokretima, kretanjem i uporabi različitih osjetila. STPM teorija uključuje integraciju pokreta i raznih senzorno-motornih aktivnosti jer takvim pristupom, načinima učenja i poučavanja pojačavamo razumijevanje i pamćenje. Osim teoretskog dijela radionica uključuje i primjere različitih aktivnosti kao što su igre upoznavanja, igre pokreta, tihе igre, aktivnosti opuštanja, mindful i meditacijske aktivnosti, aktivnosti pripovijedanja, aktivnosti govora i slušanja. STPM teorija temelji se na ključnim konceptima kao što su: wellbeing/dobrobit, uvijek ima vremena, kratke aktivnosti su važne, multimodalno učenje, važnost radoći i neka bude jednostavno. Radionica nudi školskim knjižničarima inovativne i kreativne metode učenja i poučavanja koje lako mogu primijeniti u svom radu i obogatiti kurikulume školskih knjižnica. Digitalno doba u kojem živimo i vezanost uz razne digitalne uređaje dodatni su poticaj promoviranja pokreta, igre i senzorno-motornih aktivnosti.

Ključne riječi

Igra, Pokret, Senzorno-motorne aktivnosti, Multimodalno učenje, Kurikulum školske knjižnice

Summary

The basis of the workshop is the STPM-Smart teachers play more theory, which is based on combining teaching, social and personal development with learning through movement and the use of different senses. The STPM theory includes the integration of movement and various sensory-motor activities, because in that way we strengthen understanding and memory. In addition to the theoretical part of the workshop, it also includes examples of different activities, such as icebreaker games, movement games, silent games, relaxation activities, mindfulness and meditation activities, storytelling, speaking and listening activities. STPM theory is based on key concepts such as: well-being, there is always time, short activities are important, multimodal learning, the importance of joy and keeping it simple. The workshop offers school librarians innovative and creative learning and teaching methods that they can easily apply in their work and enrich school library curricula. The digital age in which we live and the attachment to various digital devices are an additional incentive to promote movement, play and sensory-motor activities.

Key words

Game, Movement, Sensory-motor activities, Multimodal learning, School library curriculum

UVOD

Radionica *Pametni knjižničari se više igraju* predstavlja STPM-Smart teachers play more teoriju i različite praktične aktivnosti koje školski knjižničari mogu primjeniti u radu s učenicima na raznim radionicama i nastavnim satima, primjerice kao zagrijavanje, glavnu aktivnost, hlađenje, razmišljanje ili slične aktivnosti. STPM teorija je i način razmišljanja te se pokretom, igrami i osjetilnim aktivnostima utječe na:

- nastavne ciljeve (vještini čitanja, pisanja, rječnik, računanje, klasificiranje, programiranje);
- društvene i emocionalne ciljeve (aktivno slušanje, slijedenje uputa, dijeljenje, strpljenje, poštovanje, izmjenjivanje, rukovođenje);
- fizički ciljevi (koordinacija, snaga, ravnoteža, izdržljivost, točnost, vještine disanja, orijentacija).

RADIONICA

Ljudski mozak je evoluirao baveći se aktivnostima koje su sasvim drugačije od apstraktnih, stoga su u današnjim učionicama potrebni složeni zadaci. Kretanje i korištenje više osjetila za istraživanje i učenje je ljudima urođeno. Različiti senzorno-motorni podražaji pojačavaju razumijevanje i usvajanje novih znanja i vještina, a čin kretanja dodatno omogućuje lakše prisjećanje usvojenih vještina. Integriranjem raznih senzorno-motornih podražaja u nastavni rad pomažemo učenicima probuditi sinapse u mozgu i stvoriti nove.

Uz senzorno-motorne podražaje sve češće se spominje i tzv. multimodalno učenje, što potvrđuje da učenici koji imaju više od jednog osjetila angažiranog tijekom učenja razumiju i pamte više nastavnog sadržaja.

Mozak je moćan „misleći stroj“ koji ima zapanjujuće sposobnosti i najkompleksniju strukturu u svemiru. Međutim u stvarnosti se susrećemo sa „realnim“ mozgom koji pokazuje ograničen raspon pozornosti, ograničenu moć ustrajanja u izazovnim zadacima te ograničenu sposobnost razumijevanja apstraktnih pojmoveva i memoriranja, stoga je važno u nastavni proces uključiti svrhovito kretanje da bi se poboljšalo razumijevanje i usvajanje nastavnih sadržaja.

Istraživanja pokazuju da su učenici kojima je uključen pokret u strategije učenja zapamtili 76 % gradiva, dok su učenici koji su jednostavno koristili svoj mozak zapamtili samo 37 % nastavnog gradiva.¹

Kretanje i uporaba više osjetila za učenje i istraživanje je urođeno ljudima. Kada učitelji integriraju svrhovito kretanje i različita osjetila u nastavni rad, oni poboljšavaju razumijevanje te učenje i pamćenje učenika što nas dovodi do razmišljanja tijelom i "utjelovljene spoznaje".

PRIMJENA STPM TEORIJE I TIJEK RADIONICE

Sve STPM igre i aktivnosti lako se mogu integrirati u nastvani/knjižnični rad, primjerice kroz radionice, nastavne sate u knjižnici, projekte i slično.

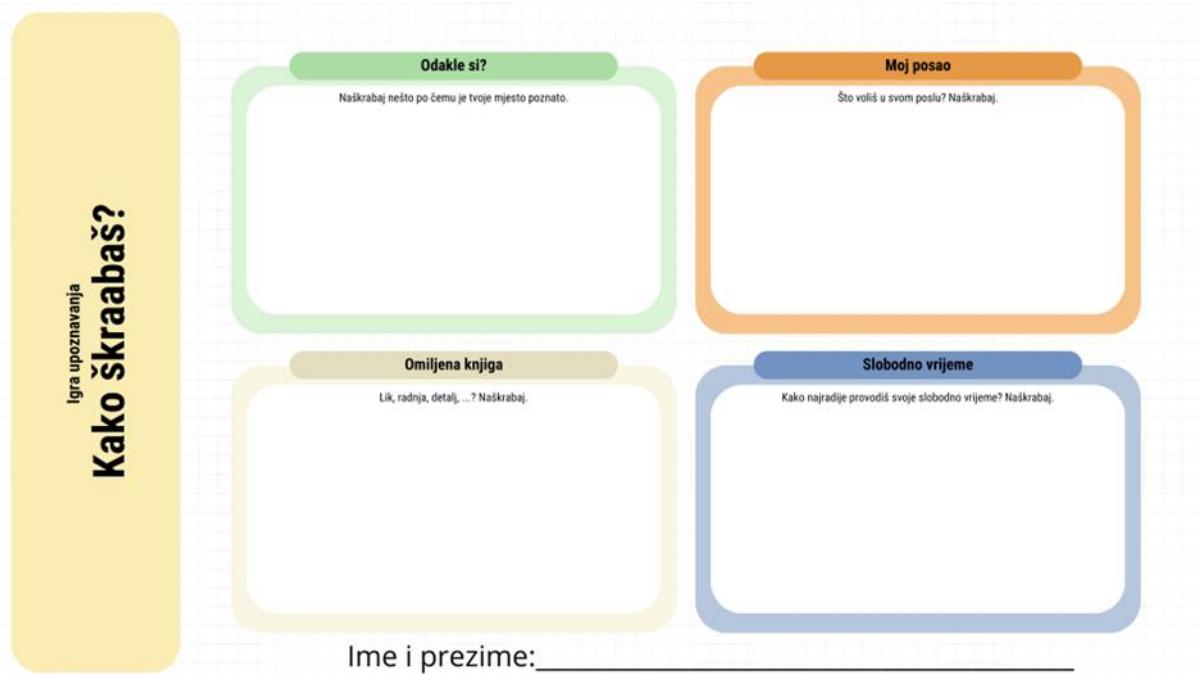
Sudionici radionice će na početku radionice kroz prezentaciju biti upoznati sa STPM teorijom i što sve ona uključuje. Nakon prezentacije sudionici radionice će proći različite primjere aktivnosti koje će im iskustveno približiti teoriju i pokazati različite aktivnosti koje kasnije mogu primijeniti u svom radu.

Prva aktivnost: Igra upoznavanja – Kako škrabas?

Materijal: zvono, listić i olovka

Vrijeme igre: 15 minuta

Tijek igre: Svatko na svom papiru napiše svoje ime, zatim nacrtava (naškraba) u za to predviđeni kvadrat

¹ Paul, A. M. (2021.)

mjesto iz kojega dolazi, što voli kod svoga posla, omiljenu knjigu i svoj hobi. Svi sudionici se ustaju i traže osobu s kojom će podijeliti svoje škrabotine i na taj način se upoznati. Na znak zvona zamjenjuju osobu kojoj su se predstavili i pronalaze novu. Zvono se oglašava svaku minutu, a parovi se izmjenjuju. Nakon nekoliko izmjena svi sudionici će se kratko predstaviti.

Druga aktivnost: Ivanin poligon (uz 150. obljetnicu rođenja Ivane Brlić Mažuranić)

Materijal: obruči, užad, listići, kocke

Vrijeme igre: 30 minuta

Tijek igre: Sudionici se raspoređuju u pet skupina prema izvučenim brojevima i odlaze do svoga broja na poligonu. Poligon je postavljen s pet obruča u kojima se nalaze zadaci. Do svakog zadatka dolazi se krećući se užetom kako odredi bačena kocka (kao patka, kao žaba, skačući na jednoj nozi, plešući, velikim koracima, malim koracima), ali tek kada se riješe zadaci u obručima.

Zadatak u prvom obruču: Sudionici trebaju složiti sve naslove Priča iz davnine od riječi koje se nalaze u obruču.

Zadatak u drugom obruču: Sudionici trebaju napisati kratku biografiju Ivane Brlić Mažuranić.

Zadatak u trećem obruču: Sudionici trebaju odabrati humoristične citate iz romana Čudnovate zgode šegrta Hlapića.

Zadatak u četvrtom obruču: Sudionici trebaju odabrati djela koja je napisala Ivana Brlić Mažuranić između ponuđenih.

Zadatak u petom obruču: Sudionici trebaju povezati što se veže uz Ogulin, a što uz Slavonski Brod od ponuđenoga iz spisateljičinog životopisa.

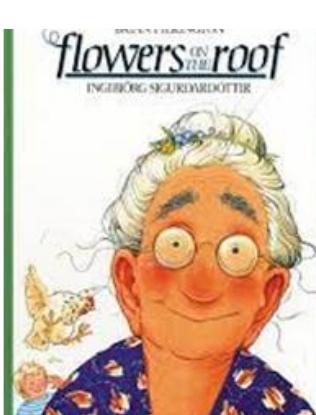
Treća aktivnost: Igre opuštanja

Materijali: štoperica

Vrijeme igre: 10 minuta

Tijek igre: Sudionici sjede u krugu zatvorenih očiju, osluškujući unutarnji sat dižu ruku kada procijene da je prošla jedna minuta. Vježba se ponavlja dok svi sudionici ne podignu ruku nakon jedne minute.

Zašto je ova igra važna? Zato što pronalazimo više mira u nama samima, osjećamo se bolje u svojoj koži, osjećamo se bolje u odnosima s drugim ljudima, poboljšavamo koncentraciju i povećavamo vlastitu sreću. Uz igru unutarnjeg sata, sudionicima će se demonstrirati vježbe disanja i umirujuće linije.

Četvrta aktivnost: Pripovijedanje

Materijali: listić

Vrijeme igre: 20 minuta

Tijek igre: Sudionici u skupinama završavaju priču na osnovu islandske slikovnice Cvijeće na krovu. Uvod i radnja sudionicima su prikazani kao slikopriča, a završetak svaka skupina osmišljava kako želi i misli da priča završava. Na kraju radionice skupine izlažu vlastite uratke.

Peta aktivnost: Evaluacija

Sudionici dobivaju lističe na koje će kratko napisati vlastita promišljanja vezana

na uz radionicu *Pametni knjižničari više se igraju* kojoj su upravo prisustvovali te će ocijeniti radionicu ocjenom od 1 do 10.

ZAKLJUČAK

Digitalno doba i sjedilački stil života zahtijevaju promišljanje o aktivnim načinima poučavanja. Prema teoriji STPM prikazanoj tijekom ove radionice svi sudionici će zasigurno osvijestiti mogućnosti učenja i poučavanja uvođenjem pokreta, odnosno igre i različitih senzorno-motornih aktivnosti, ali i sa sobom ponijeti konkretnе primjere aktivnosti koje kasnije mogu upotrijebiti u vlastitom radu. Čitanje je također statična aktivnost koju uz pričanje priča i aktiviranje raznih centara u učeničkim mozgovima može učiniti aktivnijom i učenicima zanimljivijom, ali ih i pripremiti za bolju koncentriranost i lakše usvajanje nastavnih sadržaja.

LITERATURA:

1. Bransford, John D.; Brown, Ann L.; Cocking, Rodney R. 2000. *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. Washington DC: National Academy Press.
2. Gazibara, Senka. 2016. Aktivno učenje u multimodalnom okruženju. *Školski vjesnik: Časopis za pedagošku teoriju i praksu* 65/Tematski broj. 323-334.
3. Paul, Annie Murphy. 2021. *The extended mind: The power of thinking outside the brain*. Houghton Mifflin Harcourt. Boston; New York
4. Sahlberg, Pasi; Doyle, William. 2023. *Neka se djeca igraju: Kako će više igre učiniti naše škole boljima i pomoći djeci napredovati*. Školska knjiga. Zagreb
5. Strgar, Damjana. 2021. Tehnike opuštanja kao izvannastavna aktivnost. *Varaždinski učitelj-digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 4/6
6. Sigurðardóttir, Ingibjörg; Pilkinson, Brian. 1993. *The flowers on the roof*. Mál og menning, Reykjavík

Od priče do govora

Gorana Hasel

gorana.hasel@gmail.com

Osnovna škola Ivana Mažuranića, Vinkovci

Zrinka Jurić

zrinka.jurich@gmail.com

Osnovna škola Vladimira Nazora, Vinkovci

Sažetak

Umijeće javnog govorenja vrlo je cijenjena vještina ličnosti i upravo iz tog razloga važno je svoje učenike poučiti istoj. Kroz ovu radionicu polaznici će biti upoznati s razlikom između spontanog i pripremljenog govora, upoznat će ih se s obilježjima javnog govora, TEDx govorima i vještinama dobrog govornika. Razgovorom u skupini, spontanom raspravom te uživljavanjem u zadaru temu i stvaranjem sadržaja, sudionici će vježbati svoje govorne vrednote. Primjenjujući pravila sastavljanja dobrog govora, imat će priliku svoju temu jasno i sustavno izložiti. Ovакви su govorovi odlična vrsta vježbe javnog izražavanja, povećanja elokvencije, stjecanja samopouzdanja i sigurnosti, razvoja kritičkog mišljenja, ali i vrlo jednostavan način za ponavljanje nekih vrsta gradiva, stoga su primjenjivi i dobrodošli kako u nastavi tako i radu školske knjižnice.

Ključne riječi

izlaganje, javni govor, TEDx govor, javni govor u školskoj knjižnici

Summary

The art of public speaking is a highly valued personal skill, and for this reason, it is important to teach it to our students. Through this workshop, participants will be introduced to the difference between spontaneous and prepared speech, familiarize themselves with the characteristics of public speeches, TEDx talks, and the skills of a good speaker. Through group discussions, spontaneous debates, and engaging with a given topic and creating content, participants will practice their speaking skills. By applying the rules of composing a good speech, they will have the opportunity to present their topic clearly and systematically. Such speeches are an excellent form of practice for public expression, increasing eloquence, gaining self-confidence and assurance, developing critical thinking skills, and also a very simple method for revising certain types of material, making them applicable and welcome both in teaching and in the work of the school library.

Key words

presentation, public speaking, TEDx talk, public speaking in the school library

UVOD

Ciceron kaže kako je retorika umijeće govorenja prilagođenog za uvjeravanje, a Aristotel kako je to sposobnost uočavanja bitnog i primarnog svojstva kojim se može uvjeriti. Iz obje te tvrdnje može se samo zaključiti kako je retorika važan način na koji se netko riječima uvjeri ili pridobije za neku ideju, a to upravo i jest osnovna nakana javnog govora. Vrlo se često javni govorovi povezuju s negativnim konotacijama i izazivaju nekakvu odbojnost u ljudima, ali oni su vrlo dobri i korisni za rad na samopouzdanju, izgradnji i iznošenju stavova i mišljenja, bogaćenju rječnika i još puno toga.

Dobar javni govor može osvijestiti, ispuniti osjećajima, probuditi suosjećanje, oraspoložiti i ohrabriti te nam svima pokazati da svi to nešto imamo u sebi, samo trebamo usmjeriti na koji način svoje govorničke vještine probuditi i demonstrirati. Umijeće javnog govora može se naučiti! Bitno je izraziti vlastito mišljenje jasno, sažeto i uvjerljivo. Kada je potrebno, dozvoljeno je i improviziranje, ali preduvjet za to su hrabrost, samopouzdanje, sposobnost brzog organiziranja misli te sposobnost da se izrazimo suvislo i uvjerljivo.¹

OD PRIČE DO GOVORA, OD RAZGOVORA DO JAVNOG GOVORA

Prema Školskom rječniku hrvatskoga jezika "pričanje je usmeno iznošenje kakva sadržaja",² a prema Jezičnom portalu jedno je od značenja priče usmeno pričanje, kazivanje.³

¹ (Carnegie 2014: 9)

² (Školski rječnik hrvatskoga jezika 2012).

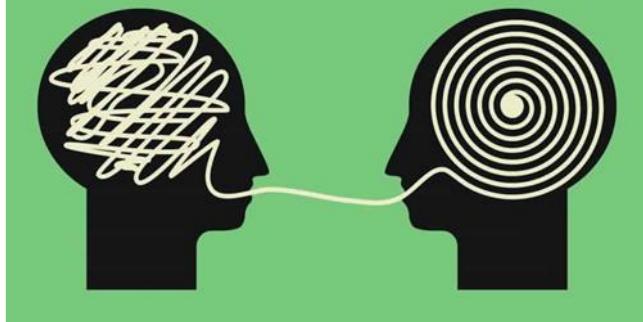
³ (Hrvatski jezični portal 2004)

U kontekstu teme radionice koriste se termini razgovora i javnoga govora te sličnosti i razlike među njima.

“Razgovor je izravna usmena razmjena mišljenja, stavova, dojmova između dvije i više osoba, izmjenjivanje govornih poruka.”⁴ Prosječna odrasla osoba provede 30 % budnih sati razgovarajući/pričajući tako da nije ni svjesna da neprestano usavršava umijeće razgovora i razvija svoje komunikacijske vještine. Te vještine uključuju logično organiziranje misli, oblikovanje poruke za publiku, pričanje priče radi efektnog

dojma i prilagođavanje povratnoj poruci slušatelja. U svakodnevnom razgovoru čini se sve to bez razmišljanja o tome.

Govorništvo ili umijeće javnog govora također zahtijeva vještine koje se koriste u svakodnevnoj komunikaciji. “Većina ljudi koji vješto komuniciraju u svakodnevnim razgovorima mogu naučiti jednako dobro komunicirati i u javnosti.”⁵ Između razgovora i javnog govora tri su glavne razlike, a to su da je javni govor strukturiran, da zahtijeva formalnije izražavanje i drugačiji način izlaganja. Javno govorenje zahtijeva bolju i dužu pripremu, govornik mora poštivati gramatička pravila, izbjegavati žargonske izraze. Također, on zauzima uspravan stav, izbjegava uznenirajuće pokrete i poštapalice.

govornik mora poštivati gramatička pravila, izbjegavati žargonske izraze. Također, on zauzima uspravan stav, izbjegava uznenirajuće pokrete i poštapalice.

OBILJEŽJA JAVNIH GOVORA

Onaj tko javno govori izložen je višestrukom ocjenjivanju publike i takvo govorenje često nije ugodno, pogotovo ako nismo baš dobri govornici. Koliko god bili različiti govornici, slušatelji, ali i teme o kojima se govori, ipak odnos između govornika i slušatelja igra veliku ulogu. On se uspješno oblikuje kroz temeljna obilježja govornika, a to su usmjerenošć na zadatak, odnosno poruku koju želi prenijeti, osobnu uključenost, predanost ostvarivanju postavljenog cilja te kontakt s publikom.

Sasvim je normalno da ljudi osjećaju sram i strah od javnog govorenja, a najlakše ga je prevladati dobrom pripremljenosti za ono što planiramo govoriti i vjerom u sebe, bez sumnje i podecenjivanja. A što si više prilike za javne nastupe damo, naše će samopouzdanje i sigurnost sve više rasti, a trema i nesigurnost postupno nestajati. Jer najbitnije kod javnih govora je da, koliko god se tijekom govora gubili, nikada ne smijemo izgubiti iz vida ono što smo naumili reći te komu smo namjerili prenijeti tu poruku!

ŠTO SU TEDX GOVORI?

TED je skraćenica od Technology, Entertainment i Design, a riječ je o najpoznatijoj globalnoj platformi koja promiče ideje koje su vrijedne širenja. Pokrenuta je 1984. godine i pokrivala je teme zabave, dizajna i tehnologije, kao što joj i ime kaže, a danas ona obuhvaća teme iz gotovo svih područja djelovanja. Osmisljen je kao kratak govor (u trajanju od 18 minuta) jer se smatra kako dulji govori ne mogu zadržati koncentraciju ljudi koji ih slušaju. Danas se takvi govori organiziraju u više od 200 zemalja širom svijeta, na više od 100 jezika, a za njihovu pripremu potrebno je pridržavati se licenci i strogo određenih pravila TED-a. Prvo ovakvo događanje u Hrvatskoj održano je 2010. godine u Zagrebu, a danas se sve češće organiziraju čak i u pojedinim knjižnicama.

TED govori su javno dostupni putem TEDx YouTube kanala s ciljem razmjene ideja u zajednicama diljem svijeta te potiču na razgovore o trenutno aktualnim i važnim temama.

Vrlo često se snimke govora koriste i u nastavi, a ovakav način pripremanja govora izvrstan je za rad s učenicima u knjižnici, gdje imaju dostupnu literaturu i izvore za pripremanje govora, a svojim izvođenjem istoga vježbaju izražavanje i javni nastup.

⁴ (Navedeno djelo)

⁵ (Lucas 2015: 8)

DIJELOVI JAVNOG GOVORA

Sudionike radionice upoznat će se s dijelovima javnog govora kako bi prema njima mogli i sami pripremiti svoje govore u glavnom dijelu radionice. Kao i većina pisanih tekstova, tako se i govor sastoje od uvoda, glavnog dijela i zaključka. U uvodnom dijelu privlači se pozornost i pobuđuje zanimanje publike najavom teme. To se može učiniti postavljanjem pitanja, pripovijedanjem priče, iznenađujućom izjavom ili citatom. Glavni dio ujedno je i najdulji dio.

Ovisno o vremenu kojim govornik raspolaže nje- ga treba podijeliti na nekoliko podtema koje će ujedno biti i glavne misli govora. U zaključku govora najavljuje se da se govor bliži kraju ponavljanjem i potkrnjepom središnje misli govora. Govor je uvijek dobro završiti efektnim završetkom.

GOVORNA IZVEDBA

Dobar govornik treba reći mnogo uz malo riječi; govor mu treba biti logičan, potkrijepljen argumentima i primjerima. Treba jasno oblikovati misli tako da u svakome trenutku svoju osnovnu tvrdnju može sažeti u jednu jednostavnu rečenicu. Poželjno je upotrebljavati stilske figure i humor u prigodnom trenutku te osmisliti efektan završetak (citat, misao). Nadalje, treba paziti na jasnou kompoziciju govora (uvod, glavni dio, zaključak) i biti siguran u ono što govori; svojim glasom i stasom pokazati čvrsto stajalište, biti samouvjeren i skroman. Nužno je paziti na jezičnu pravilnost i prilagođavanje govora publici, da mu glas bude ugodan. Bitno je da bude svjestan mimike, geste i prostora te da pazi na govornu izvedbu – razgovjetnost, primjereno tempo, tečnost – govornu eleganciju. Koliko god je to moguće, treba izbjegavati pogreške, zastajkivanje, samoispitivanje, zamuckivanje i poštupalice. Na kraju, treba paziti na zadano vrijeme.

PRIPREMA I UVJEŽBAVANJE JAVNOG GOVORA

Javni govor ne treba biti napisan kao esej da bi ga se učilo govoriti od riječi do riječi, ali ne smije biti ni stvar trenutne inspiracije jer bi to značilo da je slabo pripremljen. Stručnjaci preporučuju improvizirani govor koji sjedinjuje pažljivu pripremu sa spontanošću i zanosom neplanirane priče. U njemu treba odrediti glavne misli i potpore bez pisanja čitavog teksta. Potrebno je napisati nekoliko kratkih zapisa koji će govornika podsjetiti na teme koje namjerava u svom govoru obuhvatiti. Zapisi su zapravo ključne riječi ili izrazi, a ne cijele rečenice i odlomci teksta. Zapise/bilješke treba pisati na kartice ili komad papira, a trebaju biti dovoljno velike da ih se može pročitati držeći ih u ruci.

Javni govor treba uvježbavati naglas jer će se na taj način ovladati sadržajem govora. Nužno je usmjeriti se na postizanje kontrole nad svojim mislima umjesto upamćivanja govora od riječi do riječi. Dobro je govor, tijekom pripreme, izreći pred prijateljem ili članom obitelji kako bi se dobila konstruktivna povratna informacija. Također, potrebno je mjeriti vrijeme kako bi znali je li govor predugačak ili prekratak. Uvijek ga je dobro uvježbati nešto dulje od vremenskog ograničenja jer se pred publikom obično govori nešto brže.

JAVNI GOVOR U RAZREDU / U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

Govor je jedna od četiriju jezičnih djelatnosti kojom učenik ovladava tijekom svih godina osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, od jednostavnijih do složenijih vježbi, od jednostavnijih do složenijih sadržaja za ostvarivanje. Prvi ishod u domeni Hrvatski jezik i komunikacija⁶ u svim razredima upravo je vezan uz

⁶NN (10/2019: 12)

razgovor i govor što dovoljno ukazuje na njihovu važnost u jezičnom razvoju učenika. Uvidom u spomenuti ishod, a povezano s temom radionice ističu se 3., 6. i 8. razred osnovne škole te 2. razred srednje škole. Tako se u 3. razredu OŠ kao sadržaj ostvarivanja navodi kratko izlaganje, u 6. kratko izlaganje na zadanu temu (javni govor), u 8. izvođenje prethodno pripremljene prezentacije različitih sadržaja uz vizualna pomagala dok je u 2. razredu SŠ sadržaj javni govor.

Osim u razredu razgovorne i govorničke vježbe provode se u izvannastavnim skupinama (medijskim, debatnim, govorništvo), a svoje mjesto svakako mogu i trebaju naći u školskim knjižnicama kao mjestima javnog i kulturnog prostora škole. Mogu biti organizirane uz teme školskih projektnih dana, uz značajne datume i obilježavanja, uz nastavne teme.

TIJEK RADIONICE

Nakon teorijskog uvoda dolazi na red radionički dio. Sudionike radionice dijeli se u manje skupine. Unutar skupine slijedi vježba upoznavanja (ledolomac Dvije istine i jedna laž). Sudionici jedni drugima govorile dvije istine i jednu laž o sebi te međusobno procjenjuju koje su izrečene informacije istinite, a koje lažne. Aktivnošću ledolomca postiže se bolje upoznavanje i opuštanje sudionika radionice te se pristupa glavnom dijelu. Sudionici dobivaju pisane upute za pripremu javnog govora. Teme su vezane uz neke školske/knjničarske sadržaje (čitateljska iskustva, medijska pismenost, umjetna inteligencija, aktivno učenje, mala matura) ili tematske (sreća, društvene mreže, obitelj, sloboda).

Iako to nije uobičajeno, no s obzirom na ograničeno vrijeme radionice, sudionici će zajednički pripremati jedan govor na zadanu temu. Tijekom pripreme javnog govora primjenjuju vještine razgovora u skupini, spontano raspravljaju te se uživljavaju u temu i stvaranje sadržaja koji će svojim govorom prezentirati. U pripremi javnog govora mogu se koristiti pametnim telefonima kako bi si pomogli u pripremi izlaganja. Imaju dogovoreno vrijeme za pripremu javnog govora. Voditeljice radionice 5 minuta prije isteka vremena upozoravaju ih na preostalo vrijeme.

Predstavnik svake skupine iznosi njihov javni govor vodeći računa o svim obilježjima javnih govora s kojima su prethodno upoznati. Nakon svakog javnog govora slijedi njihovo vrednovanje, a razrađena mjerila sudionicima radionice mogu poslužiti u vrednovanju javnih govora koje budu nakon ove radionice provodili u svojim školama i školskim knjižnicama.

ZAKLJUČAK

Ovakvi su govorovi odlična vrsta vježbe javnog izražavanja te prilika za povećanje elokvencije, stjecanje samopouzdanja i sigurnosti, ali i jednostavan način za ponavljanje određenih vrsta gradiva, a moguće ih je organizirati i u školskim knjižnicama s različitim temama čime se potiče kritičko mišljenje.

Ivo Škarić u knjizi Temeljci suvremenog govorništva navodi opća govornička pravila te naglašava kako je govor uvijek usmjeren ka publici te je vrlo važno govoriti svrhovito i to triput ponavljajući (reći o čemu ćemo govoriti, govoriti i reći o čemu smo govorili). Nikada ne brzati, samo kratiti, ali krateći nikada ne izostavljati primjer, ne zaboraviti na trunku humora i efektan završetak. I ono najvažnije, ne čitati, nego govoriti, dobro se pripremiti, ali govoriti kao da taj čas smišljamo ono o čemu govorimo! To malo srama i straha što imamo pri iznošenju govora iskoristimo kao svoje osnaženje. Snažimo svoje tijelo i um, trudeći se usvojiti što više govorničkih vještina i znanja, dobro se pripremimo i naučimo ono o čemu govorimo, dobro govor sastavimo i upoznajmo publiku kojoj ćemo govoriti. Postavimo si velike zahtjeve kako bismo rasli, ali isto tako se ne stidimo ukoliko nešto od postavljenog ne dosegnemo jer uvijek postoji druga prilika.

LITERATURA:

1. Antolović, Kamilio; Sviličić, Nikša.2020. Komunikacijske vještine: verbalne i neverbalne persuaživne tehnike. K&K Promocija. Zagreb.

⁷(Škarić 2023: 126)

2. Carnegie, Dale. 2014. Kako steći komunikacijske vještine. VBZ. Zagreb.
3. Hrvatski jezični portal (HJZ) <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 19. veljače 2024.)
4. Jozić, Željko; Hudaček, Lana; Mihaljević, Milica. 2012. Školski rječnik hrvatskoga jezika. Školska knjiga. Zagreb. <https://rjecnik.hr/search.php?q=pri%C4%8Danje+> (pristupljeno 19. veljače 2024.)
5. Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. NN 10/2019.
6. Lucas, Stephen E. 2015. Umijeće javnog govora. Mate d.o.o. Zagreb.
7. Škarić, Ivo. 2008. Temeljci suvremenoga govorništva. Školska knjiga. Zagreb.
8. Winkler, Maud; Commichau, Anka; 2008. Komunikacijsko-psihološka retorika: kako dobro javno govoriti, izlagati, prezentirati. Erudita. Zagreb.

⁷(Škarić 2023: 126)

Zvučni mamac i podcast u funkciji poticanja čitanja i medijske pismenosti

Stojanka Lesički
lesicki.stojanka@gmail.com
Osnovna škola Sveti Petar Orešovec

Sažetak

U članku se navode mogućnosti korištenja podcasta u obrazovanju. Približe se govori o učeničkim podcastima i kompetencijama koje učenici mogu razvijati pripremom podcast epizoda. Navedeni su konkretni primjeri podcasta koje su pripremali učenici OŠ Sveti Petar Orešovec, samostalno ili u suradnji s partnerskim školama. Spominju se i platforme pogodne za objavljivanje podcasta te alati za uređivanje zvučnih zapisa.

Ključne riječi

podcast, obrazovanje, zvučni mamac, čitanje, diktacija, medijska pismenost

Summary

The article outlines the possibilities of podcasting in education. Specific topic are podcasts created by students in schools and the competencies they can increase by preparing podcast episodes. The examples given in the article are podcasts prepared by the students of Sveti Petar Orešovec Elementary School. They prepared podcast independently or in cooperation with partner schools. Platforms suitable for hosting podcasts and tools for editing sound recordings are also mentioned in the article.

Key words

podcast, education, sound trailer, reading, diction, media literacy

UVOD

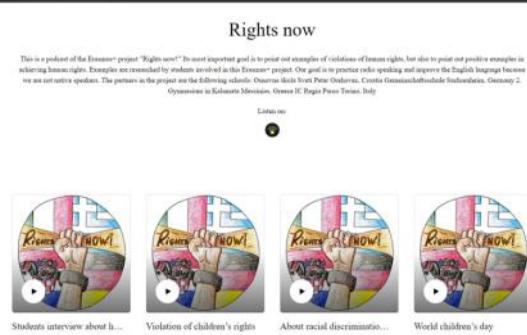
U posljednje vrijeme sve se više raspravlja o dodanoj vrijednosti digitalne tehnologije u obrazovanju pa je prije nekoliko mjeseci i UNESCO (Agencija UN-a za obrazovanje, znanost i kulturu) upozorio „da preterano oslanjanje na tehnologiju u obrazovanju može biti neproaktivno ili čak štetno ako ometa stjecanje osnovnih vještina poput čitanja.”¹

Međutim, za podcast, koji je tema radionice Zvučni mamac i podcast u funkciji poticanja čitanja i medijske pismenosti, ne može se reći da ometa ili šteti usvajaju vještina iako spada u sferu digitalne tehnologije. Ukoliko govorimo o zvučnom podcastu što je tema ovoga članka, on može biti i sredstvo za odvlačenje od ekrana u svrhu poticanje čitanja i razvoja medijske pismenosti djece i mladih.

Kako bismo argumentirali našu tezu, definirat ćemo podcast. Najčešća i najjednostavnija definicija kaže da je podcast digitalna audiodatoteka na koju se može preplatiti putem digitalnih servisa.

Sama riječ nastala je kombinacijom naziva za Appleov iPod i engleskog pojma broadcast (emitiranje, prijenos). Može se reći da je to oblik radija na zahtjev s mogućnošću pretplate koja korisniku automatski pruža obavijest o dostupnosti novog sadržaja na podcastu. Postoje podcasti različitih žanrova (komedija, obrazovanje, zdravlje, tehnologija, umjetnost...) i formata (monološki, intervju, okrugli stol...) kao i različite dužine trajanja.

¹ Unesco upozorio na preteranu uporabu tehnologije u školama: Omota čak i stjecanje vještine čitanja. Nacional. Zagreb. <https://www.nacional.hr/unesco-upozorio-na-preteranu-upotrebu-tehnologije-u-skolama-ometa-cak-i-stjecanje-vjestine-citanja/> (pristupljeno 19. 2. 2024).

Jedna od najvećih prednosti podcasta njihova je mogućnost preuzimanja na mobilne uređaje što slušateljima omoguće da ih slušaju gdje i kada žele. Za razliku od čitanja ili gledanja filma podcast se može pratiti uz neku rutinsku aktivnost poput pranja posuđa, vožnje, vježbanja u teretani... jer gledanje u ekran nije potrebno. Mogućnost vraćanja na dio koji slušatelj nije razumio – prednost je podcasta u odnosu na radio.

Podcast je jednostavniji za izradu od videozapisa, ne zahtijeva skupu tehnologiju i svatko tko ima ideju za dobar sadržaj, može ga producirati i sam. Danas se dobar zvuk može snimiti i mobitelima, a postoji i veliki broj besplatnih aplikacija za uređivanje zvučnog zapisa te mnoštvo platformi na kojima se podcast može *udomiti*. Alatima za uređivanje zvučnih zapisa i platformama za *udomljavanje* podcasta posvetit ćemo posljednji dio članka, a u nastavku slijede primjeri o mogućnostima primjene podcasta u obrazovanju.

PRIMJERI PODCASTA OŠ SVETI PETAR OREHOVEC I PARTNERSKIH ŠKOLA

Primjena podcasta može biti vrlo široka. Uz informiranje i razonodu, podcast se u svijetu sve više koristi u obrazovanju. Na mrežnoj stranici [The Podcast Host](#) iznose se primjeri korištenja podcasta u funkciji *flipped classroom* (obrnute učionice).² Takav način korištenja podcasta podrazumijeva da profesori snimaju svoja predavanja, a studenti su ih obavezni poslušati te na predavanjima raspravljaju o temama prezentiranim u podcast epizodi. Spominje se i kako je to korisno za studente koji su zbog nekog razloga odсутni s predavanja pa podcast profesoru, koji radi s više grupa studenta, omogućuje da nastavni plan i program predstavi na ujednačeni način. No, ne zanimaju nas podcasti koje učenici samo konzumiraju, već podcasti koje sami kreiraju s ciljem dostizanja određenih kompetencija. U OŠ Sveti Petar Oreovec zato smo počeli snimati podceste. Oni se žanrovske mogu svrstati u obrazovne, a prema formatu uglavnom su monološki u trajanju do maksimalno 10 minuta.

Prvi podcast [Let's Think Sustainably](#) pripreman je u školskoj godini 2021./2022. na platformi SoundCloud u okviru istoimenog Erasmus+ projekta. Ideja je bila da snimanjem podcast epizoda učenici iz partnerskih škola prezentiraju projektne aktivnosti i vježbaju izgovor engleskog jezika. Od takvog načina prezentiranja projektnih aktivnosti profitirali su i učenici koji nisu išli na mobilnosti jer su slušanjem podcast epizoda mogli doznati kako o pitanjima održivosti razmišljaju učenici drugih škola. U tom podcastu na engleskom jeziku učenici iz partnerskih škola pripremili su 11 epizoda i jednu zajedničku o posjetu EU parlamentu u Bruxellesu. Učenici iz Svetog Petra Oreoveca samostalno su pripremili dvije epizode.

U podcastu Erasmus+ projekta [Rights now](#) tema su bila ljudska prava. Pripreman je u školskoj godini 2022./2023. Epizode su snimane na engleskom jeziku. Od šest pripremljenih epizoda tri su pripremili učenici iz OŠ Sveti Petar Oreovec. I ovom podcastu primarni je cilj bio uvježbavanje izgovora engleskog jezika, a učenici su kroz pripremu podcast epizoda trebali predstaviti i svoja istraživanja o kršenju ljudskih prava. Oreovečki učenici prezentirali su svoja istraživanja o kršenju ženskih prava, prava djece i izložili primjere rasne diskriminacije.

U školskoj godini 2022./2023. Pripreman je podcast [Misli održivo](#). Taj je podcast na hrvatskom jeziku i glavni je materijalni rezultat istoimenog eTwinning projekta. Teme su bile zdrava hrana i neodrživost bacanja hrane. Pripremljeno je devet epizoda, a učenici oreovečke škole pripremili su tri epizode.

Ove školske godine OŠ Sveti Petar Oreovec zajedno s eTwinning partnerima uređuju podcast [Book Pals](#). U podcast epizodama učenici na engleskom govore o knjigama koje su trebali pročitati. Do pisanja ovog članka objavljeno je 13 epizoda, a 7 su pripremili učenici OŠ Sveti Petar Oreovec.

Na hrvatskom jeziku oreovečki učenici ove školske godine pripremaju i podcast [Citaj da ne ostaneš bez riječi](#). U tom podcastu učenici pripremaju preporuke za knjige koje su čitali u okviru istoimenog Era-

² Gray, Colin. *Podcasting in Education: What Are the Benefits? The podcast host.* <https://www.thepodcasthost.com/niche-case-study/podcasting-in-education/> (pristupljeno 15. 2. 2024.).

smus+ projekta. Knjige su nove i o njima nema osvrta na mrežnim stranicama s kojih učenici često preuzimaju sadržaje knjiga. Nakon čitanja i zajedničke analize knjige, učenici pišu preporuke/mamce za čitanje knjige. Odlučeno je da se preporuke snimaju i stvaraju zvučni podcasti kako bi se poboljšale kompetencije interpretativnog čitanja učenika.

Uočeno je da učenici u predmetnoj nastavi sve manje čitaju naglas i uočljiviji su problemi u njihovoј dikciji prilikom čitanja. Snimanjem podcast epizoda u ovom projektu učenici imaju priliku vježbati pravilno disanje tijekom gorovne interpretacije, artikulaciju (razgovijetan izgovor glasova i riječi), akcente (naglašavanje riječi u skladu sa standardom književnog jezika), logiku govora (tehnike naglašavanja najvažnijih riječi i dionica tijekom govornog iskaza) te ritam i tempo (razvijanje gorovne melodije u cilju izbjegavanja monotonije). Nakon snimanja preporuka učenici samostalno uređuju zvučne zapise te tako razvijaju vlastite IKT kompetencije. Prilikom uređivanja zvučnog zapisa učenici uočavaju greške koje su činili prilikom čitanja. Zato je preslušavanje zvučnog zapisa jedan je od vrlo važnih trenutaka u poticanju učeničkih interpretativnih vještina čitanja.

Pripremom podcasta učenici jačaju medijske kompetencije jer je sposobnost pripreme medijskog sadržaja jedna od sastavnica razvoja medijske pismenosti. U procesu pripreme podcast epizode učenici su samo pri uređivanju zvučnog zapisa „vezani“ uz ekrane. U ostalim segmentima pripreme zvučnih mamaca, učenici nadograđuju svoje čitalačke kompetencije i sposobnost kritičkog razmišljanja počevši od čitanja knjige, preko zajedničke analize i pisanja preporuka za knjigu. Na kraju preporuke interpretativno čitaju dok se snima zvučni zapis.

ALATI ZA UREĐIVANJE ZVUKA I PLATFORME ZA UDOMLJAVANJE PODCASTA

Zbog jednostavnog sučelja za uređivanje zvučnih zapisa izabran je online alat [Soundtrap](#). Alat je prvenstveno namijenjen za kreiranje glazbe, ali omogućuje i uređivanje zvučnih zapisa. Izabran je i zato što u besplatnoj verziji ne ograničava veličinu zvučnog zapisa za unos i uređivanje. Omogućuje i zajedničko uređivanje s osobom kojoj se uputi pozivnica. Tu mogućnost mogu iskoristiti mentorji kako bi pregledali zvučni zapis prije nego što ga učenik izveze. Postoji mnoštvo sličnih alata za uređivanje zvuka. Vrlo je jednostavan i [MP3 Cutter](#), online alat, a od besplatnih alata znaci preporučaju [Audacity](#) koji treba preuzeti na računalo.

Mnogo je platformi za *udomljavanje* podcasta. U orebovečkoj školi izbor je pao na [Podbean](#) zbog njegove jednostavnosti. Objavljanje podcasta moguće je uz nekoliko klikova mišem, a nudi besplatno *udomljavanje* za 5 sati zvučnih zapisa. Za potrebe naših podcasta to je dovoljno obzirom da učenici pripremaju kratke epizode koje traju od 2 do 5 minuta. Među platformama koje nude besplatne mogućnosti *udomljavanja* mnogi hvale: [Spotify](#), [Acast](#), [Pinecast](#), [Podomatic](#), [Buzzsprout](#) i [Spreaker](#).

ZAKLJUČAK

Za koju se god platformu za *udomljavanje* podcasta zainteresirani odluče, svaka će omogućiti da

se glasovi učenika čuju izvan učionice, u digitalnom svijetu. Pripremanje i slušanje podcasta učenicima može biti inspiracija za stvaranje novih sadržaja i usvajanje novih informacija, a školama prilika za diseminaciju provedenih aktivnosti odnosno bolju vidljivost škole u zajednici.

Pripremom podcasta jačaju se medijske kompetencije učenika jer sposobnost pripreme medij-skog sadržaja jedna je od sastavnica stupnja razvoja medijske pismenosti. U cijelom procesu pripreme podcasta učenici su samo prilikom uređivanje zvučnog zapisa „vezani” uz ekrane, a u ostalim segmentima pripreme podcasta imaju mogućnost razvijanja kritičkog mišljenja, vještina interpretativnog čitanja i govora (naročito ako se priprema podcast na stranom jeziku) te uvježbanje pisanja tematskih tekstova.

LITERATURA:

1. Gray, Colin. *Podcasting in Education: What Are the Benefits? The podcast host.* <https://www.thepodcasthost.com/niche-case-study/podcasting-in-education/> (pristupljeno 15. 2. 2024.).
2. *How to leverage podcasts for learning.* <https://teachingresources.stanford.edu/resources/how-to-leverage-podcasts-for-learning/> (pristupljeno 19. 2. 2024.)
3. *How to start a podcast.* <https://www.podbean.com/how-to-start-a-podcast> (pristupljeno 8. 11. 2023.)
4. *Learn: Getting started in the Studio.* <https://www.soundtrap.com/home/creator/tutorials> (pristupljeno 6. 11. 2023.)
5. *Sven Best Free Podcast Hosting Solutions Compared for 2024.* <https://themeisle.com/blog/best-free-podcast-hosting/#gref> (pristupljeno 19. 2. 2024.)
6. *Što je to podcast i kako se pojavio?* <https://hr.ihowto.tips/did-you-know/ce-este-podcast-si-cum-a-aparut.html> (pristupljeno 8. 11. 2023.)
7. *Unesco upozorio na pretjeranu upotrebu tehnologije u školama: Ometa čak i stjecanje vještine čitanja.* Nacional. Zagreb. <https://www.nacional.hr/unesco-upozorio-na-pretjeranu-upotrebu-tehnologije-u-skolama-ometa-cak-i-stjecanje-vjestine-citanja/> (pristupljeno 19. 2. 2024.).
8. *Veliki vodič hrvatskih podcasta.* <https://www.netokracija.com/veliki-vodic-domacih-podcast-a> (pristupljeno 8. 11. 2023.)

AI – čarobni štapić u obrazovanju

Davorka Lovrić Vlašić
davorka.lovric-vlasic@skole.hr
Osnovna škola Ivan Goran Kovačić Gora

Sažetak

Umjetna inteligencija postupno prodire u sve sfere našeg života uključujući i odgojno-obrazovni proces. Cilj je radionice upoznati sudionike s pojmom umjetne inteligencije te prednostima i nedostacima korištenja umjetne inteligencije u obrazovnom procesu. U radionici će naglasak biti na prednostima korištenja umjetne inteligencije u pripremi za poučavanje. U praktičnom dijelu radionice sudionici će izraditi vlastite materijale korištenjem umjetne inteligencije (primjerice kviz, PowerPoint prezentaciju, uređivanje fotografija, izrađivanje slike pretvaranjem teksta u sliku). Radionicom se želi pokazati kako izrađivanje novih obrazovnih materijala na kreativan, zanimljiv i učinkovit način može obogatiti nastavni proces.

Ključne riječi

Umjetna inteligencija, digitalni alati, kviz, nastavni materijali, uređivanje fotografija.

Summary

Artificial intelligence (AI) is progressively permeating every aspect of our lives, including education. This workshop aims to introduce participants to the advantages and disadvantages of using AI in the educational process. The emphasis will be on the advantages of AI use in preparation for teaching. In the practical part of the workshop, participants will create their own materials using AI, such as quizzes, PowerPoint presentations, photo editing, or generating images from text. The workshop aims to demonstrate how the creation of new educational materials in a creative, interesting, and efficient manner can enrich the teaching process.

Key words

Artificial intelligence (AI), digital tools, quiz, educational materials, photo editing.

UVOD

Zbog brzog tehnološkog razvoja umjetna inteligencija sve je prisutnija u svakodnevnom životu. Sam razvoj umjetne inteligencije temelji se na strojnem učenju čime je omogućeno svladavanje velike količine znanja, donošenje zaključaka, komunikacija s ljudima i mnoge druge radnje. Njezina primjena sve je raznovrsnija, primjerice strojno prevođenje, generiranje teksta, stvaranje glazbe, stvaranje slika, računalne igre i dr., a može se primijeniti u različitim područjima od zabave, medicine pa tako i obrazovanja. Iako je umjetna inteligencija dio računane tehnologije koja se svakodnevno koristi treba dobro sagledati pozitivne i negativne strane njezine uporabe. Treba ju koristiti odgovorno i s točno određenom svrhom. U obrazovanju, učitelj je osoba koja treba odrediti cilj, svrhu i mjeru korištenja umjetne inteligencije te učenike uputiti u prednosti i nedostatke njezinog korištenja.

TIJEK RADIONICE

Voditeljica radionice prisutne sudionike upoznat će s pojmom umjetne inteligencije te s mogućim nedostacima i prednostima uporabe umjetne inteligencije u odgojno-obrazovnom procesu. Sudionici će upoznati način rada digitalnih alata s umjetnom inteligencijom kao pomoć za izradu kviza, PowerPoint prezentacije, uređivača fotografije te pretvorbe teksta u sliku.

Kako bi sudionici mogli sudjelovati u aktivnostima radionice potrebno je da otvore korisničke račune u digitalnim alatima Canva i Quizizz.

Tijekom radionice sudionici prema zadanim uputama izvršavaju zadane zadatke.

1. zadatak sudionika

Odaberi jednu fotografiju te ju uredi alatom „magic edit” i „magična gumica”.

Aktivnost: Sudionici uporabom alata „magični štapić” uređuju odabranu fotografiju (dodaju elemente, brišu nepotrebne elemente, uklanjuju pozadinu fotografije). Usporedbu početne fotografije i uređene fotografije sudionici će postaviti u zajednički dokument za suradničko učenje.

2. zadatak sudionika

Alatom „tekst to image” pretvori tekst u fotografiju.

Aktivnost: Sudionici će prema vlastitom tekstu opisu napraviti fotografiju. Izrađene fotografije sudionici će učitati u zajednički dokument za suradničko učenje.

3. zadatak sudionika

Pomoću umjetne inteligencije napravi PowerPoint prezentaciju.

Aktivnost: Sudionici će u grupama, prema uputama, na zajedničkom dokumentu uz pomoć umjetne inteligencije stvoriti PowerPoint prezentaciju. Tema prezentacije je proizvoljna. Sudionici će predstaviti svoj rad ostalim sudionicima.

4. zadatak sudionika

Napravi kviz od pet do deset pitanja na proizvoljnu temu koristeći se digitalnim alatom Quizizz. Koristi mogućnost uporabe umjetne inteligencije.

Aktivnost: Sudionici će odabrati proizvoljnu temu za kviz. Kviz će izraditi uz pomoć umjetne inteligencije u digitalnom alatu Quizizz. Sudionici će predstaviti svoj kviz drugim sudionicima.

ZAKLJUČAK

Odgojno-obrazovni proces vrlo je dinamičan proces koji je izložen mnogobrojnim promjenama. Korištenje umjetne inteligencije za različite oblike poučavanja, testiranja, ocjenjivanja ili generiranja ispitnih pitanja sve je prisutnije. Na taj način odgojno-obrazovni sustav postaje suvremeniji te se olakšava rad učitelja. Zbog sve većeg razvoja novih vještina, umjetna inteligencija postat će dio odgojno-obrazovnog sustava što zahtjeva nova znanja i kod učitelja i kod učenika odnosno cjeloživotno učenje. Prilikom korištenja umjetne inteligencije treba sagledati i njezine prednosti i nedostatke. Učitelj ima vrlo važnu ulogu u primjeni umjetne inteligencije jer iako njezina uporaba može olakšati posao i uštedjeti vrijeme treba odrediti svrhu i cilj njezine uporabe. Treba ju koristiti odgovorno, konstruktivno i umjereno te uputiti učenike na njezine prednosti i nedostatke. Novi izazovi su pred nama.

LITERATURA:

1. Čuljak, Leon. *Neslućena brzina razvoja umjetne inteligencije - koja su etička pitanja?*. Zagreb. <https://magazin.hrt.hr/znanost-tehnologija/umjetna-inteligencija-razvija-se-neslucenom-brzinom-koja-su-eticka-pitanja-11156776> (pristupljeno 6. veljače 2024.).
2. Gudlin, Monika. 2020. *Umjetna inteligencija kao disruptivna tehnologija u odgoju i obrazovanju*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Zagreb. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:984320> (pristupljeno 1.veljače 2024.).
3. Prister, Vladimir. 2019. *Umjetna inteligencija*. Hrvatsko Komunikološko društvo & Hrvatska radio –televizija. Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/file/322184> (pristupljeno 1. veljače 2024.).
4. Umjetna inteligencija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/umjetna-inteligencija> (pristupljeno 4. veljače 2024.).

Radionica „Lektirni izazovi“

Biljana Krajačić
bsubert77@gmail.com
Osnovna škola "Lipik", Lipik

Ivana Rakonić Leskovar
ivana.rakonic@gmail.com
Osnovna škola Dragutina Lermana, Brestovac

Sažetak

Školska knjižnica kao aktivni promotor čitanja svakodnevno doprinosi nastavnom procesu u suradnji s učiteljima. Zainteresirati učenike na čitanje predstavlja izazov, no suvremenim pristupom književnim djelima omogućuje približavanje lektirnih djela učenicima i potiče stvaranje čitalačkih navika. Radionica predstavlja niz suvremenih aktivnosti kojima se postiže veća razina čitalačke pismenosti, a uključuje fizičke (Kartice osjećaja, Motivacijske igre, Lektor iz vrećice i Dixit karte) i digitalne (Kahoot! kviz, Mentimeter i QR kodove) metode približavanja lektirnih djela koje su prilagodljive i primjenjive u široj aktivnosti školske knjižnice u radu s učenicima.

Ključne riječi

lektirni izazovi, čitanje, školska knjižnica, fizičke aktivnosti, digitalne aktivnosti

Summary

As an active promoter of reading, the school library in cooperation with teachers daily contributes to the teaching process. Students interested in reading are a challenge, but the modern approach to literary works makes it possible to bring reading works closer to students and encourages the creation of reading habits. This workshop presents a series of modern activities that achieve a higher level of reading literacy and includes physical (Feeling cards, Energizers, Reading material from the bag and Dixit cards) and digital (Kahoot! Quiz, Mentimeter and QR codes) methods. Such an approach to reading works is adaptable and applicable in the wider activity of the school library in working with students.

Key words

reading challenges, reading, school library, physical activities, digital activities

UVOD

Suvremeno doba nametnulo je problem pomanjkanja aktivnog čitanja kod učenika, te je vrlo izazovno zainteresirati učenike za čitanje, a posebno za čitanje lektirnih djela, što za knjižničare, ali i učitelje, predstavlja lektirni izazov. Suvremenim pristupom književnim djelima učenicima se može omogućiti približavanje lektirnih djela, te ih potaknuti na stvaranje čitalačkih navika. Kako školska knjižnica aktivno doprinosi nastavnom procesu u suradnji s učiteljima, školski je knjižničar spremjan ponuditi određene načine i rješenja s ciljem poboljšanja čitalačke pismenosti, te je spremjan odgovoriti na lektirne izazove koji se nameću u suvremenoj nastavi. Kroz fizičke i digitalne aktivnosti predstavljena je suvremena obrada i pristup lektirnim i drugim djelima u smislu poticanja čitanja ili obrade lektire. Fizičke aktivnosti omogućuju interakciju i razvoj pažnje te poticanje socijalnog aspekta, dok digitalne aktivnosti nude dinamične i inovativne akcije koje su bliske učenicima i koje oni često i rado koriste.

ČITANJE I ČITALAČKA PSIMENOST

Prema Školi čitalačke pismenosti, čitalačka je pismenost temelj brojnih životnih aktivnosti i smatra se preduvjetom aktivnom sudjelovanju u većini područja života kao što su cjeloživotno učenje, uloga aktivnog građanina, odgovorni roditelj i kvalitetni učitelj.¹ Dok je čitanje proces usvajanja teksta na temelju prethodnog poznавanja barem njegova jezika i pisma.² Prema Enciklopediji.hr, čitanje s razumijevanjem zove se još i vođeno ili ciljano čitanje. Voditelj poučavatelj (učitelj ili knjižničar) upozorava na određene elemente u tekstu, kako bi čitatelj bolje shvatio i doživio ono što slijedi.³

¹ Škola čitalačke pismenosti URL: <https://www.profil-klett.hr/skola-citalacke-pismenosti>

² Navedeno djelo

³ Enciklopedija URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/citanje>

Prema Hrvatskom jezičnom portalu, čitanje je proces vezan uz praćenje teksta kao osobni ili opći interes ili interpretacija pročitanoga.⁴ Čitanje i poticanje čitalačke pismenosti za školskog knjižničara u suvremenoj školskoj knjižnici predstavljaju veliki izazov, a kroz neposredni odgojno-obrazovni rad s učenicima školski knjižničar nastoji učenicima pružiti inovativan i interaktivni pristup čitanju i prilagodbu obrade lektirnih djela suvremenim metodama.

LEKTIRNI IZAZOVI

U nastavku je prikazan niz suvremenih aktivnosti kojima se postiže veća razina čitalačke pismenosti kod učenika, a uključuje fizičke (Kartice osjećaja, Motivacijske igre - Energizeri, Lektiru iz vrećice i Dixit karte) i digitalne (Kahoot! kviz, Mentimetar i QR kodovi) metode približavanja lektirnih djela koje su prilagodljive i primjenjive u široj aktivnosti školske knjižnice u radu s učenicima.

FIZIČKE AKTIVNOSTI

Fizičke aktivnosti koje imaju svrhu približavanja lektirnih djela učenicima te poboljšanje čitalačkih navika i čitalačke pismenosti, imaju u cilju poboljšanje mentalnog zdravlja učenika i udaljavanje od tehnologije u većoj mjeri. Neke od njih su:

Kartice osjećaja su kartice na kojima su ispisani razni osjećaji, poput: tužan, veselo, aktivan, energičan, ljubomoran, snažan, zbumjen, živahan, itd. Svrha upotrebe kartica je osvjećivanje kako se u pojedinom trenutku osjećamo, te što bismo trebali uraditi ili promijeniti kako bismo se osjećali drugačije. Osobni osjećaji mogu biti povezani i uspoređeni s osjećajima likova pojedinih djela.

Motivacijska igra (eng. Energizer) koristi se za podizanje motivacije i zainteresiranosti. Ohrabrenjem i osnaživanjem potiče da se sudionici igre osjećaju bolje u odnosu na svoje početno stanje.

Slika 1. Kartice osjećaja

Slika 2. Dixit karte

Dixit karte su oblik društvene igre koje služe za pripovijedanje, a cilj im je poticanje učenika na razvoj mašte i kreativno razmišljanje.

DIGITALNE AKTIVNOSTI

Posve je prirodno da u razvoju čitalačkih navika i čitalačke pismenosti koristimo digitalnim aktivnostima, jer su one svakodnevno uključene u život učenika. Učenicima trebamo ponuditi takvu vrstu aktivnosti, ali ne u velikoj mjeri, kako ne bi utjecalo na njihovo mentalno zdravlje. Učenici će zasigurno pokazati zadovoljstvo ukoliko im omogućimo interaktivne i frekventne sadržaje te približimo mogućnosti koje pruža digitalna tehnologija koja im je svakodnevno na raspolaganju, a u svrhu razvoja čitalačke pismenosti. Neke od njih su:

⁴ Hrvatski jezični portal URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1pkUBA%3D

Slika 3. Korištenje QR kodova u nastavnom satu

Mentimeter⁶ je digitalni alat koji korisniku omogućava postavljanje pitanja i prikupljanje povratnih informacija za vrijeme prezentacije. Sudionici svoje odgovore unose preko mobilnih uređaja, a za pristup je potrebna poveznica i kod.

QR kod⁷ omogućava brzu čitljivost i mogućnost velike pohrane podataka zbog čega je izrazito rasprostranjen i korišten. QR kodovi mogu se koristiti u svim nastavnim područjima i etapama nastave. Očitati ih može svaki uređaj s fotoaparatom i pristupom internetu koji ima instaliranu aplikaciju za čitanje QR kodova.

Kahoot!⁸ je interaktivni digitalni program namijenjen izradi kvizova, rasprava i upitnika, a koristi elemente učenja igrom u stvarnom vremenu. Postoji sustav bodovanja koji je utemeljen na bodovima dobivenima za točan odgovor unutar zadanog vremena.

CILJEVI I TIJEK RADIONICE

Ciljevi radionice jesu potaknuti sudionike na korištenje suvremenih metoda stvaranja čitalačkih navika i poboljšanja čitalačke pismenosti kod učenika kroz fizičke i digitalne aktivnosti koje čine pristup lektrinim djelima zanimljivijim učenicima, a koje za sudionike nastavnog procesa predstavljaju lektirni izazov.

Sudionici radionice na samom početku odabiru karticu osjećaja. Zajednički komentiraju kako se osjećaju i zašto su odabrali upravo taj osjećaj. Nakon toga kreće motivacijska igra (eng. Energizer) te nakon igre ponovno odabiru karticu osjećaja, kako se sada osjećaju nakon što su odigrali motivacijsku igru. Nakon svake aktivnosti članovi skupine se različitim metodama ponovno odabiru, kako bismo razbili monotoniju i povezali sudionike radionice.

Sudionici radionice podijeljeni u skupine pristupit će drugoj aktivnosti na radionici, a to je lektira iz vrećice. Pod pretpostavkom da su sudionici već ranije čitali lektirna djela, voditeljice radionice će pripremiti pet predmeta u pet vrećica koje su direktno povezane s lektirnim djelom. Zadatak skupine je pogoditi o kojih se pet lektirnih djela radi i napisati svoje rezultate u digitalnom alatu Mentimeter, nakon čega slijedi rasprava i provjera rezultata. Nakon toga voditeljice radionice daju naslov lektirnog djela, a sudionici radionice navode tri do pet predmeta koji ih podsjećaju na zadano djelo. U digitalnom alatu Mentimeter upisuju i sumiraju svoje odgovore.

Treća aktivnost na radionici je Lektirni izazov s QR kodovima. Sudionici su podijeljeni u parove i zajedničkim snagama pokušavaju prikupiti što više informacija koje su zadane fizičkim traženjem QR kodova po prostoriji. Problemski zadaci potiču suradničko učenje i natjecanje kroz igru.

Četvrta aktivnost na radionici je Lektirni izazov putem Kahoot!-a. Kahoot! je osmišljen na način da sudionici putem svojih uređaja s kojima pristupaju kvizu imaju prikazane samo odgovarajuće boje i oblike vezane za odgovore i odabiru ono polje koje označuje odgovor za koji smatraju da je točan. Sudionici radionice mogu sudjelovati u ovoj aktivnosti u skupini, u paru ili individualno, ovisno kako sami odluče, a odigrat će dva kviza od kojih je jedan tematski vezan za opću kulturu, a drugi za lektirna djela.

Peta aktivnost na radionici je aktivnost s Dixit kartama. Sudionici radionice podijeljeni su u skupine po troje sudionika. Prvi član skupine bira Dixit kartu i opisuje ju riječima. Drugi član skupine zapisuje izrečeni opis na papir, a treći član skupine zapis pokušava nacrtati. Zatim se sva tri rada uspoređuju. Potom jedan sudionik odabire bilo koju Dixit kartu i ona ide od ruke do ruke sudionika. Sudionici radionice odgovaraju na jednak pitanje, a to je na koje lektirno djelo, scenu iz knjige ili lik ih karta podsjeća i zašto.

⁶ Elaboratorij URL: <https://e-laboratorij.carnet.hr/mentimeter-postavite-pitanje-i-prikupite-povratne-informacije-u-realnom-vremenu/>

⁷ (Kralj 2011)

⁸ (Negulić 2015)

Na samom kraju radionice sudionici izvlače kartice osjećaja te obrazlažu kako se osjećaju na kraju radionice, a evaluacija radionice provodi se odabirom Dixit karte. Radionica je natjecateljskog karaktera i svi materijali radionice dostupni su sudionicima i ostalim zainteresiranim za korištenje.

ZAKLJUČAK

Čitalačku pismenost razvijamo načinom pristupa i prilagodbe čitanju, a učenici su zadovoljniji i sretniji ukoliko im pristupimo koristeći suvremene aktivnosti koje su prilagođene njihovoj dobi i koje oni sami koriste u svakodnevnom životu. Ukoliko im ponudimo neprilagođene naslove i monotonu izvedbu nastave lektire, kao i poticanja čitanja, učenici neće voljeti čitanje te će usporeno razvijati čitalačku pismenost. Kombiniranjem fizičkih i digitalnih aktivnosti poboljšava se mentalno zdravlje učenika, jer ih se uči da digitalna tehnologija služi u obrazovne svrhe. Školski knjižničar raspolaže nizom znanja i resursa za provedbu pristupa lektirnim izazovima na suvremen i zanimljiv način, što je sadržajem i provedbom radionice dokazano.

LITERATURA:

1. Gabelica, M.; Težak, D. 2017. Kreativni pristup lektiri. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
2. Elaboratorij – URL: <https://e-laboratorij.carnet.hr/mentimeter-postavite-pitanje-i-prikupite-povratne-informacije-u-realnom-vremenu/> (pristupljeno 13.02.2024.)
3. Kralj, L. 2011. QR kodovi u obrazovanju. URL: <https://lidijkralj.wordpress.com/2011/09/25/qr-kodoviu-obrazovanju/> (pristupljeno 13.02.2024.)
4. Enciklopedija - URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/citanje> (pristupljeno 12.02.2024.)
5. Negulić, T. 2015. Kahoot – sustav za odgovaranje i kvizove temeljen na igri. URL: <http://elaboratorij.carnet.hr/kahoot-game-based-sustav-za-odgovaranje-i-kvizove/> (pristupljeno 13.2.2024.)
6. Hrvatski jezični portal - URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1pkUBA%3D (pristupljeno 12.02.2024.)
7. Škola čitalačke pismenosti - URL: <https://www.profil-klett.hr/skola-citalacke-pismenosti> (pristupljeno 12.02.2024.)

Isprijedajmo suradničko učenje

Nikolina Sabolić
nikolina.blataric1@skole.hr
Osnovna škola „Đuro Ester“ Koprivnica

Sažetak

Suradničko učenje je strategija učenja koja uz pozitivnu interakciju u manjim skupinama povećava broj aktivnih sudionika nastave. Predstavlja suvremeni pristup nastavi u kojoj sudionici uče kako uspješno učiti u skupini, usvajaju vještina pozitivne komunikacije kao pretpostavku uspješne suradnje. Sudionici radionice upoznat će se s načelima, fazama i organizacijskim oblicima suradničkog učenja (klasičan rad u paru, brzinski duet, partnerska slagalica, grupna analiza, recipročno čitanje, grupna slagalica). Primijenit će univerzalni model suradničke nastave u konkretnim aktivnostima u sklopu radionice. Raspraviti će o djelotvornim učincima i poteškoćama primjene metode suradničkog učenja u nastavi, provesti samovrednovanje i vrednovanje rada skupine te isplanirati jedan nastavni sat u školskoj knjižnici u kojem će primijeniti izabrani oblik suradničkog učenja kao metodu poučavanja.

Ključne riječi

suradničko učenje, nastavna metoda, rad u paru, brzinski duet, partnerska slagalica, grupna analiza, recipročno čitanje, grupna slagalica, konstrukcija, sukstrukcija, instrukcija.

Summary

Collaborative learning is a strategy of learning which, with positive interaction in smaller groups, increases the number of active participants in class. It represents a contemporary approach to teaching by which participants learn how to successfully learn in a group, they acquire the skill of positive communication as the basis for successful cooperation. Participants in this workshop will be introduced to the principles, phases and organisation of collaborative learning (usual pair work, a quick duet, partner jigsaw puzzle, group analysis, reciprocal reading, group jigsaw puzzle). A universal model of collaborative learning will be applied to concrete activities during the workshop. Beneficial effects as well as difficulties of collaborative learning method in class, will be discussed, self assessment and assessment of the group work will be made. One lesson will be held in the school library during which a chosen form of collaborative method of teaching will be applied.

Key words

collaborative learning, teaching method, pair work, quick duet, partner jigsaw puzzle, group analysis, reciprocal reading, group jigsaw puzzle, construction, cooperative construction, instruction.

UVOD

Dobru nastavu karakterizira izmjena različitih metoda poučavanja. Suradničko učenje učinkovita je metoda koja potiče učenike na aktivnu obradu novih informacija. Suradničko učenje ne zamjenjuje individualni i frontalni rad već povezuje različite oblike nastavnog rada.

Metoda suradničkog učenja počiva na načelu razmisiliti – razmijeniti – prezentirati (Think – Pair – Share). Ove tri faze neizostavne su za suradničko učenje i istovremeno predstavljaju njegov temelj. Metoda suradničkog učenja ostvaruje se u tri osnovna koraka: individualni rad, razmjena u paru ili manjoj skupini te iznošenje rezultata rada pred razredom. Za suradničko učenje potreban je individualni rad. Nema suradnje bez prethodnog individualnog rada. Prema modelu suradničkog učenja nastavnik ne prenosi učenicima nastavni sadržaj. Štoviše, svaki pojedini učenik mora samostalno, aktivno proraditi ponuđeni sadržaj i individualno ga ugraditi u svoje mentalne strukture, odnosno u svoju osobnu mrežu znanja. U prvoj fazi razmišljanja (konstrukcija), tj. za vrijeme individualnog rada, učenik najprije konstruira značenje, odnosno smisao. Na to ga potiču zadaci s nastavnim materijalima. Predznanje se povezuje s novim znanjem. U drugoj fazi razmjene (sukonstrukcija) znanje se proširuje i prilagođava kroz raspravu s drugima. Razmjena se može odvijati u paru ili manjoj skupini. Učenici iznose rezultate individualnog rada, suočavaju se s rezultatima, uspoređuju ih, preispituju, dopunjaju, razmjenjuju spoznaje. (Brüning i Saum 2008: 19) „Postupak jamči visoku razinu komunikacije usredotočenu na temu. Budući da svi sudionici moraju preuzeti ulo-

gu izvještavanja, svi sudjeluju u raspravi.“ (3. Mattes 2007: 58) Komunikacija o rezultatima učenja dovođi do stvarne analize i produbljivanja, što u konačnici rezultira učenjem s dugotrajnim učinkom. U trećoj fazi (prezentacija) skupine predstavljaju svoje rezultate rada. Uputno je zadati učenicima, koji trenutno ne prezentiraju, zadatak za usmjeravanje prema praćenju prezentacija svih skupina (npr. najaviti kratak kviz, voditi bilješke i dr.). Nakon učeničkih prezentacija slijedi sažetak u kojem nastavnik daje povratnu informaciju učenicima, sažima, po potrebi ispravlja i dopunjuje prezentirano. Nastavnik povezuje planirani nastavni cilj s rezultatima rada učeničkih skupina. Može slijediti i zadatak za produbljivanje znanja, npr. izraditi grafički prikaz prezentiranog sadržaja.

Preduvjeti uspješnog suradničkog učenja su socijalne vještine, rad u malim grupama, pozitivna uzajamna ovisnost, individualna odgovornost te promišljanje grupnog procesa. (Brüning i Saum 2008: 131) „Skupni rad valja naučiti kako bi bio uspješan. Pretpostavka za uspjeh u učenju jest i svladavanje elementarnih radnih tehnika. Od nastavnika zahtijeva kompetenciju u planiranju i organizaciji, od učenika razumijevanje, izvježbanost i rutinu.“ (3. Mattes 2007: 52) U nižim se razredima mogu koristiti jednostavniji oblici partnerske suradnje dok se stariji učenici postupno uvode u složenije strategije suradničkog učenja. Socijalne vještine istovremeno su preduvjet i cilj suradničkog učenja, stoga se razred korak po korak dovodi do kvalitetnog skupnog rada, a proces se može protegnuti na više tjedana. „Za radni proces moraju postojati jednoznačni kriteriji kvalitete. Kriteriji kvalitete trebaju biti formulirani u obliku pravila.“ (4. Mattes 2007: 125). U cilju unaprjeđenja skupnog rada učenici mogu sami razviti metodičku kartu s pravilima za proces rada u skupini (npr. brzo postavljamo stolove i stolice bez buke, tiho razgovaramo, pažljivo slušamo govornika, zapisujemo bilješke, pridržavamo se vremena...). Svaki grupni rad nije istovremeno i suradničko učenje. O suradničkom učenju može se govoriti ako svi članovi skupine rade na realizaciji zajedničkog zadatka, tj. rješavanju zajedničkog problema, nadograđuju uzajamne spoznaje, ako uspjeh skupine ovisi o svakome članu i ako uspjeh svakoga člana ovisi o uspjehu skupine. (Kadum-Bošnjak 2012: 182-183) Budući da je procjena temelj daljnog razvoja, učenici trebaju sami procijeniti kvalitetu vlastite suradnje, vrednovati vlastiti doprinos kao i uspješnost rada skupine.

RADIONICA

Tema radionice

Metode i oblici suradničkog učenja u neposrednom radu s učenicima i učiteljima.

Cilj radionice

Potaknuti sudionike radionice na praktičnu primjenu oblika suradničkog učenja u radu s učenicima i kolegama.

Ishodi za sudionike

Razlikovati oblike partnerske suradnje (rad u paru, brzinski duet, partnerska slagalica) i suradničkog rada u skupini (grupna analiza, recipročno čitanje, grupna slagalica).

Objasniti temeljno načelo suradničkog učenja.

Obrazložiti pojmove konstrukcija, sukstrukcija, instrukcija te ih povezati s osnovnim načelom suradničkog učenja.

Izraditi plan nastavnog rada s učenicima na konkretnim sadržajima odabirom određene metode suradničkog učenja.

Odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema

uku D.3.2. Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.

osr B.3.2. Razvija komunikacijske kompetencije i uvažavajuće odnose s drugima.

osr B.3.4. Suradnički uči i radi u timu.

TIJEK RADIONICE

Uvodni dio

Fotografija – sudionici radionice izvlače dio izrezane fotografije te obilaskom prostora pronalaze članove s kojima slažu cjelovitu fotografiju. Na taj način formiraju pet skupina (do pet članova).

Evokacija

Klasičan rad u paru – sudionici će razmijeniti i raspraviti o prednostima i poteškoćama primjene metode suradničkog učenja u nastavi.

Grupna analiza – sudionici će odabratи jednu poteškoću te ju zapisati na listić, a potom zapisati svoje razmišljanje i vlastiti prijedlog za rješavanje poteškoće. Predat će svoj listić drugom sudioniku. Lističi će u smjeru kazaljke na satu kružiti među članovima skupine. Svaki će član pročitati istaknutu poteškoću i prijedloge rješavanja drugih članova te napisati svoju ideju. Lističi kruže sve dok se ne vrati članu koji je zapisao navedenu poteškoću. Njegov je zadatak razmotriti dobivene prijedloge i izvesti zaključak.

Novi sadržaj

Grupna slagalica – sudionici rade u peteročlanim skupinama na tekstualnom predlošku prema modelu „kraljevske“ metode suradničkog učenja – grupne slagalice. Tekst za obradu podijeljen je na pet dijelova, koliko je i članova početne matične skupine. U prvoj fazi individualnog rada svaki član će pročitati i izraditi bilješke iz svog dijela teksta. U drugoj fazi razmjene znanja članovi će formirati nove ekspertne skupine. U ekspertnoj skupini nalaze se članovi koji su obradili isti dio teksta te će se usuglasiti oko ključnih pojmovi. U trećoj fazi prenošenja znanja članovi će se vratiti u matičnu skupinu i prenosi ključne dijelove ostalim članovima. Prenošenje traje sve dok svaki član ne prenese i obrazloži osnove iz svog dijela teksta.

Refleksija

Skupina organizira svoja saznanja u jednoj od vrsta grafičkih organizatora (hijerarhijski, paukova mreža, umna mapa...) prema vlastitom odabiru, na papiru ili u željenome online alatu za izradu umnih mapa (npr. Coggle, Bubbl.us...).

U četvrtoj fazi prezentacije jedna skupina prezentira klasičnom frontalnom prezentacijom, a rezultati rada preostalih skupina prezentiraju se galerijskim obilaskom.

Samovrednovanje – sudionici će prema listi za vrednovanje procijeniti i vrednovati svoju aktivnost i vlastiti doprinos rezultatima rada skupine te komunikaciju i suradnju unutar skupine.

Primjena

Izrada plana nastavnog sata – sudionici će individualno izraditi kratak plan nastavnog rada s učenicima ili kolegama te odrediti dio sata u kojem će upotrijebiti određeni oblik suradničkog učenja.

Evaluacija

Sudionici će vrednovati radionicu u digitalnom alatu Microsoft Forms.

ZAKLJUČAK

Suradničko učenje metoda je poučavanja interakcijom među učenicima, ali i vještina koja se razvija uvježbavanjem. „Ona omogućuje i učenje orientirano prema procesu i rezultatu. Na procesnoj razini trenira kvalifikacije koje nadilaze struku kao što su sposobnost planiranja i odlučivanja, kooperativno rješavanje problema, vlastita odgovornost i samostalnost te komunikacijska, metodička i socijalna kompetencija. Na stručnoj razini cilja na sistematično stjecanje spoznaja, pri čemu učenicima omogućuje da svoja stručna napredovanja u učenju dokažu završnim prezentacijama. Uostalom, rad u skupini ključ je za ostvarivanje obvezujuće formuliranih obrazovnih standarda.“ (4. Mattes 2007: 122) Primjerene organizacijske oblike

suradničkog učenja moguće je primijeniti u svim predmetnim područjima i u različitim fazama nastavnog sata.

LITERATURA:

1. Brüning, Ludger; Saum, Tobias. 2008. *Suradničkim učenjem do uspješne nastave: Kako aktivirati učenike i potaknuti ih na suradnju*. Naklada Kosinj. Zagreb.
2. Kadum-Bošnjak, Sandra. 2012. Suradničko učenje. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. Vol 19 No. 1. <https://hrcak.srce.hr/94728> (pristupljeno 3. veljače 2020.)
3. Mattes, Wolfgang. 2007. *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Naklada Ljevak. Zagreb.
4. Mattes, Wolfgang. 2007. *Rutinski planirati – učinkovito poučavati: Savjetnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
5. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. 2019. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. NN 7/2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 12. studenoga 2019.)
6. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. 2019. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. NN 7/2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 12. studenoga 2019.)

Strategije čitanja: timsko poučavanje

mr. sc. Zorka Renić
zorka.renic@skole.hr
Medicinska škola Bjelovar

Ana Sudarević
ana.sudarevic1@skole.hr
Osnovna škola Dubovac Karlovac

Gordana Šutej
gordana.sutej@gmail.com
Osnovna škola "Ivan Goran Kovačić" Duga Resa

Sažetak

Radionica je usmjerenica na poticanje promišljanja o važnosti sustavnog poučavanja i primjene strategija čitanja. Budući da je poučavanje strategija čitanja zadaća svih nastavnika i stručnih suradnika, fokus radionice je na metodama i praktičnim primjerima. S obzirom na to da većina nastavnika i stručnih suradnika nema formalna znanja o ovoj temi, cilj je radionice osnažiti njihove kompetencije za poučavanje strategija čitanja, podjednako u samostalnom radu, kao i kroz timski rad unutar škole pa i šire. Stoga će na radionici biti predstavljeno pet strategija koje navodi Amy Goodman: "Pročitaj oko teksta", "KIM Vokabular", "Dvostruki stupac bilješki", "Recipročno poučavanje" te "VIP-ovi/Sumiraj to". Sudionici će imati priliku na konkretnim materijalima (tekstovima) vježbati primjenu različitih strategija čitanja, odnosno, osmisliti scenarij poučavanja za svoje učenike.

Ključne riječi

čitanje, obrazovni djelatnici, osnovna i srednja škola, poučavanje, strategije čitanja

Summary

Workshop is focused on stimulating thinking about the importance of systematic teaching and the use of reading strategies. Because teaching reading strategies is a task for every teacher and associate, the focus of this workshop are the methods and their practical use. Most of the teachers and associates have no formal knowledge on this subject, so the goal of the workshop is to strengthen their competences in teaching reading strategies, both in their independent work as well as through teamwork in school and outside of it. Five strategies will be presented in this workshop as mentioned by Amy Goodman: "Around the Text", "KIM Vocabulary", "Two-Column Notes", "Reciprocal Teaching", and "VIPs/Sum It Up". Participants will be able to practice the use of different reading strategies on real material (texts), that is, they will be able to design a teaching scenario for their students.

Key words

education workers, primary and secondary school, reading, reading strategies, teaching

UVOD

"Djeca uče čitati čitanjem. Prema tome, jedini način da se potpomogne to učenje jest da im se omogući da im čitanje bude lagano." (Frank Smith, 1988.)

Poznavanje, odabir i valjana primjena strategija čitanja omogućuje ovladavanje vještina dubinskog čitanja, usvajanje tekstova, komunikaciju s tekstovima, utječe na razvoj i ovladavanje višim razinama čitalačke pismenosti. Smatramo da je učenicima potrebna eksplizitna, učestala pouka svih učitelja i stručnih suradnika kao bi postali strateški, aktivni čitatelji.

Knjižničarke triju škola smještenih u dvije različite županije – Zorka Renić (Medicinska škola Bjelovar), Ana Sudarević (Osnovna škola Dubovac Karlovac) i Gordana Šutej (Osnovna škola "Ivan Goran Kovačić" Duga Resa) – zajednički već treću godinu provode projekt Strategije čitanja – Čitam da pročitam. Projekt je usredotočen na poučavanje aktivnog pristupa čitanju i primjenu strategija čitanja.

Prva od najznačajnijih do sada realiziranih aktivnosti je *Čitam da pročitam: pilot-ispitivanje o primjeni strategija čitanja među učenicima osmih razreda osnovne škole i prvih razreda srednje škole* (2021.). Ono je pokazalo da učenici, bez obzira na uzrast i spol, ne poznaju dovoljno strategije čitanja, samim ti ih nedovoljno koriste, a češće koriste kognitivne od metakognitivnih strategija. Također, ispitivanje je nameñtulo zaključak da je nužno sustavnije bavljenje strategijama čitanja kao i promicanjem važnosti njihovog korištenja u praksi.

Detaljna analiza objavljena je u *Zborniku 34. Proljetne škole školskih knjižničara*.¹

Rezultati ispitivanja su bili poticaj za osmišljavanje i provedbu brojnih praktičnih radionica, aktivnosti i uradaka namijenjenih učenicima, odnosno realiziranih u suradnji s njima, poput: animacije, video uradaka, kartica za učenje i sličnih materijala dostupnih u online mapi <https://drive.google.com/drive/folders/1PN6FC3IduZP7xhJFDszA4LK9P6U9jeR>. U konačnici, 2023. godine izrađena je i objavljena brošura *Strategije čitanja* koja je dostupna i u elektroničkom obliku na poveznici <https://anyflip.com/ljali/imya/>. Radi se o kolažu materijala namijenjenom svim dionicima obrazovnog sustava.

VAŽNOST POUČAVANJA STRATEGIJA ČITANJA

Poučavanje strategija čitanja jedna je od temeljnih zadaća svih nastavnika i stručnih suradnika. Važno je da se poučavaju i uvježbavaju i u osnovnoj i u srednjoj školi u svim nastavnim predmetima. Tako će se, naime, ostvariti ishodi predmetnih kurikuluma te očekivanja međupredmetne teme *Učiti kako učiti*.

Za poučavanje strategija čitanja postoji u literaturi nekoliko metoda, na primjer, *metoda postupnog prenošenja odgovornosti*, *Duke i Pearson model* te poučavanje strategija čitanja u nižim razredima osnovne škole koje nalazimo u priručnika *Bralne strategije* autorica Sonje Pečjak i Mire Kramarić. Svima je zajedničko da strategije najprije nastavnik treba opisati te objasniti razloge za primjenu i njihovu svrhu; potom će nastavnik demonstrirati primjenu određene strategije na konkretnom primjeru; u sljedećem koraku, nastavnik i učenik zajedno će primjenjivati strategiju da bi taj postupak prešao u vođenu primjenu tijekom koje odgovornost primjene strategije s nastavnika prelazi na učenika; završni korak je učenikova samostalna primjena određene strategije.

Prema dosadašnjim istraživanjima najbolje rezultate u poučavanju strategija čitanja postiže se kombinacijom više strategija i njihovim korištenju u različitim predmetima s tim da je vrlo važno osigurati učestalo uvježbavanje primjene strategija budući da njihovu upotrebu moraju razviti do razine vještine. A ne smije izostati niti praćenje razumijevanja i učinkovitosti primjene strategija te samopraćenje učenika jer će se na taj način ostvariti samoregulirano čitanje za koje su tipični samostalnost i samonadzor.

POUČAVANJE STRATEGIJA ČITANJA KAO TIMSKO POUČAVANJE

Kao dobar primjer timskog poučavanja strategija čitanja je primjer opisan u članku Amy Goodman. Autorica opisuje inicijativu kojoj je cilj organizirati nastavnike različitih (svih) nastavnih predmeta sa svrhom pružanja pomoći učenicima da postanu bolji čitatelji. Osmišljen je desetotjedni program koji se provodi na razini škole koji sadrži preporuke za poučavanje i praktične vježbe za učenike. Svaki tjedan uvodi se jedna, nova strategija čitanja, od ukupno pet, pri čemu se pazi da svi nastavnici sustavno koriste istu strategiju tijekom određenog vremenskog razdoblja. Cilj je, naime, osigurati učenicima ponovljenu praksu određene strategije u različitim okruženjima i na različitom tekstu.

¹ Renić, Zorka; Sudarević, Ana. 2022. Čitam, da pročitam : pilot-ispitivanje o poznavanju i korištenju strategija čitanja među učenicima osmog razreda osnovne škole i prvog razreda srednje škole. *XXXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: zbornik radova*. Ur. Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Str. 59 – 69. <https://www.azoo.hr/app/uploads/2022/06/P%C5%A0%C5%A0K-Zbornik-2022.pdf> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)

² Renić, Zorka.; Sudarević, Ana.; Šutej, Gordana. 2023. Radni materijali - doprinos poučavanju strategija čitanja. *Kalibar: časopis društva knjižničara Karlovacke županije* 10, 2/2. 61-65. <http://www.dkkz.hr/wp-content/uploads/2023/11/13.-Zorka-Renic-Ana-Sudarevic-Gordana-Sutej.pdf> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)

³ Kolić-Vehovec, Svetlana. 2013. Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja. *Čitanje za školu i život: IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika: Zbornik radova*. Ur. Mićanović, Miroslav. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/images/izdanja/citanje/04.html> (pristupljeno 12. siječnja 2024.)

⁴ Pečjak, Sonja; Kramarić, Mira. 2015. Bralne strategije: priručnik za učitelje 3., 4. in 5. razreda. Rokus Klett. Ljubljana.

⁵ Marčan, Tanja. 2017. Problemi s nerazumijevanjem književnih tekstova i strategije čitanja. *Svezak 9. 13-14. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S02110&godina=2017&broj=00019&page=13>* (pristupljeno 17. siječnja 2024.)

⁶ Kolić-Vehovec, Svetlana "Navedeno djelo" str. 28

⁷ Duke, Nell. K.; Pearson, P. David. 2002. Effective Practices for Developing Reading Comprehension. *What Research Has to Say About Reading Instruction*. Ur. Farstrup, Alan E.; Samuels, S. Jay. International Reading Association. Newark. https://www.researchgate.net/publication/254282574_Effective_Practices_for_Developing_Reading_Comprehension (pristupljeno 17. siječnja 2024.)

⁸ Cudina-Obradović, Mira. 2014. Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja. Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.

⁹ Goodman, Amy. 2005. The Middle School High Five: Strategies Can Triumph. *Voices from the Middle*, v13 n2 p12-19. <https://pdf4pro.com/fullscreen/12-the-middle-school-high-five-strategies-can-triumph-5a40d7.html> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)

Pet strategija koje su korištene podijeljene su na one prije čitanja ("Pročitaj oko teksta"/Read Around The Text), za vrijeme čitanja ("KIM Vokabular"/KIM Vocabulary i "Dvostruki stupac bilješki"/Two-Column Notes) te nakon čitanja ("VIP-ovi/Sumiraj to" i "Recipročno poučavanje"/Reciprocal Teaching). Cijelo vrijeme učenici su vodili evidenciju o strategijama koje su naučili, kada su ih koristili na različitim predmetima i svoj uspjeh s njima. Po završetku programa nastavnici su primjetili poboljšanje razumijevanja kod učenika što je bio poticaj za oblikovanje ove radionice.

CILJEVI I TIJEK RADIONICE

Glavni cilj radionice je potaknuti sudionike na promišljanje o važnosti sustavnog poučavanja strategija čitanja, ali i zainteresirati ih i upoznati s novim ili manje poznatim strategijama čitanja. Tijekom radionice sudionicima će biti predstavljeni praktični primjeri poučavanja strategija čitanja u osnovnoj i srednjoj školi. Moći će ih koristiti samostalno, odnosno dobivena znanja moći će podijeliti s kolegama te pokušati osmisliti vlastiti model poučavanja u kolektivu po uzoru na predstavljeni.

Sukladno tome oblikovani su ishodi za sudionike:

- definirati strategije čitanja
- razlikovati strategije prije, tijekom i poslije čitanja
- samostalno koristiti odabrane strategije čitanja
- osmisliti aktivnost poučavanja strategija čitanja

Na radionici će biti predstavljeno pet strategija. Sudionici će imati priliku na konkretnim materijalima (tekstovima) vježbati primjenu različitih strategija čitanja, odnosno, osmisliti scenarij poučavanja za svoje učenike.

Uvodna aktivnost, tzv. ljudski bingo, namijenjena je međusobnom upoznavanju sudionika radionice te stvaranju opuštene radne atmosfere. Slijedi aktivnost koja kroz pitanja potiče sudionike na razmišljanje te aktivira njihovo predznanje o strategijama čitanja.

Kratko izlaganje voditeljica radionice nadovezat će se na odgovore sudionika te dati definicije osnovnih pojmoveva, predstaviti najčešću podjelu strategija čitanja, predstaviti preporučene metodičke postupke za poučavanje, izložiti nekoliko primjera iz prakse te predstaviti zanimljive, nove strategije koje sudionici mogu jednostavno primijeniti.

Središnjim dijelom radionice dominirat će samostalni rad sudionika koji će se odvijati u malim skupinama. Sudionici će moći birati žele li upoznati i isprobati nekoliko zanimljivih strategija čitanja na predloženim tekstovima ili žele, uz pomoć dostupnog materijala, osmisliti vlastitu radionicu/ projekt/ aktivnost koju mogu provesti s učenicima.

U završnom dijelu radionice svaka će skupina predstaviti svoje rezultate, komentirati tuđe, postavljati pitanja i slično. A na samom kraju sudionici će vrednovati radionicu te uzeti svoj primjerak brošure "Strategije čitanja".

ZAKLJUČAK

Uspjeh u poučavanju strategija čitanja svakako će ovisiti o spremnosti svih dionika obrazovnog sustava da se u dovoljnoj, ponekad i dodatnoj, mjeri posvete ovoj temi u svom (svakodnevnom) radu. S druge strane, nužna je i spremnost posvetiti se (dodatnoj) edukaciji posebno onih učitelja i stručnih suradnika kojima ovo područje nije bilo dio formalnog obrazovanja. Stoga je ova radionica osmišljena kao doprinos, s jedne strane proširivanju znanja o strategijama čitanja, dok s druge strane, može poslužiti kao uvod u temu, odnosno pokazati neke od mogućnosti njihovog poučavanja.

LITERATURA:

1. Čudina-Obradović, Mira. 2014. Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja. Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.
2. Duke, Nell. K.; Pearson, P. David. 2002. Effective Practices for Developing Reading Comprehension. *What Research Has to Say About Reading Instruction*. Ur. Farstrup, Alan E.; Samuels, S. Jay. International Reading Association. Newark. https://www.researchgate.net/publication/254282574_Effective_Practices_for_Developing_Reading_Comprehension (pristupljeno 17. siječnja 2024.)
3. Goodman, Amy. 2005. The Middle School High Five: Strategies Can Triumph. *Voices from the Middle*, v13 n2 p12-19. <https://pdf4pro.com/fullscreen/12-the-middle-school-high-five-strategies-can-triumph-5a40d7.html> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)
4. Kolić-Vehovec, Svjetlana. 2013. Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja. *Čitanje za školu i život: IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika: Zbornik radova*. Ur. Mićanović, Miroslav. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/images/izdanja/citanje/04.html> (pristupljeno 12. siječnja 2024.)
5. Marčan, Tanja. 2017. Problemi s nerazumijevanjem književnih tekstova i strategije čitanja. *Svezak 9. 13-14. https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S02110&godina=2017&broj=00019&page=13* (pristupljeno 12. siječnja 2024.)
6. Pečjak, Sonja; Kramarić, Mira. 2015. Bralne strategije: priručnik za učitelje 3., 4. in 5. razreda. Rokus Klett. Ljubljana.
7. Renić, Zorka; Sudarević, Ana. 2022. Čitam, da pročitam : pilot-ispitivanje o poznavanju i korištenju strategija čitanja među učenicima osmog razreda osnovne škole i prvog razreda srednje škole. *XXXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: zbornik radova*. Ur. Adela Granić. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. <https://www.azoo.hr/app/uploads/2022/06/P%C5%A0%C5%A0K-Zbornik-2022.pdf> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)
8. Renić, Zorka.; Sudarević, Ana.; Šutej, Gordana. 2023. Radni materijali - doprinos poučavanju strategija čitanja. *Kalibr: časopis društva knjižničara Karlovačke županije* 10, 2/2. 61-65. Dostupno na: <http://www.dkkz.hr/wp-content/uploads/2023/11/13.-Zorka-Renic-Ana-Sudarevic-Gordana-Sutej.pdf> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)

Radionice - srednje škole

Ptica duše

Marija Bratonja
marija.bratonja@skole.hr
Ekonomска школа Вуковар

Sažetak

Radionica Ptica duše je radionica o povezanosti osjećaja i potreba koja se može primijeniti na sve segmente života, namijenjena stručnim suradnicima školskim knjižničarima osnovnih i srednjih škola jer se lako može prilagoditi različitim uzrastima. Kroz čitanje, vođenu fantaziju, individualni rad, likovni izričaj, introspekciju, razgovor u plenumu te pisanje sudionici će osvijestiti vlastite osjećaje i potrebe, bilo ugodne ili neugodne, osvijestiti i proslaviti što ih u radu i životu knjižnice / razreda / škole / zajednice ispunjava i raduje.

Ključne riječi

Osjećaji, potrebe, ponašanje, poticaj, ispunjenost

Summary

The Bird of the Soul workshop is a workshop on the connection between feelings and needs that can be applied to all segments of life, intended for school librarians of primary and secondary schools, as it can easily be adapted to different ages. Through reading, guided fantasy, individual work, artistic expression, introspection, discussion in the plenum and writing, the participants will become aware of their own feelings and needs, whether pleasant or unpleasant, aware of and celebrate what fulfills and rejoices them in the work and life of the library / class / school / community.

Key words

Feelings, needs, behavior, motivation, fulfillment

UVOD

U današnjem ubrzanim digitalnom dobu, gdje nas stalna prisutnost tehnologije može udaljiti od vlastitih osjećaja i potreba, sve je važnije posvetiti vrijeme introspekciji i povezati se s vlastitim unutarnjim svijetom. U užurbanom ritmu modernog života, često zaboravljamo zaroniti dublje u vlastite emocije i potrebe, ključne komponente naše unutarnje ravnoteže. Razumijevanje povezanosti između osjećaja i potreba postaje ključno kako bismo stvorili autentičniji i ispunjeniji život. Radionica Ptica duše će sve sudionike povesti na put istraživanja vlastitih osjećaja i potreba, naglašavajući važnost produbljivanja svijesti o njihovoj međusobnoj povezanosti, osvijestiti će prepoznavanje vlastitih osjećaja/ponašanja i njihove povezaneosti s ispunjenim/neispunjerenim potrebama. Sudionici će provesti 90 minuta u gotovo meditativnom okružju, bez digitalnih ili bilo kakvih drugih ometača kao dio povezujuće zajednice.

RADIONICA PTICA DUŠE

Radionica započinje ugodnim smještanjem sudionika u krug. Polaganim tempom govora i uz meditativnu glazbu voditeljica radionice sudionike vodi kroz zamišljanje ptice sa sljedećim uputama: zatvorite oči i duboko udahnite svoju najdražu boju i krenite sa mnom u čarobni svijet ptica. Promotrite kakve su boje, kako se glasaju, jesu li velike ili male, kako se zovu, kako se ponašaju, mogu li letjeti, pjevaju li, što vole jesti, lete li same ili u jatu ... i zamislite da ste jedna od njih. Koja biste ptica željeli biti? ... A sada raširite svoja krila i spustite se u ovu prostoriju. U plenumu u krugu voditeljica od sudionika traži da kažu da su ptica, koja bi ptica bili?

Po završetku vođene fantazije slijedi čitanje slikovnice Ptica duše, autora Michala Snunita. Voditeljica radionice čita priču uz povremeno pokazivanje ilustracija.

Nakon pročitane priče, voditeljica radionice poziva sudionike da u tišini nacrtaju/naprave od kolaža svoju *pticu duše i ladice* koje su u njoj, a koje mogu biti različitih boja, oblika i veličina, također uz lagantu glazbu.

Kada su gotovi s likovnim izričajem, svaki sudionik u plenumu predstavi svoju pticu, opisuje ladice, njihovu veličinu, boju, koliko ih često ptica otvara, kako se osjećaju kada ptica otvoriti neku ladicu. Naprave izložbu uradaka u prostoru i pogledaju ih kroz lagantu šetnju prostorom.

Sudionici se vraćaju u plenum, a voditeljica radionice ih potiče na razgovor pitanjima: - Koje ladice teško otvaramo? - Koje ladice teško zatvaramo? - Kako/kada se ladice otvaraju - možemo li ih otvarati po svojoj volji? - Primjećujemo i ladice koje donose teške/neugodne osjećaje. Što nam tada ptica govori? Što nam treba? - Kako čuvamo, njegujemo svoju pticu? Potrebno je i važno povremeno podsjećati sudionike kako su u ladicama osjećaji/ponašanja - da ptica duše ne vidi izvan nas – ona izražava samo ono što vidi u nama!

U završnom dijelu radionice na plakatnom papiru na nacrtanoj velikoj silueti ptice u kojoj su nacrtane brojne ladice, sudionici upisuju u te prazne ladice osjećaje/ponašanja koje su naveli u vezi svoje uloge edukatora, školskog knjižničara te svog položaja u razredu, školi i zajednici. Zatim pitamo i zapisujemo za pojedini osjećaj/ponašanje što nam govori i pokazuje kroz osjećaj, koju ispunjenu/neispunjenu potrebu, i to upisujemo u oblačiće (koji se upotrebljavaju u stripovima za govor likova) koje crtamo oko ptice. U plenumu razgovaramo, a odgovore (moguće strategije zadovoljavanja navedenih potreba) te kakvu podršku sudionici predlažu, voditeljica zapisuje na paralelni plakatni papir : - Što sami mogu/želete učiniti/ promijeniti u svom ponašanju? - Kakvu bi podršku voljeli dobiti od ove grupe, od kolega u školi, od zajednice?

Razgovaramo o ladicama s ugodnim osjećajima – o kojim ispunjenim potrebama nam govore – te tako završavamo u pozitivnom i poticajnom okružju i na neki način možemo osvijestiti i proslaviti što nas u našem radu i životu razreda / škole / zajednice ispunjava i raduje.

Sudionici daju završnu evaluaciju kroz razgovor: Kako se osjećam sada nakon ove vježbe? Što mi je bilo poticajno? Što me ometalo? Koje osjećaje nosim s ove radionice?

ZAKLJUČAK

Kroz radionicu Ptica duše sudionici bi trebali osvijestiti vlastite osjećaje i potrebe, bilo ugodne ili neugodne, osvijestiti i proslaviti što ih u njihovom radu i životu knjižnice / razreda / škole / zajednice ispunjava i raduje. Trebali bi produbiti svoje razumijevanje povezanosti osjećaja i potreba te razlike između potreba i strategija zadovoljavanja tih potreba, prepoznati vlastite osjećaje/ponašanja i njihovu povezanost s ispunjenim/neispunjениm potrebama.

Sudionici radionicu završavaju s jasnjom slikom o tome kako se osjećaju, što mogu sami promijeniti, a što im treba kao podrška od ove grupe, kolega, zajednice. Nova saznanja i iskustva vezana uz potencijale ove vježbe kao jednog od kreativnih načina procjene potreba i promišljanja o strategijama vezanima uz neku ulogu/ situaciju sudionici će moći iskoristiti u svom radu kasnije s učenicima ili kolegama.

LITERATURA

1. Čosić, Ivana i dr. 2020. *Europski kurikulum za nenasilnu transformaciju sukoba za učitelje*. Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek. Osijek.
2. Čosić, Ivana i dr. 2020. *Nenasilna komunikacija – dodatni radni materijal*. Centar za mir nenasilje i ljudska prava Osijek. Osijek.
3. Materijali s treninga "Sukob kao prilika – nenasilna transformacija sukoba, 19.-21.4.2022.". Orahovica.
4. Snunit, Michal. *Ptica duše*. Mozaik knjiga. Zagreb.

Mandale smiruju um

Svetlana Dupan
sdupan@net.hr
Industrijsko-obrtnička škola Slatina

Sažetak

U cilju očuvanja mentalnog zdravlja i suzbijanja stresa jednostavnim mindfulness tehnikama i svjesnom pažnjom usmjerenom na boju i pokret moguće je povezati različite struke u strukovnim školama i različite nastavne predmete te omogućiti kreativno izražavanje većem broju sudionika.

Ovom radionicom, uz kreativnost, razvijaju se i svladavaju jednostavne tehnike smirivanja uma na zanimljiv i kreativan način kroz izradu mandala različitim tehnikama od lako dostupnih i jeftinih materijala te svjesnim pokretima vlastita tijela uz umjerenu fizičku aktivnost.

Kroz kombinaciju kreativnog svršishodnog izražavanja sudionici radionice, barem privremeno, mogu isključiti analitički um i uključiti fokus te tako smiriti misli i tijelo.

Ova je radionica namijenjena onima koji žele iskusiti izradu nečeg novog i promotriti svoj unutarnji svijet, a poslužit će i kao priprema za provođenje ovakvih ili sličnih radionica u svojim knjižnicama i na taj način pomoći učenicima i radnim kolegama u očuvanju zdravlja i smanjenju stresa. Primjenjiva je za rad s učenicima u knjižnici, u stvaranju pozitivnije, nenasilne, ugodnije i opuštenije atmosfere u školama i može biti jedan od načina sprečavanja nasilnog rješavanja sukoba. Ovakve radionice potiču kreativnost, a ne zahtijevaju posebne kompetencije. Materijal potreban za provođenje radionica široko je dostupan i ne iziskuje gotovo nikakva ili minimalna finansijska sredstva za nabavu.

Ključne riječi

Mandale, mentalno zdravlje, svjesna pažnja, usredotočena svjesnost, kreativnost.

Summary

With the aim of preserving mental health and combating stress, simple mindfulness techniques and conscious attention focused on colour and movement can connect different professions in vocational schools and different teaching courses and enable creative expression to more participants. This workshop, along with creativity, develops and manages simple mind-calming techniques in an interesting and creative way by making mandala with various techniques from easily accessible and cheap materials and conscious movements of your own body with moderate physical activity. Through a combination of creative meaningful expression, workshop participants can, at least temporarily, turn off the analytical mind and turn the focus on, thus calming the mind and body. This workshop is intended for those who want to experience the creation of something new and observe their inner world, and it will also serve as a preparation for conducting such or similar workshops in their libraries and thus help students and workmates to preserve health and reduce stress. It is applicable for working with students in the library, in creating a more positive, non-violent, comfortable and relaxed atmosphere in schools and can be one way of preventing violent conflict resolution. Workshops like this encourage creativity and do not require specific competencies. The material needed to carry out the workshops is widely available and does not require almost any or minimal funding for procurement.

Key words

Mandalas, mental health, conscious attention, focused awareness, creativity.

UVOD

Radionica „Mandale smiruju um“ ima ideju prenijeti praktično znanje o izradi mandala različitim tehnikama i materijalima u sklopu općeobrazovnih ili stručnih nastavnih predmeta, a čiji su rezultati prezentirani u primjeru dobre prakse pod nazivom „Mandale“.

Relevantnost ove radionice u prijavi za provođenje procijenjena je kao visoka jer tema izrade mandala u različitim tehnikama ima potencijal potaknuti kreativnost, opuštanje i izražavanje osobnosti sudionika. Mandale se često koriste u terapeutske svrhe pa je relevantnost visoka u kontekstu emocionalnog balansa. Izrada mandala nije nov koncept, ali pristup koji uključuje različite tehnike i materijale, uključujući i digitalno bojenje, donosi određenu originalnost, posebno uvođenjem u nastavni proces.

Radionica uključuje raznolikost tehnika, od klasičnih do digitalnih, pruža inovativan pristup koji omogućuje sudionicima da izraze svoju kreativnost na više načina i stoga je visoko ocijenjena u kategoriji inova-

tivnosti.

Kreativnost je također ocijenjena kao vrlo visoka jer radionica potiče sudionike da budu kreativni u izradi mandala, dajući im slobodu izbora tehnike i materijala. Opuštenost atmosfere dodatno potiče kreativnost, a dovodi i do smirenog stanja.

Radionica pruža jasne smjernice, ali istovremeno ostavlja prostor za kreativnost. Sudionici mogu primijeniti naučeno u različitim situacijama, od osobnog izražavanja do moguće primjene u edukativnim kontekstima te je ocijenjena kao visoko primjenjiva.

S obzirom na raznolikost tehnika i materijala, sudionici će imati priliku na radionici iskusiti različite aspekte izrade mandala pružajući im širok spektar iskustva i inspiraciju za primjenu u svojim školama.

IZRADA MANDALE RAZLIČITIM TEHNIKAMA

Radionica „Mandale smiruju um“ provodi se u osam različitih skupina, s obzirom na tehniku, način i materijal izrade.

Sudionici mogu sami izabrati jednu od ponuđenih tehnika izrade mandale i u skladu s tim inicirati način i korake izrade kao i estetiku mandale, samostalno odlučivati o bojama i uzorcima, koracima u izvedbi, crtati, bojiti, kreativno se likovno izražavati, fizički vježbati, izrezivati oblike od različitih materijala, slagati i kombinirati oblike, grupirati različite vrste materijala i procjenjivati njihov sklad, a kao jedan od izbora ponuđena im je i mogućnost korištenja mobilne aplikacije.

Na radionici se izrađuju mandale u osam različitih tehnika:

- izrada mandale od soli u različitim bojama (s ili bez uporabe šablone)
- izrada mandala na kamenu i kartonu „dot art“ tehnikom (točkanjem)
- izrada mandale od sličica zdravih namirnica iz reklamnih letaka
- izrada mandale od različitih vrsta tekstila
- izrada i bojenje digitalnih mandala u aplikaciji „Coloring Book for Adults“ na mobilnom telefonu
- izrada mandala od različitih položaja ruku ili tijela
- iojenje gotovih crteža mandala drvenim bojama i flomasterima
- irtanje geometrijskih mandala uz pomoć šestara i ravnala

Slika 1. Mandala od bojane soli s uporabom šablone

Slika 2. Mandale na kamenu izrađene tehnikom „točkanja“

Slika 3. Mandala od sličica iz reklamnih letaka

Slika 4. Mandala od komadića tekstila

Slika 5. Digitalna mandala u mobilnoj aplikaciji „Coloring Book for Adults“

Slika 6. Mandala od položaja ruku i prstiju

KORACI ZA PROVOĐENJE RADIONICE

Prije početka radionice sudionike je moguće podijeliti u grupe kojih će biti koliko i tehnika izrade mandale. Sudionici sami odlučuju u kojoj će grupi raditi, ovisno o osobnom afinitetu prema tehnici izrade, a može ih u grupe raspoređiti i voditelj radionice.

Poželjno je da na početku radionica sudionicima bude održano kratko uvodno predavanje kako bi se upoznali s pojmom mandale, njezinim podrijetlom i zastupljenosti u pojedinim kulturama te s njezinim smirujućim učinkom. To je način na koji se kod sudionika izaziva znatiželja i interes za ovakvim vidom kreativnog izražavanja i motivira ih se na aktivno sudjelovanje.

Također je potrebno dati i opće upute o trajanju radionice, očekivanjima, ciljevima i rezultatima kao i pojedinačne upute za svaku grupu o specifičnostima izrade s obzirom na tehniku i materijal od koje se mandala izrađuje.

Sudionici mogu mandalu u svakoj ponuđenoj tehnici izrađivati individualno, u paru ili manjoj grupi, ovisno o ukupnom broju sudionika na radionici i osobnoj odluci članova grupe.

Svaki sudionik ili tim unutar radionice izrađuje jednu mandalu u izabranoj tehnici, a ukoliko ostane slobodnog vremena po završetku izrade mandale u jednoj tehnici, može se pridružiti nekoj drugoj grupi te izraditi mandalu i u nekoj drugoj tehnici i od drugih materijala.

Za izradu mandala u svakoj tehnici, tj. grupi, sudionici dobivaju pisane upute i slikovne prijedloge te korake koji se odnose na preporuku redoslijeda izvedbe, oblike i način izrade, raspoređivanje oblika i materijala na podlozi. Dobivene upute i korake sudionici mogu i ne moraju slijediti, zadatak i cilj je izraditi mandalu u određenoj tehnici i od određenog materijala, ostalo je prepusteno kreativnosti sudionika.

Svi potrebni materijali za izradu mandala u svim predviđenim tehnikama izrade sudionicima trebaju biti pripremljeni i ponuđeni, lako dostupni na stolovima, raspoređeni prema tehnici izrade mandale. Sudionici trebaju donijeti samo svoj pametni telefon i imati pristup internetu kako bi im bilo moguće skinuti mobilnu aplikaciju te kreirati i bojiti digitalne mandale u mobilnoj aplikaciji Coloring Book for Adults, ukoliko se odluče za radionicu digitalnog bojenja mandala.

Radionica se, u dogovoru sa sudionicima, može odvijati u tišini, uz laganu umirujuću glazbu ili uz opušten konstruktivan razgovor.

Na kraju radionice sudionici prezentiraju svoj rad ostalima i iznose svoja iskustva u izradi, zadovoljstvo ostvarenim rezultatom, eventualne sugestije i preporuke za uspješniju izradu.

Oblici rada koji su zastupljeni na radionici su individualni i rad u parovima ili manjim grupama, a metode rada su aktivno uključivanje sudionika u proces pripreme i provedbe aktivnosti, samostalne likovne i fizičke aktivnosti, praktični rad, analitičko promatranje, metoda likovnog scenarija, građenje likovnim elementima, kombiniranje i metoda demonstracije.

Izradom digitalne mandale, uz informatičke vještine, razvijaju se preciznost i koncentracija kao i sposobnost usklajivanja boja i oblika.

Ishodi za sudionike radionice su brojni, a mogu se istaknuti sljedeći: sudionici će prepoznati, izraziti i kontrolirati svoje osjećaje i ponašanje kroz kreativnost, boje i oblike; demonstrirati fine motoričke vještine (preciznost, usredotočenost, koordinacija prstiju i očiju, sitni pokreti) upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju; moći provoditi slične radionice kao art terapiju i mindfulness;; povezati stečeno znanje s više nastavnih predmeta kao što su: Tjelesna i zdravstvena kultura, Likovna kultura, Psihologija, Matematika i Informatika, predmeti iz područja prehrane, ugostiteljstva i trgovine, tekstilne struke.

Ciljevi koji su predviđeni za sudionike su osjećaj opuštenosti i smirenosti, stjecanje osnovne vještine za smanjivanje stresa i smirivanje uma kao i prepoznavanje različitih mogućnosti smanjivanja stresa u svakodnevnim životnim situacijama.

Preporučeni broj sudionika u jednoj grupi je od dva do četiri, iz razloga ostvarivanja kvalitetne suradnje u paru, ali i mogućnosti individualnog kreativnog izražavanja.

Materijalni i tehnički uvjeti koji su potrebni za održavanje radionice su minimalno jedan stol po grupi, tj. tehničci izrade mandala, a broj stolica ovisi o broju sudionika.

Voditelj radionice može samostalno pripremiti sav potreban materijal za izradu mandala u svim predviđenim tehnikama, a može i od sudionika zatražiti da se unaprijed opredijele za tehniku izrade mandale i da sami ponesu potreban materijal za izradu. U ovom je slučaju upitan rezultat i konačni proizvod jer nismo sigurni hoće li sudionici uistinu ponijeti sve potrebno za izvršenje predviđenog zadatka.

ZAKLJUČAK

Radionica ima za cilj poboljšati psihofizičko stanje sudionika radionice i motivirati ih za kvalitetno provođenje slobodnog vremena te ih uputiti u jednostavne vještine smirivanja uma, poboljšavanja koncentracije, usredotočene svjesnosti i mindfulnessa. Knjižničari kroz ovakav tip radionica mogu poticati učenike, ali i kolege u školi na brigu i očuvanje mentalnog zdravlja i cjeloživotno učenje kao i razvijanje specifičnih vještina 21. stoljeća iz kategorija Životne vještine (FLIPS) koje se odnose na osobni život, ali i profesionalno okruženje. Kroz sudjelovanje u ovakvom tipu radionica osoba razvija vještinu fleksibilnosti i prihvatanje vlastitih pogrešaka, skromnost i svijest o potrebi stalnog usavršavanja, vještinu samoinicijativnosti, produktivnosti i socijalne vještine. Navedene su sposobnosti ključne za kontinuirani uspjeh pojedinca i društva u cjelini.

LITERATURA

1. Afschar, Tannaz.; Gales, Elisabeth. 2021. Mandale: bojanje i opuštanje. Relax Art. Zagreb. Costa, Kathryn. 2016. The Mandala guidebook: how to draw, paint and color expressive mandala art. F+W Media. https://www.google.hr/books/edition/The_Mandala_Guidebook/6BpjDwAAQBAJ?hl=hr&gbpv=1&dq=mandala+art+words&printsec=frontcover (pristupljeno 8. rujna 2023.)
2. Dolinar, Maja. 2000. Mandale. Mariborska literarna družba. Maribor.
3. West, Jan. 2013. Mandalas Reflections from Inner Space. Author House. Bloomington.

Ogledalo, ogledalce, kaži mi...

Tatjana Kreštan
tatjana.krestan@skole.hr
Komercijalna i trgovačka škola Bjelovar

Snježana Zbukvić Ožbolt
snjezana.zbukvic_ozbolt@pou.hr
Pučko otvoreno učilište Zagreb

Sažetak

Na radionici Ogledalo, ogledalce, kaži mi... proučava se terminološko određenje pojma ogledalo i zrcalo te njihovi refleksi u različitim slavenskim jezicima, uz navođenje primjera u hrvatskoj frazeologiji i sintagmatsici. Radionica predviđa kratak pregled povijesnog razvoja ogledala kao predmeta. Poseban dio predstavlja proučavanje motiva ogledala u umjetnosti, tj. književnosti i likovnoj umjetnosti na konkretnim primjerima, gdje sudionici otkrivaju slojene pojavnosti tih pojmova. Usporno se spominju poremećaji ličnosti koji se dovode u odnos s ogledalom, a koji su predmet psihijatrije. Radionica se zaključuje kreativnim angažmanom sudionika koji osmišljavaju konцепciju zrcaljenja po vlastitom izboru, čime se obuhvaća i simbolički aspekt pojma.

Ključne riječi

ogledalo, povijest ogledala, likovna umjetnost, književnost, psihijatrija

Summary

A workshop Mirror, Mirror, show me... studies a terminological definition of the word mirror and its equivalents in Slavic languages, by providing examples of Croatian phrases. The workshop gives a historical overview of the mirror as an item. A special part of the workshop exemplifies mirror motives in various arts, e.g. literature and fine art, which the participants thoroughly examine. Personality disorders, primarily a part of psychiatry, are analysed in relation to mirrors. Workshop concludes with participants visually representing the idea of mirroring, an activity which also envelopes the symbolism of the term.

Key words

mirror, the history of a mirror, fine arts, literature, psychiatry

UVOD

Ogledalo je ključno za svaki aspekt ljudske povijesti - umjetnost, arheologiju, medicinu, psihologiju, filozofiju, tehnologiju, optiku - i naravno, stil.¹ Možemo ga iščitavati na najmanje dvije razine. Prva je razina materijalnog predmeta koji je čovjek izumio, usavršavao i koristio kroz povijest sve do danas. Drugo čitanje ogledala moguće je u prenesenom značenju, u značenju reflektiranja, odražavanja, dobivanja slike pa sve do spoznavanja/shvaćanja ili stavljanja u odnos nekih međusobno uvjetovanih društvenih pojava.

TERMINOLOŠKO ODREĐENJE POJMOVA OGLEDALO I ZRCALO I NJIHOVA ZASTUPLJENOST U PISANIM IZVORIMA, FRAZELOGIJI I SINTAGMATICI

Sadržaj pojma *ogledalo* veže se uz glagol 'ogledati se', u značenju 'pogledati za sobom' ili 'na sve strane'.² Također je njegovo značenje i 'reflektirati, odraziti, zrcaliti se' pa dolazimo i do pojma *zrcalo*. *Zrcalo* se definira kao 'staklo s naličja prevučeno tako da pravilno odbija svjetlosne zrake i vjerno odražava likove'.³ Pojam *zrcalo* po etimologiji dolazi od praslavenskog *z̥rcadlo, pojam koji možda dolazi od glagola zrijeti (*prasl.* i *stsl.* z̥rjeti). Pojam *zrijeti* danas je arhaičan, a znači: 'gledati, viriti'. Zanimljivi su njegovi refleksi u ruskom i poljskom jeziku (*rus.* zret', *polj.* źrzcć) te litavskom, gdje on znači 'svjetlucati' (*lit.* žérēti). Budući da hrvatski jezik dolazi iz staroslavenske odnosno praslavenske matice, za očekivati je da će pojmovi koji označavaju zrcalo biti slični pojmovima kod istočnoslavenskih, zapadnoslavenskih i južnoslavenskih jezika. U istočnoslavenskoj skupini, na ruskom jeziku zrcalo je *zerkadlo*, a na ukrajinskom *dzerkalo*. Zapadnoslavenski jezici, poput slovačkog imat će pojam *zrkadlo*, a češki jezik *zrcadlo*.

¹ Lowder, Stephanie. *The History of Mirror: Through A Glass, Darkly*. Dostupno na: <https://bit.ly/42G1wPt> (pristupljeno 1. veljače 2024.)

² Hrvatski jezični portal. Dostupno na: <https://bit.ly/3uAdcnz> (pristupljeno 31. siječnja 2024.)

³ Hrvatski jezični portal. Dostupno na: <https://bit.ly/3whhk7g> (pristupljeno 31. siječnja 2024.)

Zanimljivo je analizirati rasprostranjenost pojmova *ogledalo* i *zrcalo* u hrvatskim pisanim izvorima. Za pojam *ogledalo* knjižni potkorpus iznosi 250 potvrda, a korpus tiskovina 231, što ukupno iznosi 481, dok pojam *zrcalo* u knjižnom potkorpusu iznosi 227 potvrda, u potkorpusu tiskovina 180, što je ukupno 407 potvrda. Može se zaključiti da je u pisanim izvorima *ogledalo* nešto rasprostranjenije od *zrcala*. Isključivo subjektivnim opažanjem čini se da u suvremenoj govornoj komunikaciji češće čujemo *ogledalo*.

Hrvatska frazeologija kao jezikoslovna disciplina koja proučava frazeme može pružiti također neke spoznaje o rasprostranjenosti ovih pojmova. Pretragom Baze frazema hrvatskoga jezika frazemsku sastavnicu *ogledalo* pronalazimo u frazemima: *gladak kao ogledalo*, *ravan kao ogledalo*, dok se *zrcalo* pojavljuje u jednom frazemu: *sjajan kao zrcalo*. U Hrvatskom frazeološkom rječniku (Menac 2014: 386) sastavnica *ogledalo* navedena je u frazemu *u iskriviljenom ogledalu*, u značenju 'iskriviljeno, krivo, na pogrešan način, neispravno [gledati, prikazati itd.]'.

Osim u frazemima ove se riječi javljaju u sintagmama. Pretragom Strune – baze hrvatskog strukovnog nazivlja, uočava se zastupljenost riječi *zrcalo* u sintagmama s nekim pridjevom. Tako u fizici nalazimo *magnetsko*, *parabolično*, *ravno*, *sferno te zakriviljeno*, u brodogradnji *krmeno*, a u dentalnoj medicini *stomatološko zrcalo*.

Jezikoslovac Stjepan Babić pozabavio se pojmovima *ogledalo* i *zrcalo*, navodeći primjere iz terminoloških priručnika i rječnika u kojima se svojevremeno upućivalo na stanovitu neprimjerenost uporabe ili jednog ili drugog pojma. Pritom izražava svoje nezadovoljstvo zbrkom koju su neki jezični stručnjaci unijeli preferirajući jedan ili drugi pojam, dajući prednost sad ovom sad onom pojmu. U zaključku navodi da su oni jednak valjani i ravnopravni za uporabu te da su sinonimi, odnosno istoznačnice. Drugi pak jezikoslovci kao mjerilo za procjenu jesu li izrazi sinonimi navode njihovu pojavu u istim ili različitim frazemima. Ukoliko se pojavljuju u različitim frazemima, tada se ne mogu smatrati apsolutnim sinonimima, tj. istoznačnicama, već bliskoznačnicama.

CRTICE IZ POVIJESTI OGLEDALA

Zanimljivo je primjetiti da čovjek može samo djelomično vidjeti svoje tijelo vlastitim očima, a pogotovo

je to slučaj s licem, tj. glavom jer svoj lik ne možemo vidjeti bez reflektirajućih površina, bilo tekućih ili tvrdih. Također je to slučaj i sa zadnjom stranom tijela koja je također nedostupna pogledu. Možemo izvući zaključak da su naši davni preci (koji nisu poznavali zrcalo) bili ovisni o povratnoj informaciji drugih ljudi oko njih, koji su im eventualno nešto mogli reći o njihovu izgledu i o tome što vide na njihovu licu, glavi, leđima itd. Prve vlastite odraze davni je čovjek ugledao na mirnoj površini vode.

U samim počecima razvoja ogledala kao predmeta postoji vjerojatnost da se prvotno koristio opsidijan, vrsta vulkanskog stakla koje nastaje brzim hlađenjem lave pod određenim uvjetima, koji se brusio i polirao. Najstarija stakla od opsidijana pronađena su na području današnje Turske (Južna Anatolija), a pretpostavlja se da su nastala oko 6200. pr. Kr. Prvi metal koji je služio kao ogledalo bio je bakar, koji se polirao i koristio u starom Iranu i Mezopotamiji oko 4000. pr. Kr., a u Egiptu oko 3000. pr. Kr. Egipatsko ogledalo je bilo u obliku ravног okruglog diska s ručkama od drveta, metala ili slonovače.¹¹ U

6. st. pr. Kr. nadalje Etrurci izrađuju zrcala za domaću upotrebu i izvoz. U pozadinu zrcala često bi ugravirali prizore etrurskih verzija grčkih mitova posvećenih ljubavima bogova, teme primjerene za predmete

⁴ Hrvatska jezična riznica. Dostupno na: <https://bit.ly/3SBhjl5> (pristupljeno 31. siječnja 2024.)

⁵ Hrvatska jezična riznica. Dostupno na: <https://bit.ly/48m7IA6> (pristupljeno 31. siječnja 2024.)

⁶ Baza frazema hrvatskoga jezika. Dostupno na: <https://bit.ly/3OKWzfY> (pristupljeno 31. siječnja 2024.)

⁷ Baza frazema hrvatskoga jezika. Dostupno na: <https://bit.ly/49DhxFz> (pristupljeno 31. siječnja 2024.)

⁸ Struna : hrvatsko strukovno nazivlje. Dostupno na: <https://bit.ly/3HVh6ut> (pristupljeno 6. veljače 2024.)

⁹ Babić, Stjepan. Je li ogledalo dobra hrvatska riječ. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/252769> (pristupljeno 2. veljače 2024.)

¹⁰ Astečko ogledalo. Dostupno na: <https://bit.ly/3OHHNGx> (pristupljeno 1. veljače 2024.)

korištene za divljenje samome sebi (Davies i dr. 2013: 174).

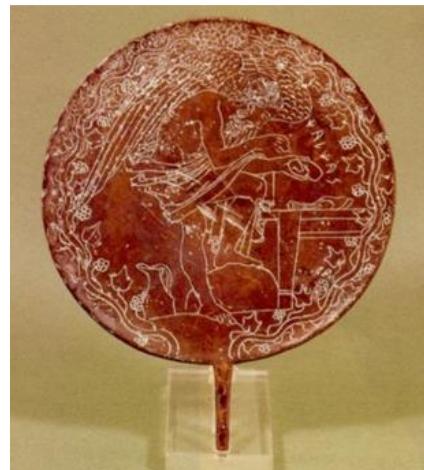
U Bibliji susrećemo zapise o ogledalima od mjedi, a postoje i zapisи о ogledalima od zlata u današnjem Iranu, poliranog žada u Kini te od željeza i bronce na različitim dijelovima svijeta. Danas se ogledala izrađuju od staklene površine koja je s jedne strane prekrivena metalom. Prve radionice tih predmeta nastale su prije 2400 godina, a nalazile su se u današnjem Libanonu, odnosno gradu Sidonu.¹³ Feničani su upotrebljavali olovo na specifičan način: puhalili su staklo oblikujući mjeđur, a u unutrašnjost se izlijevalo olovo. Kada se sve ohladilo staklo bi se razbilo i nastala bi konveksna ogledala, što znači da nisu bila ravna i da su iskrivljavala odraz. Fenički staklari bili su majstori bez premca (Peter i Thorpe 2007: 252), a Feničani u to doba iskusni trgovci koji su proizvodeći i prodajući ogledala na Mediteranu omogućili širenje uporabe ogledala diljem tadašnjeg svijeta. Ključni trenutak u povijesti ovog predmeta bio je izum ravnog ogledala u 16. stoljeću u Veneciji, kada se konačno svaki posjednik ovog predmeta mogao jasno ogledati u njemu i vidjeti svoj lik.¹⁴ Ova je činjenica izravno utjecala na razvoj slikarstva, a pogotovo razvoj autoportreta jer je, vidjevši se jasno, sada umjetnik mogao na platno uspješnije i vjernije prenijeti svoj lik. Mnogi su umjetnici, poput Albrechta Dürera, naslikavši autoportrete predstavljali vlastito slikarsko umijeće mnogim uglednicima, odnosno bogatim naručiteljima slika. Takav bi umjetnikov autoportret naručitelju ukazivao na razinu njegova umijeća i stila, postajući svojevrsno jamstvo kvalitete. S tim načinom predstavljanja umjetnika javnosti može se usporediti sada već pomalo zastarjela praksa u poslovnom svijetu, običaj dijeljenja posjetnika.

Tijekom stoljeća ogledalo je doživljavalo svoja poboljšanja, usavršavanja i sve savršenije odraze. U suvremeno doba, pojavom pametnih telefona i iPhonea otišlo se korak dalje od stakla presvučenog metalom. Elektronički uređaji posjeduju prednje kamere kojima je omogućeno fotografiranje samoga sebe, tj. izrada *selfija*, a samim tim i efekt zrcaljenja. U odnosu na klasično ogledalo za njihov rad potrebna je energija, odnosno baterija.

OGLEDALO I DRUŠTVO

Prvo zrcaljenje dijete doživjava u očima svoje majke. Iz pogleda majke dijete zaključuje odobrava li ona ili ne njegove postupke (Winnicott 1980: 81). U svakom segmentu čovjekova života uočava se neki oblik zrcaljenja. Ako promotrimo umjetnost kao specifičnu ljudsku djelatnost neke zajednice, možemo reći da je umjetnost ogledalo te zajednice. Također se to može reći i za kulturu općenito, obrazovanje, zdravlje, politiku i sve ono što čini život te zajednice u određenom trenutku povijesti.

Motiv ogledala zanimljivo je promatrati u različitim sferama ljudskoga života te će na radionici **Ogledalo, ogledalce, kaži mi...** sudionici analizirati motiv ogledala u književnosti, likovnoj umjetnosti, psihologiji i jezikoslovlju. Iz antike baštinimo mit o Narcisu koji se, gledajući svoj lik na vodi, zaljubio u samoga sebe. Netremice promatrajući vlastitu ljepotu i diveći se sam sebi, nagnje se sve više prema vodi, pada u nju i utapa se. Na tom mjestu niče žuti cvijet po imenu narcis.¹⁵ Ovaj je mit utjecao na razvoj psihologičkih i psihijatrijskih fenomena te terminološko određenje stanovitih psihijatrijskih poremećaja (narcizam). Narcizam se može opisati kao stanovita usmjerenost na sebe ili preokupiranost sobom, a također i kao tendencija da se sebe upotrebljava kao referentnu točku oko koje se ustrojava iskustvo (Gregurek 2011: 93).

Slika 2: Etrursko ogledalo. Gravirana pozadina ogledala. Oko 400. pr. Kr. Bronca, promjer 15,3 cm (Država Vatikan, Rim)¹²

¹¹ Lowder, Stephanie. *The History of Mirror: Through A Glass, Darkly*. Dostupno na: <https://bit.ly/42GlwPt> (pristupljeno 1. veljače 2024.)

¹² Davies, Penelope J. E. i dr. 2013. *Jansonova povijest umjetnosti : zapadna tradicija*. Stanek. Zagreb.

¹³ Alić, Marsela. *Mala povijest ogledala*. Dostupno na: <https://bit.ly/4bE8S7k> (pristupljeno 27. studenoga 2023.)

¹⁴ West, Shearer. 2004. *Portraiture*. Oxford University Press. Oxford.

¹⁵ Ovidius Naso, Publius. 1998. *Metamorfoze*. Papir. Velika Gorica.

Osim u psihijatriji narcizam se u zapadnom društvu razvija kao globalni fenomen osamdesetih godina prošloga stoljeća, uslijed nagloga razvoja neoliberalnoga kapitalizma.¹⁶ Društva koja su doživjela sličan razvoj bilježe također ovu tendenciju i možemo govoriti o suvremenom društvu koje je pretežito narcističko. Budući da se sada više ne radi o pojedincima zaokupiranim i usmjerenim na sebe nego gotovo cijeloj populaciji, u psihijatriji dolazi do redefiniranje terminologije i narcistički poremećaj ličnosti pokušava se ukloniti s popisa poremećaja.¹⁷

Naziv radionice motiviran je bajkom Snjeguljica, u kojoj ogledalo ima čarobna svojstva. Ono, osim što prikazuje ljepotu/istinu, govori i o mjerilima ljepote koja je usmjerena isključivo na fizički izgled, porastu narcizma u suvremenom društvu i o čovjeku koji je postao previše samodopadan i narcissoidan.

*Ja sam bio ja. Sad se ne poznam više,
uzalud tražim taj neizrazivi lik u vodi.
Ja sam bio ja. Ali ovdje diše
nepoznati dah, i strepim tko se čudni rodi.
Kud se djede onaj plemeniti mladić?
Da se nije utopio na valu plave sjete?...*

Tin Ujević, Ogledam se u jezeru¹⁸

ZAKLJUČAK

Bez obzira na to poimamo li ogledalo/zrcalo kao materijalni predmet ili pojam u prenesenom značenju, složit ćemo se da bez njega ne možemo zamisliti svakodnevni život. O rasprostranjenosti tih pojmljova postoje brojne potvrde u leksikografiji, frazeologiji i sintagmaticsu. Kao materijalni predmet ogledalo je nastalo od vulkanskoga stakla u davnoj povijesti, da bi kasnije dobilo svoje inačice u uglačanim metalnim površinama te staklu koje je sa stražnje strane presvučeno reflektirajućim metalnim slojem. Motiv ogledala pronalazimo u različitim segmentima čovjekova stvaralaštva i zanimljivo je istraživati njegovu simboliku u pojedinim književnim djelima ili djelima likovne umjetnosti.

LITERATURA

1. Alić, Marsela. *Mala povijest ogledala*. Zagreb. Dostupno na: <https://bit.ly/4bE8S7k> (pristupljeno 27. studenoga 2023.)
2. Astečko ogledalo. Dostupno na: <https://bit.ly/3OHHNGx> (pristupljeno 1. veljače 2024.)
3. Babić, Stjepan. Je li ogledalo dobra hrvatska riječ. 2002. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. 112-113. <https://hrcak.srce.hr/252769> (pristupljeno 2. veljače 2024.)
4. Baza frazema hrvatskoga jezika. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. Dostupno na: <http://frazemi.ihjj.hr/> (pristupljeno 3. veljače 2024.)
5. Davies, Penelope J. E. i dr. 2013. *Jansonova povijest umjetnosti : zapadna tradicija*. Stanek. Zagreb.
6. Gregurek, Rudolf. 2011. *Psihološka medicina*. Medicinska naklada. Zagreb.
7. Hrvatska jezična riznica. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. Dostupno na: <https://bit.ly/3wggyg5> (pristupljeno 1. veljače 2024.)
8. Hrvatski jezični portal. Znanje ; Srce. Zagreb. Dostupno na: <https://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 3. veljače 2024.)
9. Lasch, Christopher. 1986. *Narcistička kultura : američki život u doba smanjenih očekivanja*. Naprijed. Zagreb.

¹⁶ Lasch, Christopher. 1986. *Narcistička kultura : američki život u doba smanjenih očekivanja*. Naprijed. Zagreb.

¹⁷ Restek-Petrović, Branka; Filipčić, Igor. 2023. *Poremećaji ličnosti u kliničkoj praksi*. Naklada Ljevak. Zagreb.

¹⁸ Ujević, Tin. 1991. *Pjesme. „Tin Ujević“*. Split.

10. Lowder, Stephanie. *The History of Mirror: Through A Glass, Darkly*. Dostupno na: <https://bit.ly/42GlwPt> (pristupljeno 1. veljače 2024.)
11. Menac, Antica. 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.
12. Ovidius Naso, Publius. 1998. *Metamorfoze*. Papir. Velika Gorica.
13. Peter, James; Thorpe, Nick. 2007. *Drevni izumi*. Mozaik knjiga. Zagreb.
14. Restek-Petrović, Branka; Filipčić, Igor. 2023. *Poremećaji ličnosti u kliničkoj praksi*. Naklada Ljevak. Zagreb.
15. Struna: hrvatsko strukovno nazivlje. 2011. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje. Zagreb. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/> (pristupljeno 5. veljače 2024.)
16. Zrcalo. 2013. – 2024. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://bit.ly/3OKCh65> (pristupljeno 2. veljače 2024.)
17. Ujević, Tin. 1991. *Pjesme. „Tin Ujević“*. Split.
18. West, Shearer. 2004. *Portraiture*. Oxford University Press. Oxford.
19. Winnicott, D. W. 1980. *Dijete, obitelj i vanjski svijet*. Naprijed. Zagreb

Biblioterapija za srednjoškolce

Daliborka Pavošević
daliborka.pavosevic@skole.hr
Elektrotehnička i prometna škola Osijek

Sandra Matijević
sandra.matijevic@skole.hr
Elektrotehnička i prometna škola Osijek

Sažetak

Radionica Biblioterapija za srednjoškolce uvid je u školski projekt promicanja čitanja koji se provodi treću godinu u srednjoj strukovnoj školi. Projekt je osmišljen u svrhu razvoja čitalačke pismenosti te komunikacijskih i socijalnih vještina srednjoškolaca.

Razvijanje kulture čitanja društvena je odgovornost zajednice, pri čemu škola zauzima prvo mjesto. U razvoju raznopismenosti (engl. multiliteracy) čitanje i pisanje temeljne su vještine pismenosti za 21. stoljeće. Ova radionica potiče na razmišljanje, čitanje i razgovor kako bi se sudionici povezali i razvijali socijalne i komunikacijske vještine te vještine pismenosti, ali i pozitivno utjecali na psihičku komponentu zdravlja.

Ključne riječi

biblioterapija, čitalačka pismenost, komunikacijske vještine, socijalne vještine

Summary

The Bibliotherapy workshop for high school students is an insight into the school's reading promotion project, which is being implemented for the third year in a vocational high school. The project was designed for the purpose of developing reading literacy and communication and social skills of high school students.

Developing a culture of reading is a social responsibility of the community, with the school taking the first place. In the development of multiliteracy, reading and writing are fundamental literacy skills for the 21st century. This workshop encourages thinking, reading and conversation for the participants to connect and develop social and communication skills as well as literacy skills, but also to have a positive impact on the psychological component of health.

Key words

Bibliotherapy, Communication skills, Reading literacy, Social Skills

UVOD

Društvena je odgovornost zajednice, osobito škole, razvijati kulturu pismenosti. U razvoju raznopismenosti (engl. multiliteracy) kao neophodno potrebne vještine u suvremenom svijetu, čitanje i pisanje temeljne su vještine pismenosti za 21. stoljeće. Projekt je osmišljen u želji da se učenike potakne na razmišljanje, čitanje i razgovor kako bi se povezali i razvijali socijalne i komunikacijske vještine i vještine pismenosti, ali i pozitivno utjecali na psihičku komponentu zdravlja. Zato su školska knjižničarka i nastavnica Hrvatskoga jezika u Elektrotehničkoj i prometnoj školi Osijek pokrenule školski projekt *Čitanje četvrtkom*. Ovaj se projekt razvio u biblioterapiju za srednjoškolce.

ŠTO JE TO BIBLIOTERAPIJA?

Naziv biblioterapija nastao je iz grčke riječi *biblion* (knjiga) i *therapeia* (liječenje). „Biblioterapija se razvila iz knjižničarske tradicije koja prepoznaje preporučivanje knjiga za pojedine probleme i brige. Taj koncept uključuje shvaćanje biblioterapije kao institucionalne i društvene aktivnosti koja se koristi knjigama za samopomoć ili književnim tekstovima u programu koji vodi jedan profesionalac ili više njih. Njezin je cilj omogućiti pojedincu pogled u sebe u trenutcima mira te razumijevanje i prihvatanje promjena u trenutcima nemira i uzbudjenosti duha.“¹ Oblik biblioterapije kakav se provodio u sklopu ovoga projekta u odnosu na sudionike, ciljeve, programe i voditelje jest razvojni – uključuje voljnu aktivnost zdravih osoba, terapeuti su knjižničarka i nastavnica Hrvatskoga jezika, temelji se na diskusiji o materijalu, odvija se u prostoru školske knjižnice – društvenom prostoru, a cilj je normalan razvoj i samoaktualizaci-

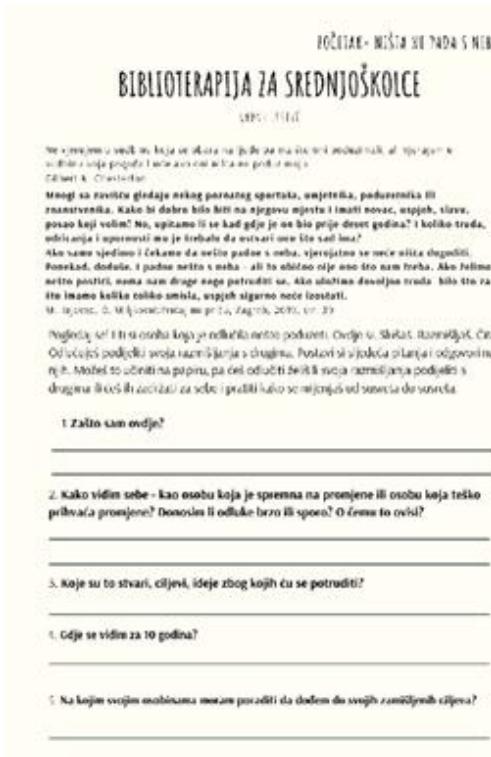
¹ Bašić, Ivana. 2021. *Biblioterapija i poetska teracija*. Školska knjiga. Zagreb. Str. 12

-ja. Susreti u projektu *Čitanje četvrtkom* imali su biblioterapijski učinak na učenike, ali i na voditeljice projekta.

KAKO IZGLEDA RADIONICA – ČITATELJSKI SUSRET?

U oblikovanju čitatelja, uz obiteljsko okruženje i širu zajednicu koja mrežom knjižnica i programa u njima omogućuje poticanje čitanja, ključna je uloga obrazovnoga sustava. Nažalost, obrazovni sustav često ne potiče poticanje čitanja na način koji odgovara svim pojedincima. To je dodatni poticaj za ovakvu vrstu čitateljskih susreta. Radionice se održavaju svakog drugog četvrtka u poslijepodnevnog smjeni. Učenici ne trebaju posebnu pripremu za čitateljske susrete. Tekstovi za čitanje priređuju se unaprijed. Voditeljice prilagođavaju i mijenjaju tekstove osluškujući učenički ritam, ritam nastavne i kalendarske godine te usmjeravajući se na cijelovit razvoj mladih osoba.

Književni ili neknjiževni tekst ponuđen učenicima može biti cijelovit ili u obliku ulomka, za sve jednak ili različit, različite duljine. Tekst se čita naglas – pokazalo se da učenicima to najviše odgovara i da se na taj način bolje povežu s tekstrom. Učenici biraju dijelove teksta koji su im se najviše svidjeli, dijelove u kojima bi se prepoznali i one o kojima bi željeli dublje promisliti i razgovarati o njima. Svatko čita svoj dio. Nakon što je uspješno uspostavljena veza s tekstom, metodom vođenoga razgovora događa se emocionalni odgovor i želja za dijeljenjem osobnih i obiteljskih priča. U tekstove i učenici i voditeljice učitavaju vlastitu priču, pokazuju emocije, otvaraju se, rastu, povezuju se i zblizavaju. Na kraju

Slika 1: Radni listić

nastavne godine voditeljice omogućuju učenicima iskazivanje vlastitih stavova i osjećaja i nude povratnu informaciju.

Slika 2: Evaluacija čitateljskih susreta

²Isto. Str.14

³Peti Stantić, Anita. 2019. *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Naklada Ljevak. Zagreb.

KAKO IZABRATI ODGOVARAJUĆI TEKST?

„Riječi imaju moć. One prolaze čovjekovim tijelom kao vibracija i tijelo ih može osjetiti u svakom svom djeliću. Jednako ih osjećaju ljudi koji govore i ljudi koji ih slušaju. Snaga izgovorene ili slušane riječi može čovjeku promijeniti život.“⁴

Izbor tekstova za čitateljske susrete uključuje brojne činitelje. Važna je dob učenika, univerzalnost teksta, mogućnost prilagodbe i analize teksta, iskustvo voditelja, ritam skupine, životne okolnosti. Jedan od elemenata na koji treba obratiti pozornost jest i fleksibilnost i uvažavanje učeničkih potreba. Neki tekstovi zahtijevaju analizu na više susreta. Neki tekstovi odvedu skupinu u sasvim drugom smjeru od onoga predviđenoga. Svaki tekst služi kao polazišna točka za razgovor. Sudionici komentiraju kako im se svida što mogu izreći svoja razmišljanja i osjećaje, izražavaju zadovoljstvo što nema točnih i netočnih odgovora te naglašavaju napredak koji primjećuju u svojim komunikacijskim i socijalnim vještinama.

Na čitateljskim susretima tijekom triju nastavnih godina korišteni su tekstovi brojnih autora: Dubravke Miljković i Majde Rijavec, Roberta Fulghuma, Haruki Murakamija, Fredrika Backmana, Phila Bosmansa, Elif Shafak, Linn Skåber, Davora Rostuhara i brojnih drugih književnika, novinara i glazbenika. Svaki će voditelj tekst odabrat i prilagoditi skupini s kojom radi.

ŠTO BIBLIOTERAPIJSKE RADIONICE MOGU DONIJETI SREDNJOŠKOLOCIMA I ONIMA KOJI RADE S NJIMA?

Višegodišnje iskustvo pokazalo je da postoji potreba za ovakvom vrstom rada sa srednjoškolcima. Prvotni cilj bio je poticati razvoj socijalnih i komunikacijskih vještina, vještine pismenosti, logičkog i kritičkog zaključivanja. Čitateljski su susreti postali mnogo više od zamišljenoga i planiranoga. Skupina se uspjela upoznati, međusobno povezati, razvijati suošćeće i ljudske vještine potrebne za izgradnju kvalitetnih međuljudskih odnosa i kulture škole. Čitanjem, pisanjem, pripovijedanjem i slušanjem tijekom svakoga susreta svi su uvježbavali opažanje, suošćeće i izražavanje. Učenici su istaknuli promjenu vlastitih stavova i mišljenja, spremnost za slušanje drugih i uvidjeli važnost različitih perspektiva i potrebu drugih osoba za slušanjem i iskazivanjem vlastitoga mišljenja. Sudionici navode dobrobiti i nova iskustva koja su stekli: pozitivna razmišljanja, prijateljsko ozračje i shvaćanje kako svatko od nas ima svoju priču – i kako zaslužuje priliku ispričati je.

Slika 3: Sudionici čitateljskih susreta na kraju nastavne godine

ZAKLJUČAK

Iskustva sudionika i voditeljica potvrdile su potrebu za ovakvom vrstom susreta na više razina. Primjećuje se napredak na područjima osobnog i socijalnog razvoja, građanskog odgoja i obrazovanja te načinima učenja, povezanost i homogenost skupine, spremnost na suradnju, otvorenost u komunikaciji te povezivanje i izvan čitateljskih susreta. Voditeljice biblioterapijskog projekta za srednjoškolce *Čitanje četvrtkom* svojom su radionicom željele prikazati jedan od načina na koji nastavnici i knjižničari mogu poticati učenike na razmišljanje, zaključivanje, razgovor, propitivanje, otkrivanje vlastitog identiteta, razvijanje empatije i druženje.

⁴ Nav. dj. Str 34.

LITERATURA

1. Backman, Fredrik. 2021. *Tjeskobni ljudi*. Zagreb: Fokus komunikacije d.o.o.
2. Bašić, Ivana. 2021. *Biblioterapija i poetska terapija*. Školska knjiga. Zagreb.
3. Gottschall, Jonathan. 2013. *The Storytelling Animal: How Stories Make Us Human*. New York: Mariner Books.
4. Miljković, Dubravka i Rijavec, Majda. 2004. *Pričaj mi priču*. Zagreb: IEP.
5. Miljković, Dubravka i Rijavec, Majda. 2011. *Pričaj mi priču 2.dio*. Zagreb: IEP.
6. Peti Stantić, Anita. 2019. *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Naklada Ljevak. Zagreb.
7. Shafak, Elif. 2020. *Kako sačuvati mentalno zdravlje u doba podjela*. Zagreb: Hena Com.
8. Wolf, Maryanne. 2019. *Čitatelju, vrati se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.

Epistemički baloni i komore jeke - što kad balončić pukne?

dr. sc. Josip Strija
josip.strija@skole.hr
Gimnazija Petra Preradovića Virovitica

Sažetak

Radionica „Epistemički baloni i komore jeke - što kad balončić pukne?“ usmjerenja je na promicanje medijske pismenosti i suočavanje s dezinformacijama. Kroz interaktivne aktivnosti, sudionici će istražiti koncepte epistemičkih balona i komora jeke te analizirati njihov utjecaj na filtriranje informacija i oblikovanje uvjerenja. Kroz primjere i vježbe, sudionici će razvijati kritičko mišljenje i sposobnost prepoznavanja i evaluacije različitih izvora informacija.

Ključne riječi

epistemički baloni, komore jeke, medijska pismenost, dezinformacije, filtriranje informacija

Summary

The workshop "Epistemic Bubbles and Echo Chambers - What Happens When the Bubble Bursts?" aims to promote media literacy and tackle misinformation. Through interactive activities, participants will explore the concepts of epistemic bubbles and echo chambers, analyzing their impact on information filtering and belief formation. Through examples and exercises, participants will develop critical thinking skills and the ability to recognize and evaluate different sources of information.

Key words

epistemic bubbles, echo chambers, media literacy, misinformation, information filtering

UVOD

U današnjem digitalnom dobu, izvorima informacija lako je pristupiti, ali istovremeno je i teže nego ikad razlučiti istinito od lažnog. U svijetu gdje je svatko sposoban stvoriti i distribuirati informacije, ključno je razumjeti kako se društvene strukture oblikuju i kako one oblikuju naša uvjerenja i stavove. U ovom kontekstu, koncepti epistemičkih balona i komora jeke postaju sve važniji. Epistemički baloni definirani su kao društvene strukture u kojima pojedinci konzumiraju informacije koje potvrđuju njihova postojeća uvjerenja, dok ignoriraju ili odbacuju informacije koje ih dovode u pitanje. S druge strane, komore jeke predstavljaju ekstremniji oblik, gdje se informacije selektivno filtriraju kako bi se ojačala homogenost skupine i izbjegla divergentna mišljenja.¹

Komore jeke i epistemički baloni su metafore koje opisuju kako se u digitalnom okruženju lako izložiti samo sadržajima koji potvrđuju naše postojeće stavove i uvjerenja, stvarajući izolirane informacijske mješuriće. U komorama jeke, algoritmi društvenih mreža i pretraživača nam pokazuju sadržaje slične onima s kojima smo već interagirali, dok filtriraju one suprotne. To može dovesti do sužavanja i polarizacije naših percepcija stvarnosti, jer ne nailazimo na alternative gledišta i činjenice koje ih pobijaju. Slično tomu, epistemički baloni naglašavaju intelektualnu izolaciju stvorenu izvorima informacija s ograničenom perspektivom, često ideološki motiviranim. U njima se informacije ne provjeravaju kritički, a disidentne glasove se ignorira ili demonizira.

Posljedice ovih fenomena su višestruke. Osim što ojačavaju polarizaciju, što otežava razvijanje empatije za druge perspektive i nalazak zajedničkih osnova za konstruktivnu raspravu, komore jeke i epistemički baloni također pridonose širenju dezinformacija i teorija zavjere. Nedostatak kritičkog promišljanja i izlo-

¹ (Nguyen 2018b: 147)

-ženost raznolikosti mišljenja dovode do smanjenja povjerenja u tradicionalne izvore informacija i institucije kao što su mediji, znanost i vlasta.²

Razumijevanje komora jeke i epistemičkih balona ključno je za odgovorno korištenje digitalnih alatki te za izgradnju informiranog društva. Ovaj uvodni tekst predstavlja polazišnu točku za daljnje istraživanje ovih važnih fenomena i njihovog utjecaja na naše znanje, uvjerenja i društvo u cjelini.³

Cilj radionice je rasvjetliti teoriju i praktične implikacije epistemičkih balona i komora jeke u kontekstu medijske pismenosti i suočavanja s dezinformacijama. Kroz interaktivne aktivnosti i analizu primjera, istražit ćemo kako ove društvene strukture utječu na filtriranje informacija, oblikovanje stavova i potencijalne posljedice za društvo.

Nadalje, ova radionica će istražiti kako se epistemički baloni i komore jeke mogu prepoznati i kako se njihov utjecaj može umanjiti ili neutralizirati. Kroz analizu strategija za promicanje kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, sudionici će razviti alate i vještine potrebne za prepoznavanje i evaluaciju informacija te aktivno suočavanje s dezinformacijama.

Svojim teorijskim okvirom i praktičnim primjerima, ova radionica nastoji potaknuti sudionike na razmišljanje o vlastitim informacijskim navikama i praksama te ih osnažiti da postanu kritički informirani građani u digitalnom dobu.

RADIONICA O EPISTEMIČKIM BALONIMA ILI BALONČIĆ RADIONICA

Radionica je namijenjena sudionicima koji žele poboljšati svoje razumijevanje društvenih epistemičkih struktura i redefinirati kritičko mišljenje o informacijama koje primaju te učvrstiti razumijevanje algoritma, filtriranja sadržaja i važnost vrednovanja informacija. Na radionici će se ostvariti nekoliko ishoda pa će sudionici prije svega definirati i prepoznati razliku između dva najvažnija pojma: komore jeke i epistemički baloni, na primjerima pojasniti i prikazati funkcioniranje epistemičkih balona u stvarnim situacijama, usporediti funkcioniranje epistemičkih balona i svakodnevnog traganja za informacijama te uspješno kreirati vlastiti plan aktivnosti za rad s učenicima/nastavnicima temeljen na znanjima naučenim na radionici.

Osim svega navedenoga, sudionici će biti potaknuti na razmišljanje o tome kako su njihovi vlastiti digitalni prostori, oblikovali njihov pristup informacijama formirajući epistemičke balone (društvene strukture u kojima su vanjski glasovi slučajno zanemareni) ili manje vjerojatno, komore jeke (opasnije strukture koje aktivno diskreditiraju vanjske izvore informacija).

Sudionici će biti podijeljeni u skupine; svaka skupina će dobiti zadatak istražiti i prezentirati informacije o određenoj temi i to tako da će formirati svoj "epistemički balon" koristeći isključivo jedan izvor na internetu. Tijekom prezentacije informacija, članovi drugih skupina će uspoređivati informacije koje su čuli, a imat će slobodu istražiti temu o kojoj slušaju kako bi pronašli informacije i pokušali "probušiti" nastali epistemički balon.

Sudionici radionice tako ponavljaju znanja koja imaju – uvijek moramo biti kritički potrošači informacija, provjeravati činjenice i izvore te razmatrati kontekst prije zaključka. Interakcijom s drugim skupinama, sudionici će shvatiti da su epistemički baloni relativno krhke strukture te da je puka izloženost novim informacijama dovoljna kako bi promijenila naše uvjerenje.

Na kraju radionice, sudionici će naučeno pokušati primijeniti na svoj rad planiranjem aktivnosti za svoje učenike ili kolege.

Navedenim se koracima ostvaruje nekoliko ciljeva. Sudionici se upoznaju s novim pojmovima, na konkretnim zadatcima isprobavaju teoriju epistemičkih balona i provjeravaju koliko su održivi/krhki te na kraju planiraju aktivnosti na kojima se u svakodnevnom radu mogu upotrijebiti saznanja o funkcioniranju informacija u zatvorenim sustavima.

²(Cassam 2020: 171)

³ Više o različitim aspektima utjecaja oba fenomena na društvo i znanje općenito vidjeti u tekstu Hane Samaržije pod nazivom *Epistemologija političkog ekstremizma*. Tekst donosi široku sliku ova problema i njihov, prije svega, društveno-politički kontekst.

TIJEK RADIONICE

Radionica ima nekoliko najvažnijih dijelova.

1. U prvom dijelu radionice, sudionici će se nakon kraće prezentacije i upoznavanja s najvažnijim pojmovima (epistemički baloni i komore jeke), njihovim tumačenjem i primjerima, podijeliti u pet skupina.

2. Sve će skupine imati isti zadatak: ovisno o temi kojom ćemo se baviti (npr. načini vježbanja, metode mršavljenja, rase pasa, slikarske tehnike, vrste čokolade i sl.), svaka će skupina dobiti jedan pojam (npr. u slučaju slikarskih tehnika: ulje na platnu, akvarel, pastel...) te ispuniti svoj redak u tablici u kojoj će se tražiti različite informacije: npr. prednosti slikarske tehnike, loše strane slikarske tehnike, mogući problemi i sl.

3. Kako bi ispunili tablicu, sudionici u skupinama formiraju svoj „epistemički balon“ i to tako da na jednom mobitelu u desetak minuta pronalaze informacije o slikarskoj tehnici i koriste informacije isključivo s jedne poveznice i to samo afirmativne informacije – cilj je obraniti i prezentirati svoju slikarsku tehniku kao najbolju isključivo uz pomoć informacija sa samo jedne poveznice (iz jednoga izvora) čak i ako na njoj ne pronađu odgovore na sva pitanja u tablici.

Korištenje samo jednoga izvora i manjak potpunih informacija je upravo najbolji primjer funkciranja epistemičkih balona. Informacije na temelju kojih najčešće donosimo zaključke u važnim temama su najčešće krnje, točnije, nisu potpune. Takva se situacija pokušava simulirati u ovoj radionici kako bi se stvorili idealni uvjeti za stvaranje i pucanje epistemičkog balona.

4. Nakon što sudionici formiraju svoj epistemički balon i ispunili tablicu, pred drugim skupinama će „obraniti“ svoju temu (slikarsku tehniku) prezentirajući je kao najbolju. Istovremeno, članovi drugih skupina vode bilješke tijekom prezentacija uspoređujući informacije koje su čuli o drugim slikarskim tehnikama sa svojom slikarskom tehnikom – istovremeno imaju slobodu detaljnije na internetu istražiti tehniku o kojoj slušaju kako bi pronašli više informacija i uz pomoć njih pokušali „probušiti“ epistemički balon skupine koja se za tehniku zalaže.

Cilj je iz početne skupine „izbaciti“ članove koji su se pokolebali novim informacijama – njihovo se uvjerenje (epistemički balon) raspuknulo pa će se priključiti skupinama koje im se učine zanimljivije tijekom prezentacija, odnosno koje su ponudile više informacija i bolje prezentirale svoj sadržaj

5. Nakon što sve grupe predstave svoje slikarske tehnike i nakon što ostale skupine navedu nove informacije te se svi epistemički baloni „probuše“, sudionici će pokušati razmisliti i stvoriti slične aktivnosti za svoje učenike i radionice koje bi mogli provesti u svojim školama ili na stručnim skupovima.

ZAKLJUČAK

Radionica će pružiti sudionicima priliku za dublje razumijevanje društvenih epistemičkih struktura i razvijanje kritičkog mišljenja o informacijama koje će konzumirati. Kroz interaktivne aktivnosti i analizu primjera, sudionici će imati priliku istražiti kako epistemički baloni i komore jeke utječu na filtriranje informacija, oblikovanje stavova te potencijalne posljedice za društvo. Svi materijali korišteni na radionici bit će dostupni na poveznici <http://tinyurl.com/mjehuric>. Očekujemo da će kroz praktične primjere i vježbe sudionici razviti sposobnost prepoznavanja i evaluacije različitih izvora informacija te stjecati alate potrebne za aktivno suočavanje s dezinformacijama te će ovu radionicu iskoristiti kao polazišnu točku za daljnje istraživanje i primjenu stečenih znanja u svojim profesionalnim i osobnim praksama kako bi postali kritički informirani građani u digitalnom dobu.

LITERATURA

1. Cassam, Quassim. 2020. *Vice Epistemology*. The Monist 99(2). 159-180.
2. Nelson, Jacob L.; G. Webster. 2017. *The Myth of Partisan Selective Exposure: A Portrait of the Online Political News Audience*. Social Media + Society 3. 1-13.
3. Nguyen, C. Thi. 2018.a *Cognitive islands and runaway echo chambers: problems for epistemic dependence on experts*. Synthese 197. 2803-2821.
4. Nguyen, C. Thi. 2018.b *Echo Chambers and Epistemic Bubbles*. Episteme 17. 141-161.
5. Samaržija, Hana. *Epistemologija političkog ekstremizma*. Zagreb. <https://ideje.hr/wp-content/uploads/2020/02/Epistemologija-političkog-ekstremizma.pdf> (pristupljeno 6. veljače 2024.).

Primjeri dobre prakse OSNOVNE ŠKOLE

Školski projekt poticanja čitanja „Čitanje bez muke“

Anita Drenjančević
anita.drenjancevic@skole.hr
Osnovna škola Josipovac

Sažetak

Na prijedlog Ministarstva kulture i medija, Vlada Republike Hrvatske 2021. godinu proglašila je Godinom čitanja. Realizacija je to mjere Akcijskog plana Nacionalne strategije poticanja čitanja, a brojne aktivnosti u pripremi imaju za cilj poticanje čitanja. Temeljem Odluke MZOa u Osnovnoj školi Josipovac osmislen je i proveden projekt poticanja čitanja „Čitanje bez muke“ koji se zbog uspješnosti provodi već tri godine zaredom. Projekt je namijenjen učenicima drugih, trećih i četvrtih razreda naše škole, a potiče čitanje dodatnog književnog djela, njegovu prezentaciju te međugeneracijsko natjecanje u čitanju.

Ključne riječi

školska knjižnica, poticanje čitanja, projekti

Summary

At the suggestion of the Ministry of Culture and Media, the Government of the Republic of Croatia proclaimed 2021 the Year of Reading. It is the realization of the measures of the Action Plan of the National Strategy for Encouraging Reading, and numerous activities in preparation with a goal to support reading. Based on the Decision of the Ministry of Education, Culture, Sports and Science, the Josipovac Primary School designed and implemented "Reading without difficulty" project. Due to the success of the project, we have implemented it in the school plan for three years in a row. The project is for second, third and fourth grade students of our school intending to encourage the reading of an additional literary work, its presentation and an intergenerational reading competition.

Key words

school library, encouraging to read, project

UVOD

Čitanjem mlade možemo osposobiti za razumijevanje civilizacijskog hoda koji podrazumijeva potrebu za informacijama te samostalnost u odlučivanju. Zato je potrebno provoditi više aktivnosti kojima će se promovirati važnost čitanja i to već od djetetove najranije dobi. Društvo treba biti svjesno da su razvijene čitatelske navike važan faktor koji govori o razvijenosti pojedine zemlje. Razvoj čitalačke pismenosti i osposobljavanje čitatelja za aktivno i kritičko čitanje ostvaruje se putem nekoliko prioriteta, a provedbom Strategije potiču se programi čitanja djeci u ranoj, predškolskoj te u školskoj dobi. Stoga je u OŠ Josipovac školske godine 2021./2022. prvi puta proveden projekt poticanja čitanja i njegovo vrednovanje u suradnji s pedagoginjom i učiteljicama razredne nastave. Projekt je realiziran od rujna do lipnja, a u njega su uključeni učenici drugih, trećih i četvrtih razreda razredne nastave. Ciljevi projekta bili su potaknuti učenike na čitanje s razumijevanjem, istraživanje, otkrivanje i kreativno stvaranje, potaknuti timski rad, ali i individualni napor, poučavati korisnike, posebice djecu i mlade, informacijskim tehnikama, vještinama i znanjima, razvijati kritičko mišljenje kod djece školske dobi, popularizirati čitanje, potaknuti učenike na organizirano i smisленo provođenje slobodnog vremena, te potaknuti razvoj kreativnosti i brzo čitanje. Nakon završetka projekta i njegovoga vrednovanja, dogovoren je da ćemo projekt nastaviti i sljedećih godina.

¹ [Nacionalna strategija poticanja čitanja \(gov.hr\)](http://www.moz.hr/nacionalna-strategija-poticanja-citanja-gov-hr)

ŠKOLSKI PROJEKT POTICANJA ČITANJA“ ČITANJE BEZ MUKE“

Prema Mlinarević² rad na projektu podrazumijeva aktivno učenje i uključivanje svih sudionika u aktivnosti koje se odvijaju, a svako od njih uči iz podražaja i situacija kojima je trenutno izloženo. Kao osnovne ciljeve rada na projektu Mlinarević navodi: stjecanje znanja i predodžbi o proučavanoj temi, razvijanje sposobnosti i usvajanje vještina u nekom području, poticanje socio-emocionalnog razvoja djece.

Prema Matijeviću³ svrha projektne nastave je:

- naučiti učiti,
- naučiti istraživati,
- naučiti tražiti i birati obavijesti (informacije),
- naučiti koristiti obavijesti, metode i teorije,
- stjecati društvene (socijalne) vještine,
- učiti živjeti zajedno (suradnja i snošljivost),
- stjecati praktične vještine (modeliranje, stvaranje u materijalu, uporaba alata ili uređaja),
- stjecati poduzetničke vještine,
- stvarati pozitivnu sliku o sebi (stjecanje sigurnosti, osvještavanje vlastitih kvaliteta i prednosti) sudjelovanjem u brojnim iskustvenim situacijama.

Projektno učenje provodili smo i u okviru školskoga projekta poticanja čitanja s ciljem razvijanja čitalačkih ali i socijalnih vještina.

Projektni tim, kao nositelj projekta „Čitanje bez muke“, sastojao se od voditelja projekta koje čine ravateljica, psihologinja i knjižničarka te učiteljica razredne nastave drugih, trećih i četvrtih razreda, učiteljice hrvatskoga jezika i učenika. Povjerenstvo za natjecanja u svome sastavu imalo je jednog voditelja i dva mentora. U pripremnoj fazi voditelji projektnog tima utvrđili su kriterije za knjige koje će ponuditi za čitanje. Sukladno utvrđenim ciljevima projekta, odlučeno je da se naglasak stavi na čitanje hrvatskih književnika.

Prve godine provođenja projekta učenici su čitali:

2. razred Maja Šimleša: Suli u avanturi škola
3. razred Sanja Polak: Morski dnevnik Pauline P.
4. razred Hrvoje Kovačević: Tajna graditelja straha.

Druge godine provođenja projekta učenici su čitali:

2. razred Maja Šimleša: Suli u avanturi putovanje
3. razred Sanja Polak: Morski dnevnik Pauline P.
4. razred Hrvoje Kovačević: Tajna mačje šape.

Treće godine provođenja projekta učenici su čitali:

2. razred Maja Šimleša: Suli u avanturi džungla
3. razred Maja Gluščević: Klopka za medvjedića
4. razred Sanja Lovrenčić: Esperel- grad malih čuda.

Projekt se sastojao od nekoliko faza: predstavljanje projekta učiteljima na Učiteljskom vijeću (rujan); predstavljanje projekta roditeljima na roditeljskim sastancima (rujan); radionice poticanja čitanja (listopad – svibanj); radionice o tehnikama čitanja (listopad – svibanj); provjera (natjecanje) u brzom čitanju i u razumijevanju pročitanoga (lipanj); te nagrada najboljim pojedincima.

² (Mlinarević 2009. 31-37)

³ (Matijević 2008. 188-225)

Radionice poticanja čitanja održala je školska knjižničarka, a radionice o tehnikama čitanja školska psihologinja. Provodile su se u dva ciklusa, u prvom polugodištu tijekom listopada, studenog i prosinca te u drugom polugodištu tijekom siječnja, veljače, ožujka i travnja. Planirano je da svaki razred mjesечно ima jednu radionicu. Za radionice poticanja čitanja, koje je provodila knjižničarka, objavljene su i pripreme na Edutoriju.⁴

Vrednovanje projekta provedeno je na način da su voditelji u svakoj fazi zatražili i dobili povratnu informaciju od mentora o realizaciji te o eventualnim poteškoćama, a uočeni nedostatak bio je nedovoljan broj primjeraka odabralih naslova u školskoj knjižnici jer je zainteresiranost učenika bila velika. Razredi su plakatom predstavili odabранo djelo te su njihovi radovi bili izloženi u holu škole.

Slika 1: Plakati učenika drugih razreda

Slika 2: Plakati učenika trećih razreda

⁴ Zelene slikopriče [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

Frida Kahlo i njezini ljubimci [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

Naopake bajke [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

Suli u avanturi škola [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

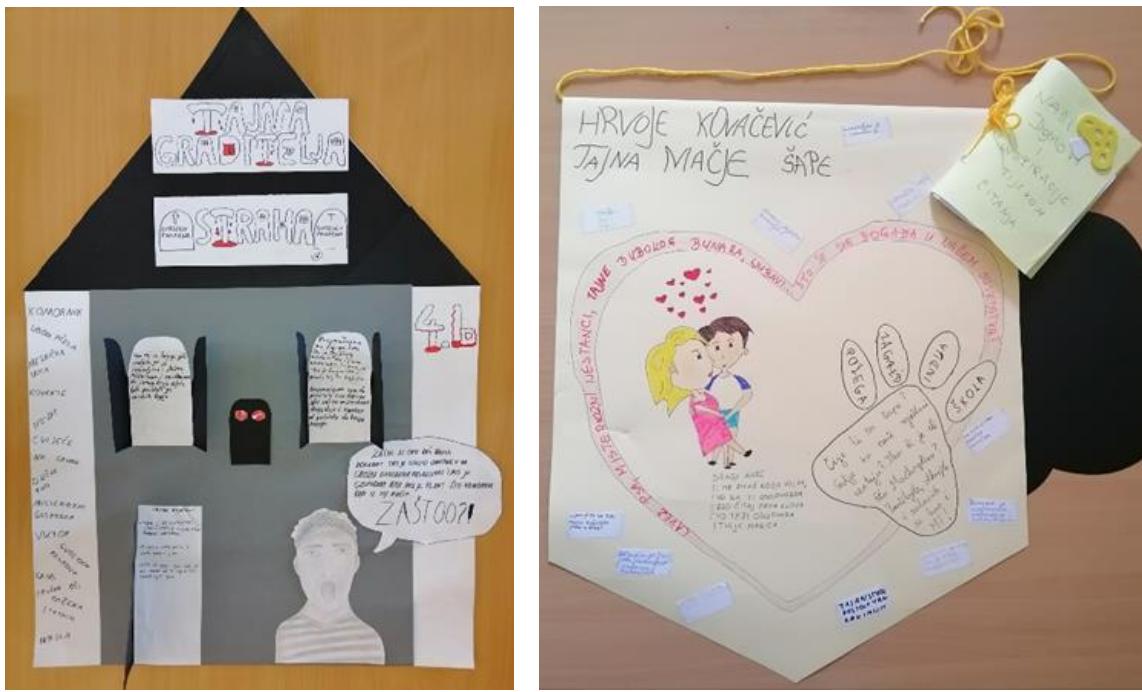
Suli u avanturi lovci na snove [Edutorij | Potpuna priprava za sat poticanja čitanja "Suli u avanturi lovci na snove" \(carnet.hr\)](#)

Morski dnevnik Pauline P. [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

Klopka za medvjedića [Edutorij | Potpuna priprava za sat poticanja čitanja "Klopka za medvjedića" \(carnet.hr\)](#)

Tajna mačje šape [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

Tajna graditelja straha [Edutorij » Detaljni prikaz materijala \(e-skole.hr\)](#)

Slika 3: Plakati učenika četvrtih razreda

Za učenike se na kraju jednogodišnjeg projekta organiziralo natjecanje u čitanju na kojem su se bodovale tri kategorije: vrijeme čitanja, točnost i izražajnost. Kriteriji su razrađeni po različitim skupinama, za druge, treće i četvrte razrede.

Vrijeme čitanja:

- 1 bod - dulje od _____ min .
- 2 boda - od _____ min do _____ min.
- 3 boda - od _____ min do _____ min.
- 4 boda - od _____ min do _____ min.
- 5 bodova - kraće od _____ min.

Točnost čitanja:

- 1 bod - _____ grešaka.
- 2 boda - _____ grešaka.
- 3 boda - _____ grešaka.
- 4 boda - _____ grešaka.
- 5 bodova - _____ grešaka.

Izražajnost čitanja (uvažavajući govorne vrednote):

Od 1- 5 bodova.

Svi su učenici čitali istu stranicu, odabranu od strane povjerenstva, iz knjige odabrane u projektu. *Najčitaci* svake generacije nagrađeni su diplomama i prigodnim poklonima - knjigama.

ZAKLJUČAK

Primjeri projektnih aktivnosti školskog projekta poticanja čitanja „Čitanje bez muke“ pokazuju da projektno učenje može biti izvrsna metoda za razvijanje čitalačkih kompetencija. Djeca promatranjem i proučavanjem oponašaju osobe iz svoje okoline, zbog čega ne treba prepustiti razvijanje čitalačkih kompetencija

slučaju, već preuzeti odgovornu ulogu i kreirati aktivnosti u kojima će učenici svjesno i odgovorno raditi na razvoju svojih vještina. Prema izjavama učenika koji su sudjelovali u projektu veselio ih je ovakav način poticanja čitanja i provođenja radionica, usvojili su nove tehnike čitanja te postali sigurniji u svoju vještinu čitanja. Odabrani naslovi izvrsno su prihvaćeni te se od izabralih autora u projektu tražilo dodatno djelo za slobodno čitanje. Vršnjačko natjecanje i nagrade dodatno ih je motiviralo za čitanje. U Osnovnoj školi Josipovac planirano je projekt „Čitanje bez muke“ nastaviti i u budućnosti.

LITERATURA

1. Matijević, Milan. (2008.) Projektno učenje i nastava. *Nastavnički suputnik*. Ur Drandić, Boris. Znamen. Zagreb. str. 188-225
2. Ministarstvo znanosti i obrazovanja - [2021. godina proglašena Godinom čitanja u Hrvatskoj \(gov.hr\)](#) (pristupljeno 22. siječnja 2024.)
3. Nacionalna strategija poticanja čitanja. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske - [Nacionalna strategija poticanja čitanja \(gov.hr\)](#) (pristupljeno 22. siječnja 2024.)
4. Mlinarević, Vesnica. (2009.) Iskustva odgojitelja u radu na projektima. *Dječji vrtić-mjesto učenja djece i odraslih*, 4. Ur Babić, N., Redžep Borak, Z. Centar za predškolski odgoj. Osijek. str. 31-37

Dobrota, kako god okreneš!

Marija Gajski
marija.gajski@gmail.com
Osnovna škola Ivana Mažuranića, Zagreb

Petra Podoreški Sikirić
podoreski5ra@gmail.com
Osnovna škola Ivana Mažuranića, Zagreb

Sažetak

Škola kao multikulturalna sredina idealno je mjesto za upoznavanje običaja i kultura pripadnika drugih nacionalnosti i religija. Uključivanjem izbjeglica, migranata i manjina u zajedničke aktivnosti s vršnjacima potiče se njihova integracija, jača njihovo samopouzdanje i lakše suočavanje s novim izazovima.

Na tom putu poticanja mira i tolerancije budućih generacija osmišljen je niz aktivnosti od kojih je prva božićno ukrašavanje škole. Jedan od simbola Božića je božićna kuglica. Kuglica je okrugla i jednako važna i lijepa sa svih strana, a aktivnosti su usmjerene na empatiju i dobrotu pa je prema njoj nazvan cijeli taj niz aktivnosti „Dobrota, kako god okreneš!“.

Ključne riječi

inkluzija, toleranca, empatija, prijateljstvo, međuvjerski dijalog

Summary

School as a multicultural environment is an ideal place for learning about new customs and cultural diversity of different nations and religions. Children who are refugees, immigrants or members of certain minority groups demonstrate easier integration, stronger self-confidence and ease of facing new challenges simply by being included in joint activities with peers.

On this path of encouragement of peace and tolerance with future generations, a series of activities have been created - the first activity being seasonal decoration of school premises.

Christmas glass ball, one of Christmas symbols being round and equally important and beautiful from all sides is the symbol after which activities that focuses on empathy and kindness were named after: "Kindness, no matter how you turn it!"

Key words

Inclusion, tolerance, empathy, friendship, interfaith dialogue

UVOD

Vjerojatno svaka škola u Hrvatskoj ima pripadnike nacionalnih manjina, izbjeglica ili migranata. Niti naša škola nije izuzetak. Ako se i samo jedan učenik iz tih skupina osjeća isključeno, dovoljan je razlog za početanje aktivnosti zbog kojih bi se osjećali važno i prihvaćeno, što i jesu. Aktivnosti su osmišljene tako da daju važnost učenicima pripadnicima nacionalnih manjina i učenicima gostima iz Ukrajine koji su zbog rata našli utočište u našem gradu i u našoj školi. Pri osmišljavanju aktivnosti trebalo je imati u vidu uključivanje svih učenika škole. Uključili su se i učitelji koji su mogli uklopiti temu u svoj predmet primjerice uzimajući u obzir ciljeve i očekivane ishode.

Ciljevi aktivnosti:

- pobuđivanje značajke kroz interaktivnu igru (pogađanje jezika i značenja riječi)
- proširivanje znanja o drugim zemljama, jezicima i kulturama
- upoznavanje značaja tolerancije, mira, razumijevanja i ravnopravnosti te poštivanja ljudskih, građanskih i radničkih prava kao puta ka mirnoj budućnosti
- povezivanje „božićnih pojmoveva“ s prazničnim raspoloženjima drugih religija
- povezivanje različitih religija, nacionalnosti i drugih kultura koje sačinjavaju paletu naše škole.

Predviđeni ishodi za učenike - učenici će moći:

- prepoznati razne jezike na natpisima u obliku kuglica
- prepoznati značenja riječi na raznim jezicima
- predstaviti neke od zemalja u kojima se govore jezici koje su prepoznali na natpisima

- razlikovati kulturološke karakteristike zemalja čije su jezike prepoznali na natpisima
- navesti značajne blagdane drugih religija.

BOŽIĆNO UKRAŠAVANJE KAO JEZIČNA IGRA

Pripreme za božićno ukrašavanje bile su prigoda za uključivanje izbjeglica, migranata i manjina u učenje stranih jezika te upoznavanje kulture i običaja drugih nacionalnosti i religija. Riječ je o svojevrsnoj jezičnoj igri upoznavanja različitih jezika, kultura, običaja i religija pa je aktivnost imala i ekumensku notu, a ujedno je dan doprinos pozitivnoj atmosferi u školi.

Tema ukrašavanja škole bila je poklon, dar. Svaki je učenik donio dvije prazne te

kao poklon omotane kutije (veću i manju) kojima su ukrašene prozorske klupice u hodnicima škole.

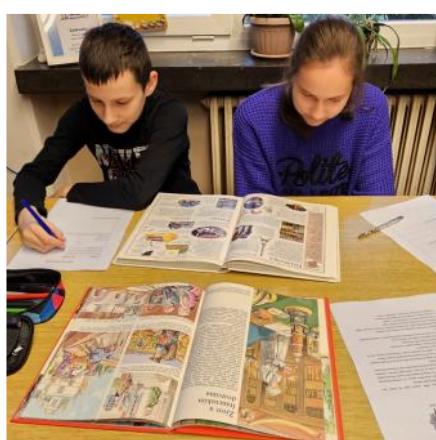
Učenici govornici stranih jezika pomogli su u pripremi natpisa u obliku božićnih kuglica na kojima su raznim jezicima ispisane pozitivne blagdanske riječi: „Daruj nadu, ljubav, radost, mir, osmijeh, dobrotu, pažnju i zagrljaj!“. Zbog jednostavnosti, sve su riječi napisane u osnovnom obliku (nominativu). Kuglice su zalijepljene na prozore: svaki prozor - jedan jezik. Dugujemo posebnu zahvalnost Romskoj organizaciji mladih Hrvatske koji su nam pomogli iznenaditi naše učenike romske nacionalnosti prijevodom.

Na satima Francuskog, Njemačkog i Engleskog jezika napisani su natpsi na tim jezicima. Pripadnici nacionalnih manjina pomogli su u ispisivanju natpisa na njihovim jezicima (romski, albanski, poljski, slovenski, talijanski, nizozemski, švedski, makedonski), učenica iz Ukrajine pomogla je s natpisom na ukrajinskom. Natpsi su napisani još i na latinskom (na satu Vjeronauka) te na hrvatskom jeziku i na glagoljici (na satu Hrvatskog jezika).

ŠETNJA ŠKOLOM KAO JEZIČNA IGRA

Prolazeći školskim hodnicima, učenici su pogađali kojim su jezikom napisani natpsi, a zatim su pokušavali pogoditi značenja tih riječi. Na svim su prozorima riječi poredane istim redoslijedom tako da su učenici mogli usporedbom s natpsima na poznatom jeziku doći do značenja natpisa na nepoznatom jeziku. Ujedno su učenici tražili na prozorskim klupicama „poklone“ koje su sami donijeli što je bilo naročito zanimljivo učenicima razredne nastave.

GEOGRAFIJA, ISTRAŽIVAČKE RADIONICE U KNJIŽNICI I NA SATU ENGLESKOG JEZIKA

U prosincu su učenici šestih razreda na satu Geografije učili jezičnu raznolikost u svijetu te se osvrnuli na natpise u hodnicima škole. Radionice u školskoj knjižnici i na satu Engleskog jezika nadovezale su se na to gradivo. Učenici su komentirali različite jezike, birali omiljeni jezik i komentirali u kojim se državama taj jezik koristi kao službeni jezik. Na temelju odabranog jezika, učenici bi odabrali državu u kojoj se taj jezik govori te je proučavali

koristeći referentnu literaturu. Svoja saznanja trebali su prezentirati usmeno, pismeno i likovno. Rješavali su listić koji nije bio previše zahtjevan kako bi što više vremena proučavali činjenice i zanimljivosti o po-

-jedinoj zemlji i međusobno ih komentirali. Trebali su nacrtati zastavu ili grb, napisati glavni grad, napisati samo tri najzanimljivije činjenice i nacrtati nešto vezano uz tu zemlju. Za zanimljivosti su proučavali i pretke koji su živjeli u toj zemlji, npr. za latinski jezik Stari Rim, a za švedski jezik Vikinge. Ta im je aktivnost bila zanimljiva i zabavna. Na satu Engleskog jezika provedene su iste takve radionice.

VJERONAUČNE AKTIVNOSTI

Učenici petih razreda učili su o velikim religijama te su izdvajali najznačajnije blagdane tih religija. S vjeroučiteljicom su komentirali pozitivne riječi s natpisa na kuglicama (nada, ljubav, radost, mir, osmijeh, dobrota, pažnja i zagrljaj) te su vođenim razgovorom došli do spoznaje da je u svim religijama, svim državama i svim nacionalnostima - dobro uvijek dobro. Prve četiri riječi s božićnih kuglica (nada, ljubav, radost i mir) simboliziraju četiri adventske svjeće koje se pale uoči Božića. Učenici islamske i katoličke vjeroispovijesti izmijenili su iskustva o običajima za vrijeme pojedinih blagdana u njihovom domu.

POVIJEST

Na satima Povijesti u sedmom razredu učenici su učili o doprinosu znanstvenika iz raznih država tehnološkom napretku koji je promijenio svakodnevni život ljudi u 20. i u 21. stoljeću. Učenici su mogli objasniti iz kojih današnjih država potječu značajni pojedinci koji su svojim otkrićima doprinijeli industrijskoj revoluciji i napretku koji do danas nezaustavljivo raste.

Učenici osmih razreda učili su o razlici između demokratskih i totalitarnih sustava i njihovog utjecaja na život pojedinaca i društvenih skupina (rasni, vjerski, nacionalni, politički i ideološki progoni i stradanja, koncentracijski logori i logori smrti). Također su učili o zločinima protiv čovječnosti u hrvatskome, europskome i svjetskome kontekstu i borbi za prava žena u 20. stoljeću. Tako su saznali da su tolerancija, ravнопravnost te poštivanje ljudskih, građanskih i radničkih prava put k mirnoj budućnosti. Te su borbe za prava iznjedrile i zakonodavstvo koje štiti svakog pojedinca.

SUSRETI UČENIKA ISTE NACIONALNOSTI

Mnogi naši učenici pripadnici nacionalnih manjina se poznaju, no nama je ponekad teže njih pronaći jer se nacionalnost više ne bilježi u e-Dnevnicima. U knjižnicu su pozvani učenici nacionalnih manjina na druženje. Naročito je bio emocionalan susret Ukrajinki i njihovih roditelja. Na tim su se susretima dogovarali i interkulturnalni susreti.

INTERKULTURALNI SUSRETI

Upoznavanje učenika s drugim kulturama i običajima provelo se u razredima na način da su učenici prezentirali svoju zemlju pričajući o kulturi, religiji i običajima. U tim su aktivnostima bili uključeni oni učenici koji su to željeli, a većini se ideja svidjela. U osmišljavanje sadržaja prezentacije uključeni su roditelji. Učenici su s roditeljima razgovarali što bi željeli prenijeti drugim učenicima o svojoj zemlji, a zatim su to strukturirali u školi uz pomoć učiteljice ili knjižničarke. Onim učenicima koji još savladavaju hrvatski jezik pomagale su i učiteljice koje ih podučavaju hrvatskom jeziku.

Roditelji i učenici imali su sasvim različite poglедe na važnost informacija o zemlji pa je izneseno pred učenicima bilo vrlo zanimljiva mješavina informacija. Npr. većina nas odraslih na spomen Nizozemske

sjeti se vjetrenjača, klompi i tulipana, a učenici koja je svoju zemlju prezentirala bio je najzanimljiviji običaj skakanja u more na Novu godinu.

ZAKONSKA PODLOGA

I na kraju, dobro je znati da sve ove aktivnosti imaju zakonsku podlogu u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Deklaraciji o načelima tolerancije.

OPĆA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA¹

Članak 1.

„Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednakna u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću te trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva.“

ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE²

Članak 1.

„Ovim se Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretku Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uverenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeda, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.“

DEKLARACIJA O NAČELIMA TOLERANCIJE³

1.3 Tolerancija je odgovornost koja podupire ljudska prava, pluralizam (uključujući i onaj kulturni), demokraciju i vladavinu zakona. (...)

4.1 Obrazovanje je najefikasnije sredstvo za sprečavanje netolerancije. Prvi korak u obrazovanju za toleranciju jest naučiti ljude koja su to prava i slobode koja dijele sa drugima, kako bi se onda mogla i poštovati, i povećanje spremnosti da se ista zaštite od drugih.

4.2 (...) Obrazovne politike i programi bi trebali doprinijeti razvoju razumijevanja, solidarnosti i tolerancije među pojedincima, kao i među etničkim, socijalnim, kulturnim, vjerskim i jezičnim grupama i nacijama.

ZAKLJUČAK

U nizu aktivnosti pod nazivom „Dobrota, kako god okreneš!“ sudjelovali su svi učenici i većina učitelja škole (kao predmetni učitelji ili razrednici), a ostvarena je korelacija s mnogim nastavnim predmetima (Engleski, Njemački, Francuski i Hrvatski jezik, Geografija, Povijest, Katolički i Islamski vjeroučenja, Likovna kultura) i međupredmetnim temama (građanski odgoj, osobni i socijalni razvoj, učiti kako učiti). Ipak, najveća je vrijednost ovog malog projekta što je knjižnica postala mjesto interkulturnih susreta iz kojih su se rodila brojna prijateljstva, razumijevanje pripadnika različitih nacionalnosti i religija, upoznavanje drugih država i saznanje da je multikulturalnost vrijednost koju treba njegovati u svakom učeniku, učitelju i knjižničaru.

¹ Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima. // Narodne novine 12, 143(2009). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (pristupljeno 25. siječnja 2024.).

² Zakon o suzbijanju diskriminacije. // Narodne novine 85, 2728(2008) čl.1. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html (pristupljeno 25. siječnja 2024.).

³ Deklaracija o principima tolerancije. 1995. Dostupno na: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2021/11/Deklaracija-o-nacelima-tolerancije.pdf> (pristupljeno 25. siječnja 2024.).

LITERATURA

Literatura korištena za aktivnost ispisivanja natpisa na različitim jezicima su rječnici:

1. Benešić, Jullije. 2015. Hrvatsko-poljski rječnik. Dominović. Zagreb.
2. Benini, Nataša; Horetzky, Edita. 2000. Francusko-hrvatski i hrvatsko-francuski džepni rječnik za osnovnu školu. Školska knjiga. Zagreb.
3. Jernej, Josip. 2014. Talijansko-hrvatski i hrvatsko-talijanski džepni rječnik za osnovnu školu. Školska knjiga. Zagreb.
4. Medić, Ivo; Medić, Irena; Bosner, Silvija. 2003. Njemačko hrvatski i hrvatsko njemački džepni rječnik za osnovnu školu. Školska knjiga. Zagreb.
5. Mikulić, Gordan. 2013. Englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski džepni rječnik: džepni rječnik s gramatikom. Školska knjiga. Zagreb.
6. Nussdorfer, Angelo P. 2000. Hrvatsko - švedski rječnik = Kroatisch - svensk ordbok. Sims books Zagreb.
7. Peti-Stantić, Anita. 2014. Veliki suvremeni slovensko-hrvatski i hrvatsko-slovenski rječnik. Mozaik knjiga. Zagreb.
8. Vlatković, Dijana ; Demir, Ljatif. 2019. Hrvatsko-romski rječnik = Kroacijako-romano alavari. Savez Roma u Republici Hrvatskoj "Kali Sara". Zagreb.
9. Vasil'eva, Ljudmila ; Tkačuk, Olga ; Čumak, Volodimir. 2022. Hrvatsko-ukrajinski rječnik = Horvats'ko-ukrajins'kyj slovnyk. Nacional'noi akademii nauk Ukraini - Ukrains'kij movno-informacijnj fond. Kijev.

Literatura korištena za radionice:

1. Barber, Nicola. 2007. Kontinenti i države. Begen. Zagreb.
2. Conolly, Peter. 1990. Rimska vojska. Mladinska knjiga. Ljubljana – Zagreb.
3. Europa: narodi i države. 2004. Mosta. Zagreb.
4. Luxardo, Herve. 1989. Francuska revolucija: 1789. Mladinska knjiga. Ljubljana.
5. Macdonald, Fiona. 2009. Rimljani: odjenite se, jedite, pišite i igrajte se baš kao Rimljani. Neretva. Zagreb.
6. Nougier, Louis-Rene. 1990. Vikinzi. Mladinska knjiga. Ljubljana.
7. Opći religijski leksikon: A – Ž. 2002. Ur. Rebić, Adalbert. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
8. Somerset Fry, Plantagenet. 2005. Ilustrirana povijest svijeta. Mozaik knjiga. Zagreb.
9. Upoznaj Europsku Uniju: tematski atlas. 2004. Ur. Pandža, Renato. Profil International. Zagreb.
10. Valec, Martina. 2013. Glagoljica za osnovce: priručnik za voditelje glagoljaških skupina. Naklada Ljevak. Zagreb
11. Vikinzi: odjenite se, jedite, pišite i igrajte se baš kao Vikinzi. 2009. Neretva. Zagreb.

Nizanje perli u školskoj knjižnici: od „dječje igre“ do “ozbiljnog posla“ (čitaj: projekta)

mr. sc. Tatjana Horvat
tatjana.horvat@skole.hr
Osnovna škola Antuna Branka Šimića

Sažetak

Suradnja s učiteljicom razredne nastave koja je provodila razredni projekt potaknula je ideju o povezivanju istraživačkog rada o hrvatskoj baštini i narodnim običajima s učenjem praktičnih vještina (šk.god. 2012./2013.). zajedno smo posjetili Etnografski muzej kako bismo razgledali izložbu zaštićene hrvatske čipke. Zanimanje učenika za hrvatsku tradiciju nakon posjete znatno je poraslo i rado su prisustvovali radionicama tradicijskog nakita i sunčane čipke u školskoj knjižnici. Zahvaljujući osnutku učeničke zadruge učenici su mogli prodavati svoje radove na sajmovima u školi, a na smotrama zadruga promicati hrvatsku baštinu i baštinu grada Zagreba. U tome je sudjelovalo nekoliko sekcija učeničke zadruge. Zahvaljujući njegovanju hrvatske baštine prepoznati smo u lokalnoj zajednici. U Europskoj godini kulturne baštine (2018.) dodatno smo senzibilizirali učenike za hrvatsku baštinu. Učestalo smo im ukazivali na potrebu njezinog očuvanja pa je tako nastala ideja za projekt. Zaključili smo da se problem ugroženosti hrvatske baštine kao tema može provesti kroz Projekt građanin. Proveli smo ga u šk. god. 2020./2021. pod nazivom U potrazi za baštinom kao dio kulturne i javne djelatnosti školske knjižnice i Kurikulum škole. Predstavljen je na Državnoj smotri projekata za Građanski odgoj i obrazovanje. U projektu su učenici posebno istražili hrvatska dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. U ovoj školskoj godini na sličan način promičemo kulturne znamenitosti, prošlost i nematerijalnu baštinu grada Zagreba.

Ključne riječi

Vještine, kreativnost, poduzetništvo, hrvatska baština

Summary

Cooperation with the classroom teacher who was implementing the class project inspired the idea of connecting research work on Croatian heritage and folk customs with practical learning skills (school year 2012/2013). We visited the Ethnographic Museum together in order to see the exhibition of the protected Croatian lace. Students' interest in Croatian tradition after a number of visits increased significantly and they were happy to attend the workshops of traditional jewelry and the sunshine lace in the school library. Thanks to the foundation of the student cooperative, students were able to sell their handmade products at school fairs, promote Croatian heritage and the heritage of the city of Zagreb. There were several groups of students who participated in these events. Thanks to this nurturing of Croatian heritage, we are well recognized in the local community. In the European Year of Cultural Heritage (2018), we further sensitized students to Croatian heritage. We often pointed out to them the need to preserve it and that is how the idea for the project was born.

We concluded that the problem of the endangerment of Croatian heritage as a topic can be implemented through Project Citizen. We carried it out in the school year 2020/2021 under the following name: In Search of Heritage as part of the cultural and public activities of the school library and the school curriculum. It was presented at the State review of projects for Civic education. Within this project, students paid special attention to Croatian assets registered on the UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of humanity. In this school year, we are promoting cultural activities in a similar way including historical sights, the past and the intangible heritage of the city of Zagreb.

Key words

skills, creativity, entrepreneurship, Croatian heritage

UVOD

Cilj ovoga rada je pokazati kako smo putem učenja praktičnih vještina i provođenjem istraživačkog rada u kombinaciji s klasičnim oblicima učenja, učenike uspjeli dodatno zainteresirati za hrvatsku baštinu i provesti projekt na razini škole. Početna aktivnost nizanja perlica za izradu tradicijskih ogrlica vrlo je brzo proširena radionicama sunčane čipke. Osnutkom zadruge povezane su različite izvannastavne aktivnosti i u učenika je potaknut razvoj poduzetničkog duha, kreativnosti i inovativnosti. Praktične vještine nastojali smo povezati sa spoznajama o baštini koje su učenici stjecali na nastavi Prirode i društva, Hrvatskog jezika i Likovne kulture. Izvannastavne aktivnosti i rad u zadruzi korišteni su da bi se učenicima približila

hrvatska baština, osobito na UNESCO-vim listama svjetske baštine. Jedna od aktivnosti koje su se provodile u školskoj knjižnici bilo je čitanje narodnih bajki koje bi zatim dramatizirali ili crtali i izrađivali slike-kovnica. Popularizirali smo hrvatsku baštinu sudjelovanjem na smotrama projekata za Građanski odgoj i obrazovanje, smotrama učeničkih zadruga, na sajmovima u školi i lokalnoj zajednici.

KAKO SU PERLICE PRIDONIJELE VEĆEM ZANIMANJU ZA KNJIŽNICU?

Kreativne radionice hrvatskog tradicijskog nakita počela je provoditi knjižničarka 2011.g. Učenici su aktivnost doživjeli kao opuštajuću i zabavnu. Aktivnost je prepoznala kao način da učenike privuče hrvatskoj kulturnoj baštini, osobito jer je uočila njihovu sklonost praktičnim radovima. Na radionicama su sudjelovali učenici nižih razreda (3. i 4.) i vrlo brzo se mogla primijetiti povećana učestalost posjećivanja knjižnice. Učiteljice su uočile vrijednost ove aktivnosti za razvoj kreativnosti i praktičnih vještina učenika i u tome ih poticale. U školskoj godini (2012./2013.) u javnu i kulturnu djelatnost školske knjižnice uvršten je projekt Mladi čuvari tradicije. U isto vrijeme učiteljica razredne nastave provodila je razredni projekt u kojem je na satu prirode i društva s učenicima obradivala gorski i brežuljkasti kraj. Projekt je uključivao

istraživanje o baštini a dodatna motivacija bio je zajednički posjet izložbi *Pohvala ruci – Čipkarstvo u Hrvatskoj* u Etnografskom muzeju 2012. g. Tamo smo upoznali zaštićene vrste čipke u Hrvatskoj i prisustvovali radionici izrade sunčane čipke iz Sikirevaca.

Nakon posjete muzeju učenici su pokazali veći interes za tradiciju nego prije. Okvire za izradu čipke (uz to i katalog) dobili smo na dar pa se radionicama mogao priključiti veći broj učenika. Naš interes za baštinu prepoznat je u lokalnoj zajednici - sudjelovali smo u emisiji Školski sat na HTV-u u kojoj su dvije učenice, zajedno s autoricom izložbe Nerinom Eckhel, predstavile izradu sunčane čipke. Radionice sunčane čipke počeli su posjećivati i dječaci pa je njihov broj bio gotovo izjednačen s brojem djevojčica. Radovi u početku nisu imali komercijalnu svrhu već su ih učenici izrađivali za izložbu, za sebe, ili na poklon članovima obitelji.

Najprije smo izrađivali jednostavne ogrlice, kao što je mljetski kolarin (na slici druga ogrlica odozdo). Ubrzo su pojedini učenici sveladali tehnike izrade nekoliko vrsta ogrlica (na slici

Slika 1: Prva izložba u školskoj knjižnici

prva ogrlica odozgo je samoborski košec). Ogrlice smo najprije izrađivali u crvenoj boji jer je to hrvatska tradicijska boja. Od samog početka pojedine učenice pokazale su inicijativu jer su umjesto ogrlica izradivale narukvice i kombinirale boje po vlastitom izboru. Korištena je literatura u knjižnici kako bi učenici vidjeli izvore hrvatske tradicijske ogrlice.¹

OSNUTAK UZ „TRNOVČICA“ – NOVI POTICAJ ZA RAZVOJ KREATIVNOSTI I PODUZETNIŠTVA

Skupina je 2015. počela djelovati kao jedna od sekcija zadruge a naziv je promijenjen u Mlade čuvare baštine. Promicanju baštine pridružile su se Likovna i Umjetnička skupina, Karitativna skupina i Mladi maketari. Uočili smo vrijednost učeničke zadruge za promicanje izvannastavnih aktivnosti i dopunu klasičnih oblika učenja. „Prema općoj definiciji učeničke zadruge su oblici izvannastavnih aktivnosti, učenici se u njih uključuju prema vlastitom interesu i izboru... kroz učeničke zadruge moguće je ostvariti vezu između teorije i prakse.“² Jedna od vještina koju učenici razvijaju sudjelovanjem u radu zadruge je poduzetništvo jer stvaraju proizvode koji imaju uporabnu i tržišnu vrijednost. Korisnost učeničke zadruge kroz izvannastavne aktivnosti je u tome što učenici „jačaju interes za učenje, razvijaju društvenu (socijalnu)

¹ Vrtovec, Ivanka. *Narodni nakit hrvatske*. 1985. Grafički zavod Hrvatske. Zagreb.

² Školska učenička zadruga u razvoju djece i mlađeži. 2008. Ur. Bučar, Matija. Hrvatska udruga učeničkog zadružarstva. Zagreb, str.20

kompetenciju, pozitivno utječu na ponašanje i očekivanje uspjeha, razvijaju vještine vođenja, potiču uključenost roditelja.³ Izvannastavne aktivnosti razvijaju učenikovu osobnost i kreativnost, doprinose kvalitetnom korištenju slobodnog vremena. Pokazalo se da učenici koji su zainteresirani za učenje s jednakim žarom sudjeluju u radu učeničke zadruge i izvannastavnim aktivnostima. Istovremeno učenici koji nisu zainteresirani za učenje mogu iskušati praktičan rad. Zajedničko svim ovim skupinama učenika je zadovoljstvo jer brzo mogu vidjeti rezultate rada a nisu ocijenjeni brojčano. Vrednovanje se provodi pohvaljivanjem i zadovoljstvom učinjenim, osjećajem korisnosti i probuđenim samopouzdanjem. „Radom u zadrugi moguće je stvarati pozitivnu sliku o sebi i drugima i pozitivan stav prema duhovnim i materijalnim vrijednostima a rad se može koristiti kao sredstvo odgoja.“ Na radionicama izrade hrvatskog tradicijskog nakita, sunčane čipke i tradicijskih vezova sudjeluju učenici od 1. do 6. razreda. Rad s učenicima nižeg uzrasta (osobito s 1., 2. i 3. razredima koji su najzainteresiraniji) zahtjeva strpljivost, a važno je zadatke prilagoditi sposobnostima pojedinih učenika. Sudjelovanje na smotrama učeničkih zadruga pridonosi prepoznatljivosti škole u lokalnoj zajednici kao mjesta njegovanja nacionalnog identiteta na primjeru hrvatske kulturne baštine. Takva iskustva potiču kreativan pristup osmišljavanju projekata kao dio javne i kulturne djelatnosti knjižnice.

HRVATSKA BAŠTINA U PROJEKTU GRAĐANIN

Slika 2: Projekt građanin: učenice 5. i 8. razreda

ma o baštini u nastavi Prirode i društva, Hrvatskog jezika, Povijesti, Geografije, Engleskog jezika i Likovne kulture. Sudjelovali su na terenskoj i izvanučioničkoj nastavi.

Za projekt su školi dodijeljena sredstva Ministarstva za odgoj i obrazovanje za izvannastavne aktivnosti. Predstavljen je na Državnoj smotri projekata za Građanski odgoj i obrazovanje 2021. godine. Sudjelujući u Projektu građanin učenici su bili upoznati s važnošću očuvanja hrvatske nematerijalne baštine o čijoj zaštiti u Republici Hrvatskoj brine Ministarstvo kulture i medija.

U listopadu 2020. sudjelovali smo na 32. smotri učeničkih zadruga Republike Hrvatske. Predstavili smo rad zadruge a posebno radeve Mladih čuvara baštine i Likovne grupe (predstavili smo se videom [Priča o zagrebačkoj ogrlici](#)).

U lipnju 2021. smo sudjelovali na 18. smotri učeničkih zadruga grada Zagreba koja je bila organizirana kao eTwinning projekt i odvijala se virtualno ([poveznica](#) na TwinSpace).

Europska godina kulturne baštine 2018. bila je povod da se u medijima više progovori o važnosti očuvanja nematerijalne baštine koja je zbog osjetljivosti i sklonosti brzom propadanju najugroženija vrsta baštine. U kulturnu i javnu djelatnost knjižnice kao dio kurikuluma uvršten je projekt *U potrazi za baštinom*. Zamišljen je kao Projekt građanin, ostvaren je u šk. god. 2020./2021., predstavljen je **virtualno** ([poveznica](#) na projekt u digitalnoj knjizi u Book Creatoru). Kvizove su izradili učenici zajedno s učiteljicom informatike i knjižničarkom. Korelativni pristup ujedinio je različite nastavne predmete i uzraste učenika u cilju populariziranja hrvatske baštine. Sudjelovanjem na izvannastavnim aktivnostima i radu sekcija učeničke zadruge učenici su mogli povezivati praktične vještine sa spoznajama o baštini u nastavi Prirode i društva, Hrvatskog jezika, Povijesti, Geografije, Engleskog jezika i Likovne kulture. Sudjelovali su na terenskoj i izvanučioničkoj nastavi.

Slika 3: Državna smotra UZ RH – zagrebačka ogrlica

³ „Isto“, str. 176

⁴ Školska učenička zadruga u razvoju djece i mlađeži, „Nav. dj.“ str.21

NARODNE BAJKE: ČITANJE, PRIPOVIJEDANJE, LUTKARSKI IGROKAZI, IZRADA SLIKOVNICA

Slika 4: Mali lutkari u 1. a: Zlatna jabuka – izložba lutaka

Učenici nižih razreda otprije su s knjižničarkom čitali i dramatizirali narodne bajke (uglavnom bajke braće Grimm) kao dio programa Knjižnično-informacijske pismenosti (KIP). Kroz te aktivnosti nastojalo ih se pridobiti čitanju hrvatskih bajki. U Godini čitanja u suradnji s učiteljicom razredne nastave nastali su kratki lutkarski igrokazi. Učenici su najprije s učiteljicom obradili bajku braće Grimm „Začarani kraljević“ (poznatija kao „Kraljević Žabac“). Zajedno smo pročitali hrvatsku verziju bajke nazvanu „Zlatna jabuka.“⁵

Učenici su zatim napravili crteže i u parovima osmislili vlastite interpretacije bajke u obliku kratkog lutkarskog igrokaza za Noć knjige. Radovi su stavljeni na mrežne stranice knjižnice a lutke izložene u školskoj knjižnici. Sudjelovali smo na *Pričofestu* (Festival pripovijedanja bajki i priča) u Pučkom otvorenom učilištu Zagreb. Naši učenici pripovijedali su hrvatske narodne bajke „Mala vila“ (2020.) i „Djevojka u lubenici“ (2023.).

Učenici drugog razreda s učiteljicom i knjižničarkom u ovoj školskoj godini sudjeluju u izvannastavnoj aktivnosti Čitanjem do mašte. Kod učenika se čitanjem bajki i priča potiče čitalačka motivacija, stvaralačko izražavanje, interes za slušanje, čitanje i prepričavanje priča, oblikovanje i izražavanje svojih misli i osjećaja. Učenici nakon čitanja izrađuju vlastite slikovnice. Jedan od ciljeva aktivnosti je bogatiti vokabular učenika kako bi s vremenom usvojili i usavršili sposobnost čitanja s razumijevanjem.⁶ Zbog toga slikovnice donose kratak sažetak bajke koristeći nekoliko nepoznatih riječi (arhaizmi). Na zadnjoj stranici su značenja riječi koje smo izabrali za slikovnicu. Riječi smo zajedno prevodili uz pomoć Rječnika hrvatskoga jezika u knjižnici⁷ i izvora na internetu (Hrvatski jezični portal⁸).

Slika 6: Mlade čuvarice baštine u prosincu 2023.

Kraljevna se voljela igratи zlatnom jabukom koју joj je bijaše darovaо prаđed.

Slika 5: Čitanjem do mašte u 2.a: Zlatna jabuka

NOVI PROJEKTI – NOVI IZAZOVI

U ovoj školskoj godini sudjelovali smo na manifestaciji „Jesen u Dubravi“ (detalji su na poveznici). Rad na promicanju hrvatske baštine smo također predstavili učiteljcama iz Beča koje su posjetile našu školu kao dio „Job

⁵ Vrkić, Jozo. *Hrvatske bajke*. 1996. Glagol. Zagreb, str. 59-60

⁶ Peti-Stantić, Anita. *Čitanjem do (spo)razumijevanja : od čitalačke pismenosti do citateljske sposobnosti*. 2022. Naklada Ljevak. Zagreb.

⁷ Anić, Vladimir. *Rječnik hrvatskoga jezika*. 1998. Novi Liber. Zagreb.

⁸ Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 22.2.2024.)

shadowinga“. Iako nismo bili službeno uključeni u projekt, mogli smo promovirati hrvatsku baštinu i pokazati na koji način u učenika razvijamo kreativnost i poduzetništvo. Mlade čuvarice baštine pokazale su izradu zagrebačke ogllice, samoborskog kraluša i hrvatskih tradicijskih vezova.

Projektom *Zagrebačkim ulicama cesta mog života teče* promičemo zavičajni govor i baštinu grada Zagreba. Projekt je potaknut dvjema važnim godišnjicama: osnutkom Zagrebačke biskupije 1094. i prvim spominjanjem imena Zagreb u Felicijanovoj ispravi iz 1134. Promičemo nematerijalnu kulturnu baštinu tako što učenici čitaju i dramatiziraju legende o Zagrebu, proučavaju zagrebački govor u književnim djelima (lektire), izrađuju zagrebačku ogllicu, pripremaju lutkarski igrokaz s temom o Zagrebu i pri tome koriste lokalni govor, oslikavaju platenne vrećice tradicijskim motivima povezanim sa Zagrebom idr. Projekt je u okviru izvannastavnih aktivnosti financiralo Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Projekt ima i socijalnu komponentu jer su učenici kroz književna djela senzibilizirani za suočavanje sa slabijima, potaknuti su na kulturno ponašanje i međusobno lijepo ophođenje, s vjeroučiteljicama su posjetili dom za nezbrinutu dječu. Radeći na projektu objedinili smo izvannastavne aktivnosti, rad učeničke zadruge i istraživački rad koji ćemo nastojati predstaviti kroz Projekt građanin i međupredmetne teme.

ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI ZA UČENIKE KROZ IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI I PROJEKTE

Gradanski odgoj i obrazovanje

Domena društvena zajednica

C.2.3. i C.2.4. Promiče kvalitetu života u školi i demokratizaciju škole.

C.2.4. Promiče razvoj školske kulture i demokratizaciju škole.

Poduzetništvo

Domena ekomska i finansijska pismenost

C.3.1. i C.3.2. Sudjeluje u projektu ili proizvodnji od ideje do realizacije.

Osobni i socijalni razvoj

Domena Ja i društvo

C.1.4., C.2.4. i C.3.4. Razvija nacionalni i kulturni identitet zajedništvom i pripadnošću skupini.

Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije

Domena Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnom okružju.

C.1.3. Uz učiteljevu pomoć odabire potrebne informacije među pronađenima.

D.1.3. Uz učiteljevu pomoć oblikuje postojeće uratke i ideje služeći se IKT-om.

Hrvatski jezik i komunikacija

A.1.6. Prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.

B.1.1. Izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.

B.1.4. Stvarački se izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.

A.2.3. Čita kratke tekstove tematski prikladne iskustvu, jezičnomu razvoju i interesima.

B.2.2. Sluša/čita književni tekst i razlikuje književne tekstove prema obliku i sadržaju.

Materijali:

Podloga za izradu sunčane čipke - [katalog](#)

Zagrebačka ogllica – [postupak izrade](#)

Kahoot:

[Tradicijska umijeća i obrti](#)

[Čipkarstvo u Hrvatskoj](#)

Kviz Sinjska alka

Kviz Izrada hrvatskih tradicijskih igračaka

Ljubitelji hrvatske baštine (poveznica)

Diseminacija:

32. smotra učeničkih zadruga Republike Hrvatske 2020.

Državna smotra iz područja Građanskog odgoja i obrazovanja 2021.

Županijska stručna vijeća

ZAKLJUČAK

Aktivnost u knjižnici koja je učenicima bila zanimljiva i zabavna jer vole raditi rukama, prerasla je u projekte u koje su se uključili učitelji u razrednoj i predmetnoj nastavi. Zahvaljujući zajedničkim nastojanjima nije izostala ni materijalna korist/potpore jer je Ministarstvo znanosti i obrazovanja prepoznao vrijednost projekata i dodijelilo nam sredstva za njihovo provođenje. Od sredstava su između ostalog kupljene lektire za školsku knjižnicu. Baština je promicana korelacijom različitih predmeta, izvannastavnih aktivnosti, građanskog odgoja i obrazovanja i ostalih međupredmetnih tema. Zaključak je da se u učenika uz poticanje čitalačkih navika i informacijske pismenosti kao temeljnih zadaća školske knjižnice, razvijala kreativnost i svestranost. Takav pristup pokazao se korisnim za unaprjeđenje rada školske knjižnice a time i škole.

LITERATURA I IZVORI:

1. 'Ajde curo pokaži svoje ruvo (etnobojanka za velike i male). 2019. Interpretacijski centar baštine Banovine. Glina.
2. Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskoga jezika. 1998. Novi Liber. Zagreb.
3. Braća Grimm. Bajke. 1991. Mladost. Zagreb.
4. Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 22.2.2024.)
5. Ilustrirane hrvatske bajke. 1997. ABC naklada. Zagreb.
6. Ivanković, Ivica. Hrvatske narodne nošnje. 2001. Multigraf. Zagreb.
7. Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GOO_kurikulum.pdf. Narodne novine 10/2019. Zagreb. (pristupljeno 22.2.2024.)
8. Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf. Narodne novine 7/2019. Zagreb. (pristupljeno 22.2.2024.)
9. Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/POD_kurikulum.pdf. Narodne novine 7/2019. Zagreb. (pristupljeno 22.2.2024.)
10. Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/IKT_kurikulum.pdf. Narodne novine 7/2019. Zagreb. (pristupljeno 22.2.2024.)
11. Peti-Stantić, Anita. Čitanjem do (spo)razumijevanja : od čitalačke pismenosti do čitatelske sposobnosti. 2022. Naklada Ljevak. Zagreb.
12. Pohvala ruci. Čipkarstvo u Hrvatskoj. 2012. Autorica izložbe i teksta kataloga: Nerina Eckhel. Etnografski muzej. Zagreb.
13. Školska učenička zadruga u razvoju djece i mladeži. Priručnik za nastavnike osnovnih i srednjih škola. 2008. Ur. Bučar, Matija. Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva. Zagreb.
14. Vrkić, Jozo. Hrvatske bajke. 1996. Glagol. Zagreb.
15. Vrtovec, Ivanka. Narodni nakit hrvatske. 1985. Grafički zavod Hrvatske. Zagreb.

Tik-tAk izazov

Kristina Jakoubek

kristina.jakoubek@skole.hr

Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskoga, Zagreb

Sažetak

U ovom će se radu prikazati provedba preventivnog projekta pod nazivom 'Tik-tAk izazov' koji uključuje univerzalnu prevenciju ovisnosti o internetu i društvenim mrežama u okviru Školskog preventivnog programa za šk. god. 2023./2024. Projekt je usmjeren na učenike (ponajprije 5. – 8. razreda), roditelje i djelatnike Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskoga, Zagreb.

Cilj je projekta osigurati znanja i vještine za sigurnije i odgovornije korištenje interneta i društvenih mreža, kao i podići svijest o mogućnostima kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena učenika. Prevenciji ovisnosti o internetu prilazi se s više aspekata kao što su edukacija sudsionika, oplemenjivanje prostora škole sadržajima za kvalitetno provođenje slobodnog vremena te kreativni izazovi za učenike. Ono što bi se moglo izdvojiti kao posebna vrijednost projekta jest usmjerenost na konkretnе, kvalitetne alternative. Naime, najčešće se kod preventivnih programa naglasak stavlja na ponašanja koja se žele prevenirati, no u ovom je projektu veliki naglasak na mogućnostima kvalitetnog provođenja slobodnog vremena u školi – ponajprije tijekom školskih odmora i slobodnih školskih sati.

Ključne riječi

Preventivni program, projekt, ovisnost o internetu, slobodno vrijeme, suradnja

Summary

This paper will present the implementation of a preventive project called 'Tik-tAk Challenge', which includes universal prevention of addiction to the Internet and social networks within the School Preventive Program for the school year 2023/2024. The project is aimed at students (primarily 5th - 8th grade), parents and employees of Ksaver Sandor Gjalski Elementary School, Zagreb.

The goal of the project is to provide knowledge and skills for safer and more responsible use of the Internet and social networks, as well as to raise awareness about pupils' possibilities of spending leisure time. Prevention of Internet addiction is very common topic, but what distinguishes this project from the usual ones is that the problem is approached through multiple aspects - education of the participants, refinement of the school space with content for quality leisure time, and creative challenges for students. What could be singled out as a special value of the project is the focus on concrete, high-quality alternatives. Namely, most often preventive programs emphasize the behaviors that we want to prevent, but in this project there is a great emphasis on opportunities to spend quality leisure time at school - primarily during school breaks and free school lessons.

Key words

Preventive program, project, Internet addiction, free time, cooperation

UVOD

Posljednjih je nekoliko godina u školama diljem svijeta, kao i u Hrvatskoj, pokrenut velik broj programa s ciljem smanjivanja i prevencije nasilja te nepoželjnih ponašanja među djecom. Wölfer i suradnici (prema Ferić i Prpić, 2019) navode da je škola, kao mjesto gdje djeca i mladi provode znatan dio svoga vremena, odnosno gdje stvaraju i održavaju većinu svojih odnosa s vršnjacima, važan čimbenik koji može utjecati na prevenciju nepoželjnih ponašanja, kao što su nasilje i virtualno nasilje, razvijanje ovisnosti i ostala nepoželjna ponašanja kod djece i mladih.¹

U skladu s navedenim, svaka se škola, kao suvremena odgojno-obrazovna ustanova, trudi biti mjesto nulte tolerancije na nasilje te prevenirati nepoželjne oblike ponašanja učenika. Kada se govori o temi školskih preventivnih programa, najčešće se pomisli na prevenciju i suzbijanje nasilja među vršnjacima. Upravo zato, na samom početku valja naglasiti kako školski preventivni programi ne obuhvaćaju samo prevenciju

¹ Ferić, M. ; Prpić, M. 2019. Uloga i mogućnosti škole u prevenciji vršnjačkoga nasilja u virtualnom svijetu. Napredak : časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju. 160(3/4). 291–304. <https://hrcak.srce.hr/file/336140> (pristupljeno 13. veljače 2024.).

nasilja, iako je ona najčešće izdvajani faktor. Osim sprječavanja nasilja cilj preventivnih programa jest odgajati učenike tako da stvaraju pozitivnu sliku o sebi, mirno rješavaju sukobe, nauče konstruktivno iskoristiti slobodno vrijeme i sl. U Godišnjem planu i programu Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskoga² u Zagrebu navodi se da je cilj preventivnog programa 'razvijanje sposobnosti konstruktivnog i miroljubivog rješavanja sukoba, prevencija agresivnog ponašanja učenika, smanjivanje interesa i potreba mlađih za uzimanjem sredstava ovisnosti te stvaranje učenikove pozitivne slike o sebi'.³

STRUČNI SURADNIK KNJIŽNIČAR I PREVENTIVNI PROGRAM

Preventivni se program u godišnjim planovima i programima škola obično nalazi u nadležnosti pedagoga, osobe koja je u školi najčešće zadužena za osobni i socijalni razvoj učenika. S druge strane, valja naglasiti da učitelji, kao i ostali stručni suradnici, imaju neupitan utjecaj na učenike, a samim time je njihova uključenost u aktivnosti preventivnog programa neophodna. Rigsby (2006) navodi da je odlučujući čimbenik za uspjeh preventivnih programa u školama motivacija nastavnog i drugog školskog osoblja. Svi bi djelatnici u školi trebali biti uključeni u stvaranje i u provedbu programa, inače će željene promjene najčešće izostati.⁴ Shodno tome, u Preventivnom programu OŠ K. Š. Gjalskoga kao nositelji preventivnih aktivnosti navedeni su svi učitelji i stručni suradnici.⁵

Posljednjih nekoliko godina, knjižničarka OŠ K. Š. Gjalskoga aktivno je uključena u različite aktivnosti Školskog preventivnog programa, ponajprije povezane s prevencijom nasilja i virtualnog nasilja, sigurnosti na internetu, slobodnim vremenom učenika i sl. Primjeri provedenih aktivnosti su niz radionica 'Čitajmo sigurno, preuzimajmo odgovorno', eTwinning projekt 'Bitna je prevencija', Mjesec borbe protiv ovisnosti, Dan sigurnijeg interneta, Dan ružičastih majica.⁶

TIK-TAK IZAZOV

U ovoj je školskoj godini u okviru Školskog preventivnog programa pokrenut projekt 'Tik-tAk izazov' čije su voditeljice Biljana Šalić, učiteljica Hrvatskoga jezika i Kristina Jakoubek, knjižničarka. Projekt je zamisljen kao niz aktivnosti kojima se učenike educira o odgovornom, pozitivnom i sigurnijem korištenju interneta. Osim toga, učenicima se nude kvalitetne mogućnosti za provođenje slobodnog vremena, ponajprije tijekom školskih odmora i slobodnih školskih sati. Projekt je dobio finansijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja za provedbu preventivnih programa u osnovnim i srednjim školama.⁷

Preventivne aktivnosti u okviru projekta usmjerene su na nekoliko područja djelovanja:

1. edukacija svih sudionika projekta (učenici, roditelji, djelatnici škole) o odgovornom, pozitivnom i sigurnijem korištenju interneta

² U nastavku OŠ K. Š. Gjalskoga

³ Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskoga. 2023. Godišnji plan i program OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga za šk. god. 2023./2024. http://www.os-ksdjalskog-zg.skole.hr/upload/os-ksdjalskog-zg/images/static3/1825/attachment/Godisnji_plan_i_program_OS_Ksavera_Sandora_Gjalskoga_za_skolsku_godinu_2023-2024..pdf (pristupljeno 13. veljače 2024.).

Rigby, K. 2006. Zlostavljanje u školi: što možemo učiniti?. Mosta. Zagreb.

Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskoga. 2023. Godišnji plan i program OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga za šk. god. 2023./2024. http://www.os-ksdjalskog-zg.skole.hr/upload/os-ksdjalskog-zg/images/static3/1825/attachment/Godisnji_plan_i_program_OS_Ksavera_Sandora_Gjalskoga_za_skolsku_godinu_2023-2024..pdf (pristupljeno 13. veljače 2024.).

Jakoubek, K. 2023. Školski knjižničar – podrška u provođenju školskog preventivnog programa. Novi uvez : Glasilo Zagrebačkoga knjižničarskog društva. XXI (39). 66-75. <https://hrcak.srce.hr/file/440248> (pristupljeno 14. veljače 2024.).

Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2023. Odluka o financiranju projekata prijavljenih na Poziv za financiranje preventivnih projekata osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u školskoj godini 2023./2024. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/odluka-o-financiranju-projekata-prijavljenih-na-poziv-za-financiranje-preventivnih-projekata-osnovnih-i-srednjih-skola-te-ucenickih-domova-u-skolskoj-godini-2023-2024/5925>. (pristupljeno 14. veljače 2023.).

2. oplemenjivanje prostora škole sadržajima za kvalitetno provođenje slobodnog vremena
3. kreativni izazovi za razredne odjele (TikTAK izazovi koje učenici svih razreda zajednički ostvaruju te se ujedno međusobno natječu).

EDUKACIJA SUDIONIKA PROJEKTA O ODGOVORNOM, POZITIVNOM I SIGURNIJEM KORIŠTENJU INTERNETA

U okviru projekta organizirane su radionice za učenike koje provode učitelji, razrednici, pedagoginja i knjižničarka na temu interneta i sigurnosti na internetu, utjecaja medija na osobni razvoj, kao i radionice usmjerenе na socioemocionalne odnose među učenicima i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

U ovom pogledu, knjižničarka se ponajviše uključila u radionice koje obuhvaćaju sigurnost na internetu, odgovorno korištenje interneta i utjecaj medija na osobni razvoj. Na samom početku školske godine, održana je radionica 'U svijetu interneta' koja se fokusira na pozitivne i negativne strane interneta, dijeljenje osobnih informacija na internetu te važnost pozitivne komunikacije na internetu. Za učenike je zatim održana radionica 'U svijetu autorskih prava' u kojoj se govori o odgovornom preuzimanju internetskih sadržaja.

*Slika 1: 'Živa igra' osmišljena u okviru obilježavanja
(Tje)Dna sigurnijeg interneta*

U veljači se obilježio '(Tje)Dan sigurnijeg interneta'. Dan sigurnijeg interneta ove je godine posvećen igranju video i online igara pa je tako ispred školske knjižnice postavljen interaktivni pano napravljen u suradnji s učenicima koji prikazuje 'borbu' dvije vrlo popularne igrice (Fortnite vs. FIFA), odnosno 'borbu' pozitivnih i negativnih strana igranja igrica. Na sam

Dan sigurnijeg interneta održao se online kviz o sigurnosti na internetu koji organizira Centar za sigurniji internet, a naši su učenici imali priliku riješiti kviz na računalima u knjižnici. Na samom kraju, u knjižnici su se tijekom tjedna provodile radionice u obliku 'LibKviza' za učenike četvrtih, petih i šestih razreda, a nakon kviza učenici su imali priliku vidjeti kako je to 'naći se u igrici'. Neki su učenici postali živi pijuni, neki živi džojskici, a neki živi odgovori do kojih džojskik treba dovesti svog pijuna.

Osim internih radionica koje su proveli djelatnici, u planu su radionice i predavanja u suradnji s Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu na temu prevencije elektroničkog nasilja i ovisnosti o medijima. Za učenike sedmih i osmih razreda planiran je i književni susret s autoricom Jasminkom Tihi – Stepanić na temu mlađih i online svijeta. U ovom će se slučaju književnost iskoristiti kao polazište za kvalitetnu raspravu i edukaciju o ponašanju u virtualnom svijetu.

Iako su u prvom planu ovog projekta učenici, valja naglasiti kako se edukacije planiraju održati za sve sudionike projekta pa će se tako, osim edukacija koje su redovno planirane Preventivnim programom, za roditelje i djelatnike također održati edukacija u suradnji s Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu.

OPLEMENJIVANJE PROSTORA ŠKOLE SADRŽAJIMA ZA KVALITETNO PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA

Uz neophodnu, kontinuiranu edukaciju svih sudionika o odgovornom ponašanju na internetu, projekt je usmjeren i na podizanje svijesti o mogućnostima kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena učenika. Cilj je školu obogatiti raznovrsnim sadržajima (literatura za slobodno čitanje i zabavu, društvene igre u zatvorenim i otvorenim prostorima, materijali za kreativne aktivnosti...) te kuticima za odmor, zabavu i druženje učenika kako bi učenici uvidjeli kvalitetne alternative za provođenje slobodnog vremena u školi.

1. UREĐENJE ATRIJA DRUŠTVENIM IGrama

Shodno navedenome, prvi projektni zadatak knjižnice u ovom dijelu projekta bio je učiniti zanimljivijim atrij uz knjižnicu koji je stajao prazan te nije bio korišten. U suradnji s učiteljicom Likovne kulture, Centrom za likovni odgoj Grada Zagreba i učenicima, prazan prostor pokraj knjižnice obogaćen je različitim

podnim igrama kao što su Školica, Twister, Mirror me, Križić-kružić i sl. pa je atrij knjižnice vrlo brzo postao omiljeno mjesto za provođenje školskih odmora i slobodnih sati učenika.

Kako bi se promovirao sam prostor i mogućnost provođenja slobodnog vremena u atriju knjižnice, svi su učenici obaviješteni o kreiranju kutka, a knjižničarka je tijekom Dječjeg tjedna⁸ održala i niz 'čitateljskih igraonica' za učenike od prvog do četvrtog razreda. 'Čitateljska igraonica' obuhvaćala je čitanje prigodne priče uz interpretaciju i razgovor o pouci priče, a zatim igranje društvenih igara uz glazbu u oslikanom atriju. Valja naglasiti da, iako se čini da je riječ o igri, riječ je o nečemu puno većem – o poučavanju učenika suradnji, nesebičnosti, međusobnom uvažavanju,

nju, usvajanju pravila i, na kraju, kvalitetnom i zanimljivom provođenju vremena u školi.

2. NABAVA LITERATURE ZA SLOBODNO ČITANJE I DRUŠTVENIH IGARA

U ovoj je školskoj godini Škola izdvojila sredstva za nabavu literature za Knjižnicu prema odabiru knjižničarke. S obzirom na to da je cilj samog projekta omogućiti učenicima veći pristup literaturi za zabavu i slobodno čitanje, učenici su dobili priliku sami odbarati koji će se naslovi kupiti. Naime, svi su učenici obaviješteni da na panou ispred knjižnice mogu upisati svoje prijedloge za nabavu knjiga. Na ovaj je način odabrano i nabavljeno više od 50 naslova koje učenici rado posuđuju i čitaju u knjižnici.

Osim navedenoga, u Mjesecu hrvatske knjige⁹ učenici

su pozvani na akciju darivanja knjige i društvene igre školskoj knjižnici. Na ovaj je način prikupljeno više od 150 jedinica građe za školsku knjižnicu (enciklopedije, lektire, knjige za slobodno čitanje) i osam društvenih igara.

Kada je riječ o društvenim igrama, u okviru Mjeseca hrvatske knjige učenici petih, šestih i sedmih razreda izradivali su društvene igre na engleskom jeziku. S obzirom da je Mjesec hrvatske knjige posvećen prevođiteljstvu i bogatstvu različitih jezika, učenici su na satu Engleskoga jezika izradili igre koje su sami osmisli i za koje su napisali pravila na engleskom jeziku. U suradnji nastavnice Engleskog jezika Jasminke Šilović i knjižničarke, postavljena je izložba igara u prostoru ispred knjižnice i učionice stranih jezika. U okviru izložbe organizirane su radionice na kojima su učenici predstavljali svoje igre učenicima drugih razreda, a zatim ih i vodili kroz igru. Održano je ukupno 13 radionica za učenike razredne i predmetne nastave. Igre koje su osmišljene u okviru Mjeseca hrvatske knjige postale su dio jezičnog kutića o kojem će nešto više riječi biti u nastavku.

⁸ Savez Društava Naša djeca. Dječji tjedan. Zagreb. <https://savez-dnd.hr/djecji-tjedan/> (pristupljeno 14. veljače 2024.).

⁹ Mjesec hrvatske knjige. 2023. <https://www.mhk.hr/> (pristupljeno 16. veljače 2023.).

Slika 2: Slobodno vrijeme učenika uz igre u atriju

Slika 3: Predstavljanje društvenih igara izrađenih tijekom Mjeseca hrvatske knjige

3. JEZIČNI KUTAK

Treća provedena aktivnost u okviru oplemenjivanja prostora Škole bilo je osmišljavanje i postavljanje jezičnog kutka za odmor i zabavu učenika. Naime, ispred učionice stranih jezika postavljen je ormarić s knjigama i časopisima na engleskom i njemačkom jeziku, kao i društvene igre na engleskom jeziku

(Cluedo, Fierce Women, Brainbox – Naučimo engleski...). U kutiću su izložene i igre koje su izrađivali učenici u okviru nastave Engleskog jezika tijekom Mjeseca hrvatske knjige. Kutak će se s vremenom nadopunjavati novim knjigama, časopisima i igrami, ovisno o interesu učenika.

Valja naglasiti kako je u planu izraditi još nekoliko kutaka za odmor i zabavu učenika, najprije matematičko-logičkog kutka koji će sadržavati knjige i časopise vezane uz matematičko područje, kao i društvene igre, mozgalice i zagonetke logičko-matematičkog područja.

Slika 4: Jezični kutak osmišljen u okviru projekta

redni izazovi koje učenici moraju u određenom vremenskom razdoblju ispuniti, a za koje im se dodjeljuje određen broj nagradnih značaka.

Na samom početku projekta, učenici osmih razreda napravili su predloške za logo projekta. Kako bi se odabralo jedan, svi su učenici i djelatnici škole imali mogućnost glasanja. Logo s najviše glasova odabran je kao glavni logo projekta i nagradna značka koje se dodjeljuju razrednim odjelima za uspješno izvršen izazov. Razredni odjeli koji su najuspješniji u mješevnim izazovima nagrađuju se manjim nagradama, a na kraju će tri razreda s najviše značaka biti nagrađena posjetom Escape Roomu.

Dosada je izvršeno ukupno pet izazova koje su osmisile i pripremile Biljana Šalić, nastavnica Hrvatskog jezika i knjižničarka. Nakon prvog izazova koji su

učenicima na Satu razrednika prenijeli razrednici, sam se pristup zadavanju izazova promijenio. U skladu sa samim projektom, i u ovaj se aspekt unijela igra, zagonetnost i zabava. Do sada su učenici u knjižnici mogli preuzeti zadatak u obliku puzzlea i u obliku zagonetki. U zagonetkama su opisani različiti djelatnici škole koje su učenici morali prepoznati, a zatim izazov preuzeti od prepoznatog djelatnika/djelatnice. Jedan su mjesec u zagonetkama predstavljeni nastavnici pa su tako učenici morali prepoznati nastavnika Hrvatskog jezika, Matematike, Kemije, Fizike, Povijesti, Geografije, itd., dok su se drugi mjesec predstavili ostali djelatnici škole (stručni suradnici, računovodstvo, tajništvo, kuharice, spremaćice, domar). Cilj ovakvog zadavanja izazova bila je igra i zabava učenika, ali i upoznavanje i povezivanje učenika i djelatnika škole.

Prvi izazov koji su naši učenici dobili bio je zaista kompleksan, a sastojao se od toga da sami sebi osmisle što kreativniji i teži izazov koji uključuje nekorištenje mobitela, ekrana ili društvenih mreža. Učenici su bili veoma kreativni te izvršili različite izazove. Neki su razredni odjeli proveli nekoliko sati ili čak cijeli dan (24 sata) bez mobitela, neki su proveli dan na druženju, neki u školi nisu spominjali mobitele i sl.

TIK-TAK IZAZOVI

Kao posljednje područje djelovanja izdvojeni su raz-

Slika 5: Logo projekta

Učenici su zadatak shvatili vrlo ozbiljno pa su se prikupljali potpisi učitelja, roditelja, radile preslike podataka o vremenu provedenom na mobitelu i sl. kao potvrde o izvršavanju zadatka.

Drugi izazov bio je napisati pjesmu za projekt, a najbolja je pjesma nagrađena. Učenici su osmislili brojne zanimljive pjesmice, a krajnji je cilj od dobivenih pjesama izabrati najbolje dijelove te sastaviti pjesmu koja će postati službena pjesma projekta i koja će se predstaviti na Danu škole u svibnju 2024. godine.

Treći izazov bio je osmisliti i organizirati zajedničko razredno druženje bez korištenja mobitela. Tako su u okviru zadatka učenici četvrtih razreda uz vodstvo učiteljica osmislili međurazredno druženje uz pećenje štrudli, a osim toga organizirana su druženja na igralištu nakon škole, posjeti Muzeju selfieja i Muzeju čokolade, druženje u parku te odlazak u kino.

Četvrti izazov za učenike bio je osmisliti i snimiti videomamac za projekt, odnosno snimiti video koji promovira borbu protiv ovisnosti, na prvom mjestu ovisnosti o internetu i društvenim mrežama. U okviru zadatka nastalo je nekoliko vrlo kvalitetnih uradaka koji će biti prikazani na Danu škole u svibnju. Peti je izazov povezan s tradicijom maškara te je uključivao osmišljavanje i izradu razredne maske. Dana 12. veljače učenici su došli noseći svoje razredne maske, a tijekom prva tri školska sata komisija sastavljena od četiri člana (ravnatelj, tajnica, učiteljica Hrvatskog jezika i knjižničarka) obišla je sve razredne odjele koji su se maskirali. Na kraju nastave proglašena su tri razreda s najboljim maskama, a nakon proglašenja pobjednika svi su učenici za svoje sudjelovanje nagrađeni slatkom nagradom. Unutar projekta planirana su još dva razredna izazova, a tijekom svibnja će se proglašiti i nagraditi pobjednici razrednih izazova.

Slika 6: Najbolja maska u okviru Tik-tAk projekta

ZAKLJUČAK

U današnje je vrijeme korištenje interneta neophodno – postalo je sastavni dio svakodnevnog života svake osobe, pa tako i učenika. Shodno tome, treba naglasiti kako cilj projekta Tik-tAk izazov nije sprječavanje učenika da koriste internet i društvene mreže jer je to neodrživo. Umjesto toga, projekt se temelji na edukaciji za umjerenou, sigurnou i odgovorno korištenje interneta, odnosno razvoju svijesti o mogućim negativnim posljedicama prekomjernog i neodgovornog korištenja interneta.

Ono što bi se moglo izdvojiti kao posebna vrijednost projekta jest usmjerenost na konkretnu, kvalitetnu mogućnosti koje se učenicima nude kao zamjena za vrijeme koje bi inače proveli pred ekranima. Naime, najčešće se kod preventivnih programa naglasak stavlja na ponašanja koja se žele prevenirati, no u Tik-tAk izazovu veliki je naglasak na mogućnostima kvalitetnog provođenja slobodnog vremena u školi, a posredno i izvan škole. Ovaj program istovremeno potiče i druženje učenika izvan škole jer da bi ostvarili pojedine izazove, učenici moraju surađivati, družiti se i zabavljati – bez ekrana.

LITERATURA:

1. Ferić, Martina; Prpić, Marko. 2019. Uloga i mogućnosti škole u prevenciji vršnjačkoga nasilja u virtualnom svijetu. *Napredak : časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*. 160(3/4). 291–304. <https://hrcak.srce.hr/file/336140> (pristupljeno 13. veljače 2024.).
2. Jakoubek, Kristina. 2023. Školski knjižničar – podrška u provođenju školskog preventivnog programa. *Novi uvez : Glasilo Zagrebačkoga knjižničarskog društva*. XXI (39). 66-75. <https://hrcak.srce.hr/file/440248> (pristupljeno 14. veljače 2024.).

3. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2023. Odluka o financiranju projekata prijavljenih na Poziv za financiranje preventivnih projekata osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u školskoj godini 2023./2024. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/odluka-o-financiranju-projekata-prijavljenih-na-poziv-za-financiranje-preventivnih-projekata-osnovnih-i-srednjih-skola-te-ucenickih-domova-u-skolskoj-godini-2023-2024/5925> (pristupljeno 14. veljače 2023.).
4. Mjesec hrvatske knjige. 2023. <https://www.mhk.hr/> (pristupljeno 16. veljače 2023.).
5. Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskoga. 2023. Godišnji plan i program OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga za šk. god. 2023./2024. http://www.os-ksdjalskog-zg.skole.hr/upload/os-ksdjalskog-zg/images/static3/1825/attachment/Godisnji_plan_i_program_OS_Ksavera_Sandora_Gjalskoga_za_skolsku_godinu_2023-2024..pdf (pristupljeno 13. veljače 2024.).
6. Rigby, Ken. 2006. Zlostavljanje u školi: što možemo učiniti?. Mosta. Zagreb.
7. Savez Društava Naša djeca. Dječji tjedan. Zagreb. <https://savez-dnd.hr/djecji-tjedan/> (pristupljeno 14. veljače 2024.).

Multimedijska ekološka priča iz školske knjižnice: raznolikost pristupa učenju o održivosti

Snježana Kovačević
knjiznica.zlatarbistica@gmail.com
Osnovna škola Zlatar Bistrica

Sažetak

Školska knjižnica uključila se u obilježavanje Dana planeta Zemlje 2023. ekološko-čitateljskim aktivnostima u kojima su učenici spojili ekologiju i brigu o okolišu s čitanjem, s kreativnim korištenjem različitih vrsta medija i informacijsko-komunikacijskom tehnologijom te različitim izvorima za učenje i informiranje. Učenici su sudjelovali u kreativnoj suradnji s učenicima iz partnerske škole putem digitalne platforme eTwinning čija je tema bila kreativno recikliranje plastičnih boca (Upcycling) pa su pod vodstvom školske knjižničarke izrađivali predmete koji su im poslužili kao motivacija za čitanje i snimanje igrokaza te postavljanje izložbe za Dan škole. Također, snimili su video o reciklirajući prema pjesmi „Reciklaža“ autorice Nataše Križanić te su sudjelovali u gore spomenutim radionicama kako bi istražili kako se ekološke teme prezentiraju u različitim vrstama medija i tako obilježili Dane medijske pismenosti za što su, u aktivnostima istraživačkog i projektnog učenja, koristili različite mrežne izvore. U radionicu Ekologija i tehnologija učenici su promišljali o tome kako koristiti IKT na odgovoran i siguran način s ciljem poboljšanja kvalitete svakodnevnog života i dnevnih aktivnosti.

Ključne riječi

cjeloživotne vještine, čitanje, ekologija, mediji

Summary

The school library participated in the celebration of Earth Day 2023 with ecological-reading activities in which students combined ecology and environmental care with reading, with creative use of different types of media and information and communication technology and various sources for learning and information. The students participated in creative collaboration with the students of the partner school through the eTwinning digital platform. The topic was the creative recycling of plastic bottles (Upcycling) and under the guidance of the school librarian and teachers, they made objects that served as motivation for them to read and record plays and set up an exhibition for the School Day. Also, the students recorded a video about recycling based on the song "Recycling" by the author Nataša Križanić and participated in the above-mentioned workshops in order to investigate how environmental topics are presented in different types of media and thus marked the Days of Media Literacy for which they used online resources in research activities and project learning. In the Ecology and Technology workshop students thought about how to use ICT in a responsible and safe way with the aim of improving the quality of everyday life and daily activities.

Key words

lifelong skills, reading, ecology, media

UVOD

U školskoj knjižnici Osnovne škole Zlatar Bistrica provode se brojni projekti i aktivnosti koji promiču čitanje i pismenost učenika. Neposredan odgojno-obrazovni rad provodi se u razredima, ali i u okviru izvannastavnih aktivnosti pa tako školska knjižničarka vodi skupinu učenika pod nazivom Projektna skupina kojima je mentorica u raznim aktivnostima i projektima koji se provode od školske do europske razine. Vrlo je važna i međupredmetna suradnja školske knjižnice s različitim nastavnim predmetima čime se potiče razvoj cjeloživotnih vještina učenika te učenje posredstvom rada unutar međupredmetnih tema kao što je u ovom slučaju Održivi razvoj. Aktivnostima o kojima se piše u članku promiče se održivost, zdrav način života, učenje na otvorenom, korištenje različitih izvora za učenje o održivosti i sličnim temama, korištenje medija, digitalnih alata i slično tako da je ovdje primjena i drugih međupredmetnih tema: Uporaba IKT-a, Osobni i socijalni razvoj te Učiti kako učiti.

ZELENE AKTIVNOSTI UČENJA I POUČAVANJA U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

Učenici su sudjelovali u radionicama *Ekologija i održivost u medijima: generacija Z za očuvanje planeta* te tako obilježili Dane medijske pismenosti 2023. Istraživali su kako su teme o okolišu predstavljene u različitim vrstama medija koristeći mrežne izvore, pretraživali su ih, kopirali poveznice i postavili ih na alat Lino.it na poveznicu <http://linoit.com/users/snjezica/canvases/%20Dani%20medijske%20pismenosti%202023>. te su dobili informacije koliko su ekološke teme zastupljene u filmovima, na plakatima, u radio emisijama, u TV emisijama, u stripovima, u novinama, časopisima, na internetu i sl. Istraživali su u parovima. Školska knjižničarka dala je učenicima smjernice koje mrežne stranice trebaju posjetiti i istražiti kako bi došli do informacija, objasnila im zašto se obilježavaju Dani medijske pismenosti, koja je njihova svrha, integrirala je sadržaje medijske pismenosti u poučavanje o održivosti i razvijanja kritičkog mišljenja učenika, poticala je učenike na razvijanje informacijske, medijske i digitalne pismenosti.

Nadalje, u radionici kreativne oporabe plastične boce ostvarena je ekosuradnja s učenicima iz partnerske škole gdje su učenici iz partnerske škole dobili zadatak da skupe plastične boce i sličnu ambalažu kako bi od njih izradili nove predmete, naučili što je to oporaba ili upcycling, a onda su učenici naše škole od izrađenih predmeta postavili izložbu za Dan škole OŠ Zlatar Bistrica i s izrađenim plastičnim lutkicama od boca snimili igrokaz prema predlošku. Naime, čitali su igrokaze Jadranke Čunčić-Bandov i po njima snimili kratke šaljive igrokaze koji su dostupni na poveznici <https://express.adobe.com/video/rGIaOY140s9qT>. Radili su u skupinama i u parovima. Školska knjižničarka osmisnila je suradnju s partnerskom školom, potaknula učenike da na kreativan način uče o ekologiji i razvijaju ekološku svijest, da istraže što je oporaba i zašto je ona važna, da razvijaju ljubav prema čitanju igrokaza, da razvijaju kreativnost, da sudjeluju u suradničkim aktivnostima s drugom školom i sl.

Tijekom obilježavanja ekološkog mjeseca u školi (ožujak 2023.) učenici su snimali i izradivali multi-medijske prezentacije o recikliranju te su u ovoj

aktivnosti sudjelovale potencijalno darovite učenice koje su pročitale pjesmu „Reciklaža“ autorice Nataše Križanić i u alatu Adobe Spark snimile video koji su potkrijepile prigodnim fotografijama: <https://express.adobe.com/video/SLhBjP2m5uAwN>. Knjižničarka je motivirala učenice da pročitaju pjesmu i snime video, poučila ih je kako koristiti digitalne alate za izradu videa, potaknula ih je da se kreativno izražavaju i da razvijaju svoje vještine čitanja, improviziranja i prezentiranja.

Radionica *Ekologija i tehnologija* održana je s učenicima 4. razreda tijekom koje su se oni upoznali s djelom „Mila i Zelenvila“ autorice Mirele Holy i razgovarali o utjecaju moderne tehnologije na svakodnevni život djece i odraslih, kako nam IKT može pomoći i kako da ju koristimo na odgovoran način. Učenici su čitali naglas, pisali, kritički promišljali, razgovarali o pročitanome, sudjelovali u kvizu i drugo. Školska knjižničarka čitala im je naglas u razredu, poticala ih na razgovor o pročitanome i na razvijanje kritičkog mišljenja jer su iznosili svoje stavove o dobrom i lošim stranama digitalne tehnologije i utjecaja iste na svakodnevni život te se ovim kreativnim aktivnostima poticala medijska, informacijska i digitalna pismenost kod učenika.

Tijekom prikazanih aktivnosti knjižničarka je upotrebljavala različite tehnike i strategije čitanja, održavala je radionice, učenici su radili na tekstu: analizirali ga, učili sažimati, tekst je prilagođavan potrebama učenika koji imaju teškoće u razvoju i poteškoće s čitanjem, učenici su razvijali vještine čitanja s razumijevanjem pročitanoga, aktivno su slušali tijekom čitanja naglas, dramatizirali. Naglasak je bio na čitanju različitih kraćih tekstova iz dječjih knjiga, časopisa, igrokaza te na upotrebu mrežnih izvora i drugih informacijskih izvora iz fonda školske knjižnice, na istraživačkom učenju i upotrebni digitalnih alata uz metodu razgovora, rada u skupinama i suradničkog rada. U aktivnostima čitanja, uz knjižničarku, aktivno su sudjelovali i učenici koji su čitali naglas, u sebi, u dijalozima i parovima kada su dramatizirali i drugo. U istraživačkom radu upotrebljavali su ekološke stripove, dječje ilustrirane enciklopedije, časopise s fotografijama, ilustracijama i tekstovima te druge izvore koje inače ne koriste tako često pa je ovo bila prilika da se učenici upoznaju s raznolikom literaturom koju školska knjižnica sadrži.

ZAKLJUČAK

Aktivnosti opisuju kako su učenici razvijali ekološku svijest te usvajali vještine koje im pomažu da se odgovorno ponašaju prema okolišu. Također, naučili su koristiti različite digitalne alate za istraživanje i predstavljanje ove teme, unaprijedili su vještine čitanja, komunikacije i istraživanja. Učili su u školskoj knjižnici koristeći različite izvore informacija, surađivali su jedni s drugima, zajedno su razmjenjivali iskustva i ideje. Školska knjižničarka motivirala je učenike na kontinuirani rad i učenje te na sudjelovanje u sličnim aktivnostima i projektima u budućnosti. Time je školska knjižnica potvrdila svoju važnost kao informacijsko, medijsko i komunikacijsko središte znanja u školi i mjesto gdje učenici mogu pronaći sve odgovore o bilo kojoj temi. Spomenute aktivnosti ostvarene su u okviru izvannastavne aktivnosti u okviru djelovanja školske knjižnice i u sklopu nastavnih predmeta tijekom čega su učenici bili aktivni sudionici u procesu učenja, istraživačkog rada, korištenja različitih izvora znanja i informacija te stjecanja znanja u međupredmetnom suodnosu školske knjižnice i nastavnih sadržaja iz različitih nastavnih predmeta.

LITERATURA:

1. Čitaj mi! Čitajte naglas djeci od rođenja. 2013. <https://www.citajmi.info/citanje-naglas/> (pristupljeno 28.12.2023.).
2. Čunčić-Bandov, Jadranka. 2003. Igre sa zmajevima. Alfa. Zagreb.
3. Čunčić-Bandov, Jadranka. 1999. Šale, trice, zvrndalice. Alfa. Zagreb.
4. Dani medijske pismenosti 2023. <https://www.medijskapismenost.hr/dani-medijske-pismenosti-2023/> (pristupljeno 28.12.2023.).
5. Holy, Mirela. 2020. Mila i Zelenvila. V.B.Z.. Zagreb
6. Križanić, Nataša. Reciklaža. 2019. <https://www.cuvavaravnice.org.rs/ekologija-duha/item/209-reciklaza-natasa-krizanic> (pristupljeno 28.12.2023.).
7. Kuhltau, Carol C.; Maniotes, Leslie K.; Caspari, Ann K. 2018. Vođeno istraživačko učenje: učeњe u 21. stoljeću. Školska knjiga. Zagreb.
8. Majdenić, Valentina. 2019. Mediji, tekst, kultura. Ljevak. Zagreb.
9. Matijević, Milan; Topolovčan, Tomislav. 2017. Multimedijaška didaktika. Školska knjiga. Zagreb.
10. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u RH. 2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 28.12.2023.).
11. Odluka za donošenje kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. 2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 3.11.2023.).
12. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. 2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 3.11.2023.)
13. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. 2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristupljeno 3.11.2023.).
14. Održivi razvoj. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. Republika Hrvatska. <https://mvep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/globalne-teme/odrzivi-razvoj/22706> (pristupljeno 2.11.2023.).
15. Peti-Stantić, Anita. 2019. Čitanjem do (spo) razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Ljevak. Zagreb.
16. Sustainable Development. Department of Economic and Social Affairs. United Nations. <https://sdgs.un.org/topics> (pristupljeno 2.11.2023.).

Misli održivo – ne bacaj školske obroke

Stojanka Lesički
lesicki.stojanka@gmail.com
Osnovna škola Sveti Petar Orešovec

Sažetak

U članku je prezentiran eTwinning projekt „Misli održivo“. Osnivači projekta bili su OŠ Sveti Petar Orešovec i OŠ „Janjina“, a u projektu su još sudjelovale OŠ Šemovec i OŠ Marije Jurić Zagorke. Središnje teme projekta bile su problem bacanja hrane u školi i zdrava prehrana. Kao rezultat projekta nastao je podcast „Misli održivo“, a u članku je opisano u kojim su segmentima ispunjeni planirani ishodi te kako je provedena diseminacija projekta.

Ključne riječi

održivi razvoj, bacanje hrane, podcast

Summary

The article presents the eTwinning project "Let's Think sustainably". The founders of the project were Elementary School Sveti Petar Orešovec and Elementary School "Janjina" Janjina. Elementary School Šemovec and Elementary School Marije Jurić Zagorke also participated in the project. The central themes of the project were the problem of food waste at school and healthy eating. The main material result of the project was the podcast "Misli održivo". The article also described in which segments the planned outcomes were fulfilled and how the dissemination of the project was carried out.

Key words

sustainable development, food waste, podcast

UVOD

Održivost je postala ključna riječ u današnjem svijetu, a ova je tema nezaobilazna i u školama, naročito otkako je 2015. na konferenciji o održivom razvoju UN-a usvojen novi Program globalnog razvoja za 2030. (Agenda 2030). S ovom temom najviše su povezani kurikulumi Prirode, Biologije te međupredmetnih tema: Održivi razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje te Osobni i socijalni razvoj i zdravlje.

Međutim, važnost ove teme za naš planet te sadašnje i buduće generacije stanovnika Zemlje obvezuje i sve nas, koji radimo s djecom u školama kao učitelji ili stručni suradnici, da potičemo i pružamo potporu provedbi promjena usmjerenih prema održivosti.

Standard za školske knjižnice jedan je od dokumenata koji školskim knjižničarima daje uporište da i održivost može biti u djelokrugu rada knjižničara kako je istaknuto u mamacu za primjer dobre prakse "Misli održivo – ne bacaj školske obroke". U članku 6. važećeg Standarda za školske knjižnice navedeno je da školska knjižnica sudjeluje u odgojno-obrazovnom radu s učenicima. Spominje se da taj rad s učenicima, između ostalog, podrazumijeva i:

- poučavanje i razvoj ključnih kompetencija
- poticanje kritičkog mišljenja i rješavanja problema
- poticanje odgoja za demokraciju.

IFLA-ine smjernice za školske knjižnice, također, daju naputke koje školskim knjižničarima mogu biti polazište za planiranje odgojno-obrazovnog rada s učenicima. U Smjernicama se, između ostalog, navodi da se školski knjižničari trebaju usmjeriti na temeljne pedagoške aktivnosti:

- promicanje pismenosti i čitanja
- medijsku i informacijsku pismenost (npr. informacijsku pismenost, informacijske vještine, informacijske kompetencije, informacijsku fluentnost, medijsku pismenost, transpismenost)
- istraživački usmjerenu nastavu (npr. učenje temeljeno na rješavanju problema, kritičko mišljenje)
- integraciju tehnologije
- stručno usavršavanje nastavnika
- uvažavanje književnosti i kulture.

Izdvojeni primjeri iz oba dokumenta mogu biti temelj školskim knjižničarima za kreiranje različitih projekata. U OŠ Sveti Petar Orešovec neke od smjernica bile su polazište za implementaciju eTwinning projekta „Misli održivo“. Projekt je proveden u školskoj godini 2022./2023.

CILJEVI I ISHODI PROJEKTA, OBLICI I METODE RADA

Ideja da teme projekta budu neodrživost bacanja školskih obroka i važnost zdrave prehrane, proizila je iz dugogodišnjeg problema o kojem su učenici novinari povremeno izvještavali u školskom listu OŠ Sveti Petar Orešovec. Da su ove teme dobro polazište za ostvarivanje brojnih ishoda, smatrali su i kolegice iz partnerskih škola: OŠ „Janjina“ iz Janjine s poluotoka Pelješca, OŠ Marije Jurić Zagorke iz Zagreba i OŠ Šemovac iz Šemovca. Partnerske škole odlučile su da ciljevi zajedničkog projekta budu:

- ukazati učenicima i roditeljima na neodrživost bacanja hrane (školskih obroka)
- ukazati na važnost zdrave prehrane
- razvijati kritičko mišljene, jezične i medijske i IKT kompetencije učenika
- potaknuti učenike na promicanje kvalitetnijeg života u lokalnoj zajednici.

Kako su dvije kolegice iz partnerskih škola sudjelovale na Erasmus+ tečaju o podcastu i imale su obavezu diseminirati stečeno znanje, odlučeno je da jedan od glavnih materijalnih rezultata projekta bude podcast. Podcastom se mogu ostvariti i ishodi iz međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije. Planom projekta definirani su ishodi koji se ostvaruju u korelaciji Hrvatskog jezika i Biologije te međupredmetnih tema Održivi razvoj, Građanski odgoj i IKT.

OŠ HJ A.8.4.

Učenik piše raspravljačke tekstove u skladu s temom i prema planu.

BIO OŠ C.7.2.

Uspoređuje energetske potrebe različitih organizama uzimajući u obzir potrebnu vrstu i količinu hrane za očuvanje zdravlja.

goo C.3.3.

Promiče kvalitetu života u lokalnoj zajednici.

odr B.3.1.

Prosudiće kako različiti oblici djelovanja utječu na održivi razvoj.

odr B.3.2.

Sudjeluje u aktivnostima koje promiču održivi razvoj u školi, lokalnoj zajednici i šire.

Kroz projekt su korištene metode demonstracije, verbalne metode te metoda istraživačkog rada. Pojedine aktivnosti realizirane su kroz individualni rad učenika, a pojedine kroz grupni rad.

OPIS AKTIVNOSTI UČENIKA I KNJIŽNIČARA

Tijekom pripreme i implementacije ovoga projekta knjižničarka OŠ Sveti Petar Oreovec, koordinatorica projekta, okupila je partnera iz drugih škola, zajedno s njima osmisnila projekt te koordinirala aktivnosti eTwinning projekta. Bila je i mentorica učenicima u izradi plakata, pisanju tekstova za diseminaciju i snimanju podcast epizoda. Knjižničarka je, također, vodila radionice o podcastu i problemu bacanja hrane.

Učenici su pisali tekstove za podcast epizode i neke tekstove za diseminaciju projekta. Snimali su i uređivali priloge za podcast, izradivali plakate. Na radionicama su iznosili svoje mišljenje o zdravoj i nezdravoj prehrani i jelovniku školske kuhinje.

REZULTATI PROJEKTA

U OŠ Sveti Petar Oreovec svi planirani ishodi ostvareni su u 8. a razredu jer su učenici tog razreda bili nositelji projekta, sudjelovali su u pisanju tekstova za podcast epizode i uređivali su zvučne zapise. Pretходno je u njihovom razredu održana radionica na kojoj su naučili uređivati zvuk u online alatu Soundtrap i učitavati podcast epizode na platformu Podbean. Projektom su bili obuhvaćeni i svi razredi maticne i područnih škola. Knjižničarka je održala 15 radionica na kojima se razgovaralo o zdravoj prehrani i problemu bacanja hrane. Na tim su radionicama učenici slušali neke od pripremljenih podcast epizoda i saznali kako podcast nastaje.

Za projekt je trebalo napraviti logo. U izradi zadatka sudjelovali su učenici svih partnerskih škola, a glasanjem na Twinspaceu projekta – za logo projekta izabran je rad učenika iz OŠ Šemovec. U OŠ Sveti Petar Oreovec učenici su izradivali i plakate o problemu bacanja hrane. Najbolja četiri plakata pripremljena u digitalnom alatu Canva objavljena su na školskoj stranici, školskom digitalnom listu „Klinček“ i izloženi su na školskim panoima.

Za podcast, glavni materijalni rezultat projekta, pripremljeno je 9 podcast epizoda:

- Zašto je neodrživo bacati hranu?, Bacanje voća, Špinat i mornar Popaj (OŠ Sveti Petar Oreovec)
- Bulgur na stol!, Školska patrola (OŠ Šemovec)
- Bob, bob, bob!, Blitva (OŠ „Janjina“)
- Razgovor s kuharicom Maricom, Brokula (OŠ Marije Jurić Zagorke).

DOK TI BACAŠ OBROK

NEKI NEMAJU ŠTO JESTI

ci 8. a,inicirali su održavanje predavanja na zajedničkom roditeljskom sastanku početkom školske godine 2023./2024. Predavanje je održala nutricionistica koja kreira školske obroke za Koprivničko-križevačku županiju.

LITERATURA

1. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. 2015. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb. <http://www.husk.hr/hdoc/Smjernice.pdf> (pristupljeno 10. 2. 2024.)
2. Kovačević, Dinka; Lovrinčević, Jasmina. 2012. Školski knjižničar. Zavod za informacijske studije. Zagreb.
3. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Standard za školske knjižnice. 2023. Narodne novine. Zagreb.<https://www.zakon.hr/cms.htm?id=57082> (pristupljeno 10. 2. 2024.)

U vrijeme pripreme ovog članka podcast ["Misli održivo"](#) imao je 39 preplatnika na platformi Podbean, a epizode su preuzete 302 puta. Najviše preuzimanja (70) ima epizoda „Špinat i mornar Popaj“.

DISEMINACIJA PROJEKTA

Projekt je diseminiran na platformi [ESEP](#) te na stranicama svih partnerskih škola. OŠ Sveti Petar Oreovec projektu je posvetila [podstranicu](#) na školskoj mrežnoj stranici. Objavljena su i tri članka ([članak br. 1](#), [članak br. 2](#), [članak br. 3](#)) u školskom digitalnom listu „[Klinček](#)“. O aktivnostima OŠ Sveti Petar Oreovec u eTwinning projektu „Misli održivo“ objavljeni su i članci na portalu [škole.hr](#) te u lokalnim medijima [Prigorski radio](#) i [Krizevci.tv](#).

ZAKLJUČAK

Evaluacijom projekta u OŠ Sveti Petar Oreovec utvrđeno je da su postignuti zadovoljavajući ishodi na kognitivnoj razini jer je većina učenika na radionicama znala navesti što je podcast i razlikovali su zdravu od nezdrave hrane. Učenici koji su pripremali tekstove za podcast naučili su kako istražiti i provjeriti informacije te ih objediniti u smislenu cjelinu i zadovoljavajuće glasovno interpretirati. Svladali su i uređivanje zvuka u programu Soundtrap i učitavanje zvučnog zapisa na platformu Podbean. Usvojili su princip rada u web alatu Canva, a u snimljenim zvučnim prilozima iskazivali su kritičko mišljenje.

Međutim, na afektivnoj razini nije bilo znatnijih pomaka. Učenici nisu promijenili navike konzumirajući školskih obroka te se i dalje baca puno hrane. U našoj školi uočeno je da se količina bačene hrane dodatno povećala otkad je na nivou države uveden projekt besplatne prehrane za sve učenike. No, samom provedbom eTwinning projekta ne mogu se očekivati zadovoljavajuće promjene u neodrživom postupanju hranom jer to u velikoj mjeri ovisi o kućnom odgoju i prehrambenim navikama učenika. Voditeljica projekta i nositelj projekta, učenici

Digitalni građani

Jasenka Marmilić
jasenka.marmilic@skole.hr

Osnovna škola Antuna Mihanovića Petrovsko i Osnovna škola Side Košutić Radoboj

Sažetak

Ovim primjerom dobre prakse prikazuje se školski projekt Digitalni građani kojeg je pokrenula knjižnica OŠ Antuna Mihanovića Petrovsko u rujnu 2022. godine s ciljem obilježavanja Europske godine mlađih i razvijanja digitalne pismenosti kod učenika 7. i 8. razreda. Svrha projekta je podučavati učenike digitalnom građanstvu, medijskoj pismenosti i pravilnoj upotrebi digitalnih tehnologija kroz 16 edukacija tijekom cijele školske godine. Temelj za edukaciju bile su lekcije iz Kurikuluma digitalnog građanstva organizacije Common sense media. Nakon održanih edukacija učenici su samostalno izrađivali digitalne materijale. Pred kraj projekta izrađen je završni proizvod - prezentacija u alatu Genially u kojoj je dokumentiran tijek i rezultati projekta te je provedena završna evaluacija - anketa i samovrednovanje. Tijekom projekta provođena je redovita diseminacija na web stranici škole te u lokalnim medijima. Projekt je pokazao da su učenici tijekom sudjelovanja osvijestili brojne probleme, ali i dobrobiti korištenja digitalne tehnologije.

Ključne riječi

Digitalno građanstvo, projekt, Common sense media, medijska pismenost

Summary

This example of good practice shows the school project "Digital Citizens" initiated by the library of Antun Mihanović Petrovsko Elementary School in September 2022, with the aim of marking the European Year of Youth and developing digital literacy among 7th and 8th-grade students. The purpose of the project is to teach students about digital citizenship, media literacy, and the proper use of digital technologies through 16 educations throughout the school year. The foundation for education was based on lessons from the Digital Citizenship Curriculum of the Common Sense Media organization. After the educational sessions, students independently created digital materials. Towards the end of the project, a final product was developed - a presentation using the Genially tool, documenting the progress and results of the project, and a final evaluation was conducted through surveys and self-assessment. Regular dissemination of the project was carried out on the school's website and in local media. The project demonstrated that students, through their participation, became aware of numerous issues as well as the benefits of using digital technology.

Key words

Digital citizenship, project, Common Sense Media, media literacy

UVOD

Čitanje i pisanje temeljne su vještine koje usvajamo na početku školovanja no danas pojam pismenosti ima mnogo šire značenje. Budući da su naši učenici izloženi digitalnom svijetu, nužno je raditi na razvijanju digitalne pismenosti te korištenja i razumijevanja informacija.¹ Pojmom digitalna pismenost obuhvaćene su vještine od rada sa alatima za obradu teksta, tablica i fotografija ili izradu prezentacija, korištenje elektroničke pošte i web preglednika, online komuniciranje pa do svih ostalih praktičnih znanja koja nam pomažu kod pristupanja već postojećem digitalnom sadržaju ili u kreiranju vlastitog. U radu s učenicima osobito je važno osvjećivati sigurnost na internetu, zaštitu privatnosti te pravilno traženje i kritičko vrednovanje informacija.² Igranje igrica i korištenje društvenih mreža samo je mali dio digitalne pismenosti. Važno je s učenicima izrađivati digitalne sadržaje poput kvizova, prezentacija, plakata ili filmova kako bi pratili brz razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije. U skladu s tom idejom, osmišljen je

¹ Armstrong, Sara; Brunsell, Pamela. 2020. *Informacijska pismenost: Kako razlikovati činjenice od zabluda*. Naklada Kosinj. Zagreb. Str. 9.

² Ciboci Perša, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2023. *Medijska pismenost: Priručnik za učiteljice i učitelje razredne nastave*. Profil Klett. Zagreb. Str. 5.

projekt Digitalni građani koji je upravo na temi digitalne pismenosti nastojao pomoći učenicima na području postizanja medijske ravnoteže i dobrobiti, privatnosti i sigurnosti, osvješćivanja digitalnog traga i identiteta, razvijanja informacijske pismenosti te izgradnje odnosa i komunikacije na mreži.

ŠKOLSKI PROJEKT DIGITALNI GRAĐANI

Digitalni građani naziv je školskog projekta kojemu je cilj podučavati učenike 7. i 8. razreda digitalnom građanstvu, medijskoj pismenosti i pravilnoj upotrebi digitalnih tehnologija kroz edukacije tijekom školske godine. Temelj za edukaciju su lekcije iz Kurikuluma digitalnog građanstva kojeg je osmisnila organizacija Common sense media.³ Riječ je o neprofitnoj organizaciji koja djeluje od 2003. godine u Americi, a bavi se zagovaranjem prikladnih sadržaja i medija prilagođenih djeci. Organizacija također nudi i mogućnost edukacije učitelja te se nakon završenog kratkog tečaja može steći licenca *Common sense educator*. Stručna suradnica knjižničarka stekla je spomenutu licencu te razvila projektu ideju prema dostupnim materijalima.

Ciljevi projekta su obilježiti Europsku godinu mladih 2022. u kojoj se želi ukazati na važnu ulogu mladih u izgradnji bolje, zelenije, uključivije i digitalnije budućnosti, podučavati učenike digitalnom građanstvu, medijskoj pismenosti i pravilnoj upotrebi digitalnih tehnologija te ih potaknuti na odgovornije korištenje društvenih mreža i ostalih digitalnih medija kako bi postali odgovorni europski digitalni građani.

MEĐUPREDMETNA POVEZANOST I OSTVARIVANJE ISHODA

Projekt je osmišljen kao cijelogodišnji, stoga je izuzetno važna dobra međupredmetna povezanost i ostvarivanje korelacija s nastavnim predmetima. Većina aktivnosti odvijala se na satovima razrednika, satova Informatike i Hrvatskog jezika, dok su od međupredmetnih tema zastupljene Upotreba IKT-a, Učiti kako učiti, Osobni i socijalni razvoj te Građanski odgoj i obrazovanje.

Projektom su ostvareni sljedeći ishodi: učenik stječe vještine digitalne i informacijske pismenosti, shvaća važnost sigurnosti i zaštite privatnosti na internetu, kritički vrednuje informacije i izvore na internetu, zna pravilno komunicirati na društvenim mrežama, prepoznaje važnost pronalaska ravnoteže između života u medijima i stvarnog života te promovira zdrav život.

Iz Kurikuluma međupredmetne teme Upotreba IKT-a⁴ ostvarena su sljedeća odgojno-obrazovna očekivanja: ikt A.3.1. Učenik samostalno odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju, ikt A.3.2. Učenik se samostalno koristi raznim uredajima i programima, ikt A.3.3. Učenik aktivno sudjeluje u oblikovanju vlastitoga sigurnog digitalnog okružja, ikt A.3.4. Učenik analizira utjecaj tehnologije na zdravlje i okoliš, ikt C.3.2. Učenik samostalno i djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje, a uz učiteljevu pomoć složeno pretraživanje informacija u digitalnome okružju, ikt C.3.3. Učenik samostalno ili uz manju pomoć učitelja procjenjuje i odabire potrebne među pronađenim informacijama, ikt C.3.4. Učenik uz učiteljevu pomoć ili samostalno odgovorno upravlja prikupljenim informacijama, ikt D.3.1. Učenik se izražava kreativno služeći se primjerenom tehnologijom za stvaranje ideja i razvijanje planova te primjenjuje različite načine poticanja kreativnosti.

Iz Kurikuluma međupredmetne teme Učiti kako učiti⁵ ostvarena su sljedeća odgojno-obrazovna očekivanja: uku A.3.1. Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema, uku A.3.3. Učenik samostalno oblikuje svoje ideje i kreativno pristupa rješavanju problema, uku A.3.4. Učenik kritički promišlja i vrednuje ideje uz podršku učitelja, uku B.3.4. Učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate, procjenjuje ostvareni napredak te na temelju toga planira buduće učenje, uku D.3.2. Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.

³ Common Sense Media. *Digital Citizenship Curriculum*. <https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/curriculum> (pristupljeno 27. siječnja 2024.).

⁴ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.).

⁵ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 27. siječnja 2021.).

Iz Kurikuluma međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj⁶ ostvarena su sljedeća odgojno-obrazovna očekivanja: osr A.3.3. Razvija osobne potencijale, osr B.3.2. Razvija komunikacijske kompetencije i uvažavajuće odnose s drugima, osr B.3.4. Suradnički uči i radi u timu.

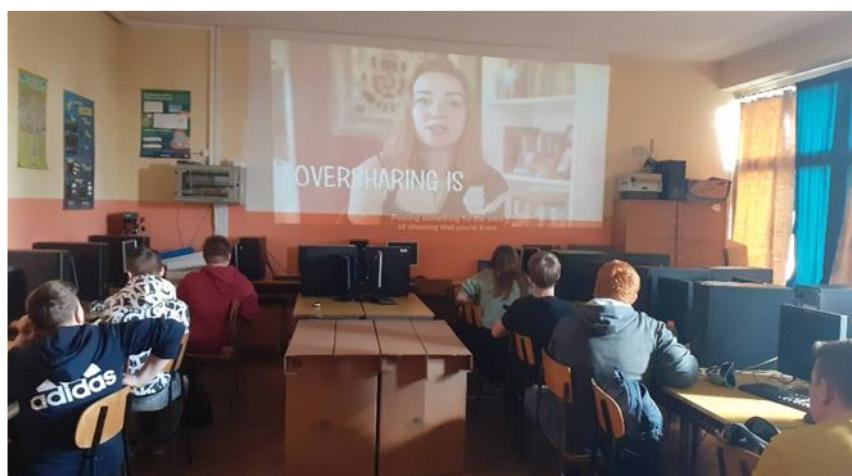
Iz Kurikuluma međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje⁷ ostvarena su sljedeća odgojno-obrazovna očekivanja: goo C.3.1. Aktivno sudjeluje u projektima lokalne zajednice, goo C.3.3. Promiče kvalitetu života u lokalnoj zajednici.

TIJEK PROJEKTA

U realizaciji projekta su najprije održane edukacijske radionice s učenicima. Nakon svake od održanih radionica, učenici su sudjelovali u dodatnim aktivnostima vezanima uz temu. S učenicima je obrađeno 8 različitih tema iz Kurikuluma digitalnog građanstva. Za učenike 7. razreda odabrane su teme: Moj život na društvenim mrežama (iz područja Odnosi i komunikacija), Snaga digitalnih otisaka (iz područja Digitalni trag i identitet), Moje korištenje medija (iz područja Medijska ravnoteža i dobrobit) i Zlostavljanje na internetu (iz područja Cyberbullying). Za učenike 8. razreda: Digitalni mediji i tvoj mozak (iz područja Medijska ravnoteža i dobrobit), Budite svjesni onoga što dijelite (iz područja Privatnost i sigurnost), Društveni mediji i digitalni tragi (iz područja Digitalni trag i identitet) i Udarne vijesti (iz područja Vijesti i medijska pismenost).

Ove teme su odabrane tako da obuhvate različita područja digitalne pismenosti od temeljnih pojmoveva, sigurnosti na internetu, ponašanja na društvenim mrežama, internetskog nasilja, lažnih vijesti i digitalnih tragova pa sve do medijske ravnoteže i zdravlja.

Prilikom pripreme svaku lekciju potrebno je prevesti s engleskog jezika, no može se ostaviti i u izvorniku ako se želi s učenicima dodatno raditi na vježbanju engleskog jezika. Lekcije

Slika 1: Učenici 8. razreda na edukaciji Društveni mediji i digitalni tragovi

sadrže radne materijale za učenike koji su na kraju sata pokazatelj ostvarenosti zadanih ciljeva lekcije. U suradnji s učiteljicom informatike, učenici su nakon svake edukacije izrađivali vlastite digitalne materijale vezane uz temu (digitalni plakati, infografike, stripovi, kvizovi).

Nakon održanih edukacija proveden je Kahoot kviz kako bi učenici provjerili usvojenost sadržaja. Tijekom provedbe projekta učenici su vrednovali svoje sudjelovanje u projektu ispunjavajući online anketu, a po završetku su pisali svoje dojmove na Padlet ploču. Redovita diseminacija projekta provedena je objavlјivanjem informacija o projektu na službenoj web stranici škole (podstranica školska knjižnica/projekt Digitalni građani⁸) kao i u lokalnim glasilima te na Učiteljskom vijeću.

AKTIVNOSTI OSTVARENE PROJEKTOM

Prema planu i kurikulumu projekta, učenici 7. razreda u prvoj edukaciji *Moj život na društvenim mrežama* osvijestili su prednosti i nedostatke korištenja društvenih mreža i medija, podijelili vlastita iskustva, uočili "osjećaje crvene zastave" te predložili rješenje jedne realne situacije na društvenim mrežama.

⁶ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.)

⁷ Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.)

⁸ Projekt Digitalni građani. Petrovsko. http://os-amihanovica-petrovsko.skole.hr/_kolska_knj_nica/projekt_digitalni_gra_ani (pristupljeno 27. siječnja 2024.)

Slika 2: Digitalni plakat u Canvi, rad učenice 7. razreda

Sljedeća tema bila je *Snaga digitalnih otisaka* u sklopu koje su se učenici upoznali s pojmom digitalnog otiska i načinima kako on može utjecati na njihov život. Pomoću kratkog filma učenici su identificirali pojmove povezane s digitalnim otiskom i definirali ga te razgovarali o tome što osjećaju kad znaju da je sve što rade online tamo trajno pohranjeno. Naučili su koristiti način razmišljanja Zauzmi stav kako bi razmotrili posljedice digitalnih otisaka. Nakon radionice na temu Informatike izradili su digitalne plakate u alatu Canva.

U edukaciji na temu *Moje korištenje medija*, učenici su pokušali napraviti inventar medija koje najčešće koriste. Razmišljali su o tome koliko vremena provode koristeći medije te su osvijestili osjećaje tijekom korištenja medija. Saznali su da nas korištenje medija može činiti povezanim, pametnim, informiranim, ali i umornim, zbunjenim ili nesigurnim. Učenici su razgovarali o pozitivnim i negativnim stranama medija te spoznali važnost uspostavljanja medijske ravnoteže. Nakon edukacije učenici su izradili letke na temu Moje korištenje medija u digitalnom alatu Canva.

U posljednjoj radionici na temu *Cyberbullying* učenici su osvijestili pojam internetskog zlostavljanja. Također su razvijali empatiju i pokušali na primjerima donositi odлуke kako pomoći prijatelju u situaciji internetskog nasilja. Vježbali su postupanje u slučaju internetskog nasilja iz različitih perspektiva (učitelj, roditelj, prijatelj) te na taj način razmišljali o ulozi saveznika i zaštitnika osobe koja doživljava cyberbullying. Svoje znanje o internetskom nasilju učenici su potvrdili tako što su izradili jednostavan kviz o toj temi u alatu Microsoft Forms.

Prva edukacija za učenike 8. razreda bila je *Digitalni mediji i tvoj mozak*. Kroz ovu temu učenici su osvijestili problem korištenja mobilnih uređaja i ostale tehnologije iz navike, automatski i bez razmišljanja. Dobili su odgovor na pitanje zašto smo ovisni o tehnologiji i pokušali pronaći rješenje tog problema. Rješavali su i radne materijale te pokušali uočiti značajke humanog dizajna i onog koji izaziva ovisnost na primjerima aplikacija koje najčešće koriste.

Sljedeća tema *Budite svjesni onoga što dijelite*, potaknula je učenike da razmisle o konceptu privatnosti, uključujući ono što im je ugodno dijeliti i s kojim ljudima. Analizirali su različite načine na koje oglašivači prikupljaju informacije o korisnicima kako bi im poslali ciljane oglase te identificirali strategije za zaštitu njihove privatnosti. Naučili su što su tzv. kolačići te čemu služe kao i kako prilagoditi postavke u aplikaciji. Nakon edukacije učiteljica informatike provela je s učenicima radionicu izrade digitalnih stripova u alatu Canva.

Svoje iskustvo korištenja društvenih mreža učenici su iskazali u radionici *Društveni mediji i digitalni trgovci*. Raspravljali su o pozitivnim i negativnim stranama društvenih mreža te definirali pojam pretjeranog dijeljenja i digitalnog otiska. Slijedio je praktični dio edukacije u kojem su sjedeći u krugu učenici raspravljali o tzv. prstenima odgovornosti. Za kraj su formulirali svoje savjete za odgovorno ponašanje na društvenim mrežama: *Ne dijelimo slike drugih bez dopuštenja i podatke o sebi, ne dijelite svoju lokaciju, nikad ne postavljaj ono što ne bi htio da netko drugi postavi, ne objavljuj previše privatnih stvari*. Nakon radionice učenici su izradili oblak riječi vezanih uz društvene mreže u digitalnom alatu WordArt.

Posljednja tema bile su *Udarne vijesti*. Učenici su osvijestili svoje osjećaje tijekom nailaska na udarne vijesti kao i razloge zbog kojih pojedinci i novinske kuće žele biti prvi u objavljivanju vijesti. Rješavajući radne listove proučili su nekoliko objava udarnih vijesti te potražili lažne, netočne ili nepotpune informa-

Slika 3: Digitalni strip u Canvi, rad učenice 8. razreda

-cije u njima. Osvojili su i pojam pristranosti te njezin utjecaj na objavu vijesti. Koristeći "kritičko oko" na kraju su istraživali svoj doživljaj i percepciju udarnih vijesti. Nakon edukacije su osmislili vlastite udarne vijesti koristeći Break your own news generator.

Tijekom projekta provođene su aktivnosti vrednovanja za učenje (praćenje i usmjeravanje učenika tijekom edukacija i zadataka nakon edukacija, izlazne kartice/palac/emotikon), vrednovanja kao učenja (liste za samoprocjenu učenika nakon svake edukacije, ankete tijekom i nakon provedbe projekta) te vrednovanja na učenog (Kahoot kviz).

Materijali nastali tijekom projekta dostupni su na poveznici: <http://tinyurl.com/3jb5j8sm>

ZAKLJUČAK

Poučavanje digitalne pismenosti zasigurno će biti važan dio obrazovanja u budućnosti. Svi oblici pismenosti već su uklopljeni u školske kurikulume te se njihovo poučavanje realizira i kroz rad stručnog suradnika knjižničara. Rad na projektima kroz školsku knjižnicu ključan je za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

*Slika 4: Oblak riječi u alatu WordArt, rad učenika 8.
razreda*

medijske, informacijske i digitalne pismenosti. Sudjelujući u ovom projektu učenici su stekli vještine medijske i digitalne pismenosti, kritičkog odnosa prema medijima, sigurnosti i privatnosti na internetu, komunikacije na društvenim mrežama te naviku kritičkog vrednovanja izvora i informacija na internetu, prepoznavanja dezinformacija, sigurnog korištenja interneta i pravilne upotrebe digitalnih tehnologija. Razvoj navedenih kompetencija pomoći će učenicima u cjeloživotnom učenju te ih pripremiti za konkurentnost na tržištu rada.

LITERATURA

1. Armstrong, Sara; Brunskill, Pamela. 2020. *Informacijska pismenost: Kako razlikovati činjenice od zabluda*. Naklada Kosinj. Zagreb.
2. Ciboci Perša, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2023. *Medijska pismenost: Priručnik za učiteljice i učitelje razredne nastave*. Profil Klett. Zagreb.
3. Common Sense Media. *Digital Citizenship Curriculum*. <https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/curriculum> (pristupljeno 27. siječnja 2024.).
4. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.).
5. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.).
6. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.).
7. *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*. Zagreb. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (pristupljeno 27. siječnja 2024.).
8. *Projekt Digitalni građani*. Petrovsko. http://os-amihanovica-petrovsko.skole.hr/kolska_knj_nica/projekt_digitalni_gra_anii (pristupljeno 27. siječnja 2024.).

Zaigraj (inter)aktivno!: Kako je korištenje modernih društvenih igara obogatilo našu školsku knjižnicu

Nataša Narančić
natasa.narancic2@skole.hr
VI. osnovna škola Varaždin

Sažetak

Društvene igre zabavan su i kvalitetan način provođenja slobodnog vremena dok ujedno stvaraju i priliku za učenje te razvoj različitih vještina i znanja. Međutim, ovdje neće biti riječ o tradicionalnim društvenim igrama kao što su šah, Monopoly, Čoveče, ne ljuti se i slične igre koje se uglavnom oslanjaju na element sreće i jednostavnu mehaniku. Moderne društvene igre sadrže raznolike teme, mehanike i dizajn te pružaju bogata i privlačna iskustva igranja koja zahtijevaju istraživanje, kritičko razmišljanje, suradnju, kreativnost i druge ključne kompetencije potrebne današnjim učenicima. Ove igre sve su više prisutne u svijetu, ali i u Hrvatskoj, gdje postoji sve veći broj udružica, igraonica i brojnih događanja koja su im posvećena. No, postavlja se pitanje kako se one mogu iskoristiti u odgojno-obrazovnom kontekstu, osobito u školskoj knjižnici. Projektom Zaigraj (inter)aktivno! koji se provodio u VI. osnovnoj školi Varaždin željelo se postići upravo to. Cilj je bio potaknuti učenike na kvalitetno provođenje slobodnoga vremena igranjem modernih društvenih igara te pokazati da školska knjižnica može biti mjesto zabave, druženja i otkrivanja novih svjetova pomoći igre. U ovom primjeru dobre prakse navedene su karakteristike i prednosti modernih društvenih igara, opisano je kako je došlo do ideje za projekt te po kojem su se kriteriju birale igre za školsku knjižnicu. Istaknuto je i opisano na koji su se način oblikovale projektne aktivnosti te su predstavljeni njihovi rezultati.

Ključne riječi

izvannastavna aktivnost, moderne društvene igre, interaktivnost, kognitivne vještine, projekti

Summary

Board games are both entertaining and educative way how to spend free time. At the same time they are creating an opportunity for learning and developing various skills and knowledge. However, this will not be about traditional board games such as chess, Monopoly, Ludo, and similar games that mostly rely on the element of luck and simple mechanics. Modern board games contain diverse themes, mechanics, and designs and provide rich and attractive playing experiences that require exploration, critical thinking, collaboration, creativity, and other crucial competencies needed by today's students. These games are increasingly present in the world, but also in Croatia, where there is an increasing number of associations, game rooms, and numerous events dedicated to them. However, the question is how they can be used in the educational context, especially in the school library. The project Play (inter)actively! which was conducted in 6th primary school Varaždin wanted to achieve just that. The goal was to encourage students to spend quality free time playing modern board games and to show that the school library can be a place of fun, socializing, and discovering new worlds through play. This good practice shows both the characteristics as well as the advantages of the modern board games. It is shown how we came up with the idea of board games project as well as the criteria we used to choose the games for our school library. It is also highlighted how the project activities were shaped and how their results are presented.

Key words

extracurricular activity, modern board games, interactivity, cognitive skills, projects

UVOD

Igra je urođena svakom djetetu i stara je kao i ljudsko društvo čemu svjedoče brojna arheološka otkrića. O njoj su raspravljali i grčki filozofi, a Platon je istaknuo da je upravo igra važna za razvoj djeteta (Mendeš, Marić i Goran 2020: 15). Igrom „djeca mogu naučiti vještine vodstva, upoznati važnost pravila te razviti svoju sposobnost sudjelovanja kao timski igrači“ (Glenn i Denton 2008: 9). Sve navedeno o igri općenito moguće je primijeniti i na društvene igre koje imaju brojne prednosti, a zabava je samo jedna od njih. One povezuju ljude, jačaju odnose, ali i pomažu u uspostavljanju novih prijateljstava poticanjem na suradnju. Uključivanje u igru pomaže u vježbanju bitnih kognitivnih vještina, kao što su donošenje odluka, strateško razmišljanje i rješavanja problema. Djeca posjeduju urođeni smisao za igru kao način istraživanja svi-

-jeta koji ih okružuje što daje izvrsnu podlogu za učenje i poučavanje, a usprkos tome igra se često nepravedno gotovo u potpunosti isključuje iz nastavnoga procesa ili se u njemu smatra samo nagradom za dobro odrđen posao. Upravo zbog toga treba poticati provođenje projekata s primjenom igara te ju uvoditi kao sastavni dio izvannastavnih aktivnosti.

IGRA KAO IZVANNASTAVNA AKTIVNOST U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

Sukladno *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* školska ustanova treba organizirati posebne izvannastavne aktivnosti radi zadovoljavanja različitih potreba i interesa učenika. S obzirom na to da se izvannastavne aktivnosti organiziraju u slobodno vrijeme učenika, pred svakim se odgojno-obrazovnim djelatnikom nalazi izazovan zadatak: osmisliti odgovarajuću izvannastavnu aktivnost koja će svojim sadržajem privući učenika te ga potaknuti da za nju izdvoji slobodno vrijeme. Ono što je zajedničko svakom djetetu želja je za igrom, a aktivnosti koje se provode u školskoj knjižnici uvijek trebaju vještoto povezivati potrebu za rekreacijom sa sadržajima propisanim kurikulima nastavnih predmeta te međupredmetnih tema. Samim time, ona čini idealno mjesto za provođenje izvannastavnih aktivnosti koje za svrhu imaju populariziranje nove vrste igara i njihovo povezivanje s odgojno-obrazovnim procesom. Iako djeca danas, kada je riječ o igranju, daju prednost videoigrama i radije se okreću tehnologiji, razlog je često to što nisu dovoljno upoznati s modernim društvenim igrama. Naime, pojam *društvene igre* često se veže isključivo uz tradicionalne društvene igre, kao što su šah, *Monopoly*, *Čovječe, ne ljuti se* i razne kartičke igre koje, iako ostvaruju svrhu zabave, ne mogu u potpunosti zadovoljiti potrebu novih generacija učenika.

MODERNE DRUŠTVENE IGRE

U modernim se društvenim igrama, u odnosu na tradicionalne, koriste brojne teme koje su također i dio kurikula pa učenici pomoću njih mogu poboljšati i svoje znanje. U takvim je društvenim igrama istaknuto ime dizajnera čije su autorsko djelo, one zahtijevaju strateško promišljanje i malo se toga može postići isključivo bacanjem kockice. Ipak, to nisu obrazovne igre, nego igre koje prije svega služe za zabavu, ali neposredno omogućuju razvoj znanja i vještina (Crews 2011: 10). Glavna razlika u odnosu na tradicionalne igre u tome je što tradicionalne igre imaju jednostavnija pravila, odnosno, često se oslanjaju na element sreće koji određuje pobjednika. Moderne društvene igre pružaju bogata i privlačna iskustva igranja korištenjem raznih mehanika koje igrače potiču na istraživanje, ispitivanje, tumačenje i dje-lovanje na temelju informacija koje trebaju prikupiti iz raznih izvora. Iako su poneke moderne društvene igre od tradicionalnih igara preuzele neke elemente sreće, one zahtijevaju puno više promišljanja. Manja je mogućnost da će takve igre dosaditi korisniku jer sadrže brojne strategije i pružaju mogućnost da se promjenom strategije promjeni i čitav tijek igre.

Ono što je najvažnije za škole i školske knjižnice je da takve igre stvaraju okruženje koje potiče na druženje jer igrači komuniciraju licem u lice ili surađuju tijekom igranja. Igranje im također pruža priliku da se, analizirajući etičke izbore svojih suigrača, suoči sa stvarnim problemima svijeta koji ih okružuje (primjerice, tko će odlučiti varati radi postizanja boljih rezultata, tko će od iskusnih igrača dokazivati svoju nadmoć pred novim igračima, a tko će umjesto toga postupiti pristupačno i ponuditi pomoć). Igrama se prezentiraju posljedice neetičkog po-

Slika 1: Moderne društvene igre u knjižnici VI. osnovne škole Varaždin

-našanja u manje štetnom okruženju prije nego što se naprave loši izbori izvan svijeta igre (Mayer i Harris 2010: 26). Kombinacijom igre, mehanika koje osnažuju razne vještine i tema koje pružaju kontekst za učenje, moderne društvene igre potencijalno čine vrijedan dodatak školskim knjižnicama te uklanjaju predrasude o tome da su igranje i učenje nespojivi pojmovi.

KAKO JE NASTAO PROJEKT ZAIGRAJ (INTER)AKTIVNO!

Mogućnost realizacije želje za uvođenjem modernih društvenih igara u školsku knjižnicu u VI. osnovnoj školi Varaždin pojavila se objavom *Poziva za financiranje projekata u sklopu izvannastavnih aktivnosti* Ministarstva znanosti i obrazovanja. Iako u to vrijeme u školi nije postojala takva aktivnost, prijavljen je projektom pod nazivom *Zaigraj (inter)aktivno!*, a u obrascu prijave navedene su brojne prednosti modernih društvenih igara te mogućnosti za povezivanje s brojnim drugim izvannastavnim aktivnostima u školi te s raznim nastavnim predmetima.

Ciljevi projekta navedeni u prijavi proizlazili su iz navedenih obilježja i prednosti modernih društvenih igara. Projektom *Zaigraj (inter)aktivno* željni su se postići sljedeći ciljevi:

- zainteresirati učenike za uključivanje u dodatne aktivnosti u školi te ujedno pokazati da školska knjižnica može biti mjesto zabave, druženja i otkrivanja novih svjetova pomoću igre
- koristeći se modernim društvenim igrami poboljšati proces učenja i poučavanja povezujući ih s kurikulum nastavnih predmeta
- ojačati ključne društvene i životne vještine u svijetu pojačane digitalizacije; razvijati kritičko mišljenje, suradnju, kreativnost, medijsku pismenost i emocionalnu inteligenciju
- poboljšati opću kulturu učenika proširivanjem njihovih znanja iz raznih područja
- poboljšati snalaženje u interaktivnome svijetu društvenih igara pružajući učenicima priliku da se upoznaju s različitim temama i mehanikama društvenih igara
- potaknuti učeničku kreativnost i maštovitost stvaranjem vlastitih kreacija
- dokazati da društvene igre mogu biti kvalitetan i koristan oblik zabave koji potiče društvenu interakciju i pozitivne emocije.

KRITERIJI ODABIRA IGARA ZA ŠKOLSKU KNJIŽNICU

Pri odabiru modernih društvenih igara za školsku knjižnicu, uzeti su u obzir sljedeći kriteriji:

a) Prilagođenost uzrastu i interesima učenika

Odabrane su igre primjerenu uzrastu osnovnoškolske djece, raznolikih tema, žanrova i mehanika koje će sadržajem biti privlačne učenicima. Također, važno je bilo i da se nabave igre primjerena trajanja, s mogućnošću odigravanja tijekom jednog ili dva školska sata.

b) Korisnost za razvijanje različitih vještina i znanja

U odabiru pazilo se na to da nabavljenе igre potiču razvoj različitih vještina i znanja kod učenika te da tematski budu što više usklađene s kurikulima nastavnih predmeta i međupredmetnih tema, što je otvorilo mogućnost suradnje s učiteljima i stručnim suradnicima.

c) Dostupnost i prihvatljivost cijene

Odabrane su igre kvalitetne izrade koje su cijenom odgovarale troškovniku projekta, a koje su dostupne na domaćem tržištu. Dio nabavljenih igara ima mogućnost proširenja ili varijacija čime se proširuju i njihove mogućnosti, a također i zadržava interes učenika.

Na temelju navedenih kriterija odabrane su moderne društvene igre koje se mogu razvrstati po sljedećim kategorijama:

1. Igre kreativnosti, mašte i pripovijedanja uključuju igre koje zahtijevaju sposobnost stvaranja i iznošenje inovativnih i originalnih ideja. One potiču igrače da razvijaju maštu i kreativnost stvaranjem novih priča ili slika. Izrazito su dobre za razvijanje pismenosti i komunikacijskih vještina, ali također neposred-

-no i za poticanje čitanja jer učenike navode da sami uoče važnost bogatstva rječnika i vještog korištenja jezikom za postizanje dobrih rezultata. Za knjižnicu su odabrane igre *Dixit*, *Story Cubes*, *Čiri-biri bajka* i *Canvas*.

2. Igre brzine, vještine i spretnosti zahtijevaju fizičku sposobnost i dobru koordinaciju te brze i točne odgovore na podražaje među kojima su najčešći razni oblici (simboli), pokreti i boje. Odlične su za poboljšanje motoričkih vještina, ali i za jačanje mišića prstiju i ruku koja s vremenom dovode i do bolje spretnosti. Neke od takvih igara su *Taco mačka koza sir pizza*, *By the Book*, *Dobble*, *Beaver's Creek* i *Capapult Feud*.

3. Igre strategije i planiranja obuhvaćaju igre raznolikih tema koje se lako mogu povezati i s nastavnim sadržajima, primjerice teme putovanja, ekološke teme, trgovanje i gradnja, matematika i logika, a izuzetno su dobre za razvijanje kritičkoga mišljenja i vještine kvalitetnoga rješavanja problema. Osim toga, one se mogu vrlo dobro uvježbati pa, što ih se više igra, mogu se razviti bolje strategije i donositi bolje odluke. Upravo to pozitivno utječe na motivaciju, samopouzdanje i zadovoljstvo učenika. U ovoj su kategoriji za školsku knjižnicu odabrane igre: *Catan*, *Photosynthesis*, *Wingspan*, *Azul*, *Point Salad*, *Calico*, *Marvel Splendor*, *Tuned*, *Sunrise Lane*, *Ticket to Ride*, *Kingdomino* i *Meadow*.

4. Igre komunikacije i timskoga rada

igre su koje zahtijevaju razmjenu informacija radi uspješnoga postizanja zajedničkoga cilja pa se zovu još i kooperativne igre. S obzirom na to da učenici rade u timovima i dogovaraju se, takve su igre dobre za podizanje samopouzdanja kod nesigurnih učenika jer se osjećaju dobro kad nekom svojom odlukom zasluže pohvalu tima. Također, u ovim se igrama među igračima, čak i onima koji se ne poznaju od ranije, stvara odnos povjerenja i podrške. U ovoj kategoriji najbolji je primjer igra *Codenames* te ostale varijacije iste igre, kao što su *Codenames: Pictures* te *Codenames: Harry Potter* i *Codenames: Disney* koje se istovremeno mogu povezati s književnošću i filmom. Tu je također i avanturistička igra *Coraquest* u kojoj učenici suradnjom prolaze kroz tamnicu i rješavaju zadatke prateći priču.

Slika 2: Timska igra Codenames: Pictures

5. Igre logike i zaključivanja igre su u kojima igrači, na temelju dostupnih podataka, trebaju doći do određenih zaključaka. Također, moraju znati vješto eliminirati nepotrebne ili neistinite informacije. Ovakve igre mogu učenicima mogu pomoći u razvijanju vještina koje će primjenjivati u STEM području, a dobre su i za razvitak pamćenja. Primjer je takve igre *Letter Jam* u kojoj igrači moraju koristiti dostupne podatke da bi pogodili svoja slova i riječi.

ODABIR SUDIONIKA PROJEKTA

Kako bi se utvrdilo koji su učenici zainteresirani zaigranje modernih društvenih igara i sudjelovanje u projektnim aktivnostima, provedena je anketa među učenicima od 3. do 8. razreda, s obzirom na to da je to uzrast kojemu su moderne društvene igre najčešće namijenjene. U anketi su učenici trebali nавести igru li društvene igre, znaju li razliku između tradicionalnih i modernih društvenih igara te napisati nazive

Slika 3: Predavanje Upoznavanje s temama i mehanikama modernih društvenih igara

nekih modernih društvenih igara koje su igrali ili su za njih čuli. Posljednje je pitanje bilo iskazivanje interesa za sudjelovanje u projektu, na što je pozitivno odgovorilo 74 učenika.

OBLIKOVANJE I PROVEDBA PROJEKTNIH AKTIVNOSTI

S obzirom na to da je, usprkos velikom interesu, većina učenika u anketi navela da nisu sigurni što su točno moderne društvene igre te se uglavnom ponavljalo nekoliko naslova, bilo je jasno da jedna od projektnih aktivnosti treba biti **Upoznavanje s temama i mehanikama modernih društvenih igara**. Školu je posjetio Marin Domjanović, predstavnik

varaždinske Udruge *Vakuum* za promicanje i igranje modernih društvenih igara koja je bila partner u projektu i zainteresiranim učenicima predstavio razne naslove, pokazao im raznolikost tema, uputio ih u moguće mehanike, a zatim im pokazao i kako odigrati neke od igara.

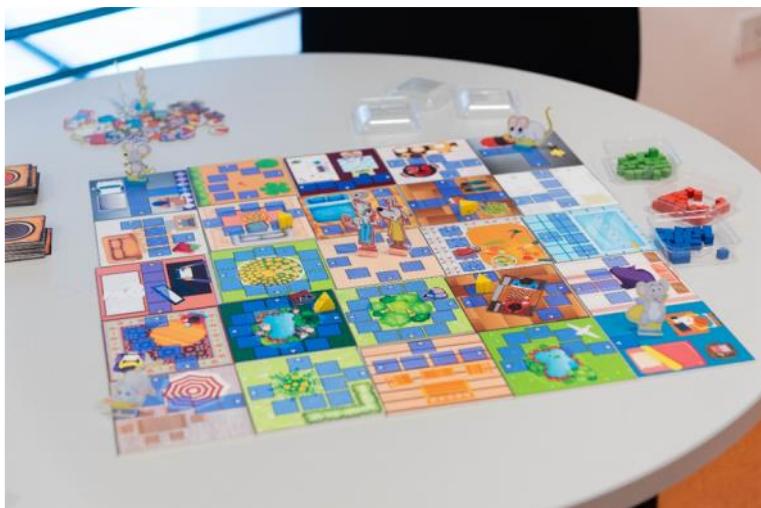
Storytelling u igramu bila je druga aktivnost kojom se u knjižnici obilježio Međunarodni dan pripovijedanja i Svjetski dan smijeha, a učenici su igrali društvenu igru *Dixit*. Uz pomoć društvenih igara pripovijedalo se i tijekom obilježavanja Noći knjige 2023. Budući da je tema bila *Sanjaju li roboti električne knjige?*, a umjetna inteligencija tada je bila potpuno nova i popularna tema o kojoj su učenici željeli više naučiti, pomoću društvene igre *Rory's Story Cubes* (kockice za pripovijedanje) učenici su stvarali priče, a zatim su isti pojmovi upisani u ChatGPT umjetnu inteligenciju te su se svi tekstovi na kraju izmiješali i analizirali. Iako su se svi složili da je umjetna inteligencija vješto oblikovala neke tekstove, detaljnijom sadržajnom i jezičnom analizom lako se moglo utvrditi čije je autorstvo tekstova.

U nastavku druženja povodom Noći knjige, kao treća projektna aktivnost, obilježio se i Međunarodni dan društvenih igara pa su VI. osnovnu školu posjetili učenici i učitelji iz VII. osnovne škole na zajedničkom druženju uz igranje. U aktivnosti su sudjelovali i članovi udruge *Vakuum* koji su bili dostupni za pojašnjavanje pravila i preporuke igara. Druženje je okupilo više od pedeset igrača iz dviju gradskih škola, među kojima nisu bili samo učenici, nego i učitelji.

Sljedeća aktivnost ponovno je bila suradnja s Udrugom *Vakuum*, i to radionica bojenja minifigura za igre. Aktivnost je to srodnna igranju društvenih igara zbog toga što brojne igre dolaze s figurama za bojenje kako bi igračima pružile davanje osobnoga pečata vlastitoj igri, a samim time i bolje iskustvo igranja. Učenici su naučili kako jednostavno mogu izraditi palete, kako pravilno nanositi boju te koje boje i kistove im se preporuča koristiti. Svaki je učenik dobio jednu figuricu iz seta za igranje te slobodu obojiti ju na svoj način.

Slika 4: Radionica bojenja minifigura

Slika 5: Autorska igra učenika: *Piki i Riki protiv miševa*

Aktivnost **Od knjige do ploče** predviđala je izradu društvene igre prema književnom predlošku. S obzirom na to da se u to vrijeme u školi održavao 1. Školski dan stripa u čast preminulom kolegi Miroslavu Cmuku, odlučeno je da će se igra osmisliti i izraditi prema njegovoj slikovnici *Strašni Piki i Strašljivi Riki* koju je ilustrirao Davor Schunk. Tijekom nekoliko susreta u školi učenici su predstavili svoje viđenje teme, zajedničkim snagama odlučeno je koje će se mehanike koristiti, a zatim su dizajnirali ploču za igru dijelom crtanjem i digitalizacijom crteža, a dijelom isključivo u digitalnom obliku.

Igru su nazvali *Piki i Riki protiv miševa*, a tema igre bila je usklađena s temom slikovnice: miševi su pokušavali ući u kuću i doći do sireva, a zadatak Pikija i Rikija bio je zaustaviti ih i zatvoriti rupe raznim predmetima koji se nalaze u kući.

Turniri i natjecanja bili su također navedeni kao projektna aktivnost i neformalno su se provodili više puta tijekom trajanja projekta, no za kraj godine za učenike je organiziran veliki turnir u igri *Ticket to Ride: Europe* u kojem su mogli osvojiti i vrijedne nagrade. Igra *Ticket to Ride: Europe* temelji se na izgradnji željezničkih ruta između europskih gradova koje su tajne i nalaze se na karticama igračima dodijeljenim na početku igre. Iako svi igrači nemaju zadatak izgraditi iste rute, natječu se za gradove između njih dok svaki radi na ostvarivanju svojih ciljeva. Upravo zbog toga mogućnosti postaju sve više ograničene kako igra odmiče, a od učenika se traži da pokažu snalažljivost i fleksibilnost.

OD PROJEKTA DO IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

S obzirom na interes koji su učenici pokazali za igranje i stvaranje modernih društvenih igara tijekom trajanja projekta, odlučeno je da projekt u novoj, 2023./24. školskoj godini, postane istoimena izvannastavna aktivnost koja će se nalaziti u školskom kurikulu. Plakat kojim se promovirala izvannastavna aktivnost postavljen je na ulazu u školu te na ulazu u knjižnicu, a prijavilo se 17 učenika koji su zatim podijeljeni u dvije grupe: razrednu i predmetnu nastavu.

Kao i tijekom trajanja projekta, prvi sati održavanja izvannastavne aktivnosti posvećeni su pojašnjavanju razlike između tradicionalnih i modernih društvenih igara te predstavljanju igara koje su dostupne u knjižnici. Učenici su proučavali kutije, ilustracije na njima i pokušavali dokučiti o kojoj je temi riječ. Zadatak im je bio pronaći ime dizajnera i ilustratora, a zatim i izreći mišljenje o tome što misle da svaki od njih radi. Prateći pravila igre, zajednički bi postavili igru na stol te slijedili daljnje upute u kojima je pojašnjen cilj igre te potezi koje trebaju odigrati. Knjižničarka je bila dostupna za usmjeravanje i razjašnjavanje de-

Slika 6. *Ticket to Ride: Europe* turnir

-talje koje im je u početku bilo teže shvatiti, no u svakoj je igri bilo dovoljno tek nekoliko poteza da učenici postanu u potpunosti samostalni. Ako bi se naknadno javile neke nejasnoće u razumijevanju pravila, bili su tu jedni za druge i međusobno su si pomagali. Tijekom prvih sati učenicima su predstavljene i razne mehanike koje koristi većina modernih društvenih igara, ali i pravila ponašanja tijekom igranja. Učenici su naučili da nije važno samo pobijediti, nego naučiti nešto novo, da svaku igru trebaju smatrati natjecanjem sa samim sobom u kojemu će nastojati svaki put biti što bolji te da su igre jako vrijedne i da ih treba čuvati.

Igranje je započelo igramama koje s kojima su se neki od učenika ranije susreli, a to su bile *Dixit*, *Catan* i *Ticket to Ride*. Nakon što bi uspješno svladali igre koje su pojedincima u grupi bile poznate, nastavilo se s igranjem složenijih igara, raspoređenih tematski i po vještinama koje se igranjem razvijaju. Tako je, primjerice, u ožujku kada se obilježavaju Dani hrvatskoga jezika, predviđeno igranje igara koje uključuju pri povijedanje i jezično stvaranje, a u travnju su, uz obilježavanje Dana planeta Zemlje, planirane igre s tematikom prirode i ekologije. Za sam kraj godine ponovno se planira izrada plana za autorsku igru temeljenu na idejama koje su učenici iznijeli tijekom godine.

ZAKLJUČAK

Školski knjižničari trebaju ići ukorak s vremenom i konstantno proučavati potrebe svojih korisnika te se truditi u knjižnični fond uvrstiti dovoljno raznolikih sadržaja. Osim što je učenicima zanimljivo i zabavno, uvođenje modernih društvenih igara u školsku knjižnicu može im pružiti priliku za poboljšanje informacijske pismenosti, razvoj kritičkoga mišljenja, kreativnosti, suradnje i brojnih drugih vještina. Projekt *Zaigraj (inter)aktivno!* koji se provodio u VI. osnovnoj školi Varaždin obuhvaćao je niz aktivnosti vezanih uz moderne društvene igre, kao što su upoznavanje s temama i mehanikama modernih društvenih igara, *storytelling*, turniri i natjecanja, bojenje minifigura i izrada vlastite igre, a veliki interes učenika pokazao je da je ulaganje u inovativne sadržaje neophodno da knjižnice ostanu poticajna mjesta za osobni rast i razvoj. Ciljevi postavljeni u projektu u cijelosti su ispunjeni, a projekt *Zaigraj (inter)aktivno!* pokazao se uspješnim primjerom kako uvođenje društvenih igara može obogatiti iskustvo u školskoj knjižnici pružajući učenicima mogućnost za kreativnost i suradnju.

LITERATURA

1. Crews, Annalisa. 2011. Getting Teachers on „Board“. *Knowledge Quest*. 40/1. 10–13.
2. Glenn, Jim; Denton, Carey. 2008. *Igrajte obiteljske igre*. Veble Commerce. Zagreb.
3. Mayer, Brian; Harris, Christopher. 2010. *Libraries got game: aligned learning through modern board games*. American Library Association. Chicago.
4. Mendeš, Branimir; Marić, Ljerka; Goran, Ljiljana. 2020. *Dijete u svijetu igre*. Golden marketing -Tehnička knjiga. Zagreb.
5. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Narodne novine 156/2023. <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (pristupljeno 11. veljače 2024.).

Obiteljski dan u školskoj knjižnici

Ivana Ostrički
ivana.ostricki@gmail.com
Osnovna škola kralja Tomislava, Našice

Sažetak

Čitanje u obitelji od najranije djetetove dobi temelj je razvoja složenih jezičnih vještina čitanja i pisanja u školskoj dobi. Zajedničkim čitanjem djeca razvijaju predvještine čitanja i pisanja, a čin obiteljskog čitanja stvara emocionalnu povezanost roditelja i djeteta. Obiteljski dan u školskoj knjižnici aktivnost je u kojoj sudjeluju roditelji i djeca vrtičke dobi. U okviru aktivnosti održavaju se čitaonice i igraonice s ciljem razvoja predvještina čitanja i pisanja.

Ključne riječi

obiteljska pismenost, rana pismenost, predvještine čitanja, predvještine pisanja

Summary

Reading in the family from the earliest age is the foundation for the development of complex language skills of reading and writing in the school-age. Reading together as a family enables children to develop reading and writing pre-skills, and the act of reading as a family creates emotional bond between a parent and a child. A family day in the library is an activity in which both the parents and kindergarten children participate. Workshops and game activities with the aim to develop reading and writing pre-skills are held during this activity.

Key words

family literacy, early literacy, reading pre-skills, writing pre-skills

UVOD

Polaskom u osnovnu školu svako se dijete susreće s izazovima usvajanja složenih jezičnih vještina čitanja i pisanja. Budući da nisu urodene, vještine čitanja i pisanja zahtijevaju trud i vježbu, ali i dobro razvijene predvještine čitanja i pisanja. Temelji se ovih predvještina stječu u obitelji te kasnije u vrtiću i na edukativnim neformalnim radionicama, a njihova razvijenost preduvjet je uspjeha u čitanju i pisanju u osnovnoj školi.

OBITELJSKA PISMENOST

Obiteljska pismenost, prema Dennyju Tayloru, obuhvaća različite vrste pismenosti koje se javljaju i proučavaju u obiteljskom domu i lokalnoj zajednici.¹ Budući da je pojam definiran razmjerno davno, u suvremenom se kontekstu „(...) obiteljska pismenost uglavnom odnosi na obrazovne programe koji potiču pismenost cijele obitelji, a prvenstveno je usmjerena na osnaživanje roditelja i njihovu podršku koju pružaju djeci u stjecanju predčitačkih vještina te na intenzivniju suradnju obitelji i vrtića/škole. Osim poučavanja roditelja, obiteljska pismenost obuhvaća poučavanje odgajatelja i učitelja, odnosno svih koji rade s djecom“.²

Prema Judith Foy i Virginiji Mann, tri su ključna aspekta obiteljskog okruženja preduvjeti razvoja rane pismenosti: zajedničko čitanje roditelja i djece, roditeljsko uvjerenje o važnosti zajedničkog čitanja knjiga

¹ Čunović, Kristina; Stropnik, Alka. 2015. Nacionalna kampanja “Čitaj mi!” – primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58/1-2. 103–120., str. 107

² Isto

i učestalost roditeljskog kontakta s knjigama.³ Brojna istraživanja pokazuju značajnu povezanost obiteljske pismenosti s kvalitetnim materijalima za učenje (npr. dječjim knjigama, materijalima za crtanje i pisanje), karakteristikama svakodnevnog roditeljskog razgovora s djetetom i razgovora za vrijeme čitanja (npr. proširivanjem djetetovih iskaza, poticanjem djeteta na pričanje priča, razgovorom o pročitanome, poticajnim pitanjima), angažmanom roditelja u igri (npr. poticanjem simboličke igre) i pružanjem odgovarajućeg modela učenja (npr. čitanjem roditelja u prisutnosti djeteta, rješavanjem enigmatike) (usp. Fekonja-Peklaj i Marjanović-Umek 2011; Čudina-Obradović 2014).

Važan utjecaj stručnjaka koji rade s najmlađom djecom i njihovim obiteljima prepoznali su i hrvatski autori. Oni su zabilježili niz pozitivnih programa i primjera dobre prakse u razvoju obiteljske pismenosti. Uz roditelje, pedijatre i odgajatelje, koji s djecom provode najviše vremena od njihova rođenja, prepoznata je i sve značajnija uloga dječjih knjižničara u njegovaju rane i obiteljske pismenosti te jezičnih predvještina (usp. Visinko 2014; Čunović i Stropnik 2015).

JEZIČNE PREDVJEŠTINE I RANA PISMENOST

Temeljne jezične djelatnosti svakoga jezika čine: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Slušanje i govoreњe pripadaju primarnim djelatnostima jer se razvijaju spontano i od samoga rođenja. Čitanje i pisanje razvijaju se u školskoj dobi i pripadaju složenim jezičnim djelatnostima jer nam nisu urođene te zahtijevaju mentalni napor i vježbu.⁴ Složenim jezičnim djelatnostima prethode jezične predvještine, koje svrstavamo u ranu pismenost, a koje se razvijaju od najranije dobi kao preduvjet urednog i nesmetanog razvoja jezičnih vještina tijekom odgojno-obrazovnog procesa.⁵ Koncepcija rane pismenosti odnosi se na jezik i tisk.⁶ Iako različiti autori nemaju ujednačenu podjelu, mjere unutar jezika podrazumijevaju: fonološku svjesnost, rječnik, pripovijedanje i poznavanje slova.⁷

Fonološkom svjesnošću nazivaju se vještine prepoznavanja, izdvajanja i uporabe glasova, a razvijaju se postupno: prepoznavanje i proizvodnja rime; slogovna sinteza (spajanje slogova u riječi) i slogovna analiza (razdvajanje riječi na slogove); fonemska sinteza (spajanje glasova u riječi) i fonemska analiza (razdvajanje riječi na glasove) i dr.⁸ U području rječnika razlikuju se riječi koje razumijemo (receptivni rječnik) i riječi koje proizvodimo (ekspresivni rječnik). Fond riječi receptivnog rječnika uvijek je veći od fonda riječi ekspresivnoga. Dijete spontano i nesvesno usvaja riječi u svakodnevnim razgovorima, čitanju priča, slušanju i pjevanju pjesmica i sl.⁹

Pripovijedanje je zahtjevna jezična vještina jer obuhvaća djetetovo opisivanje događaja u kojemu slušatelj možda nije sudjelovao (npr. dijete prepričava roditeljima događaj iz vrtića). Pritom dijete mora vješto upotrebljavati jezična sredstva (rječnik, redoslijed događaja, uzročno-posljedične veze i dr.) kako bi pripovijedanje bilo jasno slušatelju.¹⁰

Imenovanje slova vještina je koju treba razvijati usporedno s poticanjem fonološke svjesnosti. Obje su vještine nužne za kasnije čitanje i pamćenje riječi.¹¹

Mjere tiska odnose se na koncept tiska i mogu se razumjeti bez čitanja: prepoznavanje čitanja odozgo prema dolje i slijeva nadesno, razumijevanje postojanja i značenja interpunkcije, razumijevanje da bijeli razmaci odjeljuju riječi te interes djeteta prema slušanju dok mu se čita.¹² Sastavnica su rane pismenosti, prema G. J. Whitehurst i C. J. Lonigan, izranjajuće pisanje i čitanje, koji podrazumijevaju djetetovo pretvaranje da piše i čita, sposobnost prepoznavanja natpisa i znakova u okolini te pisanje pojedinačnih slova.¹³

³ Fekonja-Peklaj, Urška; Marjanović-Umek, Ljubica. 2011. Obiteljska pismenost i obrazovanje roditelja u odnosu na različite mjeđe jezičnih sposobnosti djeteta. *Suvremena psihologija* 14/1. 73–73., str. 58

⁴ Aladrović-Slovaček, Katarina. 2018. *Kreativne jezične igre*. Alfa. Zagreb., str. 52

⁵ Justice, Laura; Kaderavek, Joan. 2004. Embedded-Explicit Emergent Literacy Intervention II. *Language, speech, and hearing services in schools* 35/3. 201–211.

⁶ Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. 2016. Rana pismenost - vrijednost procjene. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 52/2. 42–59.

⁷ Isto

⁸ Perša, Krešimir. bez god. *Predvještine čitanja i pisanja*. Rijeka.

⁹ Isto

¹⁰ Isto

¹¹ Isto

¹² Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. Nav. dj., str. 43

¹³ Isto

PREDVJEŠTINE ČITANJA

Predčitačke vještine ili predvještine čitanja definiraju se kao „(...) svjesnost djeteta o pisanom jeziku“, a obuhvaćaju tri aspekta koji se razvijaju u nekoliko faza tijekom ranog djetinjstva: funkciju pisanoga jezika, tehničke karakteristike pisma te procese i tehniku čitanja.¹⁴

Svijest o funkciji i svrsi pisanog jezika prvi su znakovi djetetova poimanja pisma. Razvijaju se između druge i treće godine djetetova života kada dijete prepoznaje da osoba u njegovu okruženju čita ili piše te da iz tih aktivnosti proizlazi poruka.¹⁵

Svijest o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma pojavljuje se između četvrte i pete godine, a obuhvaća djetetovo osvješćivanje razlika u slovima, svijest o smjeru pisanja teksta, razumijevanje osnovne interpunkcije, usvajanje rječnika o karakteristikama pisma (riječ, slovo, točka), uočavanje riječi kao zasebnih vizualnih jedinica u tekstu i osvješćivanje zasebnih glasova koji sastavljaju riječ.¹⁶

Procesi i tehnika čitanja, kao posljednji aspekt pisanog jezika, obuhvaćaju dvije razine: svijest o uporabi glasovne strukture riječi u čitanju i grafo-foničko znanje. Uočavanje glasovne strukture riječi razvija se u dobi od pete do šeste godina djetetova života, a vidljivo je u igramu riječima koje obuhvaćaju rastavljanje riječi na glasove, rimu i uočavanje aliteracije. Grafo-foničko znanje razvija se između šeste i sedme godine kada je spremnost za učenje čitanja na vrhuncu. U tom je razdoblju dijete spremno prepoznati vezu između glasa i slova.¹⁷

Mira Čudina-Obradović u knjizi *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgojitelje* opisuje konkretnе predčitačke vještine potrebne za polazak u školu:

a) razumijevanje priče koja se djetetu pripovijeda, uživanje u pričama, prepričavanje jednostavne kratke priče; b) razumijevanje funkcije pisanog teksta: tekst sadrži priču i poruku, dijete razumije priču koja mu se čita i može prepričati važne dijelove; c) vještina fizičke uporabe knjige: dijete zna držati i listati knjigu, razumije da riječi teku odozgo prema dolje i slijeva nadesno, prati tekst očima; d) razumijevanje dijelova teksta: tekst se sastoji od rečenica, rečenice od riječi, a riječi od glasova, e) poznavanje slova abecede i veze slova s pripadajućim glasovima.¹⁸

Predčitačke vještine preduvjet su razvoja vještina čitanja i razumijevanja pročitanog te su jedne od pokazatelja pripremljenosti djeteta za polazak u školu.¹⁹ Temelje za njihovo usvajanje čine uredan govorno-jezični razvoj; uredan razvoj pažnje, koncentracije i pamćenja; uredno razvijena fina motorika te uredan razvoj slušne i vizualne percepcije.²⁰ Razvoju predčitačkih vještina najviše mogu doprinijeti roditelji i obitelj djeteta, a zatim i stručne osobe koje sudjeluju u radu s djecom i njihovim obiteljima.

PREDVJEŠTINE PISANJA

Pisanje je, kao i čitanje, složena jezična djelatnost koja zahtijeva vježbu i učenje. Ono je istovremeno mišiona aktivnost, koja zahtijeva smisljanje poruke, i grafomotorička vještina, koja zahtijeva pamćenje pokreta prstima i šakom te izvođenje pokreta.²¹ Zbog svega navedenoga, tehnika pisanja ne treba biti razvijena u predškolskoj dobi, nego dijete treba razumjeti svrhu i važnost pisanja: odašiljanje poruke i pisano pripovijedanje nekog sadržaja.²² Osim toga, dijete treba koristi spontane oblike pisanja poput šaranja, crtanja, oponašanja formalnog pisanja, lažnih slova i sl.²³

¹⁴ Čudina-Obradović, Mira. 2003. *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Školska knjiga. Zagreb., str. 21

¹⁵ Isto

¹⁶ Isto

¹⁷ Isto, str. 21–22

¹⁸ Čudina-Obradović, Mira. 2008. *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgojitelje*. Školska knjiga. Zagreb., str. 9

¹⁹ Iako autori na različite načine imenuju područja koja obuhvaćaju pripremljenost djeteta za polazak u školu (usp. Sindik i dr. 2014; Filić, Kolundžić i Vidović 2017), ta složena područja obuhvaćaju prostorne odnose, vremenske odnose, predmatematičke vještine, grafomotoriku, jezik i govor te predčitačke vještine (Banek, Ljiljana. 2020. *Spremnost za polazak u školu: predvještine za čitanje i pisanje*. Zagreb.).

²⁰ Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. Nav. dj.

²¹ Čudina-Obradović, Mira. 2008. Nav. dj., str. 47

²² Isto, str. 46

²³ Grginić, Marija. 2007. Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola* 17. 7–27.

Da bi predškolsko dijete bilo pripremljeno na razvijanje vještine pisanja u osnovnoj školi, treba usvojiti temelje ove vještine: znati pročitati i napisati vlastito ime i nekoliko jednostavnih riječi, samostalno „čitati“ slikovnicu, tj. prepoznati njezin sadržaj prema ilustracijama i poznatim riječima te samostalno „pisati“ čestitke i pozdrave crtanjem, šaranjem i vlastitim potpisom.

Budući da djeca uče prema modelu odraslih osoba u svome okruženju, roditelji mogu poticati razvoj ovih predvještina vlastitim primjerom pisanja poruka i objašnjavanjem važnosti pisanja; opisivanjem sadržaja koji zapisuju; uključivanjem djeteta u pisanje; poticanjem djeteta na samostalno sastavljanje poruke i priče crtanjem; poticanjem drugih aktivnosti pisanja (pisanje imena, traženjem određenoga slova u slovareni, rastavljanjem imena na glasove i sl.).²⁵

Grafomotorika je jedna od temeljnih vještina potrebnih za razvoj pisanja. Razvijena grafomotorika djeteta očituje se u sposobnosti držanja olovke u ruci (hvati olovke) i motoričkoj sposobnosti pisanja slova, a preduvjet je njezinog razvoja dobro razvijena gruba i fina motorika.²⁶ Gruba motorika, koje se još naziva i opća ili krupna motorika, obuhvaća aktivnosti kretanja poput puzanja, hodanje, trčanja, skakanja, penjanja, ljudjanja i sl.²⁷ Dijete kretanjem razvija mišiće i koordinaciju tijela, a ujedno stimulira mozak te razvija koncentraciju i pažnju.²⁸ Gruba je motorika temelj za razvoj fine motorike, koja omogućuje djetetu izvođenje preciznih pokreta. U razvoju fine motorike djece predškolske dobi pomaže brojne kreativne i likovne aktivnosti, poput crtanja, bojenja, oblikovanja glinom ili tijestom, rezanje ili kidanje papira. Također će pomoći i tzv. gimnastika za prste,²⁹ poput nizanja perlica, kotrljanja kamenčića ili vezanja čvorića, koja posebno razvija spretnost palca i kažiprsta (tzv. „pincet hvat“) potrebnu za hvat olovke.³⁰

Jedna je od suvremenih metoda za razvoj pravilnog hvata olovke i koordinacije oka i ruke ples pisanja (*Write Dance*), koja kombinira grafološke vještine s likovnom, glazbenom i plesnom umjetnošću. Riječ je o metodi vježbanja fine i grube motorike temeljene na pokretu.³¹ Ova metoda polazi od emocija i prirodnih pokreta kojima djeca doživljavaju svijet. Djecu predškolske dobi potiče se „osjetiti“ slova pokretima tijela prije nego što ih nauče pisati. Ragnhild A. Oussoren, autorica ove metode, ističe da se plesom pisanja potiče djetetova psihofizička ravnoteža jer aktivnosti pisanja nužno prethode pokreti (ravni, obli, kružni, uglati) koje treba vježbati i razvijati.³²

Fina motorika također je povezana s percepcijom koja je, kao sposobnost prepoznavanja i interpretacije senzornih podražaja, jedna od osnovnih psiholoških funkcija.³³ Vizualna percepcija omogućuje djetetu primanje poruka i učenje iz okoline te je ključna za obavljanje svakodnevnih aktivnosti (hodanje, odjevanje, hranjenje...), a najsnaznije se razvija između tri i pol i sedam i pol godina. Vizualno-motorička koordinacija podrazumijeva usmjerene pokrete očiju, koji su temeljni za buduće čitanje, dok je koordinacija ruke i oka nužna za pisanje.³⁴

OBITELJSKI DAN U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

Tijekom dugogodišnjeg iskustva rada sa školskom djecom stručne suradnice Osnovne škole kralja Tomislava, Našice uočile su da djeca u prвome razredu sve slabije poznaju klasične bajke u obliku književnog teksta te ih uglavnom percipiraju kroz animirane filmove. Nadalje, testiranjem spremnosti djece za polazak u školu uočen je porast broja djece s teškoćama u govoru i slabije razvijenih predčitačkih vještina, što negativno utječe na njihovo usvajanje vještina čitanja i pisanja. Navedene okolnosti potaknule su osmišljavanje školskog projekta *Tjedan bajki*,³⁵ koji se u Osnovnoj školi kralja Tomislava, Našice provodi od

²⁴ Isto, str. 47

²⁵ Isto, str. 56–47

²⁶ Goldberg, Sally. 2003. *Razvojne igre za predškolsko dijete*. Ostvarenje. Lekenik.

²⁷ Isto

²⁸ Rajović, Ranko. 2017. *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ*. Harfa. Zagreb.

²⁹ Posokhova, Ilona. 2007. *Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju: praktični priručnik*. Ostvarenje. Buševac.

³⁰ Goldberg, Sally. Nav. dj.

³¹ Oussoren, Ragnhild A. 2007. *Ples pisanja – progresivni glazbeni-pokretni program razvoja početnih vještina pisanja kod djece*. Ostvarenje. Buševac.

³² Isto, str. 5

³³ Vučinić, Željka. 2012. *Hoću-mogu: vježbe opažanja i grafomotorike za djecu od 4 do 7 godina*. Foma. Zagreb., str 2

³⁴ Isto

³⁵ Više o Projektu na mrežnoj stranici <https://sites.google.com/view/tjedan-bajki/home> i u učeničkoj TV reportaži na poveznici <https://youtu.be/xieB6x6qyEY>.

Nositeljica je i idejna začetnica Projekta stručna suradnica knjižničarka, a aktivnosti provode i učitelji razredne nastave, učiteljice hrvatskog, engleskog i slovačkog jezika, stručna suradnica socijalna pedagoginja te ostali učitelji i stručni suradnici prema interesu. Uz razvoj predčitačkih vještina i čitalačke pismenosti, projektni su ciljevi poticanje ranog čitanja u obitelji, razvoj kreativnog izražavanja i mašte, stvaranje ugodnog ozračja u školi te promocija škole i školske knjižnice kao prostora učenja i zabave. Učitelji i stručni suradnici samostalno biraju temu, aktivnosti i metode rada te osmišljavaju raznovrsne kreativne, literarne i dramske radionice, zatim čitaonice, igraonice, predstave i izložbe potaknute klasičnim i umjetničkim bajkama te fantastičnim pričama. Aktivnosti su namijenjene učenicima Škole, polaznicima dječjeg gradskog vrtića te učenicima razredne nastave susjedne gradske škole (Osnovna škola Dore Pejačević).

Slika 1. Djeca zvukom, pokretom i glumom prikazuju događaje u prići

U okviru Projekta osmišljen je i *Obiteljski dan u školskoj knjižnici*. Toga su dana roditelji te mlađa braća i sestre učenika Škole pozvani na sudjelovanje u čitaonicama i igraonicama koje organiziraju stručna suradnica socijalna pedagoginja Iva Ramljak i stručna suradnica knjižničarka Ivana Ostrički. Cilj je radionice poučiti roditelje jednostavnim igrami i aktivnostima kojima mogu razvijati predvještine čitanja i pisanja svoje djece te ih potaknuti na zajedničko čitanje u obitelji.

Radionica započinje interaktivnim čitanjem odabrane priče. Stariji učenici, maskirani u likove iz bajki (kralj, vila, čarobnjak...), čitaju priču mlađoj djeci te ih aktivno uključuju u čitanje. Mlađa djeca tijekom čitanja izvršavaju

različite zadatke: traže skrivene ulomke i predmete iz priče u prostoru; zvukom, pokretom ili glumom prikazuju događaje u prići; zajednički prepričavaju priču uz pomoć rezervata (npr. papirnatih likova na štapecima); predviđaju događaje u prići; odgovaraju na pitanja i sl. (Slika 1.). Ovakve metode interaktivnog čitanja demonstriraju roditeljima kako čitati u obitelji uz zabavne igre kojima aktivno uključuju dijete u čitanje.

Nakon uvodnog čitanja u školskoj su knjižnici organizirane igraonice i čitateljski kutići u kojima se djeca i roditelji uključuju prema osobnim interesima. Stručne suradnice obučavaju starije učenike Škole za voditelje igraonica i čitaonica, a interakcija starije i mlađe djece u ovakvim aktivnostima pokazala je pozitivne učinke za obje skupine djece. Stariji učenici razvijaju brigu prema mlađoj djeci, vježbaju javni nastup i razvijaju komunikacijske vještine, a mlađa djeca rado prihvataju suradnju i pomoći te su motivirana na rad i iskušavanje različitih aktivnosti. Roditelji promatraju igru svoje djece i usvajaju znanja o aktivnostima koje mogu organizirati i provesti u svome domu (Slika 2.).

Igre su usmjerenе na razvoj različitih predvještina čitanja i pisanja:

- igre grafomotorike: rezanje škaricama prema iscrtanom uzorku, nizanje perlica na uže, vezanje vezica, oblikovanje kuglica od plastelina, crtanje čudovišta uz pomoć kockica i različitih linija (svakom broju na

Slika 2. Djeca, roditelji i učenica voditeljica u igraonici

³⁶ <https://sites.google.com/view/tjedan-bajki/obiteljska-%C4%8Ditaonica>

kockici dodijeljena je jedna vrsta linije: vijugava, ravna, isprekidana...) (Slika 3.).

Slika 3. Nizanje perlica na uže

spajanje zagonetke s crtežom, zajedničko pripovijedanje uz pomoć kockica pričalica (kockice na kojima su nacrtani različiti likovi, mesta radnje i predmeti), slaganje priče prema nizu slika, čarobna riječ (djeca pljesnu/skoče svaki put kada čuju zadanu riječ), igra *Uradi naopacke* (djeca trebaju izvršiti radnju suprotnu od naredbe, npr. *ustani* znači *sjedni*), igra *Ispravi smiješne rečenice* (djeca trebaju uočiti nelogičnost u rečenici i ispraviti je: npr. *Crvenkapica je nosila košaru djedu. Pas mijauće.*) i sl. (Slika 5.).

U čitateljskom kutiću djeca mogu „čitati“ samostalno, sa starijim učenicima ili roditeljima. Stariji učenici čitaju mlađoj djeci interaktivnom metodom čitanja te u priču uključuju jezične igre, postavljaju pitanja, razgovaraju s djecom i sl. (Slika 6.).

Slika 5. Spajanje zagonetke s crtežom

dnice o važnosti razvijanja kulture čitanja u obitelji.

- igre vizualne percepcije, koordinacije, pažnje i koncentracije: praćenje uzorka (nizanje perlica/kockica prema boji ili unaprijed zadanom slijedu, slaganje kamenčića/puceta na nacrtanom uzorku...), pre-slikavanje uzorka i prepoznavanje slova (crtanje uzorka ili slova prstom u brašnu, slaganje kamenčića u obliku prvog slova imena...), slaganje tangrama i slagalica, „tkanje“ papirnatih trakica na kartonski okvir (trakice se isprepliću ispod i iznad podloga kao kod tkanja) i sl. (Slika 4.).

- vježbe slušanja i govorenja (jezične igre):

Slika 4. Slaganje puceta na nacrtanom uzorku

Stručne suradnice pripremaju letke za roditelje i informiraju ih o autorskoj mrežnoj stranici *Obiteljska čitaonica* sa savjetima o zajedničkom čitanju u obitelji, savjetima za poticanje govora i čitanja kod djece predškolske dobi, primjerima jezičnih igara i igara čitanja te mrežnim izvorima vezanima za poticanje čitanja. Letci su također distribuirani pedijatrijskom savjetovalištu, dječjem vrtiću i narodnoj knjižnici radi osvjećivanja lokalne zajednice o važnosti razvijanja kulture čitanja u obitelji.³⁶

Slika 6. Zajedničko čitanje u čitateljskom kutiću

³⁶ <https://sites.google.com/view/tjedan-bajki/obiteljska-%C4%8Ditaonica>

ZAKLJUČAK

Čitanje s djecom od njihove najranije dobi temelj je razvoja vještina čitanja i razumijevanja pročitanog u školskoj dobi. U vremenu dominacije digitalnih medija, koji značajno utječe na svakodnevne osobne i obiteljske aktivnosti, kvalitetno provedeno obiteljsko vrijeme iznimno je značajno za razvoj predvještina potrebnih za uspjeh u školi.

Aktivnošću *Obiteljski dan u školskoj knjižnici* postignuti su višestruki ishodi. Pozitivnom atmosferom budućim je učenicima škola predstavljena kao mjesto učenja, zabave i druženja, što doprinosi njihovoj socijalizaciji i spremnosti na polazak u školu. Stariji učenici svojim aktivnim sudjelovanjem razvijaju samopouzdanje i osjećaj važnosti te komunikacijske i suradničke vještine. Budući da se roditelji rado uključuju, potiče se njihov interes u području razvijanja djetetova predvještina čitanja i pisanja te zajedničkog čitanja. Također ne treba zanemariti suradnju s institucijama u lokalnoj zajednici, kroz koju se promovira važnosti

čitanja u obitelji. Kvalitetne i zanimljive aktivnosti poticanja čitanja i razvoja predvještina pisanja i čitanja u obitelji te višestruki ostvareni ishodi čine *Obiteljski dan u školskoj knjižnici* primjenjivim primjerom školske prakse.

LITERATURA

1. Aladrović-Slovaček, Katarina. 2018. *Kreativne jezične igre*. Alfa. Zagreb.
2. Banek, Ljiljana. 2020. *Spremnost za polazak u školu: predvještine za čitanje i pisanje*. Zagreb. https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/PrezentacijeWebinara/Prezentacije-1-2020/Prezentacije-29-31-1-2020/30_1_13h.pdf (pristupljeno 22. siječnja 2024.).
3. Čudina-Obradović, Mira. 2003. *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Školska knjiga. Zagreb.
4. Čudina-Obradović, Mira. 2008. *Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgojitelje*. Školska knjiga. Zagreb.
5. Čudina-Obradović, Mira. 2014. *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Golden marketing-Tehnička knjiga – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
6. Čunović, Kristina; Stropnik, Alka. 2015. Nacionalna kampanja “Čitaj mi!” - primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58/1-2. 103–120. <https://hrcak.srce.hr/143620>. (pristupljeno 17. siječnja 2024.).
7. Fekonja-Peklaj, Urška i Marjanović-Umek, Ljubica. 2011. Obiteljska pismenost i obrazovanje roditelja u odnosu na različite mijere jezičnih sposobnosti djeteta. *Suvremena psihologija* 14/1. 73–73. <https://hrcak.srce.hr/83108> (pristupljeno 17. siječnja 2024.).
8. Filić, Martina; Kolundžić, Zdravko; Vidović, Ivana. 2017. Jezične i govorne sposobnosti, predvještine čitanja, pisanja i matematike školskih obveznika 2017./2018. u Požeško-slavonskoj županiji. *Logopedija* 7/2. 49–55. <https://doi.org/10.31299/log.7.2.2> (pristupljeno 22. siječnja 2024.).
9. Goldberg, Sally. 2003. *Razvojne igre za predškolsko dijete*. Ostvarenje. Lekenik.
10. Grginić, Marija. 2007. Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola* 17. 7–27. <https://hrcak.srce.hr/file/32253> (pristupljeno 22. siječnja 2024.).
11. Justice, Laura; Kaderavek, Joan. 2004. Embedded-Explicit Emergent Literacy Intervention II. *Language, speech, and hearing services in schools* 35/3. 201–211. https://www.researchgate.net/publication/8460139_EMBEDDED-EXPLICIT_EMERGENT_LITERACY_INTERVENTION_II (pristupljeno 17. siječnja 2024.).
12. Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. 2016. Rana pismenost - vrijednost procjene. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 52/2. 42–59. <https://hrcak.srce.hr/file/252920> (pristupljeno 17. siječnja 2024.).

- 13.Oussoren, Ragnhild A. 2007. *Ples pisanja - progresivni glazbeni-pokretni program razvoja početnih vještina pisanja kod djece*. Ostvarenje. Buševac.
- 14.Perša, Krešimir. bez god. *Predvještine čitanja i pisanja*. Rijeka. <https://www.kokolingo.hr/edukativni-kutak/predvjestine-citanja-i-pisanja> (pristupljeno 17. siječnja 2024.).
- 15.Posokhova, Ilona. 2007. *Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju: praktični priručnik*. Ostvarenje. Buševac.
- 16.Rajović, Ranko. 2017. *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ*. Harfa. Zagreb.
- 17.Sindik, Joško i dr. 2014. Razlike u dječjim kompetencijama koje ukazuju na spremnost za polazak u školu. *Metodički ogledi* 21/1. 9–22. <https://hrcak.srce.hr/129795> (pristupljeno 17. siječnja 2024.).
- 18.Visinko, Karol. 2014. *Čitanje: poučavanje i učenje*. Školska knjiga. Zagreb.
- 19.Vučinić, Željka. 2012. *Hoću-mogu: vježbe opažanja i grafomotorike za djecu od 4 do 7 godina*. Foma. Zagreb.

Pričama do digitalne dobrobiti

Mona Othman
mona.othman@skole.hr
Osnovna škola Ivana Rabljanina Rab

Sažetak

Digitalna dobrobit ili dobrobit u digitalnom svijetu u centru je pažnje kreatora obrazovnih politika u tzv. postpandemiskom vremenu jer su uz pozitivne do izražaja došle i negativne strane interakcije s digitalnim tehnologijama na ljudsko zdravlje. Ovaj primjer dobre prakse prikazuje na koji smo način pomoći razvojne biblioterapije osnaživali učenike za odgovorno, zdravo i sigurno korištenje digitalnih medija radi unapređenje vlastite dobrobiti te brige za druge u online okruženju.

Ključne riječi

digitalna dobrobit, razvojna biblioterapija, digitalni mediji, problemske slikovnice, medijsko-informacijska pismenost

Summary

Digital well-being or well-being in digital age is at the spotlight of educational policy makers in the so-called postpandemic period, when positive and negative impacts of digital technology use on human health came to the fore. This example of good practice shows the way we empowered our students for responsible, healthy and safe use of digital media in order to improve their own well-being and care for others in the online environment by using developmental bibliotherapy.

Key words

digital well-being, developmental bibliotherapy, digital media, problem solving picture books, media and information literacy

UVOD

Postoje različite definicije što dobrobit *online* ili digitalna dobrobit jest. UNESCO dobrobit *online* ili digitalnu dobrobit definira kao unapređenje i poboljšanje ljudske dobrobiti korištenjem digitalne tehnologije (UNESCO 2015). Prema Vejmelka dobrobit djeteta u *online* okruženju, odnosno digitalna dobrobit, kompleksan je multidimenzionalan konstrukt koji obuhvaća dostupnost (interneta, uređaja, digitalnih kompetencija), sigurnost (od nasilja, zlostavljanja, prevara, zavaravanja, rizičnog ponašanja, problematične upotrebe interneta općenito), obrazovne mogućnosti, očuvanje zdravlja, tj. mogućnost za stručnom pomoći te mjesto za druženje i slobodno vrijeme (Vejmelka 2023). Brojnim definicijama digitalne dobrobiti zajednička je svijest kako se možemo osjećati zbog prisutnosti *online* te briga za sebe i druge ljude dok boravimo u *online* okružju, ali i činjenica da digitalna dobrobit djece i mladih uvelike ovisi o njihovim vještinama digitalnog građanstva i socioemocionalnim vještinama za nošenje s izazovima digitalnoga svijeta (Čabraja 2020: 28).

Sve veći zahtjevi suvremenog društva traže od pojedinca i visok stupanj razvoja čitateljske pismenosti. Čitanjem vježbamo misaone procese kao što su analitičko i kritičko razmišljanje koje su onda sposobni primijeniti pristupajući i drugim medijskim sadržajima, a ne samo tiskanoj knjizi. Uz to, priče i čitanje oduvijek su bili sastavni dio osobnog razvoja jer kod čitatelja ili slušatelja priče potiču unutarnje procese pretraživanja i navode ga na pronalaženje novih rješenja za vlastite probleme i izazove s kojima se susreće (Sabljak 2022: 13).

Škole i školsko okružje trebali bi svojim programima učenicima pružiti prilike za emotivni rast i napredak, širenje vidokruga i njegovanje vještina tolerancije, inkluzije i demokratičnosti.

PROJEKT „BRINEM O SEBI I DRUGIMA – PRIČAMA DO DIGITALNE DOBROBITI“

Suradnjom psihologinje, socijalne pedagoginje i knjižničarke u Osnovnoj školi Ivana Rabljanina Rab realiziran je projekt „Brinem o sebi i drugima – pričama do dobropiti u digitalnom svijetu“ koji predstavlja univerzalnu prevenciju rizičnih ponašanja učenika u virtualnom okruženju. Projekt je dio Školskoga preventivnog programa za šk. god. 2022./23. te dio programa knjižnično-informacijske i medijske pismenosnosti. Ne manje važno, financiran je od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja u sklopu Poziva za finančiranje preventivnih projekata osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u školskoj godini 2022./2023. što nam je omogućilo nabavu potrebne stručne literature i slikovnica, edukaciju za stručne suradnike i učitelje te opremanje školske knjižnice namještajem i didaktičkim materijalima. Projektne aktivnosti obuhvatile su učenike od 1. do 5. razreda u matičnoj školi (ukupno 211 učenika), roditelje učenika 3. razreda te stručne suradnike i učitelje. Rad s učenicima odvijao se u obliku radionica vođenog čitanja posvećenih određenoj temi digitalne pismenosnosti. Rad s roditeljima realizirao se u obliku predavanja naslovленog „Roditeljski nadzor – zaštitni faktor digitalne dobropiti djece“ koji su pripremili i održale knjižničarka i psihologinja.

Primarni je cilj projekta osnažiti učenike za odgovorno, zdravo i sigurno korištenje digitalnih medija za unapređenje vlastite dobropiti i brige za druge u *online* okruženju pomoću razvojne biblioterapije, odnosno vođenog čitanja. Specifični ciljevi projekta su: osvijestiti utjecaj koji prisutnost i aktivnosti na internetu imaju na mentalno i tjelesno zdravlje učenika; jačati emocionalne i socijalne vještine za nošenje s izazovima digitalnog doba, razvijati kritičko mišljenje, poticati čitanje i prepoznavati čitanje kao ugodnu i opuštajuću aktivnost koja može pomoći za lakše nošenje sa svakodnevnim izazovima, razvijati svijest roditelja o važnosti roditeljskog nadzora te educirati učitelje i stručne suradnike za pružanje podrške.

RAZVOJNA BIBLIOTERAPIJA, VOĐENO ČITANJE, PROBLEMSKE SLIKOVNICE I ULOGA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA U PROJEKTU

Termin biblioterapija proizlazi iz grčke riječi *biblion* (*knjiga*) i *therapia* (*ligećenje*), a skovao ga je američki psihijatar Samuel Crothers 1916. godine. U početku se taj pojam u knjižničarskoj struci odnosio samo na stvaranje posebnih popisa knjiga potrebnih za korištenje u terapeutске svrhe bez planirane diskusije. S vremenom su se stvorila tri tipa biblioterapije, a to su: institucionalna, klinička i razvojna biblioterapija. Iako im je cilj isti – pomoći ljudima iskazati, doživjeti, proživjeti i razumjeti vlastite osjećaje i reakcije te jačati mehanizme suočavanja sa stresom i izazovnim situacijama – institucionalnu i kliničku biblioterapiju provode stručnjaci unutar psihijatrijskih ustanova i centara za mentalno zdravlje. Razvojna biblioterapija (u literaturi još nazivana „kreativna biblioterapija“ ili „vođeno čitanje“) provodi se pak posebnim programima poticanja čitanja u knjižnicama i školama sa zdravom populacijom, a mogu je provoditi učitelji, knjižničari i ostali educirani stručnjaci (Sabljak 2022: 61). Razvojna biblioterapija ili vođeno čitanje koristi proces identifikacije kao najvažniji dio procesa čitanja sve do katarze i uvida, a intervencijama voditelja vođenog čitanja koji pitanjima usmjerava čitatelja istovremeno se podiže motivacija čitanja, razvijaju se mehanizmi prijenosa i recepcije djela i čitatelske kompetencije (Sabljak 2022: 66). Vođenim čitanjem čitatelj kroz mediatorsku funkciju priče nazire moguća rješenja svog problema, no da bi se to ostvarilo nužan je i prikladan odabir priče. U programima vođenog čitanja i razvojne biblioterapije upravo je knjižničar posrednik koji pronalazi tematski interesantnu i edukativnu literaturu.

Budući da su u našem projektu na tematskim radionicama vođenog čitanja sudjelovali učenici mlađe školske dobi, primjereno nam se činilo koristiti kraće tekstove i slikovnice. Iako gotovo svaka priča može imati terapeutski potencijal, priče zastupljene u problemskim slikovnicama, koje pričaju priče iz svakodnevnog života ne priznajući pritom postojanje bilo kakvih tabu tema (Čičko 2000: 18), izravno prenose poruku o određenoj životnoj situaciji i pokazuju da i netko drugi prolazi kroz takva životna iskustva te su stoga posebno zahvalne za korištenje u programima vođenog čitanja s mlađim učenicima. Pregledom dostupne literature za naš program vođenog čitanja odabrane su slikovnice *Jedan savršeno običan dan* Beatrice Alemagna za učenike 1. razreda, *Vitez Akul i kralj koji se preigrao* Andrijane Martić i Ivane Guljaše-

-vić Kuman za učenike 2. razreda, *Dječak koji je propustio trenutak* Branke Dokić i Marka Pinjuha za učenike 3. razreda te za učenike 4. i 5. razreda priče *Tajna WhatsApp grupa, Stvarni život vs. YouTube i Frankina 3D prijateljica* iz zbirke *Priče Gospodina Interneta* Lane Roje Miličević.

TIJEK I STRUKTURA RADIONICA

Radionički rad s učenicima od 1. do 4. razreda predviđa jednu tematsku radionicu vođenog čitanja u trajanju od 90 minuta sa svakim razredom, a u 5. razredu dvije. Struktura naših radionica vođenog čitanja bila je sljedeća:

1. Uvodni dio – motiviranje (zagrijavanje uvodnim igrama, stvaranje opuštene atmosfere, naglašavanje ciljeva i očekivanja čitanja te najava i uvod u temu).
2. Glavni dio – čitanje (čitanje uz intervencije u tekstu – rad na problemu, usmjeravanje, upućivanje na problem, interakcija i identifikacija).
3. Zaključni dio – isprobavanje novih vještina rješavanja problema, naglašavanje ključnih problema i rješenja, evaluacija.

Tematske radionice vođenog čitanja realizirali smo u korelaciji s Hrvatskim jezikom i Satom razrednog odjela te se njima ostvaruju očekivanja međupredmetnih tema Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje i Upraba informacijsko-komunikacijske tehnologije te odgojno-obrazovni ishodi nastavnog predmeta Hrvatski jezik iz domene Književnost i stvaralaštvo.

PRIKAZ RADIONICA PO RAZREDIMA

U prvom je razredu tema naše radionice bila dan bez ekrana. Radionicu smo započeli uvodnom *mindfulness* vježbom Vruća čokolada (Willey 2020: 5). Nakon uvodnog dijela, čitamo slikovnicu *Jedan savršeno običan dan* Beatrice Alemagna. Tijekom čitanja imali smo prekide i „ulaske u tekst“ kada su učenici da-

vali savjete dječaku iz priče što da napravi nakon što mu je igrača konzola pala u jezero. Učenici su iznosili svoja razmišljanja i iskustva o danima kad im roditelji zabrane korištenje mobitela/tableta/konzola. Komentirali smo koja je sve osjetila dječak koristio u priči i kako to da priča završava u pozitivnom tonu iako je ostao bez konzole i došao kući blatan i mokar. Radionicu završavamo potragom za savršenim danom bez ekrana, odnosno šetnjom do obližnjega gradskog parka u kojoj učenici dobivaju papirnatu vrećicu za lov na blago.

U drugom razredu tema nam je umjereno korištenje digitalnih medija za postizanje opće dobrobiti. Radionicu započinjemo igrom Ovo i ono (Plummer 2010: 80) za vježbanje i razgovor o samokontroli i podnošenju frustracija. To nam služi kao dobar uvod u priču i slikovnicu

Slika 1. Papirnate vrećice za lov na blago

Vitez Akul i kralj koji se preigrao Andrijane Martić i Ivane Guljašević Kuman. Čitanje prekidamo nekoliko puta da bismo s učenicima razgovarali i komentirali postupke likova, ali i sličnosti s njihovim navikama. S obzirom na to da se u priči kao osnovni problem ističe kraljeva ovisnost o videoigrama, razgovaramo i o pojmu ovisnosti te koje su posljedice pretjeranog igranja videoigara za zdravlje. Radionicu završavamo tako da učenici izrađuju svoje papirnate krune te ih ukrašavaju i oslikavaju omiljenim igrama i aktivnostima koje ne uključuju ekrane.

U trećem je razredu tema videoigre, a cilj je da uz slikovnicu *Dječak koji je propustio trenutak* Branke Dokić i Marka Pinjuha učenici osvijeste pozitivne i negativne strane videoigara te usvoje pravila sigurnog igranja. Kao uvod u radionicu može se koristiti igra Šetnja zatvorenih očiju (Plummer 2010: 126) na način da učenici prvo bez uputa i pravila pokušaju doći do cilja zatvorenih očiju, a zatim uz vođenje, odnosno

davanje uputa i pravila. Igra osim što razvija empatiju, slušanje i suradnju, ističe važnost poštivanja uputa i pravila. Slijedi čitanje slikovnice koje prekidamo kako bi učenici na posebno pripremljene papirnate oblake upisali svoje „trenutke za pamćenje“ i u kojima su istinski uživali.

Slika 2. Aktivnost uz čitanje – „Kruna mojih aktivnosti“

Uz razgovor o njihovim navikama igranja videoigara, učenike upoznajemo s poviješću videoigara te PE-

GI oznakama – Panoeuropski sustav klasifikacije igara prema dobi i sadržaju određene videoigre. Nakon toga na mrežnoj stranici <https://pegi.info/hr> s učenicima provjeravamo oznake njihovih omiljenih videoigra. Na kraju radionice učenike podijelimo u skupine pri čemu svaka skupina dobiva jednu novu situaciju/problem u kojem se našao Luka, dječak iz priče, tijekom igranja videoigara. Trebaju međusobno razgovarati o toj situaciji i smisliti kako mu pomoći, odnosno kojeg se pravila Luka treba pridržavati da se više ne dovede u tu situaciju? Komentirajući njihova rješenja, osmišljavamo i izrađujemo plakat sa pravilima za sigurno igranje videoigara.

U četvrtom je razredu tema radionice elektroničko nasilje s naglaskom na isključivanje iz grupe na društvenim mrežama. Radionicu započinjemo igrom Glazbene stolice, no verzijom u kojoj umjesto učenika ispadaju stolice te je cilj da jedni druge pridržavaju i međusobno si pomažu. Slijedi čitanje priče *Tajna WhatsApp grupa* Lane Roje Miličević. Tijekom čitanja imali smo prekide kako bi učenici davali rješenja za problem u kojem se našla djevojčica iz priče. Na kraju slijedi razgovor o elektroničkom nasilju te su učenici u skupinama Promatrač, Žrtva, Pomagač, Nasilnik komentirali i zapisivali što treba, odnosno ne treba činiti.

U petom razredu razgovaramo o nerealnim medijskim slikama, influencerima, *online* identitetu i digitalnoj dobrobiti uopće. Prvu radionicu započinjemo igrom Klupko interneta (učenici sjede u krugu, dodaju klupko jedan drugome i pritom naizmjence ističu dobre i loše strane interneta). Slijedi vođeno čitanje priče Lane Roje Miličević *Stvarni život vs. YouTube* s nekoliko prekida i „ulazaka“ u tekst kad komentiramo postupke djevojčice Mile i influencerice Tine. Razgovaramo o njihovim uzorima i influencerima koje oni prate te o mogućnosti biranja što će i koliko gledati i kako će se pritom osjećati. Sljedeću radionicu započinjemo pričom *Frankina 3D prijateljica*, razgovaramo o fizičkim znakovima zamora od ekrana. U

skupinama komentiraju kako postupaju kad osjete zamor (prekidaju li igru/gledanje ili nastavljaju te zašto). Na kraju svaki učenik za sebe sastavlja 4 pravila kako brinuti za sebe i druge u *online* okruženju.

ZAKLJUČAK

Djeca i mladi danas koriste digitalnu tehnologiju i medije u sve ranijoj dobi odrastanja sa sve dužim razdobljima korištenja te ih je važno poučiti kako prepoznati utjecaj koji prisutnost na internetu ima na mentalno i tjelesno zdravlje te kako internet i digitalne medije koristiti na način koji podržava i unapređuje njihovu opću dobrobit. Stoga je u našem projektu naglasak bio na razvijanju empatije, prepoznavanju emocija u *online* komunikaciji i razvijanju samoregulacijskih vještina u interakciji s digitalnim medijima. S obzirom na to da je prevladavajuća metoda u radu s učenicima razvojna biblioterapija, odnosno vođeno čitanje problemskih književnih tekstova, kojom se omogućuje uživljavanje u tuđa iskustva, ali i stvara most prema identifikaciji i procjenjivanju vlastitog iskustva s onime što se događa u tekstu, ovakav interaktivni pristup otvara prostor za razgovor, prepoznavanje i imenovanje problema te mogućnost za zajedničko pronalaženje rješenja. Uz to, zajedničkim čitanjem priča koje problematiziraju izazove *online* svijeta u životima djece i mladih stvara se osjećaj povezanosti i pripadnosti u razrednoj zajednici što već samo po sebi ima pozitivan učinak na mentalno zdravlje učenika. Iako je osnovni cilj našega projekta prevencija rizičnih ponašanja u virtualnom okruženju, metodom vođenog čitanja kao jednim od modela podučavanja čitanja, potvrđili smo da je čitalačka pismenost u osnovi svih drugih pismenosti, temelj cjeloživotnog učenja te osobnog i socijalnog razvoja.

LITERATURA

1. Alemagna, Beatrice. 2019. *Jedan savršeno običan dan*. Znanje. Zagreb
2. Bašić, Ivana. 2011. *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike*. Balans centar. Zagreb.
3. Čabraja, Alina. 2020. *Digitalno građanstvo – vještine 21. stoljeća u učionici i izvan nje*. Hrvatska akademска i istraživačka mreža – CARNET. Zagreb. <https://edutorij-admin-api.carnet.hr/api/files/3f13b84b-60c9-4c85-a64a-d8ca52e839ef> (pristupljeno 22. veljače 2024.)
4. Dokić, Branka; Pinjuh, Marko. 2021. *Dječak koji je propustio trenutak*. Evenio. Zagreb.
5. Čišćko, Hela. 2000. Dva stoljeća slikovnice. *Kakva je knjiga slikovnica : zbornik*. ur. Javor, Branka. Knjižnice grada Zagreba. Zagreb.
6. Martić, Andrijana; Guljašević Kuman, Ivana. 2020. *Vitez Akul i kralj koji se preigrao*. Evenio. Varaždin.
7. Plummer, Deborah Maughan. 2010. *Dječje igre za razvoj socijalnih vještina*. Naklada Kosinj. Zagreb
8. Roje Miličević, Lana; Lukas Midžić, Hana. 2022. *Priče Gospodina Interneta*. Iris Illyrica. Zagreb.
9. Sabljak, Ljiljana. 2022. Knjiga i kako je čitati : priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju). Medicinska naklada. Zagreb.
10. UNESCO. *The Multi-Disciplinary Forum for Promoting Human Well-Being through Digital Media*. <https://hwbdigitalmedia.wixsite.com/hwb-digitalmedia-/modus-operandi> (pristupljeno 22. veljače 2024.)
11. Vejmelka, Lucija. 2023. *Digitalna dobrobit i uloga stručnjaka u osnovnim školama*. PowerPoint prezentacija. https://cnzd.org/wp-content/uploads/2023/02/Lucija-Vejmelka_Digitalna-dobrobit-i-uloga-strucnjaka-u-osnovnim-skolama.pdf (pristupljeno 22. veljače 2024.)
12. Willey, Kira. 2020. Diši kao medo : 30 svjesnih trenutaka koji će pomoći djeci da se osjećaju mirno i usredotočeno - bilo kad, bilo gdje. Harfa. Split.

„Dogodovštine jedne stonoge“

Suzana Pracaic
suzana.pracaic@skole.hr
Osnovna škola „Ljudevit Gaj“ Krapina

Sažetak

U ovom radu opisuje se projekt poticanja čitanja i pisanja pod nazivom "Dogodovštine jedne stonoge". Projekt su osmisili stručni suradnici: pedagog Marko Koprivnjak, edukacijska rehabilitatorica Aleksandra Podsečki i knjižničarka Suzana Pracaic, u suradnji s učiteljicama Vesnom Presečki, Gordanom Nežmahen, Brankom Leljak, Marijom Arbanas Kralj i Šteficom Tepuš. U projektu su sudjelovali učenici 4.a, 4.b, 4.c, 4.L i 4.Š, a trajanje projekta s učenicima proteglo se od siječnja do svibnja.

Poticanje čitanja i razvoj čitalačke pismenosti jedan je od najvažnijih poslova knjižničara te se proteže kroz sve teme knjižnično-informacijsko-medijskog odgoja i obrazovanja. Stručni suradnici (pedagog, edukacijska rehabilitatorica, knjižničarka) udružili su svoje kompetencije kako bi zajednički pristupili problemu (čitanje) koji je sve češće zastupljen među učenicima. Isplanirali su projekt u kojem je svaki stručni suradnik doprinio svojim znanjem i iskustvom, definirajući tako aktivnosti kojima će se ostvariti postavljeni ciljevi.

Ključne riječi

Čitanje (naglas), dnevnik, izražavanje, kreativnost, pisanje, slobodno vrijeme

Summary

This paper describes a project aimed at promoting reading and writing called "The Adventures of a Centipede". The project was conceived by the professional collaborators: pedagogue Marko Koprivnjak, educational rehabilitator Aleksandra Podsečki, and librarian Suzana Pracaic, in collaboration with teachers Vesna Presečki, Gorana Nežmahen, Branka Leljak, Marija Arbanas Kralj, and Štefica Tepuš. Students from classes 4.a, 4.b, 4.c, 4.L, and 4.Š participated in the project, which lasted from January to May.

Promoting reading and developing reading literacy is one of the most important tasks of librarians and spans across all topics of library-information-media education. The expert collaborators (pedagogue, educational rehabilitator, librarian) combined their competencies to collectively address the issue of reading, which is becoming increasingly prevalent among students. They planned a project in which each expert collaborator contributed their knowledge and experience, defining activities to achieve the set goals.

Key words

Reading (aloud), Diary, Expression, Creativity, Writing, Free time

UVOD

Stručni suradnici (pedagog, edukacijska rehabilitatorica, knjižničarka) udružili su svoje kompetencije kako bi zajednički pristupili problemu (čitanje) koji je sve češće zastupljen među učenicima. Isplanirali su projekt u kojem je svaki stručni suradnik doprinio svojim znanjem i iskustvom, definirajući tako aktivnosti¹ kojima će se ostvariti postavljeni ciljevi. Ovaj projekt je rezultat sinergije stručnih suradnika te je osmišljen kako bi potaknuo učenike na razvoj vještina čitanja i pisanja na kreativan i angažiran način. Po uzoru na neke projekte poticanja čitanja, da bi se potaknula motivacija za čitanje i približila knjiga učenicima,² osmišljen je sadržaj ruksaka koji je svaki dan putovao u drugi dom. Ruksak je sadržavao stonogu, zbirku pjesama Ljubav za početnike, bilježnicu-dnevnik, popis učenika s tablicom u koju se unosi naslov odabранe pjesme i datum čitanja.

Prvotna ideja da jedan ruksak sa stonogom prelazi iz razreda u razred je izmijenjena jer bi se tako projekt nepotrebno produljio. Izrađeno je 5 stonoga, za svaki razred jedna i pripremljeno 5 ruksaka da bi razredi paralelno provodili projekt. Stonoga je ručni rad stručnih suradnika: pedagoga, edukacijske rehabilitatori-

¹ Kuić, Daniela i Radić, Tea. 2021.

² https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja_tekst.pdf

Slika 1. Izrada stonoze

MOTIVACIJA I ODABIR IMENA STONOZI

Na početku projekta održani su sati motivacije u svakom razrednom odjelu (*Slika 2.*). Učenici su aktivno slušali i sudjelovali u razgovoru sa stručnim suradnicima. Stručni suradnici su, u skladu sa svojom stručnošću, upoznali učenike s projektom pomoću prezentacije.³

U uvodnom dijelu učenici su motivirani posterom Školske knjige (vidljivo u prezentaciji) u kojem je natuknica objašnjena važnost čitanja. Metodom razgovora utvrdili su zašto je važno čitanje, a zatim im je prikazano što se od njih očekuje, koje zadatke treba izvršiti.

Svaki razredni odjel je odabrao ime svojoj stonozi na demokratski način, odabirom predloženog imena koje je

osvojilo najviše glasova (*Slika 3.*).

Zašto je odabrana lektira *Zvonimir Balog: Ljubav za početnike?* Projekt s učenicima je započeo krajem siječnja, uoči veljače koja je posvećena ljubavi (*Valentinovo*), a pjesme Zvonimira Baloga su obvezna lektira za 4. razred.⁴

Stručni suradnici i učiteljice su na motivacijskim satima naglas interpretirali pjesmice po svom odabiru (*Slika 4.*) kako bi učenike zaintrigirali i pokazali koliko su te ljubavne pjesmice humoristične, zabavne i opuštajuće.

GLAVNI DIO PROJEKTA - ZADACI I KORACI PROJEKTA

U nastavku prezentacije učenici su upoznati s projektom i što se od njih očekuje. Prezentacija je postavljena i u njihovu virtualnu učionicu na MS Teamsima da im bude podsjetnik.

Zadaci projekta su sljedeći:

- Učenik dobiva ruksak u školi i odnosi ga kući.
- Njegov zadatak je odabrat pjesmu iz knjige "Ljubav za početnike" Zvonimira Baloga, zapisati je na popis i upisati datum kada je dobio ruksak. Također, treba pročitati odabranu pjesmu naglas pred stonogom, kao i pred ukućanima. Učenik ima mogućnost odabrat više pjesama i čitati ih naglas ili u sebi.
- Nakon toga, stonoga, kao gost u kući, treba zapisati kako je provela dan u toj obitelji, opisati svoje aktivnosti, s kime se družila te napisati o posjetama koje su obitelj i ona obavile (učenik/-ica je pisala rukom, krasopisom, dnevnik o provedenom danu).

Slika 2. Motivacijski sat

Slika 3. Izbor imena stonozi

³ prezentacija: <http://www.os-ljudevit-gaj-kr.skole.hr/upload/os-ljudevit-gaj-kr/images/newsimg/2367/File/DOGODOV%CC%8C%20TINE%20STONOZE%20PPT.pdf>

⁴ NN 10/2019. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Popis obveznih književnih tekstova za cijelovito čitanje, str. 58

Slika 5. Dnevnik stonoge

- Učenici su u trećem razredu upoznati s formom dnevnika (posebno čitajući "Dnevnik Pauline P.") te su projektom bili potaknuti stvoriti zajednički dnevnik.
- Sljedeći zadatak bio je fotografiranje sa stonogom (i obitelji), a najbolje dvije fotografije trebalo je poslati u zajedničku Viber grupu razreda.
- Sljedeći dan, ruksak se donosi u školu, a učenik predstavlja svoj zapis iz dnevnika pred cijelim razredom. Na taj način učenici su bili upoznati s događajima vezanim uz stonogu za svaki dan. Ovo je služilo kao vježba nastupa pred razredom, potičući razvoj samopouzdanja i vještine čitanja naglas.
- Nakon toga, ruksak se predaje sljedećem učeniku, i tako redom, sve dok svi učenici iz razreda ne sudjeluju.

Učiteljice su pratile daljnji razvoj projekta. Stručni suradnici nisu bili na svakom satu već su sudjelovali u dalnjim aktivnostima projekta prema mogućnostima.

REZULTATI I PROIZVODI PROJEKTA

U projekt su bili uključeni svi učenici 4. razreda pa je tako od pet razrednih odjela nastalo pet različitih dnevnika pisanih krasopisom (*Slika 5.*): dnevnički stonoge Jože (4.a), Crvencipelice (4.b), Bere (4.c), Đurđe (4.L) i Tonča (4.Š).

Sve fotografije mogu se vidjeti u digitalnim fotoknjigama, s dijelovima teksta iz dnevnika. Fotoknjige je izradila stručna suradnica knjižničarka pomoću aplikacije Bookcreator:

4.A: [Dogodovštine stonoge Jože](#)

4.B: [Dogodovštine stonoge Crvencipelice](#)

4.C: [Dogodovštine stonoge Bere](#)

4.L: [Dogodovštine stonoge Đurđe](#)

4.Š: [Dogodovštine stonoge Tonča](#)

Učenici su fotografiranjem pokazali što rade u svoje slobodno vrijeme, kojim se aktivnostima bave (sport, šah, muzička škola, izviđači...) što vole, koji su im interesi, imaju li kućne ljubimce, koliko su im važni bake i djedovi... Svaka fotografija je svoja priča - veliko bogatstvo različitosti talenata, vještina, interesa, vrijednosti života.

Slika 6. Rješavanje evaluacijskog upitnika

EVALUACIJA

Na kraju projekta slijedila je evaluacija u Google-formsu. Knjižničarka je izradila evaluacijski upitnik⁵ u suradnji sa stručnim suradnicima, koji je ostvaren na satima informatike (*Slika 6.*). Ocenjom odličan projekt je ocijenilo 65 učenika (85,5%), ocjenom vrlo dobar 10 učenika (13,2%), a 1 učenik je projekt ocijenio ocjenom nedovoljan (1,3%). Velikoj većini učenika (71,1%), projekt je pomogao da čitaju bolje i lakše. Svi odgovori na evaluacijski upitnik mogu se pročitati u dokumentu: [**EVALUACIJA**](#).

Primijećeno je da se, nakon završetka projekta, u učenicima probudila ideja o osmišljavanju i kreiranju novih projekata. Pročitajte njihove prijedloge: [**Ideje o novom projektu**](#).

⁵ Evaluacijski upitnik: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScFDgGkkxDBs560_bGg67ontpidhkxjKaCn0bbDE8mZZ4Pw/viewform

ZAKLJUČAK

Jačanje osnovnih vještina (čitanje, pisanje, slušanje, govorenje) od vitalnog je značaja u razrednoj nastavi jer doprinosi razvoju čitalačke pismenosti, motivaciji, tehnički čitanja, razumijevanju i pamćenju teksta. Sve aktivnosti u projektu bile su usmjerenе na poticanje ljubavi prema čitanju i pažljivo su planirane s jasno definiranim ciljevima i očekivanim rezultatima te su integrirane u nastavu Hrvatskog jezika, SRO, izvannastavne i projektne aktivnosti. Osvijestila se i važnost slobodnog vremena provedenog uz knjigu kao kvalitetnog, neprocjenjivog i nezamjenjivog u vremenima u kojima odrastaju naši učenici, potičući na razvijanje navike čitanja kao oblika kvalitetnog provođenja vremena.

Ovim projektom učenicima je približeno čitanje knjiga, čime su razvijali kulturu čitanja te gradili čitalačke vještine. Osim toga, projekt je isticao i kreativnost učenika, potičući ih na vlastito izražavanje i pisanje. Sistematičan pristup i redovito praćenje provedbe aktivnosti doprinose individualnom napretku svakog učenika, ali i napretku cijelog razrednog odjela. Najveći rezultat projekta su sretni i zadovoljni učenici koji čitanje doživljavaju kao zadovoljstvo, zabavu i užitak, što je postignuto ovim projektom. Čitajući pjesme stonozi, stvorena je poticajna atmosfera radosti čitanja, a fotografiranje je obogatilo iskustvo druženja u obitelji. Posebno se ističe razredni odjel 4.L, gdje su učenici nakon završetka projekta izrazili želju za još jednim krugom čitanja.

PRILOZI

1. PPT: <http://www.os-ljudevit-gaj-kr.skole.hr/upload/os-ljudevit-gaj-kr/images/newsimg/2367/File/DOGODOV%C5%A0TINE%20STONOGE%20PPT.pdf>
2. Fotoknjige:
 - 4.A: Dogodovštine stonoge Jože: <https://read.bookcreator.com/FdRDDEHQQSW2GQPJHFY3veYo4f1/46TusYjaTv6Jx1C-Q0ZJXQ/xSCb3EBhRNWWeXz5wc0Xfw>
 - 4.B: Dogodovštine stonoge Crvencipelice: <https://read.bookcreator.com/FdRDDEHQQSW2GQPJHFY3veYo4f1/O9b9bqtmSBI-OQrXr1cIEQ/xSCb3EBhRNWWeXz5wc0Xfw>
 - 4.C: Dogodovštine stonoge Bere: <https://read.bookcreator.com/FdRDDEHQQSW2GQPJHFY3veYo4f1/8zqDL8fMR9G1z9VaOf7b1w/xSCb3EBhRNWWeXz5wc0Xfw>
 - 4.L: Dogodovštine stonoge Đurđe: <https://read.bookcreator.com/FdRDDEHQQSW2GQPJHFY3veYo4f1/KLrb-1yFSdmOCXB0pdU7AQ/xSCb3EBhRNWWeXz5wc0Xfw>
 - 4.Š: Dogodovštine stonoge Tonča: <https://read.bookcreator.com/FdRDDEHQQSW2GQPJHFY3veYo4f1/X4jnOCLXRJKDVLcsv9K0Tg/xSCb3EBhRNWWeXz5wc0Xfw>
3. Evaluacijski upitnik (Google forms): <https://forms.gle/ijgVCit64D1Y9qfX6>
4. Evaluacija: http://www.os-ljudevit-gaj-kr.skole.hr/upload/os-ljudevit-gaj-kr/images/newsimg/2367/File/EVALUACIJA%20PROJEKTA%20_DOGODOV%C5%A0TINE%20JEDNE%20STONOGE_%20-%202023.3.%20SVI%20U%C4%8CENICI.pdf

LITERATURA

1. Kuić, Daniela i Radić, Tea. 2021. Aktivnosti poticanja čitanja. *Pogled kroz prozor : digitalni časopis*. Sisak. <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2021/06/30/aktivnosti-poticanja-citanja/> (pristupljeno 1. rujna 2022.)
2. Marinjak, Ljiljana, Bulut Lukačević, Marija i Mužar Kos, Monika. 2021. Uz čitanje riječi rastu. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 5 (5), 143-151. Slavonski Brod. <https://hrcak.srce.hr/273553> (pristupljeno 1. rujna 2022.)

3. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2022.)
4. Ministarstvo kulture i medija. 2017. *Nacionalna strategija poticanja čitanja*. Zagreb. https://min-kultura.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja_tekst.pdf (pristupljeno 3. rujna 2021.)

Mjuzikl „Kralj lavova“ na dar školi za rođendan

Ljiljana Radovečki
ljiljana.radovecki@gmail.com
Osnovna škola „Vukomerec“

Lana Zlatar-Pravica
lana.zlatar@gmail.com
Osnovna škola „Vukomerec“

Sažetak

U dogovoru s učiteljicom Glazbene kulture, knjižničarka prilagođava i piše dramski tekst za izvođenje Disneyjevog mjuzikla „Kralj lavova“. Na školskoj audiciji izabrani su talentirani učenici za glumu, a tekst i glazba su prilagođeni školskoj pozornici i odabranim učenicima. Tijekom godine održavale su se dramske probe, a u ansamblu su bili uključeni i solisti (pjеваči i svirači), školski veliki zbor i plesna skupina nižih i viših razreda. Mjuzikl „Kralj lavova“ izveden je 26. svibnja 2023. kao dar školi za 49. rođendan, a u školskom prostoru je prikazan još dva puta. U pripremi mjuzikla sudjelovalo je oko 60 učenika i 7 učitelja. Zahvaljujući velikoj zainteresiranosti učenika i roditelja za mjuzikl te dobroj suradnji s Kulturnim centrom Peščenica, mjuzikl „Kralj lavova“ izveden je u prepunoj kazališnoj dvorani Knap, 7. listopada 2023. godine. Interes za mjuzikl ne prolazi pa ga u dvorani Knap i u Kazalištu Mala scena planiramo izvesti i u svibnju 2024. Mjuzikl će također biti prikazan na Festivalu dječjeg glazbenog stvaralaštva.

Ključne riječi

Mjuzikl, pjevanje, ples, gluma, estetski doživljaj, timski rad, suradnja, maštovitost, improvizacija

Summary

In agreement with our Music teacher, the librarian wrote an adaptation play of Disney's musical "Lion King". At a school audition we chose students who are talented for acting, while both text and music were adapted for school stage and the students. We had several readings during the year, and we included solo artists (singers and musicians), school choir and younger classes dance group. "Lion King The Musical" has been staged on 26th May 2023 as a gift for our school's 49th Anniversary. It had two more performances at our school. Approximately 60 students and 7 teachers took part in the preparation of the musical. Due to a wide interest of our students and their parents for the musical, as well as an excellent cooperation with Cultural Centre Peščenica, "Lion King The Musical" was performed in front of a packed Knap theater hall on 7th October 2023. The interest for our musical does not cede, therefore we plan to perform at Knap theater hall and Mala scena Theatre in May 2024. Our musical will also be performed at the Festival of youth musical production.

Key words

Musical, singing, dancing, acting, aesthetically pleasing sensation, teamwork, cooperation, imagination, improvisation.

UVOD

KULTURNA I JAVNA DJELATNOST OŠ „VUKOMEREC“

Organizacija, priprema i provedba kulturnih sadržaja (književni susreti, predstavljanje knjiga, filmske i video projekcije, kazališne predstave, glazbene i plesne izvedbe i dr.) sastavni su dio rada svakog školskog knjižničara, kao i učitelja Glazbene kulture. U sklopu ove djelatnosti škola se povezuje i surađuje s kulturnim i drugim ustanovama koje organiziraju rad s djecom i mladeži. Bila nam je želja napraviti malo umjetničko djelo koje ćemo moći prezentirati i izvan prostora naše škole. Tako je nastala ideja o stvaranju mjuzikla „Kralj lavova“.

Zbog složenosti i specifičnosti ovog školskog glazbenog projekta mjuzikl je planiran i unesen u Godišnji plan i program 2023./2024. te u Školski kurikulum. Definiran je broj sati potreban za pripremu, ciljevi i namjena aktivnosti, način realizacije, vremenik, troškovnik te način vrednovanja. Glazbeno-stvaralački tim škole kojeg potiče učiteljica Glazbene kulture je već imao iskustva u organizaciji kulturnih događaja. Naime, 25. svibnja 2017. izveden je mjuzikl „Vukomerečka čarolija“, 19. prosinca 2019. božićna priredba „Orašar“ te 24. svibnja 2022. „Proljetni glazbeni festival“. Ova školska godina donijela nam je novi školski događaj, mjuzikl „Kralj lavova“.

ŠKOLSKI PROJEKT MJUZIKL „KRALJ LAVOVA“

Mjuzikl "Kralj lavova" osmišljen je po istoimenom poznatom i omiljenom crtanom filmu, kao i mnogim kazališnim predstavama napravljenim na tu temu.

Davne 1994. godine film „Kralj lavova“ u produkciji Walta Disneyja osvojio je svijet. Kao mjuzikl, u kazalištim diljem svijeta, počeo se izvoditi 1997. godine. Tijekom godina ovaj mjuzikl je bio dio odrastanja mnogih generacija, a jednako ga vole stari i mladi. Nastojali smo

da muzičke i scenske izvedbe budu raznolike, zanimljive, nezaboravne te da se u našu verziju mjuzikla uključi što veći broj talentiranih učenika, malih umjetnika. Cilj projekta je upoznati učenike kako nastaje mjuzikl, koliko je u tom scenskom prikazu bitan libreto (dramski tekst napisan za dramsko-scensko izvođenje), zanimljiva scenografija i kostimografija te glazba, pjesma, ples i gluma kao temelj ovog scenskog izraza te afirmacija i prezentacija umjetnički nadarenih učenika (glazbeno, dramsko, plesno, likovno, literarno). Želja nam je mjuziklom probuditi ljubav prema scenskoj umjetnosti i u našim mladim naraštajima pronaći kritičnu i samosvjesnu publiku!

Pripreme za ovaj veliki školski događaj počele su u listopadu 2022. godine kada je napisana prva verzija našeg mjuzikla „Kralj lavova“, a tijekom godine tekst se mijenja i prilagođavao učenicima i školskom prostoru. Na audiciji, koju smo organizirali 24. siječnja 2023. godine, odabrali smo učenike talentirane za glumu i ples.

SOLISTI – MALI-VELIKI UMJETNICI

Učiteljica Glazbene kulture priprema i prilagođava glazbu iz filma u skladu s mogućnostima naših učenika - solista, plesača i školskog zbora. S puno entuzijazma učenici uče tekstove pjesama, note, melodije te razvijaju scensku prisutnost i surađuju kako bi publici stvorili nezaboravan performans ili izvedbu.

ŠKOLA POSTAJE DŽUNGLA I SAVANA

Uređenje školskog prostora vješto kreiraju učiteljica Likovne kulture, učiteljica Biologije i asistentica u nastavi. Za tu priliku je obojen i zid školske dvorane u kojoj je izведен mjuzikl, napravljena su stabla baobaba, lijane i ostali ukrasi kako bi se što više dočarala atmosfera džungle i savane.

Izrađeni su i slikoviti, kreativni paneli koji su upotpunili atmosferu i oplemenili školske hodnike. Šivani su i kostimi za svakog glumca u predstavi kako bi priča dobila živost, originalnost i autentičnost. Face painting je glumce „stopio“ s okolinom džungle i učinio mjuzikl još atraktivnijim i dojmljivijim.

Razglas i tehnički detalji povjereni su vjeroučitelju koji je zadužen za AV – grupu škole. Za tu priliku škola je izdvojila i znatna sredstva za tehničku opremu (mikrofone i razglas).

SVI SUDIONICI NA VRHUNCU UMJETNIČKOG ZADATKA

Priča o malom Simbi, pravdi, dobru i zlu nije nikoga ostavila ravnodušnim. Nadareni i uvježbani glumci sigurno i vješto odglumili su svoje uloge: zločestog, lukavog Skara i hijena, zaigranog i naivnog lavića Simbe te mudrog i domišljatog Vrača. Ostale uloge Nale, Timuna i Pumbe nisu bile ništa manje vrijedne i uvježbane. Muzikl je bio prošaran i šaljivim glazbenim točkama koje su dodatno doprinijele dinamičnosti i zanimljivosti izvedbe.
(Pjevaju
hijene)

*Briljantan mu je plan,
bit ćemo site svaki dan,
kad Skar kralj postane,
prokockat ćemo sve..
On kralj je nemira,
i naša legenda,
kada on kralj postane,
prokockat ćemo sve.*

Poznatim melodijama *Tajna života* i *Hakuna Matata* plesačice su pokrenule i rasplesale publiku, a nastupi učenika-solista doprinijeli su čaroliji glazbenog ugođaja.

Da bi glazbeni ugođaj bio još dojmljiviji pobrinuli su se vokalni solisti, zbor te violinistica. Posvećeno su uvježbavali svoje dijelove pazeći na intonaciju, interpretaciju teksta i melodije te pravilnu izvedbu pjesama. Ovi talentirani mali glazbenici posebno su pazili na emotivno izražavanje kako bi uspjeli publici prenijeti dublje značenje glazbe i atmosferu radnje te naglasili emociju likova. Pravilno izvedena glazba pojačava napetost, ističe ključne trenutke i dublje povezuje publiku s pričom dodatno upotpunjajući gledateljsko iskustvo.

ZAKLJUČAK

Muzikl „Kralj lavova“, kao i ostali kulturni događaji koji su prethodili muziklu, ne bi mogli nastati bez sinergije, entuzijazma i predanosti školskog kreativnog, stvaralačkog tima koji, na poticaj učiteljice Glazbene kulture i knjižničarke, čine: učiteljica razredne nastave s baletnim iskustvom, učiteljica Likovne kulture, asistentica u nastavi, učiteljica Biologije, vjeroučitelj te učiteljica Hrvatskog jezika. Organizacija ovakvih školskih događaja stvara pozitivno ozračje u školi tijekom cijele godine, budi i potiče ljubav prema scenskoj umjetnosti te afirmira umjetnički nadarene učenike (glazbeno, dramsko, plesno, likovno, literarno). Izvođenjem muzikla u kazališnoj dvorani Knap i kazalištu Maloj sceni naša OS „Vukomerec“ imala se priliku prezentirati i društvenoj zajednici te povezati s kulturnim ustanovama njegujući društveno-humanističke vrednote.

Za nas učitelje ovo su prilike za veselje, ugodu, povezivanje, stvaranje i ispunjenje, a svima u školi su nezaboravno iskustvo.

LITERATURA

1. Jozić, Željko i dr. 2013. *Hrvatski pravopis* Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje. Zagreb.
(pristupljeno 20.01.2024.)

2. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. *Kurikulum nastavnog predmeta glazbena kultura za osnovne škole i glazbena umjetnost za gimnazije*. Zagreb. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnih%20predmeta%20Glazbena%20kultura%20i%20Glazbena%20umjetnost%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije.pdf> (pristupljeno 29. studenog 2023.)
3. *Mjuzikl. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41330> (pristupljeno 29. studenog 2023.)
4. Radočaj-Jerković, Antoaneta. 2017. *Zborsko pjevanje u odgoju i obrazovanju*. Umjetnička akademija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
5. Rojko, Pavel. 2005. *Metodika glazbene nastave – praksa II. dio : Slušanje glazbe*. Vlastita naklada. Zagreb.

Kreativan pristup u radu s darovitim učenicima kroz izradu slikovnice o kralju Zvonimиру

Tatjana Šijaković Katarinček

tatjana.sijakovic-katarincek@skole.hr

Osnovna škola kralja Zvonimira, Seget Donji

Daniela Radan

daniela.radan@skole.hr

Osnovna škola Majstora Radovana, Trogir

Sažetak

Projekt za darovite učenike Krunom hrvatskog vladara Zvonimira imao je za cilj sve učenike Osnovne škole kralja Zvonimira, ali i lokalnu zajednicu, upoznati s likom i djelom kralja Zvonimira po kojemu Škola nosi ime, kao i s društveno-povijesnim okolnostima tog vremena.

U projekt su izravno bili uključeni daroviti učenici koji svoje talente često ne mogu pokazati na redovnoj nastavi, a unutar projekta imali su priliku izraziti i pokazati svoje sposobnosti u poticajnoj okolini u različitim područjima rada – od likovno-umjetničkih i glazbenih ostvarenja do istraživačkog rada u informacijsko-tehničkom području. Kao konačni produkt projekta Školi i za buduće generacije ostaje višejezična slikovnica o životu kralja Zvonimira napisana u stihovima i rimi, e-zbirka pjesama, zapisi nastali tijekom praćenja aktivnosti i vrednovanja rada te vrijedna likovna i glazbena ostvarenja, kao plod rada darovitih učenika i njihovih mentora stručnih suradnika knjižničara.

Ključne riječi

daroviti učenici, projektna nastava, mentorstvo, kreativnost, slikovnica

Summary

The project for gifted students, titled “Krunom hrvatskog vladara Zvonimira” (Crowned by the Croatian ruler Zvonimir), aimed to acquaint all students of the Elementary School Kralj Zvonimir, as well as the local community, with the life and work of King Zvonimir, after whom the school is named, along with the socio-historical circumstances of that time.

Gifted students were directly involved in the project, providing them with an opportunity to express and showcase their talents in an encouraging environment across various fields of work. These areas included visual arts, music, and research in the information-technical domain. As the final outcome of the project, the school and future generations will retain a multilingual picture book about the life of King Zvonimir, written in verses and rhymes. Additionally, there will be an e-collection of poems, records generated during monitoring and evaluation, as well as valuable visual and musical achievements resulting from the collaborative efforts of gifted students and their mentors, the school librarians.

Key words

gifted students, project-based learning, mentorship, creativity, picture book

UVOD

U današnje vrijeme procvata informacijsko-komunikacijskih tehnologija, generativne umjetne inteligencije i velikih jezičnih modela, svaka nova generacija učenika sve je manje motivirana za „klasičan“ način nastave. Naši učenici, pripadnici *alfa generacije*, rođeni su i odrasli s brzim internetom, pametnim telefonima, društvenim medijima, favoriziraju virtualni svijet pred fizičkim, i moramo biti svjesni kako su im nastavni sadržaji (redovite nastave) često nedovoljno zanimljivi da održe njihovu pažnju i potaknu intrinzičnu motivaciju te razvijanje talenata. Unatoč promjenama u nastavi koje je donijela posljednja reforma školstva, rezultati znanja, zadovoljstava i motivacije nisu donijeli neke značajnije pomake, a učitelji uglavnom nemaju dovoljno alata kako bi odgovorili na sve zahtjeve koje njihova darovitost traži, stoga takvi učenici često ostaju marginalizirani.

Projekt *Krunom hrvatskog vladara Zvonimira*, detaljno opisan u nastavku, primjer je dobre prakse stručnih suradnica knjižničarki. U projekt su bili uključeni daroviti učenici od 2. do 8. razreda. Glavni cilj bio je omogućiti učenicima kroz različite projektne aktivnosti da izraze svoju kreativnost, inovativnost i talent.

DAROVITI UČENICI – IZAZOV ZA OBRAZOVANJE, UČITELJE I STRUČNE SURADNIKE

Cvetković Lay i Sekulić Majurec navode da darovita djeca određene zadatke rješavaju brže, bolje, točnije,

drugačije i pritom postižu izvanredne rezultate u odnosu na drugu djecu.¹ Prvi koji je počeo sustavno istraživati darovitost bio je američki psiholog Lewis Terman. On je davne 1921. pokrenuo istraživanje koje je uključivalo tisuću i petsto djece (rođene između 1903. i 1917.) te je došao do procjene kako populacija sadrži 1 % nadarenih pojedinaca.² U projektu *Krunom hrvatskog vladara Zvonimira* bilo je uključeno, ovisno o projektnoj aktivnosti, 5 – 8 % darovitih učenika Škole. S obzirom na to da je proces identifikacije nadarene djece i učenika veoma kompleksan postupak, učenici uključeni u projekt nisu bili testirani posebnim testovima za ispitivanje darovitosti, već je odabir ovisio o njihovoj motiviranosti te preporuka ma učitelja i stručnih suradnika koji su uzimali u obzir sljedeća tri obilježja: *prijevremena razvijenost* (brže napredovanje od prosječne djece), *inzistiranje da rade po svom* (viša kvaliteta postignuća, drugačiji putevi učenja, samostalnost i samopouzdanje) i *žar za svladavanjem* (visoka motiviranost, opsesivan interes).

*Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima*³ ističu da je poštivanje prava darovitih pojedinaca i zlaganje za kvalitetan odgoj i obrazovanje darovitih jedan od većih izazova u današnjemu društvu. Učitelji i stručni suradnici svjesni su da trebaju organizirati nastavu koja će potaknuti kreativnost kod učenika s obzirom na to da ono pridonosi uspješnom rješavanju problema, ali i životnom zadovoljstvu te doživljavanju sreće, stoga je posebno važno igrati se idejama, isprobavati različite mogućnosti te smanjiti pritisak na učenike (vrednovanje, ocjenjivanje).⁴

PROJEKT KRUNOM HRVATSKOG VLADARA ZVONIMIRA

Cilj projekta bio je istražiti i interpretirati kroz jezično-komunikacijsko, umjetničko, tehničko, informacijsko te društveno-humanističko područje prošlost svoga naroda (hrvatskog kralja Zvonimira) putem terenske nastave i različitih edukativnih aktivnosti s darovitim učenicima. Kroz suradničko i istraživačko učeњe o životu, vladavini, legendama i zanimljivostima iz života kralja Zvonimira, daroviti učenici koristili su različite alate e-učenja, upravljali su vlastitim slobodnim vremenom i razvijali radne navike. Pripremajući i provodeći edukativne radionice za svoje vršnjake te kroz uprizorenje slikovnice gradili su samopouzdanje te jačali socijalne vještine, djelovali ekološki svjesno i odgovorno se odnosili prema sebi, drugima i prirodi. Upoznavajući vlastitu povijest i kulturu (oblu i uglatu glagoljicu kao i vrijedne spomenike napisane tim pismom, glazbu srednjeg vijeka na dvorovima, znanja o heraldici i kruni), odgovorno i kritički su istraživali i procjenjivali mrežne izvore i knjižničnu građu u školskoj i gradskoj knjižnici, u potpunosti su ilustrirali slikovnicu te preveli tekst slikovnice na strane jezike, napisali i objavili e-zbirku pjesama (petostih/akrostih), razvijali ljubav prema čitanju... Kroz obradu prirodnih materijala (klesarska radionica) i izgradnju makete Šuplje crkve i krune, dizajnira-

Slika 1. Škola mačevanja i streličarenja na tvrđavi Klis u suradnji s Povijesnom postrojbom Kliški uskoci (Izvor: autor)

¹ Cvetković-Lay, Jasna; Sekulić Majurec, Ana. 2008. *Darovito je, što će sa sobom?* Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi. Alinea. Zagreb.

² Vranjković, Ljiljana. 2010. *Daroviti učenici*, Život i škola 24 (2/2010), 255. <https://hrcak.srce.hr/file/94974> (pristupljeno 5. veljače 2024.).

³ *Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima*. 2022. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/UserDocs/Images/dokumenti/Publikacije/Smjernice-za-rad-s-darovitom-djecem-i-ucenicima.pdf> (pristupljeno 5. veljače 2024.).

⁴ Vranjković, Ljiljana. Navedeno djelo. 256.

-je suvenira na 3D printeru (kruna), razvijali su motoričke i funkcionalne sposobnosti (finu motoriku) i ljubav prema likovnom stvaralaštvu... Učenici su se kroz projekt upoznali i s djelokrugom rada različitih institucija, centara i javnih ustanova. Naši partneri na projektu i terenskim aktivnostima: Gradska knjižnica Solin, Povjesna postrojba *Kliški uskoci*, Udruga studenata povijesti *Toma Arhiđakon* i Galerija Meštrović bili su ključni akteri koji su doprinijeli njegovoj uspješnoj provedbi i dubljem razumijevanju povijesti i kulturne baštine.

STRUČNE SURADNICE KNJIŽNIČARKE U ULOZI MENTORA DAROVITIH UČENIKA

Stručni suradnici knjižničari, kao istinski „čuvari znanja”, sve više prepoznaju svoju odgovornost u poticanju cjeloživotnog učenja i podršci pri razvoju informacijsko-komunikacijskih kompetencija (darovitih učenika).

Nositeljice projekta *Krunom hrvatskog vladara Zvonimira*, Tatjana Šijaković Katarinček i Daniela Radan, stručne suradnice knjižničarke zaposlene u Osnovnoj školi kralja Zvonimira, aplicirale su u studenom 2022. projektu prijavu prema Ministarstvu znanosti i obrazovanja koje je raspisalo *Javni poziv za sufinanciranje projekata rada s darovitim učenicima u osnovnim i srednjim školama u školskoj godini 2022./2023.*⁵ S ciljem zadovoljavanja različitih potreba darovitih učenika s ciljem poticanja aktivnog učenja te razvoja viših razina kognitivnih procesa, mašte, kreativnosti, samopouzdanja, motivacije i dr., Ministarstvo znanosti i obrazovanja podržalo je spomenuti projekt u iznosu od 3981,00 EUR (30 000,00 kn). Najveći dio financiјa utrošen je na tiskanje slikovnice te provedbu (ulaznice, radionice i prijevoz) terenske nastave (Solin/Klis, Split).

U projekt su aktivno bili uključeni i zaposlenici Škole: Dominik Matković (ravnatelj Škole), Sanja Hamm (učiteljica Likovne kulture), Hrvoje Vukelić (učitelj Povijesti), Mia Ćurić (učiteljica Engleskog jezika), Božena Matijaš (učiteljica Talijanskog jezika), Marija Miljanović (učiteljica Njemačkog jezika), Edi Labor (učitelj Tehničke kulture) koji su svojim bogatim znanjem i iskustvom u radu s (darovitom) djecom doprinijeli uspješnosti istog. Trudili su se kroz birane aktivnosti kod učenika potaknuti aktivno učenje te razvijanje viših razina kognitivnih (pamćenje, razumijevanje, primjenjivanje, analiziranje, vrednovanje, stvaranje), ali i afektivnih procesa (motivacija, emocije, vrijednosti i stavovi). Uspješno su ostvarili korelaciju s različitim nastavnim predmetima: Hrvatskim jezikom, Engleskim jezikom, Talijanskim jezikom, Njemačkim jezikom, Likovnom kulturom, Glazbenom kulturom, Tehničkom kulturom, Povijesti, Geografijom, Informatikom. U radu s darovitim učenicima ustrajali smo na projektnom učenju koje razvija kritičko mišljenje kombinirajući različite metode rada: metodu razgovora i debate, metodu čitanja i rada na tekstu, metodu kreativnog pisanja, metodu vođenog slikanja, metodu praktičnih i kreativnih radova, metodu igre...

PROJEKTNE AKTIVNOSTI

Učenici su na projektu *Krunom hrvatskog vladara Zvonimira* radili individualno, u parovima i u skupina-ma, a sudjelovali su u različitima projektnim aktivnostima i radionicama koje su bile usmjerene na prepoznavanje važnosti poznавanja vlastite prošlosti i kulture:

- Radionica glagoljice (Bašćanska ploča) – suradnja sa školskim knjižničarkama
- Radionica o životu kralja Zvonimira – suradnja učitelja Povijesti i školskih knjižničarki
- Škola heraldike i kruna kralja Zvonimira – predavanje/radionica u suradnji s Udrugom *Toma Arhiđakon*
- Pisanje poezije – petostiha/akrostiha te oblikovanje e-zbirke pjesama – suradnja sa školskim knjižničarkama
- Pisanje teksta slikovnice i prijevod na engleski/talijanski/njemački jezik – aktivnost školskih knjižničarki i učenika u suradnji s učiteljicama stranih jezika

⁵ Javni poziv dostupan na mrežnim stranicama MZO-a: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/ZajednickiPosebni-programi/Daroviti-Rok-2-12-2022//Javni-poziv-za-sufinanciranje-projekata-rada-s-darovitim-ucenicima-u-osnovnim-i-srednjim-skolama-2022-2023.pdf>

Slika 2. Likovna radionica klesanja ornamenata i motiva povezanih s kraljem Zvonimiroom te njegovom vladavinom – suradnja s Galerijom Meštrović (Izvor: autor)

- Organiziranje likovno-literarnog natječaja *Pečat kralja Zvonimira* koji je rezultirao e-zbirkom pjesama te izložbom otvorenom za javnost u prostorijama Općine Seget
- Organiziranje terenske nastave uz stručno vođenje: posjet crkvi sv. Petra i Mojsija (Šupljoj crkvi), posjet tvrđavi Klis (Škola mačevanja i strelčarenja) – suradnja s Povijesnom postrojbom *Kliški uskoci*
- Radionica izrade makete Šuplje crkve – suradnja s učiteljem Tehničke kulture
- Upoznavanje s legendom o kletvi kralja Zvonimira – suradnja s Gradskom knjižnicom Solin
- Izložba likovnih radova nastalih u sklopu projekta u Školi i prostorijama Općine Seget (brošura, plakata, idejni rješenja i ilustracija te radova proizašlih iz javnog natječaja).

Slika 3. Daroviti učenici u posjetu Galeriji Meštrović u pratinji stručnih suradnica knjižničarki te učiteljice Likovne kulture Sanje Hamm (Izvor: autor)

1. tiskana višejezična slikovnica *Dobri kralj Zvonimir* (500 primjeraka, tekst slikovnice u stihu i rimi preveden je na engleski/talijanski/njemački jezik)
2. objavljena e-zbirka pjesama Hrvatski kralj Zvonimir⁶ (petostih i akrostih)
3. izrađena maketa Šuplje crkve, kruna kralja Zvonimira te ornamenti (3D print)
4. obogaćen knjižni fond školske knjižnice (nelektirni naslovi povjesne tematike)
5. u prostorijama Općine Seget i Škole za javnost održana izložba radova proizašlih iz projekta
6. javne promocije/uprizorene slikovnice u Školi i izvan nje (Gradskna knjižnica Solin, Gradskna knjižnica Marka Marulića, Split)
7. uspostavljena suradnja između učenika, učitelja i knjižničara te vanjskih institucija
8. unaprijeden mentorski rad učitelja i knjižničara s učenicima.

⁶ Dostupno na: https://read.bookcreator.com/CthAeOIi3eNcCYsze6dqjNaAUmo2/qKDRBgJWSM-VeZ0_xs90rw/3SpIxFBJTLuuEChSafZh1A

DISEMINACIJA PROJEKTA

Sve aktivnosti vezane uz projekt *Krunom hrvatskog vladara Zvonimira* kontinuirano su objavljivane na mrežnoj stranici Škole⁷ i na društvenoj mreži Facebook⁸, a objave su redovito dijelili i projektni partneri na svojim društvenim mrežama (portali *Regnum Croatorum*, *Dalmacija-News*, *GK Solin*). Učenici su sa svojim učiteljima i stručnim suradnicima redovito uređivali panoe unutar školske knjižnice i u atriju Škole. Učitelji su redovito informirani o projektnim planovima i aktivnostima na Učiteljskim vijećima. Također, na gradskom radiju predstavljeni su svi projektni planovi i aktivnosti.

U prostorijama Općine Seget, povodom obilježavanja Dana državnosti 2023., postavljena je likovna izložba otvorena za javnost na kojoj su se predstavili vrijedni učenici, izložili su se svi likovni radovi proizašli iz projekta te su se podijelile nagrade najuspješnijim učenicima koji su sudjelovali u likovno-literarnom natječaju *Pečat kralja Zvonimira*.

Povodom obilježavanja *Mjeseca hrvatske knjige* 2023. organizirano je

javno predstavljanje slikovnice *Dobri kralj Zvonimir* u Osnovnoj školi kralja Zvonimira, Seget Donji (10. 10. 2023.), Gradskoj

knjižnica Marka Marulića, Split (16. 10. 2023.) te Gradskoj knjižnici Solin, Solin (24. 10. 2023.).

Slika 4. Slikovnicu su napisale stručne suradnice knjižničarke, a ilustrirali daroviti učenici uz mentorstvo Sanje Hamm, učiteljice Likovne kulture (Izvor: autor)

Slika 5. Javna izložba učeničkih ilustracija za slikovnicu Dobri kralj Zvonimir, otvorena za javnost u prostorijama Općine Seget (Izvor: autor)

ZAKLJUČAK

Umjesto suhoparnog prelistavanja udžbenika, daroviti učenici

Osnovne škole kralja Zvonimira iz Segeta

Donjeg sa svojim stručnim suradnicama knjižničarkama upustili su se u terenska istraživanja koja su ih odvela u samo srce hrvatske povijesti. Slikovnica o hrvatskom kralju Zvonimиру nije samo knjiga, to je njihovo putovanje kroz vrijeme, njihova ruka koja stvara, njihov izraz kreativnosti i strasti prema slikanju, učenju glagoljice, glazbe srednjeg vijeka, pisanju stihova... To je način na koji (daroviti) učenici u ulozi istraživača, umjetnika, pisaca i povjesničara dokazuju da povijest nikako nije „dosadna i suhoparna“. Na kraju, to je način na koji školska knjižnica (postaje) epicentar znanja, kreativnosti i inovacija te pretvara svoje učenike u

Slika 6. Uprizorenje krunidbe kralja Zvonimira ispred Škole (Izvor: autor)

⁷ Mrežna stranica OŠ kralja Zvonimira <http://os-kralja-zvonimira-st.skole.hr/>

⁸ Facebook stranica OŠ kralja Zvonimira <https://www.facebook.com/OSkraljaZvonimira>

istinske zaljubljenike u učenje. S obzirom na to da su najveći talenti kod naših učenika najčešće skriveni, od presudne je važnosti da ih na vrijeme prepoznamo i potaknemo njihove visoke potencijale odgovarajućom podrškom u odgojno-obrazovnom sustavu.

LITERATURA

1. Cvetković-Lay, Jasna; Sekulić Majurec, Ana. 2008. *Darovito je, što ču sa sobom?* Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi. Alinea. Zagreb.
2. Čudina-Obradović, Mira. 1990. *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje.* Školska knjiga. Zagreb.
3. George, David. 2005. *Obrazovanje darovitih.* Educa. Zagreb.
4. Grgin, Tomislav. 1996. *Edukacijska Psihologija.* Naklada Slap. Jastrebarsko.
5. Kisovar Ivanda, Tamara. 2016. *Od individualizacije do personalizacije u obrazovanju darovitih učenika.* Ur. Zrilić, Smiljana. Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika. Sveučilište u Zadru. Zadar.
6. Koren, Ivan. 1989. *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika.* Školske novine. Zagreb.
7. Osnovna škola kralja Zvonimira, Seget Donji. Naslovница. <http://os-kralja-zvonimira-st.skole.hr/> (pristupljeno 5. veljače 2024.).
8. *Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika.* 1991. Narodne Novine 40/1991. http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_15.pdf (pristupljeno 5. veljače 2024.).
9. *Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima.* 2022. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Smjernice-za-rad-s-darovitom-djecom-i-ucenicima.pdf> (pristupljeno 5. veljače 2024.).
10. Vlahović-Štetić, Vesna. 2005. *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi.* Institut za društvena istraživanja. Zagreb.
11. Vranjković, Ljiljana. 2010. *Daroviti učenici,* Život i škola 24 (2/2010), 253–258. <https://hrcak.srce.hr/file/94974> (pristupljeno 5. veljače 2024.).
12. Vizek Vidović, Vlasta i dr. 2014. *Psihologija obrazovanja.* IEP-VERN. Zagreb.
13. Winner, Ellen. 2005. *Darovita djeca : mitovi i stvarnost.* Ostvarenje. Lekenik.

Snimi svoj prvi film kroz volontiranje

dr. sc. Anita Tufekčić
ariana200@gmail.com

Osnovna škola „Antun i Stjepan Radić“ Gunja

Biljana Krnjajić
biljana.krnjajic@gmail.com

Osnovna škola Siniše Glavaševića, Vukovar

Sažetak

Uloga školskih knjižničara danas zahtijeva duboko razumijevanje učenika, usklađivanje s potrebama i mogućnostima te visoku razinu suradnje s učiteljima i roditeljima. Ovaj dinamični posao pridonosi stvaranju poticajne i kreativne atmosfere unutar školskog okruženja. Kreativnost učitelja i knjižničara istražuje nove načine predavanja kako bi motivirala učenike, a današnji digitalni alati proširuju horizonte učeničke kreativnosti i omogućuju različite aktivnosti koje potiču stvaralaštvo. Posebno je važno naglasiti da je filmska pismenost postala neizbjegljiva u digitalnom dobu u kojem su filmski sadržaji dostupniji nego ikada na različitim platformama i u raznolikim formatima. Proces stvaranja filma naglašava važnost timskog rada u kojem svaki član tima ima specifičnu ulogu - od glume do rada na tehničkim aspektima poput zvuka, rasvjete i kamere. Ljetna škola filma u Gunji predstavlja izvrstan primjer suradnje na interdisciplinarnom planu obrazovanja, potičući kritičko razmišljanje kroz filmsku umjetnost.

Osim što pridonosi razvoju filmske pismenosti, uspjeh na filmskim radionicama također ovisi i o volonterskom angažmanu. Polaznici ne samo da predstavljaju svoje filmove već imaju priliku upoznati i usporediti svoj rad s radom vršnjaka diljem zemlje i svijeta. Važno je naglasiti da ove aktivnosti ne samo što doprinose kreativnom procesu ideja za samu produkciju Ljetne škole filma već i dodatno potiču svijest o volontiranju.

Ključne riječi

školska knjižnica, filmska pismenost, digitalni alati, škola filma, volontiranje

Summary

The role of school librarians today requires a deep understanding of students, alignment with needs and opportunities, and high cooperation with teachers and parents. This dynamic job contributes to the creation of a stimulating and creative atmosphere within the school environment. The creativity of teachers and librarians explores new ways of teaching to motivate students, and today's digital tools expand the horizons of student creativity and enable different activities that encourage creativity. It is especially important to emphasize that film literacy has become inevitable in the digital age, where film content is more available than ever on different platforms and in diverse formats. The filmmaking process emphasizes the importance of teamwork, where each team member has a specific role - from acting to working with technical aspects such as sound, lighting and camera. The Summer Film School in Gunja is an excellent example of cooperation on the interdisciplinary level of education, encouraging critical thinking through the art of film.

In addition to contributing to the development of film literacy, the success of film workshops also depends on volunteer engagement. Participants not only present their films, but also have the opportunity to meet and compare their work with peers across the country and the world. It is important to emphasize that these activities not only contribute to the creative process of ideas for the production of the Summer Film School, but also additionally encourage awareness of volunteering.

Key words

school library, film literacy, digital tools, film school, volunteering

UVOD

Ljetna škola filma u Gunji predstavlja inspirativno okruženje u kojem učitelji i knjižničari imaju priliku snimati filmove te pritom usvajati znanja o filmskoj pismenosti. Isto tako, budući voditelji filmskih družina i svi zainteresirani učenici dobivaju priliku za stvaranje svojega prvog filma kroz praktične vježbe i volontiranje s vršnjacima. Za uspješan rad, uz vrijeme i znanje, ključan je entuzijazam svih sudionika - učenika, učitelja, voditelja i mentora.

Angažman u Ljetnoj školi filma naglašava važnost praktičnog iskustva u učenju filmske pismenosti. Nadalje, izražava nadu da će filmska i medijska pismenost jednog dana postati redovni predmeti u suvremenoj hrvatskoj školi 21. stoljeća jer ukazuje na potrebu integracije ovih važnih vještina u formalno obrazovanje, čime bi se pružila održiva i relevantna edukacija u skladu sa zahtjevima modernog društva.

ŠTO JE FILM?

Mikić (2001: 15) u svojoj knjizi „Film u nastavi medijske kulture“ tvrdi da je film složeno područje: istovremeno osobno doživljajni i društveni fenomen, kulturni i gospodarski, elitan i populističan, zahtjevan i zabavan, te zaključuje da film jest, odnosno može biti i umjetnost, a kao industrija zabave gledatelju nudi opuštanje i ulazak u jedan drugačiji svijet od svakodnevnoga.

Kako se filmovima uvijek iznosi svjetonazor, stav prema životu i pojavama, a film osim toga posjeduje i iznimnu sugestivnu moć, može se reći da je film i politika. Film je i tehnika, točnije, rođen je u krilu tehnike. Na samom kraju, Mikić (2001: 18) zaključno tvrdi da je film masovno-komunikacijski, masovno-društveni i politički fenomen, gospodarstvena grana, komunikacija, umjetnost.

Danas, kada je teško utvrditi granice između medija, kada jedan medij prelazi u drugi, kada se isprepliću na sve moguće načine, a tehnički su sve savršeniji i zahtjevniji, zaista je teško zainteresirati mlade baš za bavljenje filmom. Magija filma, te umjetnosti koja je vrsta budnog sna, ne bi se trebala umanjiti već bi aktivno bavljenje filmom trebalo pridonijeti tome da učenici još više uživaju u filmu jer znaju kako on nastaje i sve na filmu im je bliže (Mikić 2001: 239). Prije realizacije učeničkog filma treba objasniti filmskoj ekipi u čemu je razlika s obzirom na filmsko snimanje, što je video a što film. Svakomu dobrom filmskom projektu prethodi dobra ideja. Originalnu filmsku ideju moguće je izraziti u jednoj poticajnoj rečenici. Jedan od dobrih načina traženja ideje zaigrani film može biti fotografiranje različitih mesta u gradu, na selu, u školi i oko nje: trgova, ulica, dvorišta, dječjega parka, kamenih stuba, mjesne luke, rasčvjetane livade, napuštena dvorišta, staroga tavana... (Horvatek Forjan, Krunić i Jakob 2011: 6). Dakle, sve oko nas može poslužiti kao ideja za naš prvi film. Dječje, filmsko, video i radijsko stvaralaštvo koristi se kako bi se poboljšala dinamičnost i kreativnost dječjeg stvaralaštva sa svrhom prezentiranja društveno prihvatljivog ponašanja. Koristeći se vlastitim medijima, djeci se pruža mogućnost izražavanja, poučava ih se društvenim vrijednostima, razvijaju pozitivnih vrijednosti, tolerantnom ponašanju, poštivanju ljudskih prava i sloboda te promoviranju zdravih stilova života (Šarić i Bartolić 2012: 9). S obzirom da mladi sve više postaju „robovima“ masovne komunikacije, ovisnici o internetu (blogovi, videoigre), a socijalna potištenost i izoliranost pojedinca je sveprisutna, djeci i mladima potrebno je pružiti osnovna znanja i vještine kako bi znali odabrati medij te analizirati i ocijeniti medijske poruke. Ukoliko želite raditi s učenicima na takav način, film je najbolja opcija jer je takve izražajne naravi da spaja i tehnički i umjetnički motivirane učenike.

LJETNA ŠKOLA FILMA GUNJA

Ovog ljeta Osnovna škola „Antun i Stjepan Radić“ Gunja je, u suradnji sa školskom knjižničarkom i Studijem kreativnih ideja Gunja, organizirala 14. Ljetnu školu filma Gunja na kojoj su sudjelovali učenici iz cijele Hrvatske. Ljetna škola filma Gunja projekt je koji su 2009. pokrenuli studenti Akademije dramske umjetnosti i Fakulteta političkih znanosti te osnivači Studija kreativnih ideja Gunja (SKIG), a sve u želji da dođu u Gunju i jedan ljetni tjedan posvete prenošenju znanja mlađim generacijama kroz zabavne i poučne radionice. Ovo je jedinstveni događaj u Cvelferiji i zaista filmovi koji se prikazuju, kao i broj djece koja se prijave i sudjeluju, svjedoči o tome kako Gunja postaje malo središte filma. Svake godine ova škola može se pohvaliti s više od 50 polaznika iz cijele Hrvatske i susjednih zemalja što se može vidjeti na slici 1. Ove godine održano je sedam radionica: igrani film, dokumentarni

Slika 1. Zatvaranje Ljetne škole filma Gunja

film, (za)igrani film, radioigra, glazbena produkcija, press radionica i radionica analogne fotografije. Sva-ki voditelj radionice imao je svog asistenta. Svi voditelji su volonteri kao i učenici koji za vrijeme Ljetne škole filma pružaju smještaj i pomažu jedni drugima na radionicama kroz timski rad. Plod je zajedničkog rada projekcija radioničkih filmova i izložba crno-bijelih fotografija.

Sve je započelo davne 1960. godine kada je Josip Krunic počeo raditi u gunjanskoj osnovnoj školi kao nastavnik hrvatskog jezika i književnosti. Idejni je začetnik Multimedijalnog centra Studio Kreativnih

Ideja Gunja - MMC SKIG koji svoje korijene ima u Literarno-novinarskoj družini „Dragutin Tadijanović“ ustanovljenoj 1960. godine. Početak radijskoga stvaralaštva datira od 1974. godine, a rad se 1995. proširuje na još jedan medij – televiziju. Video-filmska djelatnost, koja datira iz 2003. godine, vjerojatno je naj-reprezentativniji segment kreativno-stručnoga rada SKIG-a. U samo sedam godina djelovanja proizvedeno je više od stotinu filmova, što igranih, što eksperimentalnih i dokumentarnih, a dvadesetak ih je nagrađeno na različitim revijama, festivalima i smotrama. Veoma često su na programu HTV-a, nekoliko ih je uvršteno i u osnovnoškolske programe medijske kulture (Forjan Horvatek, Krunic, Jakob, 2011: 111). Danas filmska družina i dalje djeluje, ali pod voditeljskom palicom školske knjižničarke dr. sc. Anite Tufekčić koja je vrlo uspješno vodi od 2015.

Inicijativa jedne osobe, ma koliko njena motivacija bila jaka, i dalje s jedne strane zahtijeva djecu zainteresiranu za stjecanje znanja o filmovima i njihovu produkciju, a s druge treba mjesto, okvir i mrežu unutar kojih njihova postignuća i produkcije mogu pronaći svoju publiku i priznanja (Stein 2022: 32). Cilj je filmskog obrazovanja konačno osnaživanje mladih i pružanje mogućnosti da pronađu svoj način izražavanja te ujedno produktivno sudjeluju u stvaranju novog društva (Stein 2022: 34) što Ljetna škola filma Gunja kao edukacija definitivno i nudi.

Mnogi od polaznika kasnije odlučuju nastaviti usavršavanje svojih znanja vezanih uz kreativnu industriju, a nekima to postane budući profesionalni poziv. Nekima amatersko bavljenje filmom i fotografijom postane hobi, a svakako svima stečena znanja doprinose općoj kulturi i kvalitetnom provođenju vremena.

Četrnaesto izdanje Ljetne škole filma Gunja održalo se od 23. do 28. srpnja 2023. godine što se može vidjeti na slici 2. U sklopu Ljetne škole filma, u atriju Osnovne škole „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji održavala se i Filmska revija „Novo kino Osmijeh“ ili ljetno kino. Program revije bio je sastavljen od filmova recentne domaće i regionalne produkcije. Pod gunjanskim zvjezdanim nebom bili su prikazani i filmovi: Ljeto kada sam naučila letjeti (redatelj Radivoje Andrić), El Shatt (redatelj Ivan Ramljak), Cvrčak i mravica (redatelj Luka Rukavina) te Garbura (redatelj Josip Žuvan) što se može vidjeti na slici 3. Uz četiri večeri dugometražnih filmova posjetitelji su imali još priliku pogledati izložbu GIF for FUSE i odabrane kratkometražne eksperimentalne i hibridne filmove, a ulaz na sve filmske projekcije bio je besplatan.

Slika 2. Plakat Ljetne škole filma

Slika 3. Novo kino Osmijeh

ZAKLJUČAK

Stvaranje filma predstavlja sinergiju timskog rada u koji svaki pojedinac unosi svoj talent i doprinos kako bi konačni proizvod bio uspješan. Raznolikost uloga na filmskom setu - od glume, preko tehnike do kreacije priče, omogućuje svakome da pronađe svoje mjesto. Uspjeh Ljetne škole filma Gunja ne svodi se samo na produkciju filmova, organizaciju škole filma i ljetnog kina "Osmijeh" već je također i rezultat velikodušnog volonterskog rada. Bez doprinosa mnogih pojedinaca, bilo financijske, tehničke ili moralne podrške, ova manifestacija ne bi opstala i razvijala se već 14 godina. Osim prezentacije filmskih ostvarenja, polaznici radionica imaju priliku upoznati i usporediti svoje rade s radovima vršnjaka diljem zemlje i izvan nje. Važno je istaknuti da takve aktivnosti ne samo što pridonose kreativnom procesu ideja za produkciju Ljetne škole filma Gunja već dodatno promoviraju i malo selo. Radionica PRESS premijerno je prikazala svoje III. Kronike, a radionica (za)igranog filma iznjedrila je film "San ili java" s učenicima gunjanske osnovne škole. Razne radionice, od dokumentarnog filma do radioigre, predstavile su impresivan opus rada, demonstrirajući raznolikost kreativnih izraza. Unatoč izazovima poput nedostatka struje i interneta uzrokovanih nevremenom, završnica 14. Ljetne škole filma privukla je više od dvjesto sudionika iz Gunje i šire. Voditelji su zahvalili svim polaznicima, organizatorima i ostalima zaslužnim za uspješan tijek ove godine što je posebno značajno s obzirom na poteškoće uzrokovane olujnom nepogodom.

LITERATURA

1. Horvatek Forjan, Melita; Krunic, Josip; Jakob, Nataša. 2011. *Od ideje do premijere*. Profil. Zagreb.
2. Ljetna škola filma Gunja. https://www.facebook.com/ljsfg/?locale=hr_HR/ (pristupljeno 15. siječnja 2023.)
3. Mikić, Krešimir. 2001. *Film u nastavi medijske kulture*. Educa. Zagreb.
4. Stein, Hrvoje. 2022. Filmsko obrazovanje i stvaranje – počeci dječjeg amaterskog filmskog stvaralaštva na našim prostorima. *Zapis. Bilten Hrvatskog filmskog saveza*, 63. 32-34.
5. Šarić, Katica; Bartolić, Anica. 2012. *Ja sam u svom filmu*. Naklada Ljevak. Zagreb.

PoduzEtno

Mirela Tuhtan
mirela.tuhtan@skole.hr
Osnovna škola „Drago Gervais“ Brešca

Mia Host
mia.kovacevic11@skole.hr
Osnovna škola „Drago Gervais“ Brešca

Sažetak

Projekt PoduzEtno zamišljen je kao projekt razvoja poduzetničkih osobina i vještina kod djece te njegovanja kulturne baštine zavičaja. Naziv projekta složenica je koja upućuje na poduzetništvo i tradiciju. Projekt provode školska psihologinja i školska knjižničarka OŠ „Drago Gervais“ Brešca s učenicima 4. razreda tijekom cijele nastavne godine, s ciljem da učenike pouče razvoju poduzetničke ideje od zamisli do realizacije te da ih potaknu na upoznavanje tradicije i specifičnosti karakterističnih za kraj u kojem žive. Tako učenici kroz realizaciju poduzetničke ideje promoviraju kulturu i običaje svoga zavičaja.

Projekt nije usmjeren na zaradu/prihode, nego je rezultat projekta originalan suvenir, koji predstavlja učenički zavičaj te ostalim učenicima, ali i široj javnosti omogućava upoznavanje s tradicijom.

Ključne riječi

poduzetništvo, kreativnost, inovativnost, tradicija, suradnja

Summary

The project PoduzEtno develops children's entrepreneurial qualities and skills and encourages the preservation of the cultural heritage of the homeland. The name of the project is a compound that refers to entrepreneurship and tradition.

The project is carried out by the school psychologist and the school librarian of the Elementary school "Drago Gervais" Brešca. Fourth grade students participate in the project throughout the school year. The main goal is to teach students how to develop an entrepreneurial idea from conception to realization, and to encourage them to get to know the traditions and specifics characteristic of the region where they live. On that way, students promote the culture and customs of their homeland through the realization of an entrepreneurial idea.

The project is not focused on earnings/revenues, because the result of the project is an original souvenir, which represents the students' homeland and allows to other students and general public to get to know the tradition.

Key words

entrepreneurship, creativity, innovation, tradition, cooperation

UVOD

Potaknute bogatstvom kulturne i jezične baštine kraja u kojem učenici OŠ „Drago Gervais“ Brešca žive, ali i svjesne izazova modernog društva, knjižničarka i psihologinja željele su učenicima omogućiti prostor za slobodno izražavanje vlastite kreativnosti, inovativnosti i proaktivnosti, uz naglasak na suradnju, međusobno uvažavanje i pripadnost zajednici. Tako je pokrenut projekt PoduzEtno, koji se od školske 2021./22. godine svake godine provodi s učenicima četvrtih razreda.

Sukladno Kurikulumu međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole, svrha ovog projekta je razvijanje poduzetničkoga načina promišljanja i djelovanja u svakodnevnome životu i radu, stjecanje radnih navika i razvoj osobina poduzetne osobe.

Cilj je učenike poučiti razvoju poduzetničke ideje od zamisli do realizacije, postavljanju ciljeva te planiranju i provedbi planiranih aktivnosti. Osim toga, cilj je potaknuti učenike da upoznaju tradiciju i specifičnosti karakteristične za kraj u kojem žive te kroz realizaciju poduzetničke ideje promoviraju kulturu i običaje svoga zavičaja.

Provedbom projekta ostvaruje se korelacija s nastavnim predmetima Hrvatski jezik, Priroda i društvo, Likovna kultura, a osim ishoda iz međupredmetne teme Poduzetništvo, ostvaruju se ishodi i iz međupredmetnih tema Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje te Osobni i socijalni razvoj.

TIJEK PROJEKTA

PoduzEtno je cjelogodišnji projekt, koji se provodi u obliku mjesečnih radionica. Započinje predavanjem o temeljnim pojmovima (poduzetništvo, poduzetnik, ideja, izumi i inovacije...), od kojih su neki učenici već poznati iz nastave Prirode i društva. Važno je da učenici ovladaju ključnom terminologijom i koracima procesa unutar određene discipline koji, kao takvi, predstavljaju temelj za kreativno razmišljanje. Znanja koja voditelji predstave kroz frontalni oblik rada, učenici zatim proširuju osobnim istraživačkim radom. Do sljedeće zajedničke radionice učenici prikupljaju informacije o poduzetnicima u svome kraju te o specifičnostima svoga kraja.

Ovim istraživanjem učenici su potaknuti na interakciju s okolinom, na razgovor sa članovima obitelji, ali i susjedima i mještanima. Iako svakodnevno prolaze pored različitih natpisa koji predstavljaju imena poduzeća rijetko su svjesni da iza tih imena стоји osoba koja je pokrenula svoj posao, odnosno poduzetnik. Također, vrlo često, primjer poduzetnika imaju u svojoj obitelji, što uvijek ističu i predstavljaju s posebnim ponosom.

Iako mnogi znaju neke od specifičnosti po kojima je njihovom mjestu poznato, voditeljice učenike uvijek potiču da o tome porazgovaraju sa svojim obiteljima, posebice djedovima i bakama. Potiče se tako i međugeneracijska povezanost i prijenos iskustva jer često stariji članovi obitelji pamte koju legendu ili zanimljivost o nekom lokalitetu ili običaju. Sve što saznavaju, učenici bilježe na dobiveni Listić za samostalno istraživanje.

Slika 1. Predavanje o temeljnim pojmovima

Na sljedećem susretu, služeći se ispunjenim listićima, učenici predstavljaju djelatnosti poduzetnika iz svojeg okruženja i tako osvještavaju kako se u njihovom mjestu ljudi bave različitim djelatnostima te svojim proizvodima i uslugama doprinose kvaliteti života stanovnika i razvoju svoga kraja. Također, iznose sve ono po čemu je njihovo mjesto poznato i posebno, bilo da je riječ o građevinama, običajima, odjeći, hrani ili predmetima. Učenici tako ističu različite skupine zvončara, manifestacije (*Festa od vola*, pusni običaji, *Brgud po starinski...*), autohtone sorte (brgujski kapuz, zvonejska jarbola), značajne lokalitete (pasjačka Gradina, Breški dol, brgujski Studenac, zvonejske njivi), kulturno-povijesne znamenitosti (npr. Muzej Lipa pamti), tradicionalna jela i drugo.

Potičući timski rad i suradnju među učenicima veći dio aktivnosti koje slijede odvija se u obliku grupnog rada. Suradnički oblici učenja pružaju priliku za razvoj svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa jer ih stavljam u aktivnu ulogu učećih subjekata. Suradničko učenje omogućava im razmjenu različitih perspektiva i ideja, širenje znanja, vještina i iskustava. Osim toga, kroz suradničko učenje razvijaju osjećaj za timski rad, usmjereno jednih na druge, komunikacijske vještine, zajedničko odlučivanje, međusobno pomaganje, odgovornost prema drugima i samoodgovornost. Učenici, podijeljeni u skupine prema mjestu stanovanja, objedinjuju prikupljene informacije o posebnostima svog užeg zavičaja te odabiru jednu od navedenih stvari koju bi mogli razviti u poduzetničku ideju.

Iako grupa ima zajedničku temu, učenike u grupi potiče se da produciraju različite ideje, razmišljaju na različite načine, razmatraju više mogućnosti te da stvari rade drugačije. U razradi ideje

učenicima može pomoći korištenje tehnike brainstorming (oluja ideja).

Svi članovi grupe svoje ideje prezentiraju pred cijelom razredom, pri čemu dolazi do izražaja kreativnost i maštovitost učenika. Prijedlozi učenika, makar bili neobični, ne odbacuju se a priori, već se i s realiziranim i s nerealiziranim učeničkim idejama i prijedlozima upoznaje lokalna zajednica s ciljem promocije kraja i poboljšanja kvalitete života.

Slika 2. Predstavljanje ideja grupe

Neke od predstavljenih ideja bile su obiteljsko izletište Breški dol u kojem se organiziraju radionice modeliranja gline, turistički kompleks Rupa s hotelom, sportskim igralištima i kinom, trgovina zvončarske opreme i suvenira u Zvoneći, flaširanje vode iz brgujskog Studenca i dostava avionom do klijenata...

Ideje se izlažu na ploči ili panou, kako bi svim učenicima bile dobro vidljive, a zatim se glasovanjem svih učenika bira najbolja ideja na razini svake grupe.

Grupa tada po želji dorađuje, prerađuje ili poboljšava odabranu ideju, pri čemu se služi i različitim informacijskim izvorima te zajednički ispunjava Listić za procjenu izvedivosti ideje.

Predstavnik svake grupe predstavlja dorađenu ideju i uz nju iznosi procjenu izvedivosti što učenicima pomaze pri odabiru jedne ideje na razini razreda, koja će se doista i realizirati te godine. Naime, pri odabiru ideje treba uzeti u obzir dob učenika, financijske mogućnosti i vrijeme koje imaju na raspolaganju te činjenicu da se ta ideja mora realizirati u učionici.

Cilj realizacije ideje nije „osobna korist ili maksimiziranje profita već usmjerenost na društvene vrijednosti“,¹ odnosno, projekt ne stavlja u središte „poslovanja“ profit, već društvenu zajednicu i njezinu dobrobit ili promociju tradicionalnih vrijednosti zajednice. Samim time ovaj projekt možemo svrstati u socijalno poduzetništvo.

Posljednja faza projekta je realizacija odabrane ideje, u čemu sudjeluju svi učenici razrednog odjela. U ovoj fazi učenici stvaraju novu vrijednost na temelju plana koji su izradili. Vode računa o vremenu, razvijaju upornost i pozitivan odnos prema radu. Vlastitim rukama izrađuju originalan proizvod, pri čemu preuzimaju odgovornost u ispunjavanju preuzetih zadataka. Voditeljice najčešće osiguravaju potrebne materijale za izradu, a vrlo često riječ je o recikliranim materijalima.

¹ Dubiel Potnik, Hrvjeka i dr. 2016. Razvoj poduzetničkih osobina kod djece. Veleučilište u Požegi - Dječji vrtić sv. Leopolda Mandića. Požega. Str. 34.

Slika 3. Izrada originalnog proizvoda – dijelova zvončarske opreme

Ideje se izlažu na ploči ili panou, kako bi svim učenicima bile dobro vidljive, a zatim se glasovanjem svih učenika bira najbolja ideja na razini svake grupe.

Grupa tada po želji dorađuje, prerađuje ili poboljšava odabranu ideju, pri čemu se služi i različitim informacijskim izvorima te zajednički ispunjava Listić za procjenu izvedivosti ideje.

Predstavnik svake grupe predstavlja dorađenu ideju i uz nju iznosi procjenu izvedivosti što učenicima pomaze pri odabiru jedne ideje na razini razreda, koja će se doista i realizirati te godine. Naime, pri odabiru ideje treba uzeti u obzir dob učenika, financijske mogućnosti i vrijeme koje imaju na raspolaganju te činjenicu da se ta ideja mora realizirati u učionici.

Cilj realizacije ideje nije „osobna korist ili maksimiziranje profita već usmjerenost na društvene vrijednosti“,¹ odnosno, projekt ne stavlja u središte „poslovanja“ profit, već društvenu zajednicu i njezinu dobrobit ili promociju tradicionalnih vrijednosti zajednice. Samim time ovaj projekt možemo svrstati u socijalno poduzetništvo.

Posljednja faza projekta je realizacija odabrane ideje, u čemu sudjeluju svi učenici razrednog odjela. U ovoj fazi učenici stvaraju novu vrijednost na temelju plana koji su izradili. Vode računa o vremenu, razvijaju upornost i pozitivan odnos prema radu. Vlastitim rukama izrađuju originalan proizvod, pri čemu preuzimaju odgovornost u ispunjavanju preuzetih zadataka. Voditeljice najčešće osiguravaju potrebne materijale za izradu, a vrlo često riječ je o recikliranim materijalima.

Rezultat projekta je originalan suvenir, koji odaje kreativnost i maštovitost učenika, a koji svojom jedinstvenošću promovira tradiciju zavičaja. Učenici – sudionici i cijela školska zajednica ponosni su na tri do sada izrađena produkta: *Pusnu bocu*, *Pasjački čokoladni novčići* i didaktičku igru *Parićaj zvončara*.

PRODUKT: PUSNA BOCA

Prva generacija učenika koji su sudjelovali u projektu osmislili su *Pusnu bocu*. Naime, pust ili karneval je jako važno razdoblje u godini za učenike ove škole. Mnogi su učenici pripadnici zvončarskih skupina, a ostali se rado maskiraju i sudjeluju u „maškaranim“ običajima. Ideja učenika bila je izraditi suvenir koji se može koristiti kao uporabni predmet. Boca je oslikana motivima zvončarskih skupina. Čep boce je izra-

učenicima može pomoći korištenje tehnike brainstorming (oluja ideja).

Svi članovi grupe svoje ideje prezentiraju pred cijelim razredom, pri čemu dolazi do izražaja kreativnost i maštovitost učenika. Prijedlozi učenika, mako bili neobični, ne odbacuju se a priori, već se i s realiziranim i s nerealiziranim učeničkim idejama i prijedlozima upoznaje lokalna zajednica s ciljem promocije kraja i poboljšanja kvalitete života.

Neke od predstavljenih ideja bile su obiteljsko izletište Breški dol u kojem se organiziraju radionice modeliranja gline, turistički kompleks Rupa s hotelom, sportskim igralištem i kinom, trgovina zvončarske opreme i suvenira u Zvoneći, flaširanje vode iz brgujskog Studenca i dostava avionom do klijenata...

¹ Dubiel Potnik, Hrvjka i dr. 2016. Razvoj poduzetničkih osobina kod djece. Veleučilište u Požegi - Dječji vrtić sv. Leopolda Mandića. Požega. Str. 34.

Slika 4. Pusna boca

Slika 5. Pasjački čokoladni novčići

-đen u obliku zvončarskog klobuka. Svaki je učenik sudjelovao u oslikavanju vlastite boce i izradi čepa.

Proekt: *Pasjački čokoladni novčići*

Na lokalitetu Gradina kod mesta Pasjak pronađeni su rimski posrebreni bakreni novčići. Inspirirani tim saznanjem nakon pretraživanja informacijskih izvora o zavičaju, u jednom od razreda učenici su izradili originalan suvenir koji uz edukativnu notu pruža i slatko zadovoljstvo. Otopljenu čokoladu lijevali su u papirnate kalupe i tako dobili okrugle novčiće. Čokoladne novčice zamatali su u krugove od aluminijске folije, na koje su prethodno nacrtali jedan od specifičnih motiva, ovisno o mjestu iz kojeg dolaze: svetog Nikolu, pasjačku Gradinu ili zvončarski klobuk.

Proekt: *Didaktička igra Parićaj zvončara!*

Ideja jednog odjela bila je izrada zabavno – edukativnog materijala po uzoru na nekada popularnu dječju igru *Odjeni lutku*. Učenici su od tanjeg kartona izradili po jedan dio opreme Mučićevog zvončara (bele brageše, mornarska maja, cinturin, postoli, koža, facol, zvonci, facolić, klobuk, balta) koja se može postaviti na pripremljenu bažu, figuru zvončara. Tako su naučili „ča se rabi Mučićevemu zvončaru kad gre zvonci nositi“, ali i omogućili ostalim učenicima da, kroz igru, upoznaju dijelove zvončarske opreme. Igra može poslužiti i za učenje čakavskih riječi/pojmova.

Slika 6. Postavljanje zvončarske opreme na figuru zvončara

EVALUACIJA I ODRŽIVOST PROJEKTA

Učenici evaluiraju svaku radionicu na temelju čega voditelji planiraju i unose eventualne izmjene u buduće radionice. O usvojenosti odgojno-obrazovnih očekivanja zaključuje se iz učeničkih uradaka na satu i finalnih produkata te opažanjem primjene naučenog tijekom drugih interakcija i aktivnosti u školi.

Budući da je za djetetov razvoj nužna podrška svih ključnih sudionika djetetova života unutar i izvan škole, tijekom prošlih godina pripremljene su brošure kojima su roditeljima predstavljeni tijek i rezultati projekta.

Projektne aktivnosti i rezultati projekta predstavljeni su na sjednicama Učiteljskog vijeća, Vijeća roditelja i Školskog odbora, na Županijskim stručnim vijećima, na 30. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa. Predstavljanje projekta u Listu matujskega kraja *Tramontana* omogućuje uvid u rad učenika lokalnoj zajednici i šire.

Trajna vrijednost proizašla iz ovog projekta su dosadašnja ostvarenja naših učenika - originalni suveniri: *Pasjački čokoladni novčić*, *Pusna boca* i didaktička igra *Parićaj zvončara*.

ZAKLJUČAK

U suvremenom društvu poduzetnost je vrlo važna osobina, a poduzetničke vještine potrebno je razvijati od najranije dobi. Projekt *PoduzEtno* učenicima četvrthih razreda pruža priliku za razvijanje poduzetničkog načina razmišljanja i daje im mogućnost da kroz razvoj originalnih ideja stvore nove, konkretne produkte temeljene na tradiciji.

Učenici uče važnost timskog rada, surađuju, stječu radne navike, komuniciraju međusobno i uvažavaju tuđa mišljenja. Također, uče se poštovati svoju tradiciju i specifičnosti svoga kraja te shvaćaju važnost očuvanja istih. Osvješćuju da i sami mogu tomu pridonijeti.

Uzmemo li u obzir definiciju po kojoj poduzetnost „predstavlja sposobnost pojedinca da pretvara ideje u djela“,² možemo zaključiti da kroz projekt *PoduzEtno* učenici četvrthih razreda svoju poduzetnost itekako razvijaju. Usvojene poduzetničke vještine (inicijativnost, upornost, samostalnost, odgovornost...) učenici mogu nadalje primjenjivati pri planiranju i izvršavanju svojih školskih obveza, ali i kod kuće i u zajednici. Projekt omogućuje razvoj osobina, vještina i znanja koja u budućnosti djeci mogu pomoći u njihovim ozbiljnijim poduzetničkim aktivnostima.

LITERATURA

1. Dubiel Potnik, Hrvojka i dr. 2016. *Razvoj poduzetničkih osobina kod djece*. Veleučilište u Požeškoj - Dječji vrtić sv. Leopolda Mandića. Požega.
2. Garmaz, Vedrana. 2023. *Priručnik za mlade poduzetnike*. Alfa. Zagreb.
3. Juričić, Dinka. 2012. *Trebaš lov? Zaradi je! – priručnik za razvijanje dječjeg poduzetništva*. Školska knjiga. Zagreb.
4. *Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole*. 2019. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Zagreb.
5. Ribić, Damir; Pleša Puljić Nikolina. 2020. *Osnove poduzetništva*. Školska knjiga. Zagreb.

² *Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole*. 2019. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Zagreb. Str. 1.

Čitanje u doba digitalnih alata: korištenje digitalne tehnologije za poticanje čitanja na primjeru bajke Kjel: crna labud-ptica

Jelena Zujević

jelena.zujic@skole.hr

Osnovna škola Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski

Stipe Radić

stipe.radic@skole.hr

Osnovna škola Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski

Sažetak

U primjeru dobre prakse Čitanje u doba digitalnih alata koji je prikaz projekta I roboti čitaju, zašto ne bi i ti? nastalog povodom Noći knjige 2023. pokazat ćemo kako potaknuti interes za čitanje uz pomoć digitalne tehnologije koristeći bajku Želimira Hercigonje Kjel: crna labud-ptica kao ilustrativni primjer.

U uvodnom dijelu ovog teksta iznesena je problematika čitanja u digitalnom dobu, nakon čega slijedi predstavljanje primjera dobre prakse kao jednog od mogućih rješenja problema. U daljnjem tekstu objašnjeni su svi koraci provedeni uoči Noći knjige 2023., a zatim su prezentirane i aktivnosti koje su knjižničarka, učitelj Informatike i učenici realizirali u sâmoj Noći knjige 2023. Završni dio donosi prikaz zadataka za učenike, a priloženi su i svi materijali nastali za potrebe provedbe Projekta.

Ključne riječi

poticanje čitanja, digitalna tehnologija, aktivno slušanje, čitanje s razumijevanjem, igra

Summary

In the example of good practice Reading in the era of digital tools, which is a presentation of the project I robots read, why shouldn't you? created on the occasion of Noć knjige 2023. (The Night of The Book 2023.), we will show how to arouse interest in reading with the help of digital technology using the fairy tale of Želimir Hercigonja Kjel: The Black Swan Bird as an illustrative example.

In the introduction part of this text, the problem of reading in the digital era is presented, followed by the demonstration of an example of good practice as one of the possible solutions to the problem.

In the main part, all the steps carried out before The Night of the Book 2023. are explained, and then the activities that the librarian, computer science teacher and students did during the Night of the Book 2023. itself are presented.

In the final part, the tasks that the students had to solve are described, and all the materials created for the realization of this project are also attached.

Key words

encouraging reading, digital technology, active listening, reading comprehension, game

UVOD

Jedna od temeljnih zadaća školske knjižnice razvijanje je ljubavi prema knjizi i čitanju. U današnje vrijeme, kada djeca od prvih godina života u rukama drže mobitele umjesto slikovnica, razviti kod učenika interes za čitanjem postaje sve važniji, ali i zahtjevniji posao za školske knjižničare.

Knjižničari su suočeni s izazovom ne samo osiguravanja pristupa knjizi, već i pronalaženja raznih metoda kojima će stvoriti poticajno okruženje u kojem će zadržati interes čitatelja te ga motivirati na istraživanje i razvijanje mašteta kroz čitanje. Da bi knjižničari u tome uspjeli, potrebno je uskladiti tradicionalne knjižnične metode sa suvremenim tehnološkim alatima kako bi se knjižnica prilagodila interesima i potrebama današnje alfa generacije.

Primjer dobre prakse Čitanje u doba digitalnih alata: korištenje digitalne tehnologije za poticanje čitanja na primjeru bajke Kjel: crna labud-ptica čini upravo spoj tradicionalnih metoda rada s učenicima potpomognutih suvremenim tehnološkim alatima s ciljem poticanja čitalačkog interesa i razvijanja čitalačke, informatičke i tehničke pismenosti.

Nositelji projekta I roboti čitaju, zašto ne bi i ti? su knjižničarka i učitelj Informatike, a u Projektu su sudjelovali svi zainteresirani učenici od 1. do 4. razreda. Aktivnosti su se odvijale tijekom drugog polugodišta šk. god. 2022./2023., a vrhunac Projekta ostvaren je u Noći knjige 21. travnja 2023. godine.

ČITANJE I DIGITALNO DOBA

Općepoznate su dobrobiti čitanja: čitanjem se obogaćuje rječnik, poboljšava pamćenje i koncentracija, razvija mašta i kreativnost, proširuje znanje i potiče istraživački duh, produbljuje empatiju i jača samopouzdanje... Čitanje nas odvodi u neke nepoznate svjetove i druga vremena, upoznaje nas s dalekim kulturnama i likovima koje u stvarnosti nikad ne bismo upoznali.

U knjizi *U obranu čitanja: čitatelji i književnost u 21. stoljeću* Meta Grosman argumentira kako dijete čitanjem spoznaje i usvaja načine izražavanja, različite oblike mišljenja te se priprema na jezične izazove od rasloga svijeta. Grosman također ističe kako literarni uzori na dijete mogu imati veći oblikotvorni utjecaj nego susreti sa stvarnim ljudima.¹

Jedna od temeljnih zadaća školskih knjižnica je razvijanje interesa za čitanje i poticanje čitateljskih navika kod djece. Zovko ističe kako je zadatak školskog knjižničara stvoriti od učenika čitatelja koji će s oduševljenjem i radošću osjetiti književno djelo jer čitanjem učenik otkriva raznolik svijet literature te je motiviran za izvanškolsko čitanje i kreativno korištenje slobodnoga vremena.²

Današnja generacija učenika rođena je u digitalnom svijetu u kojem im je tehnologija dostupna od najranije dobi. Roditelji im od malih nogu dopuštaju pristup pametnim telefonima, tabletima i računalima kako bi se igrali ili gledali videozapise. Kada ovi učenici, pripadnici tzv. *alfa generacije*, krenu u školu, naviknuti na digitalne sadržaje često ne pokazuju veliki interes za čitanjem tiskane građe. Čak i oni zainteresirani vrlo brzo odustanu zbog problema s koncentracijom i sklonosti površnom čitanju.

Kako navodi Gabelica, današnja djeca jednostavno drukčije razmišljaju. Proces mišljenja je ubrzan, djeca mnogo lakše interpretiraju informacije, sposobna su za *multitasking* (istovremeno obavljanje više radnji) gdje djeca čak uspješno dolaze do cilja, ali bez strpljenja ili razumijevanja uzročno-posljedičnih aktivnosti koje će ih do cilja dovesti.³

ROBOTI KAO SAVEZNICI U POTICANJU ČITANJA

Postavlja se pitanje kako današnjoj djeci približiti čitanje, a odgovor se nameće sam po sebi. Matijević i Topolovčan još 2017. godine ističu kako je u posljednjih nekoliko desetljeća tzv. didaktički trokut proširen dodavanjem četvrтoga elementa pa uz postojeća tri elementa nastave (učenika, učitelja i nastavni sadržaj) dodaju i četvrti – tehniku, tj. tehnologiju.⁴

Lazzarich i Čančar ističu kako je važno „imati na umu da bi naglasak trebao biti na razvoju učeničkih sposobnosti, a informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) trebala bi poslužiti kao sredstvo zanimljivijeg načina prenošenja obrazovnih sadržaja.“⁵ Isti zaključci vrijede i kada je u pitanju aktivnost poticanja čitanja. Dakle, potrebno je promijeniti pristup, približiti knjigu učenicima da bi se oni približili knjizi, a to se može postići ulaskom u njihov svijet robotike, elektronike i programiranja.

PROJEKT I ROBOTI ČITAJU, ZAŠTO NE BI I TI?

Vođeni tom idejom, knjižničarka Jelena Zuijić i učitelj Informatike iz OŠ Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski osmislili su projekt *I roboti čitaju, zašto ne bi i ti?* Projekt je nastao povodom obilježavanja *Noći knjige 2023*. Namijenjen je učenicima razredne nastave, a u projekt su akativno bile uključene i njihove učiteljice.

¹ Grosman, Meta. 2010. *U obranu čitanja: čitatelji i književnost u 21. stoljeću*. Zagreb. Algoritam, str. 114.

² Zovko, Mira. 2011. Važnost čitanja. 23. proljetna škola školskih knjižničara: *Čitanje kao dio knjižnično-informacijskog obrazovanja*. Ur. Mićanović. Miroslav. Ur. Mićanović, Miroslav. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. 27-31., str. 30.

³ Gabelica, Marina. 2012. Poticanje čitanja uz nove medije. *Dijete, škola, obitelj: časopis za odgoj i obrazovanje djece rane školske dobi namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 30. 2–8., str. 4.

⁴ Matijević, Milan; Topolovčan, Tomislav. 2017. Multimedijkska didaktika. Školska knjiga. Zagreb. Str. 199.

⁵ Lazzarich, Marinko; Čančar, Antonia. 2020. Dječja lektira i novi mediji. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* Vol. 27 No. 2. 149-170., str. 151.

Ciljevi projekta bili su:

- poticanje čitalačkog interesa, unaprjeđenje čitalačkih vještina i razumijevanja teksta, vježbanje pamćenja i u konačnici razvijanje ljubavi prema čitanju među učenicima nižih razreda OŠ
- djeci suvremenog, digitalnog doba učiniti zanimljivim čitanje u tradicionalnom obliku služeći se robotima za rješavanje zadataka iz bajke
- uvođenje učenika u osnove programiranja kroz upravljanje robotima u rješavanju zadataka iz bajke
- razvijanje tehničkih vještina i informatičke pismenosti kroz korištenje digitalnih alata i robota
- probuditi kod učenika istraživački i natjecateljski duh

- osnažiti kod učenika vještinu timskog rada kroz zajedničko čitanje i rješavanje zadataka.

Slika 1. Noć knjige 2023. (Izvor: autor)

zujalice, izvršavanje određenih radnji temeljem očitanja senzora i drugo. Učenici samostalno rješavaju problemske zadatke primjenom naučenih sadržaja.

- Učenici na satovima Hrvatskog jezika s knjižničarkom i učiteljicom ponavljaju o bajci kao jednostavnoj proznoj vrsti, opisuju i razlikuju bajku od ostalih književnih vrsta, objašnjavaju osnovna obilježja bajke, prepoznaju obilježja proznih tekstova: događaj, likove, pripovjedne tehnike. Prisjećaju se bajki koje su već čitali (1. razred Grimmove bajke, 2. razred Andersenove bajke, 3. razred Ilustrirane hrvatske bajke, 4. razred Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić).
- Na satovima Prirode i društva učenici spoznaju kako se orijentirati u prostoru, određuju glavne i sporedne strane svijeta pomoću sunca, sjene sata i kompasa.
- U Noći knjige 2023. knjižničarka i učitelj Informatike okupljaju sve zainteresirane učenike 1. - 4. razreda i s njima provode niz aktivnosti.
- Nakon provedenih aktivnosti učenici ispunjavaju evaluacijski listić.

Slika 2. Davanje uputa učenicima i demonstracija kako upravljati robotima (Izvor: autor)

NOĆ KNJIGE 2023.

Da bi se stvorilo poticajno okruženje u kojem će se zadržati interes čitatelja/slušatelja te ih motivirati na čitanje, istraživanje i igru, bio je potreban niz pripremnih radnji:

- smišljanje zadataka i izrada tablice za bodovanje
- izrada QR kodova i staze za robote
- raspored osmišljenih zadataka po učionicama
- podjela učenika u grupe
- davanje uputa učenicima i demonstracija kako upravljati robotima.

Kad je sve navedeno obavljeno, provođenje programa u *Noći knjige* 2023. moglo je započeti. Program se sastojao od tri aktivnosti:

- čitanje ulomka
- upravljanje robotom po stazi do QR koda i čitanje zadatka
- potraga u učionici i rješavanje zadatka.

Slika 3. Zadataci 4., 5. i 7. (Izvor: autor)

Učenici podijeljeni u grupe (5 grupa po 10 učenika) slušali su knjižničarku ili samostalno čitali ulomke iz bajke *Kjel: crna labud-ptica*. Bajka je podijeljena na deset ulomaka, a samim time bilo je i deset zadataka. Nakon svakog pročitanog ulomka jedan učenik iz grupe upravljao je robotom po pripremljenoj stazi od početne točke do cilja. Na cilju se nalazio QR kod koji je robot skenirao i učenici su pročitali zadatak. Grupa je zatim odabrala dvoje učenika koji su ili otišli do učionice s oznakom svoje grupe i krenuli u potragu za rješenjem zadatka, ili bi riješili zadatak na licu mjesta. Jedan bod dodijeljen je za svaki točan odgovor. Par koji bi prvi ponudio točno rješenje osvojio bi dodatni bod.

Po završetku zadnjeg zadatka i zbrajanja svih bodova knjižničarka i učitelj Informatike proglašili su pobjedničku ekipu.

REZULTATI, VREDNOVANJE I PROMICANJE PROJEKTA

Učenici koji su sudjelovali u Projektu usvojili su i poboljšali tehniku čitanja te su probudili interes za čitanjem nekih novih naslova i istraživački duh. Radeći u paru ili skupini, razvili su socijalne vještine aktivno sudjelujući u svim projektnim aktivnostima. Naučili su rješavati jednostavne i složenije logičke zadatke s računalom ili bez uporabe računala, izrađivati jednostavne digitalne sadržaje te svladali osnove programiranja koristeći pritom pažljivo i odgovorno opremu IKT -a.

Po završetku svih aktivnosti provedeno je vrednovanje putem evaluacijskog listića za učenike. Rezultati su pokazali kako učenici s oduševljenjem prihvaćaju ovakav tip aktivnosti, svoje zadovoljstvo iskazali su usmenim putem i pisanim tragom na evaluacijskom listiću.

Projekt je promoviran na društvenim mrežama, službenoj i Facebook stranici OŠ Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski.

ZAKLJUČAK

Školska knjižnica ima ključnu ulogu u poticanju čitanja među učenicima. Suočeni s otporom prema čitanju te promjenama u procesu čitanja koje donose poteškoće s koncentracijom i površnim čitanjem, knjižničari se oslanjaju na inovativne pristupe kako bi potaknuli interes učenika za knjige. U današnjem digitalnom okruženju, gdje djeca imaju olakšani pristup različitim medijskim sadržajima, ključno je unijeti inovacije i kreativnost u knjižnične aktivnosti kako bi bile dinamične i privlačne. Digitalni mediji mogu biti korisni saveznici u ovom procesu.

Jedan takav uspješan projekt bio je *I roboti čitaju, zašto ne bi i ti?* Postavljeni ciljevi su ostvareni, a postotak učenika koji posuđuju knjige za slobodno čitanje značajno je porastao nakon provedenih aktivnosti. Učenici koji su sudjelovali u obilježavanju *Noći knjige* 2023. svoje pozitivne dojmove prenijeli su ostalim učenicima i motivirali ih da pročitaju bajku *Kjel: crna labud-ptica*. Ovo je rezultiralo pozitivnim komentarima roditelja koji izražavaju želju za njihovim češćim održavanjem te je potvrdilo važnost ovakvih ak-

-tivnosti.

Jasno je da dinamične, maštovite i kreativne aktivnosti usmjerenе na čitanje mogu promijeniti percepciju učenika o knjigama, potičуći ih da čitanje ne vide kao obvezu, već kao užitak. Ovakvi pristupi mogu rezultirati povećanim interesom za knjige i većim brojem čitatelja među policama školske knjižnice.

LITERATURA

1. Gabelica, Marina. 2012. Poticanje čitanja uz nove medije. *Dijete, škola, obitelj: časopis za odgoj i obrazovanje djece rane školske dobi namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 30. 2–8. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S02113&godina=2012&broj=00030&page=2> (pristupljeno 21. veljače 2024.)
2. Grosman, Meta. 2010. U obranu čitanja: čitatelji i književnost u 21. stoljeću. Algoritam. Zagreb.
3. Lazzarich, Marinko; Čančar, Antonia. 2020. Dječja lektira i novi mediji. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* Vol. 27 No. 2. 149-170.
4. Matijević, Milan; Topolovčan, Tomislav. 2017. Multimedijkska didaktika. Školska knjiga. Zagreb.
5. Spitzer, Manfred. 2018. Digitalna demencija. Naklada Ljekav. Zagreb.
6. Zovko, Mira. 2011. Važnost čitanja. *23. proljetna škola školskih knjižničara: Čitanje kao dio knjižnično-informacijskog obrazovanja*. Ur. Mićanović, Miroslav. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb. 27-31. <https://www.azoo.hr/izdavacka-djelatnost-arhiva/xxiii-proljetna-skola-skolskih-knjiznicara-republike-hrvatske/> (pristupljeno 21. veljače 2024.)

PRILOZI

- Genially prezentacija za sudionike PŠŠK: <https://bit.ly/geniallykje1>
- Kratki video s provođenja aktivnosti:
 - <https://bit.ly/kje1>
 - <https://bit.ly/kje2>
 - <https://bit.ly/kje03>
- Materijali za izradu zadataka za učenike: <https://bit.ly/kjelmaterijali>
- Listić za bodovanje rezultata: <https://bit.ly/kjelmaterijali>
- Evaluacijski upitnik za učenike (obrazac): <https://bit.ly/kjelmaterijali>
- Web stranica Škole: <http://osim.hr/2023/04/25/noc-knjige-2023/>
- FB društvena stranica Škole: <https://fb.watch/oxWkPmWK86/>

Primjeri dobre prakse SREDNJE ŠKOLE

U potrazi za Faustom Vrančićem

Diana Dorkić

diana.dorkic@skole.hr

Prosvjetno-kulturni centar Mađara u RH, Osijek

Mirela Berlančić

mirela.berlancic@gmail.com

Prosvjetno-kulturni centar Mađara u RH, Osijek

Sažetak

Projekt U potrazi za Faustom Vrančićem – iskoni mađarskog jezika na tlu Hrvatske istražio je višestoljetnu povezanost Hrvata i Mađara na leksičkom području. Fokus istraživanja bio je Vrančićev Rječnik pet najuglednijih europskih jezika iz 1595. godine koji je sadržavao latinske, talijanske, njemačke, dalmatinske i mađarske riječi. Realiziranje projekta odvijalo se u dvije etape. Prva etapa bila je prijavljivanje na Javni poziv za sufinanciranje posebnih programa nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2023. godini koji je objavilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Poštujуći Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro, osmišljen je kvalitetan projekt koji je dobio potporu nadležnog ministarstva. Sinergijom stručnog suradnika knjižničara i nastavnika predmeta Hrvatski jezik pokrenuta je druga projektna etapa. Formiran je tim srednjoškolaca koji je iskustvenim i suradničkim učenjem istražio iskone mađarskog leksika na tlu Hrvatske. Tijekom trodnevne terenske nastave u Šibeniku i na otoku Prviću, otkriveno je bogato leksičko i znanstveno djelovanje Hrvatskog Leonarda. Učenici su stekli brojne spoznaje o hrvatsko-mađarskoj baštini, kulturi i leksikografiji. U Muzeju grada Šibenika dobiven je na uvid originalan Vrančićev rječnik, a u Memorijalnom centru Faust Vrančić na otoku Prviću, detaljno je prikazan Vrančićev životni put. U sklopu projekta ostvarene su sve međupredmetne teme te pravilna primjena IKT alata. Kao trajni podsjetnik na projekt U potrazi za Faustom Vrančićem – iskoni mađarskog leksika na tlu Hrvatske, ostat će primjer dobre prakse te rječnik u kojem su objavljene samo one riječi koje su ostale u aktivnom sloju leksika kao i one koje su doživjele male preinake.

Ključne riječi

kultura, baština, povijest jezika, leksikografija, Hrvatski Leonardo

Summary

The project In search of Faust Vrančić - the origin of the Hungarian language on the soil of Croatia investigated the centuries-old connection between Croats and Hungarians in the lexical field. The focus of the research was Vrančić's Dictionary of the five most respected European languages from 1595, which contained Latin, Italian, German, Dalmatian and Hungarian words. The implementation of the project took place in two stages. The first stage was applying to the Public call for co-financing of special programs of national minorities in the Republic of Croatia in 2023, published by the Ministry of Science and Education. Respecting the Regulations on criteria, benchmarks and procedures for financing and contracting programs and projects of interest for the common good, a high-quality project was designed that received the support of the competent ministry. The second project stage was launched with the synergy of the school librarian and the Croatian language teacher. A team of high school students was formed who, through experiential and collaborative learning, explored the origins of the Hungarian lexicon on the soil of Croatia. During a three-day field lesson in Šibenik and on the island of Prvić, the rich lexical and scientific work of the Croatian Leonardo was discovered. Through collaborative and experiential learning, the students gained a lot of knowledge about Croatian-Hungarian heritage, culture and lexicography. In the Museum of the City of Šibenik, the students got to see Vrančić's original dictionary, and in the Faust Vrančić Memorial Center on the island of Prvić, Vrančić's life path was presented in detail. As part of the project, all cross-curricular topics and the correct application of ICT tools were realized. As a permanent reminder of the project In search of Faust Vrančić - the primordial Hungarian lexicon on the soil of Croatia, there will remain an example of good practice and a dictionary in which only those words that remained in the active layer of the lexicon, as well as those that underwent minor changes, were published.

Key words

culture, heritage, history of language, lexicography, Croatian Leonardo

UVOD

U sklopu posebnog programa pod nazivom *U potrazi za Faustom Vrančićem: iskoni mađarskog leksika na tlu Hrvatske* istražena je višestoljetna povezanost Mađara i Hrvata koja se osobito očitovala na leksičkom području. Godine 1595. objavljen je Vrančićev *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika* (*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*) koji je sadržavao latinske, talijanske,

njemačke, dalmatinske i mađarske riječi. Vrančićeva prvotna intencija bila je sastavljanje mađarsko-hrvatskog rječnika jer su se jezici prožimali i bili dominantni u tadašnjoj zajedničkoj domovini. Povezanost jezika odvijala se na dvjema razinama - kao jezik davatelj i kao jezik primatelj. Zahvaljujući ovoj jezičnoj povezanosti, hrvatski je jezik dobio mnoge hungarizme koji se danas smatraju usvojenicama (hajdú – hajduk, szoba – soba, kép – kip, cipő – cipela...). Cilj posebnog programa bio je poticanje učenika na proučavanje povijesti i razvoja mađarskog jezika na tlu Hrvatske, usavršavanje jezične pismenosti i djelovanja te sastavljanje vlastitog rječnika. Kao mađarski učenik i službenik, Faust Vrančić je odlično poznavao sve norme mađarskog jezika. Zahvaljujući tome, Vrančić je htio reformirati latinicu te je prihvatio grafijsku praksu temeljenu na mađarskim grafijskim rješenjima (cz = /c/, cs = /č/, sz = /s/). Rječnik je bio popularan u Mađarskoj gdje je u 19. stoljeću doživio novo izdanje te je na temelju Vrančićeva Rječnika Hedvig Sulyok napisao mađarsko-talijanski rječnik (Szeged, 2001. godine). Djelovanje Fausta Vrančića najviše se ističe u izumiteljskom segmentu, a leksičko stvaralaštvo stavljeno je u drugi plan. Projektom je naglašena Vrančićeva leksička djelatnost koja je postala jedan od iskona mađarskog leksika na tlu Hrvatske. Prva projektna razina ostvarena je apliciranjem na *Javni poziv za sufinanciranje posebnih programa nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2023. godini* koji je objavilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Poštujući Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro, osmišljen je kvalitetan projekt koji je dobio potporu nadležnog ministarstva.

Osmišljavanje, pripremanje i realiziranje terenske nastave *U potrazi za Faustom Vrančićem* odvijalo se u suradnji stručnog suradnika knjižničara i nastavnika predmeta Hrvatski jezik. U terensku nastavu uključeni su srednjoškolci koji su usmjereni na mnogobrojne informacijske izvore o polihistoru Fastu Vrančiću. Istraženo je djetinjstvo Fausta Vrančića, njegovo sedmogodišnje humanističko obrazovanje i djelovanje u Ugarskoj kod strica Antuna Vrančića, leksički, diplomatski i izumiteljski rad te važnost Fausta Vrančića za nacionalnu i svjetsku kulturu i baštinu. Istraženi su podaci o Vrančićevu *Rječniku pet najuglednijih europskih jezika* (*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*).

Slika 1. Muzej Grada Šibenika

Slika 2. Rječnik pet najuglednijih europskih jezika

Nakon ponovo odrađenih pripremnih radnji, uslijedio je istraživački i skustveni rad u Vrančićevom rodnom Šibeniku te na otoku Prviću, mjestu Vrančićeva odrastanja i formiranja.

U Muzeju grada Šibenika učenici su dobili na uvid Vrančićev *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika* (*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*). Učenici su proučili dio rječnika koji se odnosio na mađarski jezik. Zaključili su da je mnogo riječi dobilo kategoriju arhaizma (pasivni leksički sloj), a neke su se riječi zadržale u aktivnom sloju te postale temelj učeničkog rječnika. Na temelju Vrančićeva rječnika, koji je svaki učenik osobno isčitao, dobiven je uvid u iskone mađarskog leksika na tlu Hrvatske. Na ovaj je način ostvaren cilj posebnog programa.

Tijekom terenskog i istraživačkog rada u Vrančićevom rodnom Šibeniku, učenici su djelovali u skladu s logom posebnog programa: F.A.U.S.T. (Fokusiraj se, Aktiviraj se, Usmjeri se, Sporazumijevaj se, Tagiraj se). Suradničkim učenjem i timskim radom učenici su se fokusirali i aktivirali na otkrivanje podataka o životu i radu ovog leksikografa koji je prvi u Hrvatskoj klasificirao i objavio mađarske riječi. Iskustvenim učenjem došli su do spoznaja o Šibeniku iz Vrančićeva doba (utvrde, četiri bunara, obiteljska kuća Vrančić, stara gradska jezgra, Katedrala svetog Jakova iz 15. stoljeća). Sve znamenitosti učenici su dokumentirali brojnim fotografijama i videozapisima.

Slika 3 Obiteljska kuća Vrančić

Slika 4 Katedrala svetog Jakova

Na otoku Prviću učenici su posjetili Memorijalni centar Faust Vrančić te Župnu crkvu Sv. Marije gdje Vrančić pokopan. Iznijeli su svoje dojmove i spoznaje te ih međusobno podijelili. Iskustvenim učenjem saznali su da se Vrančić bavio i izumiteljskim radom kojim je zadužio čovječanstvo (viseći most, padobran, mlin, amortizeri...).

Trodnevna terenska nastava donijela je mnogobrojne spoznaje o Hrvatskom Leonardu, a suradničkim učenjem i timskim radom stvoreni su brojni materijali: fotografije, digitalni plakati (Canva), tagiranje na karti Hrvatske (uMap) i rječnik u kojem su objavljene samo one riječi koje su ostale u aktivnoj sloju leksika kao i one koje su doživjele male preinake.

Učenici su o svojim otkrićima govorili i pisali na predmetima Mađarski jezik i književnost, Hrvatski jezik, Povijest, Geografija, Kulturna i povjesna baština, Marketing i turizam, Fizika, Računalstvo, Francuski jezik, Njemački jezik, Latinski jezik, Engleski jezik. Na taj je način ostvarena bogata međupredmetna povezanost koja se temeljila na jačanju komunikacijskih vještina i pravilnoj uporabi IKT-a. Svako učeničko izlaganje (u pisnom i usmenom izričaju), temeljilo se na uporabi IKT alata i vlastito izrađenih fotografiskih materijala. Učenici su samostalno napisali svoja izvješća o terenskoj nastavi te napravili digitalne plakate.

Pravilno su primjenjivali informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, a stvorene sadržaje podijelili su s vršnjacima i matičnom ustanovom. Svaka je informacija o Faustu Vrančiću detaljno pretražena, analizirana i vrednovana. Provjerena je autentičnost i znanstvena podloga.

Učenici su sustavno razvijali svoju medijsku, digitalnu i informacijsku pismenost. Tijekom svih etapa rada korišteni su IKT alati i relevantna literatura: Hrvatska opća enciklopedija, u izdanju Leksikografsko-

Slika 5 Memorijalni centar Faust Vrančić

Slika 6 Župna crkva Sv. Marije,
posljednje počivalište Fausta Vrančića

-ga zavoda Miroslava Krleže, mrežna stranica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Prolekis enciklopedija te uporaba knjižnog fonda matične ustanove. Tijekom terenske nastave učenici su stekli spoznaje i vještine o pravilnom organiziranju, pretraživanju, vrednovanju i korištenju informacija. Materijali nastali tijekom provedbe posebnog programa su javno dostupni na mrežnoj stranici školske knjižnice na: <https://pkcmknjiznica.wordpress.com/aktivnosti-tevekenysegek/u-potrazi-za-faustom-vrancicem/>.

ZAKLJUČAK

Zahvaljujući programu *U potrazi za Faustom Vrančićem: ikoni mađarskog leksika na tlu Hrvatske*, učenici su stekli jezične, uporabne, strategijske i društveno-jezične kompetencije, razvili su komunikacijske vještine i suradnju s drugima u različitim kontekstima, medijima i komunikacijskim situacijama, potakli su razvoj i obogaćivanje rječnika u govornom i pisanom izričaju, ojačali su nacionalni identitet i njegovanje jezično-povijesne baštine. Učenici su stekli potrebne informacije, znanja i vještine u pravilnoj uporabi informacijske i komunikacijske tehnologije i pismenosti. Ojačali su i vrijednosti Građanskog odgoja i obrazovanja, u prvom redu djelovanje na temelju demokratskih načela: odgovornost, sloboda, ravнопravnost, istraživanje, dijalog, poštovanje drugog i drugačijeg, umijeće prepoznavanja zajedničkih ciljeva u različitosti. Velika pozornost pridodala se razvoju osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta (istraživanje bogate povijesti mađarskog jezika). Zahvaljujući programu pokrenuta je cijelokupna matična ustanova, učenici, djelatnici, roditelji. Također, iskazana je želja za nastavljanjem programa i terenske nastave. Priča o Faustu Vrančiću nije završena. Ona je postala iskon za nova učenja i sadržaje.

LITERATURA:

1. Borić, Marijana. 2018. Hrvatski velikan Faust Vrančić. Privlačica. Vinkovci
2. Čvrlijak, Krešimir. 2010. Zlato i srebro hrvatskoga renesansnog humanizma i latinizma. Vlastita naklada. Zagreb
3. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 21. 11. 2023.)
4. Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Digitalna. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=10522> (pristupljeno 20.11.2023.)
5. Prolekis enciklopedija, online. Dostupno na: <https://prolekis.lzmk.hr> (pristupljeno 22. 11. 2023.)
6. Zakon o autorskim i srodnim pravima. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_111_1941.html (pristupljeno 22.11.2023.)

Mandale

Svetlana Dupan
sdupan@net.hr
Industrijsko-obrtnička škola Slatina

Sažetak

Školski projekt „Mandale“, u kojemu je mindfulness zajednička tema svih projektnih aktivnosti, provodi se u Industrijsko-obrtničkoj školi Slatina dvije godine s primjetnim povećanjem interesa za sudjelovanje i kod nastavnika i kod učenika. Ovaj primjer dobre prakse može biti motivirajući i poticajan i za neke druge slične projekte jer je zbog užurbanosti života i svakodnevnog stresa poželjno poznavanje i svladavanje različitih tehnika opuštanja, koncentracije i smirivanja uma te usredotočene svjesnosti kako za učenike tako i za nastavnike.

Prakticiranje predstavljenih vještina doprinosi poboljšavanju koncentracije, jačanju samopouzdanja, prepoznavanju prednosti timskog rada te rezultira osjećajem užitka u kreativnosti, ostvarenoj estetici, kombiniranju boja i oblika, fizičkoj aktivnosti, razvijanju fine motorike ruku i stvaranju zdravih životnih navika te produbljivanju znanja i ljubavi prema svojoj struci.

Projekt je multidisciplinaran, a Mindfulness ili svjesna pažnja i izrada mandale kao krajnjeg rezultata ili proizvoda poveznica je između općeobrazovnih i stručnih nastavnih predmeta. Na ovaj je način moguće zajedničkom temom povezati nastavne predmete kao što su Matematika, Tjelesna i zdravstvena kultura, Likovna kultura, U-gostiteljsko posluživanje i Poznavanje robe i prehrana za zanimanje kuhar, Ugostiteljsko posluživanje za zanimanje konobar, Cad-Cam tehnologija i programiranje za zanimanje CNC operater, Hrvatski jezik, Engleski jezik, Francuski jezik, Informatika, Prehrambena roba za zanimanje prodavač, Estetika odijevanja, Stručna praksa za zanimanje krojač i Stručna praksa za zanimanje stolar.

Osim u srednjim strukovnim i obrtničkim školama projekt je uz neke prilagodbe moguće provesti i gimnazijama pa i u osnovnim školama, a svakako je preporka uključiti u aktivnosti i učenike s teškoćama.

Zajednički je cilj svih radionica stjecanje jednostavne vještine za smanjivanje stresa, prepoznavanje različitih mogućnosti smanjivanja stresa u svakodnevnim životnim situacijama, smirivanje uma i odgovorno ponašanje usmjereni prema vlastitom zdravlju koje doprinosi očuvanju i poboljšanju tjelesnoga, mentalnoga, emocionalnoga i socijalnoga zdravlja te osiguranju i poboljšanju kvalitete života.

Kroz projekt su ostvareni brojni ishodi na razini aktivnosti i teme, ishodi predmeta te ishodi međupredmetnih područja.

Ključne riječi

Mandale, mentalno zdravlje, fizičko zdravlje, svjesna pažnja, kreativnost, multidisciplinarnost.

Summary

The school project "Mandalas", in which the mindfulness is a common topic of all project activities, is conducted at the Slatina Industrial and Crafts school for two years with a noticeable increase in interest in participation in both teachers and pupils. This example of good practice can be motivating and stimulating for other similar projects, because of the rush of life and everyday stress it is desirable to know and master different techniques of relaxation, concentration and calming of the mind and focused awareness for both students and teachers. The practice of presented skills contributes to improving concentration, strengthening self-confidence, recognizing the benefits of teamwork and results in a sense of joy in creativity, achieved aesthetics, combining colors and shapes, physical activity, developing fine hand motor and creating healthy living habits, and deepening knowledge and love for your profession. The project is multidisciplinary, and the mindfulness or conscious attention and production of the mandala as the final result or product is a link between general education and professional teaching courses. In this way, it is possible to connect courses such as mathematics, body and health culture, art culture, catering and knowledge of goods and food for the profession of cook, catering for the profession of waiter, CAD-cam technology and programming for the profession of CNC operator, Croatian language, English language, French language, informatics, food for the profession of salesman, clothing essays, professional practice for the profession of tailor and professional practice for the profession of carpenter with a common theme. In addition to secondary vocational and crafts schools, the project can be implemented in grammar schools and elementary schools with some adjustments, and it is certainly recommended to include it in activities and students with difficulties. The common goal of all workshops is to acquire simple skills for reducing stress, recognizing different possibilities of reducing stress in everyday life situations, calming the mind and responsible behaviour directed towards our own health that contributes to the preservation and improvement of physical, mental, emotional and social health and to ensuring and improving the quality of life. Numerous outcomes were achieved through the project at the level of activities and topics, outcomes of cases and outcomes of interrelated areas.

Key words

Mandalas, mental health, physical health, conscious attention, creativity, multidisciplinarity.

UVOD

U suvremenom načinu života potrebno je naći način usporavanja i opuštanja, rješavanja stresa i smirivanja uma. Kako svladavanje takve vještine implementirati u strukovne škole i približiti učenicima na pristupačan, zanimljiv i kreativan način?

Odgovor glasi: izradom mandala različitim tehnikama i materijalima.

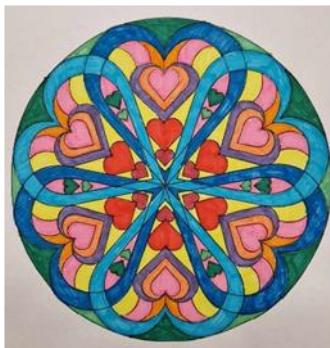
Relevantnost projekta prilikom procjene prijave izlaganja ocijenjena je kao visoka jer se unutar projekta integrira s različitim predmetima i strukama unutar škole, prikazujući prilagodljivost i primjenjivost u različitim kontekstima.

Ideja kombiniranja mandala s raznim nastavnim predmetima i zanimanjima potiče učenike na originalnost i kreativnost. Integracija različitih disciplina čini projekt jedinstvenim i ocijenjen je kao visoko originalan jer prikazuje uporabu jedne nove metode i tehnike učenja i poučavanja.

Projekt je također i inovativan jer koristi mandale kao sredstvo integracije različitih područja učenja, primjenjuje razne metode izrade, uključujući i digitalne tehnike.

Projekt potiče kreativnost kroz različite izraze mandala u raznim kontekstima, uključujući umjetničko izražavanje, matematiku, tjelesnu aktivnost, jezike, tehničke i stručne vještine.

Projekt ima visoku primjenjivost jer pokazuje raznolike mogućnosti primjene mandala u različitim školskim disciplinama, što se može prilagoditi različitim razinama obrazovanja i školskim programima.

Slika 1. Obojena mandala na temu „Valentinovo“

Slika 2. Crtanje mandale šestarom na satu matematike

Slika 3. Mandale od položaja tijela na nastavi tjelesne i zdravstvene kulture

U školskom projektu „Mandale“ sudjeluju brojni predmetni nastavnici strukovnih i općeobrazovnih predmeta i u skladu sa specifičnostima svog nastavnog predmeta s učenicima izrađuju mandale od različitih materijala, na različite načine i s različitim pristupom izradi.

OBLIKOVANJE MANDALA U SKLOPU RAZLIČITIH NASTAVNIH PREDMETA I STRUKA

Radionice na kojima se izrađuju mandale odvijaju se neovisno jedna o drugoj u trajanju od jednog ili dva školska sata.

Poželjno je da svaka radionica počinje kratkim predavanjem kojim svaki pojedini nastavnik upoznaje učenike s pojmom mandale, njezinim podrijetlom i zastupljenosti u pojedinim kulturama te o njezinom značaju, smirujućem učinku i specifičnostima izrade s obzirom na nastavni predmet ili struku u sklopu koje se mandala izrađuje.

To je način na koji ćemo kod učenika izazvati znatiželju i interes za ovakvim vidom kreativnog izražavanja i motivirati ih na aktivno sudjelovanje.

Uz ostale nastavnike i voditelje radionica i školska knjižničarka/knjničar može u školskoj knjižnici biti voditelj jedne od radionica, na primjer bojenja i crtanja mandala različitim tehnikama, kao što je slučaj u ovom prikazu dobre prakse. Knjižničar izabire gotove predloške mandala s interneta, iz knjiga ili nastalih

Slika 4. Mandala od božićnih keksa

Slika 5. Mandala u obliku spirale od različitih vrsta čaša

Slika 6. Izrezani predložak mandale na stručnoj nastavi CNC operatera i mandala nastala posipavanjem predloška bojanom soli

na drugim radionicama te na radionici koju vodi s učenicima izrađuje mandale u boji u opuštenoj i ugodnoj atmosferi.

Knjižničar potiče učenike na kreativnost, divergentno i konvergentno mišljenje, samostalan odabir likovnih elemenata i načela kojima će se izraziti, na korištenje većeg broja tehnika i postupaka te na istraživanje njihovih mogućnosti.

Ovaj tip radionice moguće je, kao i brojne druge, provesti i s učenicima s teškoćama. Nakon radionice poželjno je napraviti izložbu učeničkih radova na vidljivom mjestu u školi.

Na radionici iz nastave **matematike** učenici mandale stvaraju crtajući geometrijske oblike, krugove i kružnice, kružne odsječke ili lukova koristeći šestare i ostala pomagala. Nastale oblike popunjavaju različitim geometrijskim uzorcima i linijama u različitim bojama po vlastitom izboru.

Nastavnik učenicima može dati i upute da gotove predloške mandala, tj. njihova označena polja oboje u skladu s uputama za rješavanje određenog matematičkog zadatka, kao na primjer zadatke vezane uz razlomke, koordinatni sustav i sl.

Na nastavi **tjelesne i zdravstvene kulture** učenici izabiru vježbe koje razvijaju stabilnost, fleksibilnost, snagu i koncentraciju i izvode ih u formacijama koje čine mandale, a nastavnik ih raspoređuje i korigira položaj i formaciju. Cilj je ovih radionica, osim estetike i poboljšavanja fizičkog zdravlja, osvještavanje nužnosti timskog rada, suradnje, brige za drugoga i poštivanje različitosti.

Učenici **ugostiteljske struke** zanimanja **kuhar** u obliku mandala aranžiraju pripremljenu hranu. Nastavnik im pomaže sugestijama i upućivanjem. Učenici mogu kombinirati hranu po različitim kriterijima, u skladu s nastavnom jedinicom koju obrađuju na praktičnoj nastavi ili potaknuti kombinacijom boja i oblika na pladnju za posluživanje.

Učenici zanimanja **konobar** pribor za jelo i posluživanje slažu u kreativne oblike čineći mandale. Osim mindfulnessa učenici razvijaju i svoje estetske sposobnosti koje će im koristiti u dalnjem radu u struci. Istovremeno, nastavnik pojašnjava uporabu pribora i njihove specifičnosti.

Na nastavi iz **poznavanja robe** učenici izrađuju mandale od sličica prehrabnenih proizvoda iz reklamnih letaka, uglavnom koristeći namirnice koje pridonose očuvanju zdravlja. Nastavnik im za vrijeme pripreme, koju čini izrezivanja sličica izabranih artikala, pojašnjava nutritivne vrijednosti namirnica te njihovu primjenu u kuharstvu i prehrani.

Učenici zanimanja **CNC operator** programiraju i izrežu šablove za izradu mandala koje se na drugim radionicama koriste za izradu mandala tehnikom precrtavanja, bojenja ili posipavanja praha. U pripremnoj fazi učenik uz pomoć mentora izabire predložak mandala koju želi izraditi, programira stroj za lasersko izrezivanje i zatim kontrolira proces izrezivanja mandale.

Na nastavi **informatike** učenici kreiraju i boje digitalne mandale u mobilnoj aplikaciji Coloring Book for Adults te uz informatičke vještine razvijaju preciznost i koncentraciju kao i uskladivanje boja i oblika.

Na nastavi **hrvatskog jezika** i književnosti učenici različitim bojama ispisuju stihove ili citate, izrezuju tematske riječi ili sličice, koriste referentnu zbirku, npr. rječnike u proučavanju germanizama i koriste ih za oblikovanje mandale. Na taj način produbljuju znanje iz jezika i književnosti, ali i kombiniraju i procjenjuju odnose slike i teksta te boja i oblika.

Na nastavi stranih jezika (**francuski, engleski**) učenici koriste proces izrade mandale kao umne mape i kao pomoć za usvajanje vokabulara, a istovremeno se i likovno izražavaju te razvijaju maštu i kreativnost. Učenici **frizerske struke** mandale oblikuju od kose i uzoraka u kosi, mašnama, trakicama, ukosnicama i sličnim ukrasima, a **stolari** ih izrađuju od precizno izrezanih komadića različitih vrsta drva.

Učenici **zanimanja krojač** izrađuju mandale od otpadnog tekstila nakon krojenja odjevnih predmeta, od pribadača, vezom ili slaganjem dugmadi, a učenici **trgovačke struke** od ambalaže određenih vrsta proizvoda. Na taj način obraćaju pozornost na ekologiju, ali istovremeno usavršavaju i vještinu aranžiranja i uskladivanja.

Rezultati i proizvodi nastali nakon provedbe radionica

Rezultati nastali kroz aktivnosti projekta su smirenost, opuštenost i osjećaj zadovoljstva te mentalni balans što je i bit ovih radionica.

Ovim rezultatima možemo dodati i produbljivanje znanja iz struke i nastavnog gradiva što svakako doprinosi razvoju kreativnosti i kompetencija kako učenika tako i nastavnika.

Proizvodi nastali na radionici su uglavnom crteži i „slike“, fotografije finalnog rezultata: crteži geometrijskih mandala, fotografije mandala konstruiranih od položaja tijela ili ruku, crteži i obojeni predlošci mandale, fotografije mandala složenih od hrane i pribora za jelo i piće, šablone za izradu mandala, mandale nastale tehnikom precrtavanja ili posipavanjem praha, fotografije mandala složenih od riječi, stihova, slika, crteža, tekstila, drvenih elemenata, plastičnog otpada ili ambalaže, sličica iz reklamnih letaka, papirnate kutijice kao ambalaža za slatkiše od kojih se slažu „papirnate torte“.

Aktivnosti knjižničara i učenika, oblici i metode rada i odgojno-obrazovni ishodi

Aktivnosti knjižničara, kao koordinatora i voditelja projekta, odnose se na osmišljavanje i prenošenje ideje predmetnim nastavnicima i mentorima, vođenje jedne tematske radionice, koordiniranje svih aktivnosti koje provode predmetni nastavnici sa svojim učenicima (u obliku savjeta, pomoći u pronalaženju izvora i inspiracije za provedbu aktivnosti, pomoći i asistiranja u samoj provedbi aktivnosti), fotografiranje rezultata i tijeka izrade mandala, objavu rezultata svih radionica na društvenim mrežama ili organiziranje izložbe radova učenika, izradu PowerPoint prezentacije s rezultatima provedenim aktivnostima te javnu prezentaciju istih.

Vođenjem ovakvog projekta školska knjižničarka/knjničar promovira svoju školu kao ustanove koja prati trendove i potvrđuje svoju važnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu.

Aktivnosti učenika usmjerene su na izradu mandale različitim tehnikama, samostalno iniciranje načina i koraka kao i estetike izrade mandale uz pretraživanje interneta i pronalazak predložaka za izradu mandala u skladu s njihovom strukom i vrstom radionice u kojoj sudjeluju. Učenici samostalno odlučuju o bojama i uzorcima te o koracima izvedbe. Crtaju, boje, kreativno se likovno i literarno izražavaju, fizički vježbaju, programiraju, izrežu oblike od različitih materijala, slažu i kombiniraju oblike, istražuju zdrave namirnice biljnog i animalnog podrijetla, grupiraju ekološku i plastičnu ambalažu, grupiraju različite vrste tekstilnih materijala i procjenjuju njihov sklad i utjecaj boja na čovjeka, fotografiraju, izlažu i prezentiraju radove, slijede upute voditelja radionice.

U izvedbi radionica zastupljeni su različiti oblici i metode rada. Učenici aktivno sudjeluju u procesu stvaranja mandala kao i u pripremama za njihovu izradu. Samostalno istražuju, rade u skupini, u paru ili timski, razmjenjuju ideje kroz suradničko učenje, prezentiraju rezultate skupine u razrednom odjelu i na izložbama radova.

Nastavnici se u realizaciji radionica služe raznim metodama, a najzastupljenije su metode upućivanja, objašnjavanja, prezentacije, vođenog otkrivanja i razgovora, suradnja s učenicima, ostalim mentorima i knjižničarkom/knjižničarom kao koordinatorom. Nastavnici također motiviraju učenike na aktivno uključivanje u proces pripreme i provedbu aktivnosti, samostalne likovne, programerske, literarne i fizičke aktivnosti, praktični rad i analitičko promatranje. Potiču učenike na primjenu metode likovnog scenarija, metode rada s tekstom, građenje likovnim elementima, kombiniranje, metode demonstracije i sl.

Tema projekta zahvalna je za realizaciju brojnih aktivnosti temeljem kojih se ostvaruju odgojno-obrazovni ishodi, kako na razini aktivnosti, tako i na razini teme i predmetnih kurikuluma. Išhodi radionice za učenike su brojni i razlikuju se s obzirom na nastavni predmet ili struku. Zajednički su ishodi za sve radionice izražavanje vlastitih osjećaja kroz kreativnost, boje i oblike kao i razvijanje različitih strategija zaštite od stresa, koncentracija i svjesna pažnja te prepoznavanje osobnog zadovoljstva u stvaralačkom procesu.

Posebno su uspješno realizirana odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema što je projektu dalo posebnu vrijednost. Međupredmetne teme razvijaju učeničke kompetencije za život u suvremenom svijetu i kao takve nužne su u odgojno-obrazovnom radu. Među brojnim ostvarenim odgojno-obrazovnim očekivanjima međupredmetnih tema treba istaknuti Zdravlje, Mentalno i socijalno zdravlje: jačanje osobnih i socijalnih potencijala, Pomoći i samopomoći: Oprez u svakodnevnom životu, Osobni i socijalni razvoj, Razvijanje slike o sebi, Upravljanje emocijama i ponašanjem te Razvijanje osobnih potencijala.

ZAKLJUČAK

Uvođenje mindfulnessa ili svjesne pažnje u svakodnevni rad i učenje, svladavanje tehnika opuštanja i smirivanja uma, koncentracije i usredotočene svjesnosti rezultira razvojem vještina poželjnih za 21. stoljeće. Kao takve, svakako će pronaći svoje mjesto u odgojno-obrazovnom procesu u borbi protiv stresa koji je posljedica suvremenog užurbanog načina života. Vrijednost ovih radionica očituje se i u razvijanju timskog rada, prihvatanju različitosti, kreativnosti i produbljivanja interesa prema svojoj struci.

Tema mandale može se primijeniti i uklopiti u bilo koju nastavnu jedinicu, nastavni predmet ili strukovni sadržaj, ograničenja su vezana jedino uz pomanjkanje kreativnosti i izostanak dječje zaigranosti.

Materijali za dijeljenje:

1. Prezentacija s fotografijama predložaka po radionicama, tj. strukama

2. Mrežne stranice matične knjižnice i škole na kojima su objavljene fotografije učeničkih radova

Facebook mrežna stranica Knjižnica IOŠ Slatina: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100086386593458>

Web stranica Industrijsko-obrtničke škole Slatina:

<http://www.ss-industrijsko-obrnicka-sl.skole.hr/>

3. Evaluacijski listić za samoprocjenu rada i aktivnosti učenika u grupi.

LITERATURA:

1. Afschar, Tannaz.; Gales, Elisabeth. 2021. Mandale: bojanje i opuštanje. Relax Art. Zagreb.
2. Costa, Kathryn. 2016. The Mandala guidebook: how to draw, paint and color expressive Mandala art. F+W Media.
https://www.google.hr/books/edition/The_Mandala_Guidebook/6BpjDwAAQBAJ?hl=hr&gbpv=1&dq=mandala+art+words&printsec=frontcover
(pristupljeno 8. rujna 2023.)
3. Dolinar, Maja. 2000. Mandale. Mariborska literarna družba. Maribor.
4. Vučković, Dragutin. 2013. Psihologija i alkemija – Mandala. Hrvatsko društvo za analitičku psihologiju. <https://hdap.hr/mandala/> (pristupljeno 17. siječnja 2024.)
5. West, Jan. 2013. Mandalas Reflections from Inner Space. Author House. Bloomington.
6. Wright, Marlien. 2019. Mandala Kitchen: 100 Recipes to Heal and restore Your Gut. Jacana Media. Johanesburg.

Doživi čitanje – projekt poticanja čitanja lektirnih djela

Romina Fic
romina.heda@skole.hr
Graditeljska škola Čakovec

Sažetak

Cilj je rada prikazati aktivnosti koje su provedene u projektu „Doživi čitanje“, čija je osnovna svrha poticanje učenika strukovnih škola na čitanje lektirnih djela. Nositelj ovog projekta je Graditeljska škola Čakovec i nastavak je projekta „Hrvatski na maturi nije bauk“ koji je uspješno proveden u školskoj godini 2021./2022.

U provedbu projekta uključile su se još tri srednje strukovne škole, a projektne aktivnosti provodili su učenici koji se obrazuju u programima iz sektora Grafike i audiovizualnih tehnologija i u gimnazijalnim programima, nastavnici strukovnih predmeta i Hrvatskog jezika te školski knjižničari. Središnja aktivnost projekta su online analize na kojima se kritički analiziraju i interpretiraju pročitana književna djela te predstavljaju i vrednuju grafički i multimediji radovi učenika sa sadržajnog i vizualnog aspekta. Virtualnim susretima prethodila je "klasična" interpretacija lektirnih djela na satima Hrvatskog jezika, u suradnji sa školskom knjižnicom.

Projekt je završio postavljanjem izložbe i izradbom digitalnog kataloga radova, a iza projekta ostaju vrijedna didaktička sredstva koje će budućim generacijama olakšati razumijevanje i interpretaciju lektirnih djela.

Ključne riječi

lektira, poticanje čitanja, grafički i multimediji radovi, suradnja strukovnih škola

Summary

The paper aims to show the activities carried out in the project "Experience reading", the main purpose of which is to encourage students at vocational schools to read literary works. The project is carried by the school "Graditeljska škola Čakovec" and it is a continuation of the project "Croatian at graduation is not a bogey", which was successfully implemented in the 2021/2022 school year.

Three more secondary vocational schools were involved in the implementation of the project, and the project activities were carried out by students studying in programs from the Graphics and Audiovisual Technologies sector and grammar schools, along with teachers of vocational subjects and the Croatian language, and school librarians. The central project activity are online analyses of the read literary works. The literary works are critically analysed and interpreted, and the accompanying students' graphic and multimedia works are presented and evaluated from the content and visual aspects. These virtual meetings were preceded by a "classical" classroom interpretation of literary works in the Croatian language classes, in cooperation with the school library.

The project ended with an exhibition and the creation of a digital catalogue of graphic and multimedia works. A key legacy of the project is the development and retention of valuable didactic tools that will facilitate the understanding and interpretation of literary works for future generations.

Key words

literary works, encouraging reading, graphic and multimedia works, cooperation of vocational schools

UVOD

Mladi danas sve manje čitaju, ne čitaju s razumijevanjem i vrlo im je teško prepričati pročitano. Isto tako učenici teško shvaćaju bit pročitanog teksta, teško interpretiraju sadržaj/poruku, što za posljedicu ima teško usvajanje novih znanja i spoznaja metodom čitanja. „Nove generacije“ poznate su pod imenom digitalni urođenici,¹ a koje Prensky definira kao izvorne govornike digitalnog jezika računala, videoigrica i Interneta. Pristup obradi sadržaja koje bi učenici trebali čitati linearno hipermedijski je i na tragu dijagonalnog čitanja,² čija je osnovna karakteristika hipertekstualnost i hipermedija, odnosno izostanak dubin-

¹(Prensky 2005)

²(Carr 2011: 17)

-skog čitanja teksta. Prema Carru dijagonalno čitanje nekad je bio ”način da se prepoznaju informacije potrebne za dublje proučavanje, a sada postaje primarni način prikupljanja i osmišljavanje informacija svake vrste”.

Ta činjenica zabrinjava zbog problema koje učenici imaju u razumijevanju pročitanog i otežanom razumijevanju konteksta, a što posljedično dovodi i do nemogućnosti izražavanja vlastitih stavova i zaključaka. Stoga smo prošle školske godine, na tragu vrlo uspješno realiziranog projekta „Hrvatski na maturi nije bauk“ u školskoj godini 2021./2022., odlučili pokrenuti projekt „Doživi čitanje“ u okviru kojeg su aktivnosti osmišljene tako da nastoje kompenzirati nedostatak motivacije za čitanjem i lošu čitalačku kulturu i pismenost. Planirane aktivnosti imaju za cilj pozitivno angažirati učenike za obradu lektirnih djela na načine koji su najbliže njihovim interesima i vještinama u korištenju informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Na ovaj način ne želimo odvratiti učenike od linearног čitanja ili ih poticati na korištenje alternativnih načina i metoda u svladavanju lektire, već im pružiti mogućnost obrade književnih djela na način koji im je bliži, s obzirom na vještine u korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije. Stoga je potrebno naglasiti kako je primarni cilj ovog projekta upravo poticanje učenika na dubinsko čitanje lektirnih djela jer „dubinsko čitanje pridonosi razvoju vlastitih stavova i kritičkog mišljenja.“³ Razvoj kritičkog mišljenja također je jedan od specifičnih ciljeva projekta, uz osvještavanje važnosti čitanja za razvoj verbalnih i komunikacijskih vještina, proširivanje rječnika, jačanje samopouzdanja te stvaranja otpornosti na stres uzrokovani javnim nastupom.

PRIPREMNA FAZA PROJEKTA

Prije same provedbe projekta potrebno je odraditi niz pripremnih radnji kako bi sve faze bile realizirane na zadovoljavajući način i u skladu s predviđenim vremenikom. Planirano vrijeme za provođenje projekta „Doživi čitanje“ je razdoblje od 15. listopada 2022. godine do 15. lipnja 2023. godine. Kao i kod projekta „Hrvatski na maturi nije bauk“, ideja za realizacijom potekla je iz Graditeljske škole Čakovec, a u provedbu se uključuju naši „stari“ partneri: Srednja škola Čakovec, Prirodoslovno-grafička škola Zadar te Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok. Nositelji projektnih aktivnosti su učenici koji se obrazuju u programima iz sektora Grafike i audiovizualnih tehnologija i u gimnazijским programima, nastavnici strukovnih predmeta i Hrvatskog jezika te školski knjižničari. U svakoj školi oformljeni su timovi učenika 2. ili 3. razreda, nastavnika i stručnih suradnika koji će provoditi projektne aktivnosti. U fazi planiranja nastavnici Hrvatskog jezika i školski knjižničari s učenicima dogovaraju naslove koje će čitati i interpretirati, a koji se određuju za svaku školu posebice. Isto tako svi sudionici projekta međusobno dogovaraju način i vrijeme provedbe pojedinih projektnih aktivnosti, pritom vodeći računa o svim resursima koji su neophodni za njihovu provedbu. Budući da je riječ o školama koje su prostorno udaljene jedne od drugih, dogovoren je kako će se zajedničke aktivnosti provoditi virtualno, odnosno putem neke od aplikacija koja su namijenjene *online* komunikaciji i timskoj suradnji u realnom vremenu tipa *Microsoft Teams* i *Google Meet*.

FAZA PROVEDBE PROJEKTA

Prva aktivnost koju smo realizirali u projektu je uvodni sastanak na kojem su se svi sudionici projekta međusobno upoznali te je predstavljen plan virtualnih susreta i književnih djela koja će se interpretirati na satima Hrvatskog jezika i na osnovu kojih će učenici kreirati svoje grafičke i multimedijiske radove. Planirana su ukupno tri susreta, odnosno tri *online* analize za učenike 2. i 3. razreda, a svaki susret ima zadanu formu u kojoj učenici izrađuju svoje radove. Za prvu analizu zadana forma je infografika, za drugu strip, dok su za treću analizu učenici izrađivali video najave. Isto su tako učenici pozvani na kreiranje vizualnog identiteta projekta, odnosno na izradu logotipa koji mora biti jednostavan, ali originalan. Između desetak idejnih rješenja, zajedničkim dogовором učenika i nastavnika, odabrano je vizualno rješenje učenice Prirodoslovno-grafičke škole Zadar.

³ (Woolf 2019: 75)

DOŽIVI ČITANJE

Slika 1. Logotip projekta

Sva korespondencija među sudionicima projekta odvija se putem platforme *Microsoft Teams*. Tu učenici dobivaju informacije od svojih nastavnika o načinu i vremenu provođenja pojedinih aktivnosti, mogu postavljati pitanja u slučaju nejasnoća ili potrebe za dodatnim informacijama te učitavaju gotove radove prije *virtualnih susreta*. *Online* analizama prethodila je „klasična“ obrada književnih djela, odnosno sati lektire u sklopu nastave Hrvatskog jezika.

ONLINE ANALIZE

U projektu su ukupno održane tri *online* analize, jedna u prvom polugodištu i dvije u drugom. Analize su se održavale subotom jer je to bilo jedino vrijeme kada su učenici i nastavnici mogli sudjelovati u aktivnostima, budući da gotovo sve škole rade u dvije smjene.

Tablica 1. Raspored održanih online analiza s popisom analiziranih književnih djela

1. analiza – 17. 12. 2022.	2. razred 10:00 – 11:00	3. razred 11:00 – 12:00
	Edgar Allan Poe: <i>Crni mačak</i> (Srednja škola Čakovec) Jean-Baptiste Poquelin Moliére: <i>Škrtač</i> (Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok)	Ivan Gundulić: <i>Dubravka</i> (Graditeljska škola Čakovec) Honore de Balzac: <i>Otc Goriot</i> (Prirodoslovno-grafička škola Zadar)
2. analiza – 25. 3. 2023.	2. razred 10:00 – 11:00	3. razred 11:00 – 12:00
	Edgar Allan Poe: <i>Crni mačak</i> (Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok) Antun Gustav Matoš: <i>Camao</i>	Ivan Mažuranić: <i>Smrt Smail-age Čengića</i> (Graditeljska škola Čakovec, Prirodoslovno-grafička škola Zadar)
3. analiza – 25. 3. 2023.	2. razred 10:00 – 11:00	3. razred 11:00 – 12:00
	Johann Wolfgang Goethe: <i>Patnje mladog Werthera</i> (Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok) Miguel de Cervantes Saavedra: <i>Don Quijote</i> (Srednja škola Čakovec)	Fjodor Mihajlović Dostojevski: <i>Zločin i kazna</i> (Graditeljska škola Čakovec, Prirodoslovno-grafička škola Zadar) Lav Nikolajević Tolstoj: <i>Ana Karenina</i> (Graditeljska škola Čakovec)

Prva *online* analiza održana je sredinom prosinca kada su učenici drugih razreda prezentirali infografike inspirirani Poevim Crnim mačkom i Moliérovim Škrcem, dok su učenici trećih razreda izradivali infografike na temu Gundulićeve Dubravke i Balzacovog Oca Goriota. Na početku svakog susreta moderatorica Ljiljana Ille, nastavnica strukovnih predmeta iz područja AV tehnologija, predstavila je dio učeničkih radova, budući da su neki učenici napravili više idejnih rješenja pa su prikazani samo oni najbolji među njima. Nakon prezentacije radova slijedila je njihova analiza sa sadržajnog i vizualnog aspekta. Sadržaj na infografikama je vrednovala i komentirala Vesna Prepelić Đuričković, profesorica Hrvatskog jezika u

³ (Woolf 2019: 75)

Srednjoj školi Čakovec, dok je vizualni izgled radova i umješnost uporabe pojedinih alata vrednovala profesorica strukovnih predmeta Ruža Leskovar iz Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok. Inače je učenicima povratna informacija jako bitna i zato je važno da bude jasna, nedvosmislena, argumentirana i realna, ali isto tako i poticajna, odnosno trebala bi istaknuti dobre strane rada, a na eventualne nedostatke suptilno ukazati. Učenici koji se školju u programima iz sektora grafike i AV tehnologija rade su izradivali u alatima koje su usvojili na teoretskoj nastavi iz strukovnih predmeta, najčešće je to bili alati iz *Adobe* paketa kao što su *Photoshop* ili *Illustrator*, a učenici gimnazijalnih programa koristili su jednostavnije alate kao npr. *Canva*, *Piktochart* i sl.

Slika 2 i 2a. Infografike za djelo Škrtač i Dubravka

Nakon analize uradaka, na inicijativu moderatorica susreta, povela se rasprava među učenicima o problematici koja se provlači kroz djela koje su čitali, kao i o tome koliko je ta problematika i danas aktualna. Učenici su iznosili svoje dojmove o pročitanim djelima te ih kritički vrednovali, s obzirom na to koliko im je djelo bilo zanimljivo i poučno. Na samom kraju susreta popunjavali su evaluacijske upitnike u alatu *Google Forms*.

Druga online analiza održala se sredinom ožujka kada su učenici svoje dojmove nakon pročitanih djela iskazivali u formi stripa. Učenici 2. razreda Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok za ovu su priliku čitali Poevo djelo Crni mačak, a učenici Srednje škole Čakovec Matoševu novelu Camao. Učenici trećih razreda Graditeljske škole Čakovec i Prirodoslovno-grafičke škole Zadar čitali su Mažuranićev ep Smrt Smail-age Čengića. Moderatorica susreta i ovaj put bila je voditeljica projekta Ljiljana Ille, a radove su sa sadržajnog i vizualnog aspekta komentirali nastavnik Hrvatskog jezika Ivica Antić i nastavnica strukovnih predmeta s područja grafike i AV tehnologija Helena Vulić iz Prirodoslovno-grafičke škole Zadar. Učenici su pokazali izuzetnu maštovitost i kreativnost te je i ovaj put broj radova nadmašio vrijeme koje je bilo namijenjeno za njihovu prezentaciju pa se napravljena selekcija onih koji će biti prikazani. Radovi učenika u strukovnim programima bili su, kao i kod infografika, rađeni u *Adobe Photoshopu* i *Illustratoru*, a oni među njima koji su likovno nadareni stripove su crtali ručno. Gimnazijalci su za oblikovanje stripova koristili alate *Storyboard That*, *Canva*, *Pixton* i sl.

Rasprava nakon prezentacije i evaluacije uradaka bila je izuzetno plodonosna i potrajala je duže od očekivanog, što nam je bio znak kako učenicima ovakav vid razmjene mišljenja i iskustava u čitanju djela izuzetno odgovara. Iako je u početku postojao otpor učenika u iznošenju vlastitih stavova i zaključaka, na ovoj analizi kao da je nestao. Zadovoljstvo svojim angažmanom u provedbi projekta učenici su iskazali i u evaluacijskom upitniku.

Posljednja analiza održala se krajem svibnja, a za koju su učenici izrađivali video najave. Očekivano je za ovaj susret pristiglo manje radova nego za prethodna dva, budući da je ova forma vrlo zahtjevna i njezina izrada iziskuje puno vremena i truda te je više učenika radilo jedan rad. Razlog manjeg broja radova leži i u činjenici što su učenici za ovu analizu čitali izuzetno opsežna i zahtjevna djela, posebice se to odnosi na učenike trećih razreda Graditeljske škole Čakovec i Prirodoslovno-grafičke škole Zadar koji su analizirali i interpretirali Zločin i kaznu Fjodora Mihajlovića Dostojevskog, odnosno Tolstojevu Anu Karenjinu.

Učenici Srednje škole Čakovec čitali su Cervantesova Don Quijotea, a učenici Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Goetheove Patnje mladog Werthera. Na ovom susretu radove su sa sadržajnog i vizualnog aspekta vrednovali stručna suradnica knjižničarka i profesorica Hrvatskog jezika Romina Fic te nastavnik strukovnih predmeta Ivan Čondor iz Graditeljske škole Čakovec. Iako brojčano manji, radovi učenika bili su izuzetno maštoviti, slojeviti i nadasve kreativni. Pazilo se na svaki detalj, od jezičnog izričaja, scenografije pa sve do kostimografije. Učenici u strukovnim programima svoje su radove radili u programima *DaVinci Resolve* i/ili *Adobe Premieru*, dok su gimnazijalci svoje uratke izrađivali u *Windows Movie Makeru*. Razgovor nakon predstavljanja uradaka bio je vezan uz položaj žena u društvu, društvenoj

i kaznenoj odgovornosti, kao i o vječitoj borbi između dobra i zla. I ovaj put produženo je vrijeme predviđeno za susret jer se povela žustra, ali argumentirana rasprava među sudionicima. Na taj se način razvija kritičko mišljenje, što je jedan od specifičnih ciljeva projekta. Analiza je i ovaj put završila ispunjavanjem evaluacijskog upitnika.

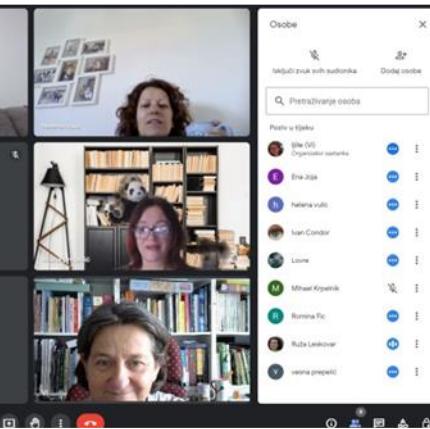
DISEMINACIJA I EVALUACIJA PROJEKTA

Posljednji korak u provedbi projekta je diseminacija, odnosno postavljanje završne izložbe koja se istovremeno održala u svim školama sudionicama. Izložba je u našoj školi postavljena u predvorju škole, a svi radovi nastali u projektu objavljeni su i u digitalnom katalogu radova dostupnom na mrežnim stranicama škole.

Na samom završetku projekta učenici popunjavaju evaluacijski upitnik u *Google formsu* u kojem iskazuju (ne)zadovoljstvo ostvarenim rezultatima u projektu, vrednuju doprinos projekta na njihov osobni razvoj te razvoj kritičkog mišljenja, kao i utjecaj projekta na (eventualnu) promjenu usvojenih čitalačkih navika.

ZAKLJUČAK

Ovaj projekt poticanja čitanja polučio je dobre rezultate, što su zaključili i sami učenici koji su na završetku projekta u evaluacijskim upitnicima pozitivno ocijenili način pripreme za provedbu *online* analiza, kao i njihovu provedbu. Služeći se informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i čitanjem književnih djela, učenici kreiraju grafičke i multimedejske sadržaje tehnikama koje su njima bliske. U provedbi projekta jako pozitivno reagiraju upravo na kolaborativne tehnologije i načine rada, zadovoljni su sa svojim radovima te se izjašnjavaju kako im takav način izražavanja puno više odgovara od pisanja eseja ili rješavanja zadataka objektivnog tipa. Zadovoljni su i utjecajem projekta na njihove stavove vezane uz čitanje knjiga, iako još uvek smatraju kako im je hipermedija ipak bliža nego sama knjiga. Zaključuju kako projekt ima pozitivan učinak na njihov osobni razvoj jer kroz rad na projektnim aktivnostima proširuju postojeće kompetencije i/ili stječu

Slika 4. Rasprava nakon prezentacije učeničkih uradaka

Slika 5. Završna izložba učeničkih uradaka nastalih u projektu

nove, vježbaju demokratičnost i uvažavanje tuđih ideja i stavova, uče kritički vrednovati te argumentirano raspravljati. Osim stečenih spoznaja i iskustava, rezultat projekta su i produkti u kojima učenici pokazuju kako usvojena teoretska znanja primijeniti u stvaranju novih sadržaja. Samopouzdanje koje su stekli zasigurno će ih pozitivno motivirati i u dalnjim aktivnostima. Ipak, najvažnija stvar u cijelom procesu je što su učenici shvatili kako su knjiga i mediji međuovisni te kako knjiga može biti jako dobar posrednik do medija, kao i mediji do knjige.⁴ Stoga ne treba strahovati od tehnologije i medija, već pokušati pronaći balans između njih i knjige, osvijestiti činjenicu kako postojanje jednog nužno ne isključuje postojanje drugog te svoje djelovanje usmjeriti u tom pravcu.

LITERATURA

1. Carr, Nicholas. 2011. *Plitko: što internet čini našem mozgu*. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb.
2. Prensky, Marc. 2005. Digitalni urođenici, digitalni pridošlice. *Edupoint*. CARNet. Zagreb. 23–26. http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_40_1.pdf (pristupljeno 27. siječnja 2023.)
3. Stričević, Ivanka. 1997. *Djeca kao korisnici narodnih knjižnica – potrebe, mediji, programi, perspektive*: Zbornik radova Međunarodnog savjetovanja Narodne knjižnice – izazov promjena. Hrvatsko bibliotekarsko društvo. Zagreb.
4. Wolf, Maryanne. 2019. *Čitatelju, vrati se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu*. Naklada Ljevak. Zagreb.

⁴(Stričević, 1997: 87)

Upoznaj svoje sugrađane!

Ksenija Kesegi-Krstin
ksenija.kesegi-krstin@skole.hr
Ugostiteljsko-turistička škola, Osijek

Sažetak

Rad će predstaviti primjer dobrog iskustva u provođenju projekta Upoznaj svoje sugrađane. U projektu sudjeluju školski knjižničari osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova s područja Osječko-baranjske županije. Cilj je projekta kroz istraživačku nastavu razvijati kritičko razmišljanje o zavičajnoj kulturnoj produkciji, razvijati osjećaj pripadnosti i prepoznatljivosti u hrvatskom i europskom prostoru, poboljšati komunikacijske i socijalne vještine te informacijsku i medijsku pismenost. Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje¹ kao jednu od temeljnih vrijednosti navodi identitet koji podrazumijeva izgradnju osobnoga, rodnog, kulturnog i nacionalnog identiteta, a temelji se na znanju o sebi i drugima. Učenici trebaju znati povijest i kulturu svoga naroda, grada ili mjesta u kojem žive; upoznati njegovu kulturnu i prirodnu baštinu; upoznati pojedince koji su doprinijeli napretku svoga zavičaja. Obradom ove teme školski knjižničar provodi dvije djelatnosti, odgojno-obrazovnu te kulturnu i javnu.

Ključne riječi

identitet, istraživačka nastava, kulturna produkcija, projekt, zavičaj

Summary

The paper will present an example of a good experience of managing the project "Get to know your fellow citizens". Elementary and high school librarians, as well as librarians in dormitories, of Osijek-Baranja county are taking part in the project. The aim of the project is to develop critical thinking about homeland cultural production, to create a sense of belonging and recognition in Croatian and European area, to improve communication and social skills, and also information and media literacy. The National Curriculum of primary education indicates identity as one of the basic values, which means personal, gender, cultural and national identity development, based on the knowledge of self and others. Students need to know history and culture of their own people, city or the place where they live; get to know their cultural and natural heritage, as well as the individuals who contributed to progress of their homeland. By covering this topic, school librarian conducts two activities, educational in addition to cultural and public activity.

Key words

identity, inquiry-based learning, cultural production, project, homeland

UVOD

Načelo zavičajnosti prisutno je u predmetnom kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik, Priroda i društvo, Geografija i dr., te međupredmetnoj temi socijalni i osobni razvoj. Prisutnost u aktualnom nastavnom programu omogućuje vertikalnu i horizontalnu korelaciju što znači da učenici od osnovne škole mogu imati kontinuitet u primanju informacija o toj temi. Međutim, kurikulum kulturne baštine na razini Republike Hrvatske ne postoji. Najčešće se te teme obrađuju upravo kroz istraživačku nastavu u projektima. Odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice podrazumijeva rad s učenicima, učiteljima, a između ostalog, uključuje promicanje i sudjelovanje u unapređivanju svih oblika odgojno-obrazovnoga rada, poticanje kritičkog mišljenja i rješavanja problema te razvijanje svijesti o vrijednostima zavičajne i nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i znanosti.² Koncept Škole za život učenika stavlja u središte obrazovnog procesa, a suradničko učenje najbolje rezultate daje u istraživačko projektnoj nastavi. Upotreba različitih digitalnih i komunikacijskih alata pomaže učeniku u njegovom kreativnom stvaranju, te vid-

¹ Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pristupljeno 11.1.2024.

[https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NationalCurriculum/NationalCurriculum/National%20curriculum%20for%20primary%20education.pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf)

² Standard za školske knjižnice. 2023. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pristupljeno 11.1.2024. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/OpremanjeSkola/Standard-za-knjiznice/Standard-za-skolske-knjiznice.pdf>

-ljivosti i dostupnosti istoga. U svijetu lako dostupnih sadržaja medijska se pismenost smatra jednom od ključnih kompetencija 21. stoljeća. U ovom projektu ona učeniku pomaže da prepozna i razumije utjecaj masovne kulture na oblikovanje vlastitog kulturnog identiteta. Cilj je projekta istraživanje i razvijanje kritičkog odnosa prema zavičajnoj kulturnoj produkciji. Projekt je započeo u listopadu 2021. i provodi se sva-ke školske godine.

AKTIVNOSTI I METODE RADA

Nakon predstavljanja projektne ideje autorica projekta je provedla anketu³ za knjižničare osnovnih i srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji. Rezultati ankete su pokazali da je potrebno proučavati zavičajnu kulturnu produkciju i da je najpoželjnija metoda provođenja istraživačko učenje. Projekt je proveden po eTwinning⁴ metodologiji. Nakon odluke

da sudjeluju u projektu, knjižničari su odabrali uže područje rada, isplanirali korelaciju i među učenicima proveli anketu o poznavanju pojma zavičajnosti.⁵ Anketa je pokazala da učenici znaju što je zavičajna kultura, ali većina njih nije znala imenovati poznate osobe iz svog mesta. Ideja o pokretanju projekta Upoznaј svoje sugrađane! polazište pronalazi u ovoj prepostavci. Projekt je pod pokroviteljstvom Hrvatske udruge školskih knjižničara, jer je cilj povezati knjižničare na državnoj razini. Planirane aktivnosti se provode na satu razrednog odjela, u korelaciji s drugim predmetom ili kao samostalni istraživački projekt školskog knjižničara. U projektu sudionici izabiru jednu osobu (sugrađanina) iz svoga mesta za koju smatraju da ju je važno predstaviti drugima. To može biti osoba iz bilo kojeg dijela kulturnog života. Knjižničari i nastavnici istražuju njen život i djelovanje, a predstavljaju ga na način koji sami odaberu, koristeći razne digitalne alate, video, film i dr.. Sudionici projekta imali su zajedničke i samostalne aktivnosti. Rezultati *zajedničkih aktivnosti* su: provođenje ankete među učenicima, izrada loga i postera, intervju s odabranom osobom, korištenje Storymaps aplikacije za pozicioniranje obrađenih osoba i ustanova, sudjelovanje u stvaranju digitalne baze istraženih osoba predstavljene na mrežnoj stranici projekta, javno predstavljanje projekta.

Samostalne aktivnosti koje će knjižničar provoditi ovise o dobi učenika i odabranoj osobi koju se istražuje. One uključuju kreativne oblike rada s učenicima, korištenje IKT-a, terensku nastavu, organizaciju intervjuja, metode suradničkog učenja i načine vrednovanja.

OBЛИCI I METODE RADA S UČENICIMA

S obzirom da je riječ o projektno istraživačkom radu on podrazumijeva suradničko učenje, grupni i timski rad, terensku nastavu, izradu samostalnih kreativnih uradaka. Knjižničar je organizator aktivnosti u smislu da motivira i okuplja učenike zainteresirane za rad u projektu. Potom dijeli istraživačke zadatke učenicima i prati njihovo napredovanje. Vodi računa o vremenskim rokovima izvršavanja pojedinih aktivnosti. U suradnji s učenicima predlaže/odabire osobu koju će istraživati. Dogovara kontakte i predstavlja aktivnosti izabranom umjetniku. Organizira terensku nastavu i prikuplja privole roditelja. Učenici sudjeluju u prijedlogu i odabiru osobu koju će istraživati, obavljaju pojedinačne i zajedničke zadatke, sudjeluju u njihovom rješavanju (istražuju, crtaju, pišu, izrađuju postere, koriste digitalne alate primjerene svojoj dobi, rješavaju ankete, kvizove...). Učenici provode samoregulirano učenje. U pojedinim fazama provedbe projekta provode se različite metode vrednovanja (ankete, KWL tablica, skala procjene, metoda 3-2-1).

Slika 1. Logo projekta

³ Anketa za knjižničare, dostupna je na poveznici: <https://docs.google.com/forms/d/1JBZ32hzEgRAVnaloPOOVAYrbwkVWuBsPXTzWaK20M28/edit>

⁴ Platforma eTwinning. <https://www.etwinning.hr/hr/sadrzaj/sto-je-etwinning/sto-je-etwinning/> Pristupljeno 11.1.2024.

⁵ Anketa za učenike, dostupna je na poveznici: https://docs.google.com/document/d/1xSOh5EaZu3HwhsGD8G2z6rU8nqgSXWII_PerNTMEP0k/edit?usp=drive_link

Slika 2. Učenici sa sugrađaninom Ivanom Kristijanom Majićem

- no i kritički primjenjuju IKT; oblikuju nove sadržaje, razmjenjuju informacije i prezentiraju ih drugima u školi i lokalnoj sredini.
- razvijaju društvene i građanske kompetencije: poštju ljudska prava, uvažavaju kulturnu raznolikost, cijene svoje vrijednosti, prihvataju druge i drugačije⁶

Ishodi za nastavnike i školske knjižničare, prema Okviru nacionalnog standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama⁷:

- povezati u poučavanju ostale kurikulske sadržaje i međupredmetne teme s predmetom koji poučava
- primjenjivati različite socijalne oblike rada koji motiviraju učenike i potiču ih na aktivno uključivanje u proces učenja te na međusobnu suradnju
- prilagoditi postojeće i/ili izrađivati nove nastavne materijale tako da budu primjereni za ostvarivanje planiranih ishoda učenja i motivirajući za učenje
- koristiti svrhotivo informacijsku i komunikacijsku obrazovnu tehnologiju u poučavanju
- primjenjivati temeljna komunikacijska načela i tehnike učinkovite profesionalne komunikacije

REZULTATI

Provodeći planirane aktivnosti školski je knjižničar ostvario suradnju s različitim dionicima odgojno-obrazovnog procesa, a nova znanja, nastala tijekom projekta, predstavio na mrežnim stranicama knjižnice, Hrvatske udruge školskih knjižničara i eTwinning platforme. U prvoj godini provedbe u projektu je sudjelovalo 13 škola, 24 nastavnika i 32 učenika. Radi kvalitete provedenih aktivnosti projekt je dobio eTwinning oznaku kvalitete.

Kao rezultat projekta izrađeni su Storymaps i mrežna stranica na kojoj je moguće pronaći radne materijale, nastavne pripreme, crteže, videouratke i sl.. Svi su sudionici projekta dali suglasnost dijeliti svoje radove po Creative Commons licenci. Organizirano je i javno predstavljanje projekta. Na javnom predstavljanju mogu sudjelovati i osobe čiji je rad predstavljen.

⁶ Jozić, Ruža. 2021. "Kulturna baština i školska knjižnica". Pogled kroz prozor : digitalni časopis. Pristupljeno 11.1.2024.<https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2021/03/31/kulturna-batina-i-kolska-knjiznica/>

⁷ Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama. Pristupljeno 11.1.2024. http://nvoo.hr/?page_id=391

⁸ Digitalni kolaž. Dostupan je na poveznicu: <https://storymaps.com/hr/stories/ef2261e7c28740cebe3d026cb09f0469>

⁹ Mrežna stranica projekta Upoznaj svoje sugrađane dostupna je na poveznicu: <https://sites.google.com/view/upoznaj-sugradane/po%C4%8Detna?authuser=0>

¹⁰ Creative Commons Licence. <https://creativecommons.org/share-your-work/cclicenses/> Pristupljeno 11.1.2024.

OD PROJEKTA DO GRAĐANSKE INICIJATIVE

U ranije provedenoj aktivnosti autorica projekta je istraživala povijesnu osobu, našeg sugrađanina Ivana Martina Divalda, prvog svjetovnog tiskara u Osijeku. Većina anketiranih učenika i građana nije znala tko je on bio iako jedna od najdužih ulica u Osijeku nosi njegovo ime. Istraživački zadatak je bio: kako građanima možemo pružiti više informacija o poznatim Osječanima? Učenici su predložili digitalizirani i turistički zanimljiv izgled ploče.¹¹

Aktivnosti koje su provedene s učenicima su:

- Iz postojećeg popisa ulica izdvojite one ulice koje sadrže osobno ime zavičajnika
- Prikupiti osnovne informacije o njima (npr. književnik/ca iz 19. st. ...)
- Izraditi QR kod s prijevodom na engleski i njemački jezik
- Napraviti financijski plan
- Kreirati novi izgled ploča
- Dogоворiti sastanak s gradskim uredima

U korelaciji s nastavom građanskog odgoja učenici su upoznati s načinima uključivanja u rad udruga civilnog društva, karakteristikama građanske inicijative i ulozi društvenih mreža u tom procesu. Provodeći projekt učenici su razvijali poduzetničke kompetencije i osnažili vještine poslovne komunikacije i digitalnih tehnologija, osvijestili osjećaj pripadnosti i prepoznatljivosti u hrvatskom i europskom prostoru te razvijali vještine odgovornih građana koji promišljaju o kvaliteti života u svom gradu. Rezultat projektnog zadatka je prijedlog digitalizirane ploče s nazivima zavičajnika. Nova ploča ima obrazovni, informativni, moderni, kreativni i turistički zanimljiv sadržaj.

Slika 3. Standardni izgled ploče s nazivom ulice

Slika 4. Digitalizirani naziv ulica

Tekst QR koda

Obitelj Divald postavila je temelje osječkog tiskarstva. Tiskara obitelji Divald radila je od 1775. do 1857. godine na više lokacija u gradu. U tiskari I. M. Divalda tiskani su oglasi, formulari za gradsku administraciju, molitvenici, kalendari, knjige na hrvatskom, latinskom i njemačkom jeziku. Tiskara obitelji Divald bila je jedina tiskara na području Slavonije. Divaldova tiskara omogućila je prosvjetiteljsko književno djelovanje slavonskih intelektualaca u 18. st.. Najznačajniji autori tiskani u Divaldovoj tiskari su: M. A. Relković, A. Kanižlić i A. J. Turković.

¹¹ Digitalizirani naziv ulica, građanska inicijativa. Poveznica je dostupna na: https://read.bookcreator.com/HbkZGE45UrTvcf2m4zlh7RaEcUg1/Kc2B1mGIRsquHxOL14NJYg/q_GGDfQ6SM2MJEDpwMEvtQ

ZAKLJUČAK

Čovjek svojim djelovanjem stvara kulturu, a kultura čovjeku osigurava osobnost i gradi njegov identitet. Baština obuhvaća odnos prema prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, a uključuje pravo na korištenje, obvezu čuvanja i dužnost stvaranja za nove generacije. Procesi globalizacije i digitalizacije umanjuju vrijednost prepoznatljivosti kulturne baštine i zato ju je potrebno istraživati i sačuvati. Dostupnost novonastalih obrazovnih i umjetničkih sadržaja, uključenost učenika u proces istraživanja i obradu teme te javno predstavljanje postignuća iznimno je važno za razvoj svijesti o potrebi očuvanja kulturne baštine zavičaja. Vidljivost odgojno-obrazovnih i kulturno javnih djelatnosti školskog knjižničara ovim radom postiže svoju punu vrijednost.

LITERATURA

1. Creative Commons Licence. <https://creativecommons.org/share-your-work/cclicenses/> Pриступљено 11.1.2024.
2. Digitalizirani naziv ulica, građanska inicijativa. Poveznica je dostupna na: https://read.bookcreator.com/HbkZGE45UrTvcf2m4z1h7RaEcUg1/Kc2B1mGIRsqu xOL14NJYg/q_GGDfQ6SM2MJEDpwMEvtQ
3. Jozić, Ruža. 2021. "Kulturna baština i školska knjižnica". Pogled kroz prozor : digitalni časopis. <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2021/03/31/kulturna-batina-i-kolska-knjiznica/> Pриступљено 11.1.2024.
4. Mrežna stranica projekta Upoznaj svoje sugrađane dostupna je na poveznici: <https://sites.google.com/view/upoznaj-sugradane/po%C4%8Detna?authuser=0>
5. Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. [https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulum/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf) Pristupljeno 11.1.2024.
6. Okvir nacionalnoga standarda kvalifikacija za učitelje u osnovnim i srednjim školama. http://nvoo.hr/?page_id=391 Pristupljeno 11.1.2024.
7. Platforma eTwinning. <https://www.etwinning.hr/hr/sadrzaj/sto-je-etwinning/sto-je-etwinning/> Pristupljeno 11.1.2024.
8. Standard za školske knjižnice. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pristupljeno 11.1.2024. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/OpremanjeSkola/Standard-za-knjiznice/Standard-za-skolske-knjiznice.pdf>

Školski podcast ili kako povećati vidljivost knjižnice

Maja Medenjak
maja.medenjak@skole.hr
Tehnička škola Ruđera Boškovića, Zagreb

Sažetak

Ruđer Podcast zamišljen je kao projekt školske knjižnice u sklopu kojeg zainteresirani učenici, pod mentorstvom stručne suradnice knjižničarke, osmišljavaju, snimaju i montiraju serijske videomaterijale tijekom cijele školske godine te ih objavljaju na YouTube kanal knjižnice i profile društvenih mreža. Vodeći računa o razvojnim promjenama do kojih dolazi kod mladih, njihovim oblicima učenja uz pomoć novih tehnologija te kontinuiranoj prisutnosti na društvenim mrežama, format školskog podcasta pokazao se kao primjeren i moderan oblik prezentacije pouzdanih, zanimljivih i zabavnih sadržaja svima zainteresiranim. Na taj način učenici, kao pokretači, stvaraoci i nositelji projekta, javno prezentiraju sebe i svoje nastavnike, otvoreno pokazuju što se i kako uči u našoj školi te koje su teme interesantne našoj školskoj zajednici. Format podcasta mjerljiv je promotivni alat digitalnog marketinga kojim se može skrenuti pozornost na školsku knjižnicu, njezinu važnost i značaj unutar odgojno-obrazovnog procesa. Ovim projektom pokazali smo da korisni sadržaji ujedno mogu biti i zabavni tako da učenici aktivno i ravnopravno sudjeluju u svim aktivnostima, a da pritom stječu nova znanja i razvijaju vlastite vještine. U projektu se tijekom sezona izmjenjuju učenici u različitim ulogama pa novi članovi donose sveže ideje i nova kreativna rješenja, a mi, odgojno-obrazovni djelatnici, usporedno bolje razumijemo potrebe, interes i navike generacija koje nam tek dolaze.

Ključne riječi

podcast, školska knjižnica, javna djelatnost, osobni razvoj, socijalne vještine, tehničke vještine, promocija knjižnice, vidljivost knjižnice, društvene mreže, digitalni marketing

Summary

The Ruđer Podcast is designed as a project of the school library, where interested students, under the guidance of the school librarian, conceptualize, record, edit, and publish serialized video content throughout the school year. This content is then distributed on the library's YouTube channel and social media profiles. Considering the developmental changes among young people, their learning styles enhanced by new technologies, and their constant presence on social media, the format of a school podcast has proven to be an appropriate and modern way to present reliable, interesting, and entertaining content to all interested parties. Through this initiative, students, as the project's initiators, creators, and leaders, publicly showcase themselves and their teachers, transparently sharing what and how learning occurs in our school and what topics interest our school community. The podcast format serves as an effective promotional tool for digital marketing, highlighting the school library's role and importance in the educational process. By launching this project, we have demonstrated that useful content can also be entertaining, allowing students to participate in all activities actively and equally while gaining new knowledge and developing their skills. Throughout the project's seasons, students rotate through different roles, enabling new members to introduce fresh ideas and creative solutions. Concurrently, we, as educational professionals, gain a deeper understanding of the needs, interests, and habits of future generations.

Key words

podcast, school library, public service, personal development, social skills, technical skills, library promotion, library visibility, social media, digital marketing

UVOD

Kako integrirati školsku knjižnicu u odgojno-obrazovni proces škole, za školskog knjižničara ponekad je pravi izazov. Dodatni izazov pojavio se za vrijeme pandemije koronavirusa, u školskoj godini 2020./2021., kada se nastava isključivo odvijala na daljinu, a učenici su nastavnim satima i edukacijskim materijalima pristupali uz pomoć svojih računala iz vlastitih domova. U skladu s time, i knjižnica je svoje djelovanje morala prilagoditi novonastaloj situaciji te aktivnosti i usluge preusmjeriti isključivo u virtualni svijet. Kako se svaki knjižničar u osnovi svog posla bavi informiranjem: pronalaženjem i organiziranjem informacija te dijeljenjem znanja svojim korisnicima, tako je odjednom postalo pravo umijeće kako doprijeti do učenika koji više nisu fizički prisutni u školskoj zgradici te kako odabrat način na koji će vrijedna informacija doprijeti do korisnika. Nastavom na daljinu stvorene su okolnosti u kojima se svaka in-

-formacija, aktivnost, poziv ili edukativni sadržaj mogao pohraniti na jednom mjestu za koji smo bili sigurni da će većina naših korisnika to i pogledati/pročitati. Time se automatski povećala zainteresiranost za knjižnicu, aktivnosti kojima se bavi, ali i za sadržaje koje nudi. Knjižnični sadržaji postali su isključivo digitalni, izrađeni uz pomoć niza digitalnih alata te plasirani u: *Virtualnoj knjižnici* (*Microsoft Teams*) i na mrežnoj stranici knjižnice. Profili na društvenim mrežama također su postali neizostavan alat za promociju knjižnice te su bilježili puno veću posjećenost za razliku od vremena prije virtualne nastave.

PODCAST KAO ALAT PROMOCIJE KNJIŽNICE

Razvojem novih Web 2.0 alata i aplikacija u potpunosti se promijenio način na koji se koristimo internetom pružajući priliku za aktivno sudjelovanje u kreiranju i korištenju sadržaja. Društvene mreže, podcasti, blogovi, video i audiosadržaji korisnicima su omogućili: komunikaciju i dijeljenje informacija, konzumiranje sadržaja u kojem korisnici istovremeno postaju i stvaratelji sadržaja, međusobno povezivanje i suradnju na globalnoj razini, pristup i pohranu podataka putem interneta, bolja korisnička iskustva, integraciju usluga itd.

Nagli rast produkcije i distribucije audiodatoteka tijekom posljednjih dvaju desetljeća, što pokazuju istraživanja provedena u Sjedinjenim Američkim Državama na populaciji od 12 godina naviše, 2022. godine bilježe porast od 27 % u odnosu na 2013. godinu.¹ Podcast je u svojim počecima bio zamišljen kao radijski program pohranjen u digitalnom obliku koji se može preuzeti s interneta i reproducirati na računalu.² U međuvremenu se počeo distribuirati u različitim pojavnim oblicima, a jedan od njih je i videoformat. Pokazalo se da je upravo taj oblik blizak, prihvatljiv i dostupan mladima te se činio kao najbolji izbor prezentacije sadržaja za učenje i zabavu, ali i moćan alat za komunikaciju i povezivanje s korisnicima. Podcast u kojem zvuk i slika čine jednu cjelinu nov je, inovativan i moderan oblik prezentacije sadržaja, pa smo u 2021. godini pokrenuli školski projekt pod nazivom *Ruđer Podcast* (u nastavku RP). Na temelju rezultata ankete koju smo proveli među učenicima *Tehničke škole Ruđera Boškovića*, ali i drugim istraživanjima u kojima *YouTube* društvena mreža zauzima visoko mjesto kao najčešći izvori informacija srednjoškolaca, videosadržaje smo objavili upravo na toj platformi (Slika 1).

Društvene mreže na kojima si aktivna/an:

203 odgovora

Slika 1: Prvi ciklus ankete provedene među učenicima 1. razrednih odjela s ciljem analize uspješnosti knjižničarskih aktivnosti u rujnu 2021. godine.

Prezentacijom aktivnosti i dijeljenjem informacija u formi podcasta knjižnica je uvidjela priliku da se na jednostavan, brz, učinkovit i besplatan način približi svojim učenicima. Da bi kreirani sadržaji doprli do što većeg broja korisnika, svaku novu epizodu knjižnica je dijelila na svojim profilima društvenih mreža. Slijedom okolnosti, YouTube kanal, Facebook, Instagram i Spotify profili knjižnice postaju virtualna mjesto za komunikaciju s učenicima te tako započinje povećanje aktivnosti na internetu.

¹ Shamburg, C., O'Neill, V., Jimenez, R., Rodriguez, J., & Harb, K. 2023. Podcast Listening and Informal Learning. *The Qualitative Report*, 28(7) Str. 2033.

² Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/podcast> (pristupljeno 11. veljače 2024.)

TEHNIČKI ASPEKTI KREIRANJA PODCASTA

Da bi se podcast mogao realizirati, potrebno je osigurati tehničke uvjete. To podrazumijeva: tehničku opremu za snimanje, softver za snimanje i uređivanje te studio, tj. mjesto gdje će se snimati. U slučaju RP tehnička oprema za snimanje sastoji se od: dviju kamere i dva stativa, dva mikrofona povezana s mobilnim uređajima i aplikacijom za snimanje zvuka. Uz standardnu rasvjetu u prostoriji, za što bolje svjetlosne uvjete, potrebna su i najmanje dva dodatna rasvjetna tijela. Kod postprodukcije učenici se koriste aplikacijom *DaVinci Resolve 18* koja je dostupna u otvorenom pristupu. Važan segment dobrog krajnjeg proizvoda jest izgled studija. Osiguravanje mjesta za snimanje, po mogućnosti trajno namještenog i lijepo uređenog studija, cijelom timu olakšava posao te ubrzava cjelokupni proces snimanja. Uz navedeno još su potrebiti i prijenosni disk te minimalno dvije memorijeske kartice.

U tehničke aspekte projekta ubraja se i prikupljanje roditeljskih suglasnosti, otvaranje korisničkog računa za cjelokupnu komunikaciju između sudionika i gostiju, upoznavanje s pravilima ponašanja i razinom odgovornosti prilikom samog pristupanja projektu.

METODOLOGIJA RADA

Aktivnim sudjelovanjem na projektu učenici razvijaju svoje potencijale prema navedenim područjima različitim oblicima i metodama rada.

Jezično-komunikacijsko područje kompetencija

Metodom demonstracije svjesno se koriste jezikom u usmenom izlaganju i izražavanju pred kamerama i komunikaciji s gostima te razvijaju jezično-komunikacijske kompetencije na materinjem jeziku. Aktivno sudjeluju u razgovoru koji zahtijeva razmjenu ideja, razmišljanja i osjećaja sa sugovornikom čime se potiče iskustveno učenje. Poticanjem učenika na jezičnu kreativnost i razvoj kritičkog mišljenja dodatnim pripremama prije snimanja sudionici se unaprijed pripremaju tako da prognoziraju tijek razgovora s različitim ishodima. U pisanoj korespondenciji s budućim gostima stječu vještine poslovnog komuniciranja. Individualnim pristupom i razgovorom s članovima podcasta osigurava se trajno napredovanje jezično-komunikacijskog područja u skladu s mogućnostima i interesima svakog člana pojedinačno.

Tehničko-informacijsko područje kompetencija

Praktičnim radom, koristeći suvremenu tehnologiju za snimanje, učenici stječu dodatna znanja o upravljanju opremom za videosnimanje, postavljanju rasvjete i snimanju zvuka, kao i o postprodukcijskoj obradi snimljenih audio i videomaterijala. Pritom sami dolaze do inovativnih kreativnih rješenja za one situacije kod kojih nemamo osigurana financijska sredstva. Spajanjem tehnologije s idejama zasnovanima na priči koju pripovijedamo tijekom cijele sezone, učenici treniraju konceptualno razmišljanje i pronalaze tehnička rješenja za njihovu realizaciju.

Društveno-humanističko područje kompetencija

Različitim metodama rada (individualni rad, rad u skupini) potiče se i razvija suradnja i timski rad. Individualnim radom i pripremom prije snimanja voditelji podcasta stječu samopouzdanje i razvijaju osjećaj vlastite vrijednosti. Timskim radom, ali i razgovorom s različitim gostima, dodatno se potiče poštivanje različitosti bez obzira na dob, spol ili bilo koju drugu manjinsku pripadnost. Ravnopravnom podjelom dužnosti učenici uče preuzimati odgovornost za vlastite zadatke što dodatno doprinosi uvažavanju različitih mišljenja i stavova te uvjetuje bolju suradnju. Kod nastalih neslaganja i nesuglasica razvijaju vlastite socijalne vještine izražavanjem vlastitog mišljenja, ali i uvažavanjem tuđeg. Osvješćivanjem odgovornosti objavljivanjem sadržaja ispred obrazovne ustanove imaju jedinstvenu priliku prepoznati važnost vlastitog digitalnog otiska (*footprinta*), pozitivne i negativne posljedice objavljivanja sadržaja na internetu te se izravno upoznati s oblicima samopromocije. Vlastitim angažmanom u projektu aktivno sudjeluju u stvaranju pozitivnog ozračja školske zajednice u kojoj stječu srednjoškolsko obrazovanje.

Umjetničko područje kompetencija

Kreativnim rješenjima vizualnog identiteta podcasta učenici sudjeluju u kreiranju digitalne kulture školske zajednice. Osmišljavanjem kreativnih rješenja povezuju se s vlastitim identitetom i osobnim umjetničkim doživljajima upoznajući se pritom s novim digitalnim alatima koji olakšavaju realizaciju završnog rješenja. Kritički promišljaju o vizualnim i zvučnim informacijama iz okoline te napreduju u razvijanju vlastite kreativnosti.

Stručna suradnica knjižničarka podrška je u svim segmentima rada podcasta, od organizacije i vođenja tima do pisanja dokumentacije. Zadužena je za usmjeravanje i upućivanje učenika prema boljim i kreativnijim rješenjima te individualne pripreme za vođenje razgovora s gostima. Također, knjižničarka omogućava uvjete snimanja osiguravanjem prostora u školskoj zgradbi, pomoći je pri rješavanju tehničkih potreškoća (postavke kamere, izgled studija i nabava opreme) te je zadužena za osiguravanje finansijskih sredstava prijavom projekta na natječaje u obrazovnom sektoru. Tijekom provedbe projekta skrbi o pozitivnom radnom okružju u kojem tolerancija, zajedništvo i timski rad imaju ključnu ulogu.

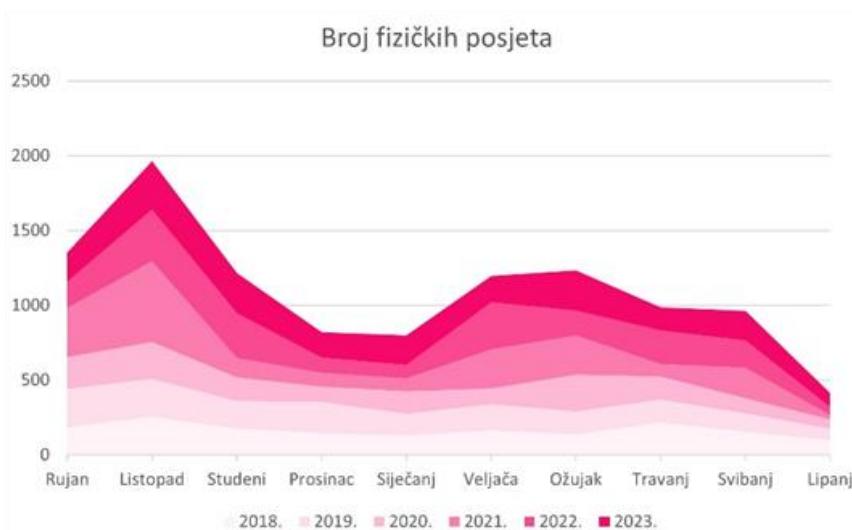
PODRŠKA NASTAVI I OBRAZOVNIM PROGRAMIMA

Osnovna ideja podcasta jest da knjižnica, kroz aktivni rad s učenicima, pruži podršku odgojno-obrazovnom procesu škole. Fluidna forma ovog formata pruža širok spektar mogućnosti za pozitivno prezentiranje knjižnice i škole javnosti. Namjera je podcastom predstaviti: nastavnike škole i stručnjake iz različitih područja znanja, teme koje nisu dio nastavnog plana i programa, bivše učenike *Tehničke škole Ruđera Boškovića* koji imaju uspješne karijere, studente (brukoše) pojedinih fakulteta koji su najčešći odabir učenika, sadašnje učenike koji se na bilo koji način ističu ili su uspješni, buduće potencijalne poslodavce, kao i međupredmetne teme pogodne za sate razrednika itd. Izjašnjavanjem u anonimnoj anketi učenici sami predlažu goste i teme pa su dosad prezentirane: stručne teme ([Što će mi matematika u životu?](#), [Bespilotni sustavi](#), [Državna matura iz matematike](#), [Strani jezici i život u inozemstvu](#)), međupredmetne teme ([Financije za neznanice](#), [Insajderski pogled na privatno obrazovanje](#)), preventivni program, osobni rast i razvoj, mentalno zdravlje i izgradnja pozitivne slike o sebi ([Tko upravlja našim životima?](#), [Žena u STEM-u](#)), profesionalno usmjeravanje i zapošljavanje ([Zašto baš FER?](#), [Zašto baš FSB?](#), [Zašto baš TVZ?](#)), predstavljanje učenika i promocija Škole ([Iz perspektive ravnateljice](#), [Zavirimo u svijet naših optičara](#), [Casio me spasio](#)).

Drugi je vid podrške pomoći u dodatnom razvoju znanja i vještina učenika sudionika. Iskustvenim učenjem, prolaskom svih aktivnosti koje podrazumijevaju dolazak do finalnog proizvoda, učenici nadograđuju i unapređuju svoja znanja i vještine. Ishodi su: strukturiranjem problema doći do rješenja zadatka, kreirati digitalni materijal usklađen sa zakonitostima komunikacijskih procesa i vizualne percepcije, naučiti kako konceptualno razmišljati i prezentirati sadržaj prema unaprijed zadanim pravilima koja su sami sebi postavili, prepoznati teme i sadržaje koji su korisni i važni prvenstveno školskoj zajednici, ali i šire, stjecati prezentacijska znanja i vještine za suvereno vođenje razgovora pred kamerama, osvjećivati važnosti prenošenja pouzdanih informacija i društveno odgovornog ponašanja prilikom dijeljenja sadržaja na internetu, aktivno sudjelovati u stvaranju vlastitog pozitivnog digitalnog otiska te prepoznati knjižnicu kao ravnopravnog sudionika u tom procesu.

MJERILO USPJEHA

Videopodcast je samo jedan od alata s pomoću kojeg je moguće povećati vidljivost školske knjižnice unutar školske zajednice, ali i izvan nje. Ovaj ili bilo koji drugi digitalni sadržaj plasiran na društvenim mrežama knjižničaru može pomoći pri pružanju još bolje usluge uvidom u analitičke podatke. *YouTube* kanal *Knjižnica TŠRB* od prve objavljene epizode do danas broji: 186 pretplatnika od kojih je 60,5 % muškog, a 39,5 % ženskog spola. Najveći broj posjetitelja kanala ima: od 18 do 24 godine (46,7 %), potom slijede oni od 25 do 34 godine (17,4 %), pa od 55 do 64 godine (16,2 %) itd. S područja Hrvatske je 72,5 % posjetitelja kanala. Od 29.754 broja pregleda njih 84,6 % sadržaj je gledalo bez pretplate na kanal, a ukupno vrijeme gledanja iznosi 1.263,3 sati.

Slika 2: Posjećenost knjižnice od 2018. do 2023. godine.

Već iz ovog može se zaključiti da je knjižnica pridobila jedan posve novi i drugačiji tip publike/korisnika od dosadašnje. Bez obzira što je sadržaj prvenstveno namijenjen učenicima i nastavnicima Tehničke škole Ruđera Boškovića, sadržaj je također otvoren i dostupan budućim učenicima, roditeljima te svima zainteresiranim. Drugi je pokazatelj uspjeha fizička posjećenost školske knjižnice i posudba knjižne grade. Iz statistike školske knjižnice od 2018. godine do danas vidljivo je da posjećenost kontinuirano raste (Slika 2). U ovom slučaju

treba istaknuti da nije isključivo RP zaslужan za takav pozitivan učinak. Općenito se povećanjem i poboljšanjem usluga koje knjižnica pruža povećala i zainteresiranost korisnika knjižnice.

Povratne informacije koje nam pruža YouTube vrlo su korisne. Preplate, komentari, *sviđanja* i *dijeljenja* šalju vrlo jasnu povratnu informaciju sviđa li se sadržaj posjetiteljima ili ne.³ No, prilikom analize podataka svakako je potrebno razmotriti jesu li te brojke zaista mjerilo kvalitete i moramo li se njima apsolutno voditi. Negativni komentari mogu obeshrabriti sudionike, a izostanak *sviđanja* demotivirati njihovu aktivnost. Treba imati na umu da svakodnevno svjedočimo sadržajima na društvenim mrežama s velikim brojem *sviđanja*, a vrlo upitnog sadržaja. Još jedan vrlo važan pokazatelj uspjeha projekta jest njegova održivost. Bez obzira na to koliko se epizoda uspije realizirati tijekom školske godine, projekt zadržava svoj kontinuitet jer važnije je usmjeriti se na kvalitetu, a ne broj objava. U slučaju neplaniranih poteškoća i prekidanjem snimanja tijekom cijele školske godine, podcast svoju aktivnost nastavlja kada su svi uvjeti za snimanje ispunjeni.

IZAZOVI, SAVJETI, DOBROBIT

Najveći izazov jest kako zadržati motiviranost, pažnju i zaokupljenost sudionika. S obzirom na različitost profila učenika, potrebno je znati uspostaviti ravnotežu među njima te uvoditi promjene kojima se osigurava mirno i poticajno okružje. U tom je procesu važno biti samouvjeren, pošten, fleksibilan, pravedan i dosljedan u pristupu te bi valjalo imati na umu tri osnovna prava: pravo na sigurnost, učinkovito izvršavanje vlastite uloge te ponašanje s dostojanstvom i poštovanjem.⁴ Za bolju učinkovitost projekta važno je redovito ažuriranje kanala, a to podrazumijeva: vođenje računa o pravopisno i gramatički točnim opisima, navođenje svih sudionika i njihovih uloga, poštivanje autorskih prava, organizaciju sadržaja prema popisima za reprodukciju, vizualno osmišljavanje izgleda profila prema dogovorenom kriteriju cijelog tima, odgovaranje na komentare te označavanje nevidljivim javnosti onih neprimijerenih. Također, važno je paziti na vrijeme kada se objavljuju nove epizode. Istraživanja su pokazala da sadržaj najbrže dolazi do korisnika ako se objave pred kraj tjedna od 12 do 15 sati te da je dobro izbjegavati vrijeme od 17 do 18 sati.⁵ Iako nedovoljno istraženo, slušanje podcasta popularan je način neformalnog učenja. Nerijetko obavljajući druge poslove sa slušalicama na ušima, slušamo audiosnimke koje su nam važne i zanimljive, stoga je

³ Aljalahmah, Saleh. 2016. *A Busy Librarian's Guide to YouTube*. U *Got a minute?: Instruction Tune-Up for Time Pressed Librarians*. Ed. Hicks, A. University of Denver. <https://pressbooks.pub/gotaminute/front-matter/table-of-contents/> (pristupljeno 5. veljače 2024.)

⁴ Roche, Caroline et al. 2022. *Creating a School Library with Impact: a Beginner's Guide*. Facet Publishing. London. Str. 38.

⁵ Martinez, Shae; Bartula, Angie. 2020. *Choosing the Best Social Network System for Your Library*. U *Marketing with Social Media*. Ed. Thomsett-Scott, B. C. ALA Neal-Schuman. Chicago. Str. 136.

dobro omogućiti distribuciju sadržaja i na nekim drugim platformama namijenjenim isključivo za slušanje (*Apple Podcasts, Spotify, Google Podcasts, SoundCloud* i dr.) da bi se proširio krug slušatelja. Mnogo je čimbenika koje treba uzeti u obzir kod odabira društvene mreže, no najvažnija i najučinkovitija jest demografska analiza korisnika.⁶ Vlastitim istraživanjem učenika svoje ustanove možemo doći do konkretnog odgovora kakav sadržaj vole i na kojem se virtualnom mjestu okupljaju korisnici vaše knjižnice.

Uz već spomenuti razvoj na razini usvajanja novih znanja i vještina, dobrobit se očituje i na razini stvaranja boljeg školskog ozračja. Učenici se prilikom snimanja dodatno upoznaju sa svojim nastavnicima, sudajnjom jačaju međusobne odnose i grade nova prijateljstva te vlastitom angažiranošću i radom doprinose općoj dobrobiti škole. Promotivnim aktivnostima grade sliku o sebi, stvaraju imidž škole te postaju aktivni sudionici izgradnje kvalitetnijeg i ugodnijeg školskog ozračja.

ZAKLJUČAK

Na svakom je školskom knjižničaru odluka hoće li svoj utjecaj pokazati samo unutar zajednice ili i izvan nje. Osobnim zagovaranjem i djelovanjem može demonstrirati važnost svoje uloge te promicanjem svog djelovanja brendirati vlastiti rad. Stvaranje prepoznatljivog identiteta knjižnice učinkovit je način promocije, dok strateško planiranje pridonosi ostvarenju postavljenih ciljeva. Tijekom dviju školskih godina realizirano je i objavljeno četrnaest epizoda *Ruder Podcasta*. Od početka projekta smatrali smo da je kreiranje školskog podcasta prvenstveno prilika za učenje i razvijanje vještina i kreativnosti naših učenika te da naglasak nije nužno na savršenom finalnom proizvodu. Analitički podatci, dostupni na kanalu *Knjižnica TŠRB*, pokazali su da školska knjižnica može biti aktivna u odgojno-obrazovnom procesu, da može povećati svoju vidljivost na društvenim mrežama, a paralelno povećati i broj fizičkih dolazaka u knjižnici. Najveća vrijednost ovog projekta jest da podcast stvaraju „učenici za učenike“, tako da sami biraju teme i sadržaje kojima će se baviti, pritom pokazujući, ali i dodatno usavršavajući, znanja i vještine potrebne za realizaciju. Pokretanjem projekta skrenuli smo pozornost na školsku knjižnicu te na teško mjerljiv način povećali njezin značaj unutar školske zajednice. Pokazali smo da korisni sadržaji ujedno mogu biti i zabavni te da učenici mogu aktivno i ravноправno sudjelovati u životu škole. Na kraju, no i ne najmanje važno, puno smo učili jedni od drugih, a sve u nastojanju da se u školi osjećamo bolje i zadovoljnije. Možda o tome najljepše govore riječi jednog od voditelja, danas studenta na *Fakultetu elektrotehnike i računarstva* u Zagrebu,: *RP i gubitak vremena ne idu zajedno u istu rečenicu. Ostvarili smo zaista puno benefita, ali jedan je od njih najveći, a to je da smo izgradili još jače prijateljstvo koje nas i dandanas vodi kroz svakodnevnicu. Osim toga, naravno, ostalo je jedno jako lijepo sjećanje na srednju školu i sve ljepe trenutke koje smo proveli u knjižnici.*

LITERATURA

1. Aljalahmah, Saleh. 2016. *A Busy Librarian's Guide to YouTube. U Got a minute?: Instruction Tune-Up for Time Pressed Librarians*. Ed. Hicks, A. University of Denver. <https://pressbooks.pub/gotaminute/front-matter/table-of-contents/> (pristupljeno 5. veljače 2024.).
2. Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/podcast> (pristupljeno 11. veljače 2024.)
3. Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 10. veljače 2024.).
4. Jaković, Lucija. 2023. *Knjižni podcast*. Završni rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg%3A8223/datastream/PDF/view> (pristupljeno 10. studenoga 2023.).
5. Knez, Andela. 2021. *Podcast - kao suvremena forma komuniciranja*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:128457> (pristupljeno 10. studenoga 2023.).
6. Martinez, Shae; Bartula, Angie. 2020. *Choosing the Best Social Network System for Your Lib-*

⁶ Martinez, Shae., Bartula, Angie. Nav. dj. Str. 134.

- rary. U *Marketing with Social Media*. Ed. Thomsett-Scott, B.C. ALA Neal-Schuman. Chicago.
7. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. *Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole*. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Uporaba%20informacijske%20i%20komunikacijske%20tehnologije%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf> (pristupljeno 15. studenoga 2023.).
 8. Roche, Caroline et al. 2022. *Creating a School Library with Impact: a Beginner's Guide*. Facet Publishing. London.
 9. Shamburg, C.; O'Neill, V.; Jimenez, R.; Rodriguez, J. & Harb, K. 2023. Podcast Listening and Informal Learning. *The Qualitative Report*, 28(7), 2033-2057.

⁶Martinez, Shae., Bartula, Angie. Nav. dj. Str. 134.

Neugodno nam je priznati

doc. dr. sc. Milica Mikecin
milamikecin@yahoo.com
Škola za medicinske sestre Vinogradska

Sažetak

U Europskoj godini mlađih (2022.) u Školi za medicinske sestre Vinogradska pod vodstvom knjižničarke provedene su mnoge aktivnosti kojima se učenike željelo upoznati s rastućim društvenim problemom usamljenosti, tj. osjećajem izolacije i nedostatka povezanosti s drugima, unatoč želji za ostvarivanjem društvenih kontakata. Iako usamljenost rezultira osjećajem tuge, napuštenosti i samoosuđivanja, pa čak i dosade, kao kratkotrajna emocija može biti korisna jer potiče jačanje međuljudskih odnosa. No, tzv. kronična usamljenost rezultira vrlo štetnim posljedicama kao što su depresija, anksioznost, poremećaji spavanja i raspoloženja, loš uspjeh u školi, povećan rizik od zloporabe droga itd. te može dovesti do raznih poremećaja kardiovaskularnog, imunološkog i neurološkog sustava. Kod srednjoškolaca u Hrvatskoj usamljenost je još veći problem zbog ovisnosti o društvenim mrežama, nedavne krize uzrokovane pandemijom koronavirusne bolesti te razornim potresima. S obzirom na rečeno, u školskoj godini 2022./2023. poveden je školski projekt Usamljenost vs. osamljenost u sklopu kojeg se željelo učenike uputiti na neke od strategija ublažavanja tog osjećaja te prevenirati i destigmatizirati mentalne bolesti.

Ključne riječi

usamljenost, osamljenost, digitalni mediji, školski projekti, mentalno zdravlje mlađih

Summary

In the European Year of Youth (2022) at the Vinogradsko Nursing School, under the guidance of a librarian, many activities were carried out to familiarize students with the growing social problem of loneliness, i.e. the feeling of isolation and lack of connection with others, despite the desire to make social contacts. Although loneliness results in feelings of sadness, abandonment and self-condemnation, and even boredom, as a short-term emotion it can be beneficial because it encourages the strengthening of interpersonal relationships. But the so-called chronic loneliness results in very harmful consequences such as depression, anxiety, sleep and mood disorders, poor performance in school, increased risk of drug abuse, etc. and can lead to various disorders of the cardiovascular, immune and neurological systems. Among high school students in Croatia, loneliness is an even bigger problem due to addiction to social networks, the recent crisis caused by the coronavirus disease pandemic and devastating earthquakes. Considering the above, in the school year 2022/2023. the school project Loneliness vs. solitude, as part of which the students wanted to be directed to some of the strategies to alleviate that feeling and to prevent and destigmatize mental illnesses.

Key words

loneliness, solitude, digital media, school projects, mental health of young people

UVOD

Dosadašnja istraživanja usamljenosti bila su nešto više zaokupljena usamljenošću starijih osoba, a manje je poznato o čimbenicima rizika nastanka usamljenosti kod mlađih ljudi. Zbog toga se u okviru projekta istraživanja usamljenosti Zajedničkog istraživačkog centra (JRC) Europske komisije posebna pozornost posvećuje mlađima. Tako se pokazalo da je usamljenost jedan od izazova s kojima se mlađi sve češće suočavaju, a koji može značajno utjecati na njihovo zdravlje. Štoviše, dokazano je da su baš mlađi osobito skloni usamljenosti. U isto vrijeme, oni su takvi da će vjerojatno sakriti svoje negativne emocije, što otežava razumijevanje njihovih problema i načina kako doprijeti do njih i kako im u tom smislu pomoći. S obzirom na rečeno u Europskoj godini mlađih (https://youth.europa.eu/year-of-youth_hr) u Školi za medicinske sestre Vinogradska unutar školskog projekta Usamljenost vs. osamljenost provedeno je više aktivnosti s ciljem prevencije mentalnih poremećaja kod mlađih i upoznavanja učenika s raznim metodama otklanjanja i ublažavanja negativnih posljedica dugotrajne usamljenosti. U ovom članku iznosimo sadržaj, tijek aktivnosti te rezultate toga školskog projekta.

Slika 1. Predavanje i radionica za učenike drugih razreda Mladi i mentalno zdravlje

Osjećam li se usamljeno i zašto (upoznavanje učenika s projektom i rizičnim čimbenicima usamljenosti)

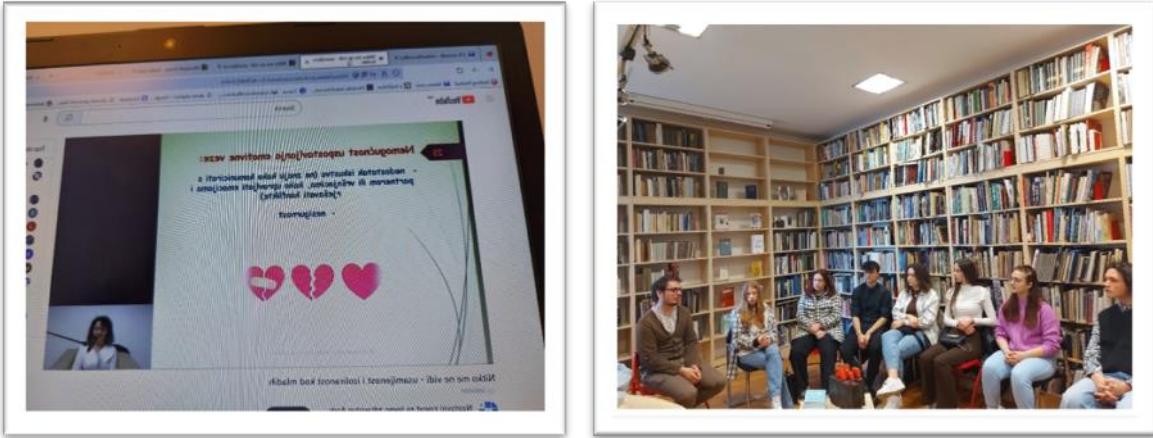
Provedba projekta započela je predavanjima i radionicama na temu adolescencije i zaštite mentalnog zdravlja, koje su na satovima razredne nastave provodile knjižničarka i pedagoginja Škole. Učenicima je objašnjeno što je *usamljenost*, a što *osamljenost i izoliranost* i koje su štetne posljedice dugoročnog osjećaja usamljenosti te koji su načini nošenja s tim osjećajem. Na tim je predavanjima naglašeno da je adolescencija vrlo osjetljivo razdoblje u životu kada se stvaraju različite mogućnosti daljnog razvoja, odabiranja životnih ciljeva, izgradnje svjetonazora, razvijaju različite sposobnosti i vještine te načini razumevanja sebe i drugih.

Učenici su upoznati i s čimbenici koji pridonose usamljenosti kod mlađih, u čemu su se mogli prepoznati: manje vremena za neobavezno druženje s prijateljima i obitelji, brz tempo života, visok stupanj obveza i pritisak uspjeha; utjecaj društvenih mreža koje pružaju lažni osjećaj povezanosti; uspoređivanje s drugima i nerealna slika svijeta, što stvara i nerealna očekivanja i pritisak uskladivanja s idealiziranim slikama drugih.

Drugi važan čimbenik su promjene u obiteljskoj dinamici: razvod roditelja, selidba ili gubitak člana obitelji ili prijatelja i slično. Učenici su također upoznati s tim da usamljenost može djelovati negativno na mentalno zdravlje, ali i da mentalne bolesti mogu jačati usamljenost. Osjećaj usamljenosti povezan je s pojavom depresije, anksioznosti, socijalne fobije, niskog samopouzdanja i niže kvalitete života. Osjećaj usamljenosti koji traje duže često dovodi do razvoja problema u ponašanju, konzumacije droga i alkohola, poremećaja prehrane, nasilnog ponašanja prema drugima, pa čak i do samoozljeđivanja. To su pojave, kao i bolesti s njima povezane, često stigmatizirane, što im otežava da traže podršku i otvoreno o tome razgovaraju. Posebno je naglašen nedostatak socijalnih vještina zbog čega mlađi ne znaju kako komunicirati, kako upravljati emocijama i kako rješavati sukobe, što može dovesti do usamljenosti jer postaju vrlo nesigurni i boje se odnosa s drugima kako ne bi doživjeli odbijanje.

U sklopu radionica o usamljenosti i samoći učenici su radeći u grupi imali zadatak iz niza ponuđenih slika prepoznati ta dva stanja, iznijeti što vide na slici i zašto su baš tu sliku odabrali. Također su iz više ponuđenih izreka o samoći i usamljenosti (npr. „Usamljenost mogu pobijediti samo oni koji mogu podnijeti samoću“ P. Tillich) morali odabrati četiri do pet, objasniti njihovo značenje i obrazložiti svoj odabir. Sve što su rekli ukratko su i zapisali te od odabranih slika i natpisa izradili razredni pano, kojem su morali osmisiliti naslov.

Na kraju su učenici drugih razreda koji imaju više interesa za rečenu temu bili pozvani u knjižnicu da u dogовору s knjižničarkom dalje istražuju osamu i samoću. Odazvalo se desetak učenika, koji su koristeći se preostalim materijalima s radionice i onim što su sami pronašli u svojem istraživačkom radu rješavajući zadatke koje im je postavila knjižničarka: 1) crteži ili fotografije: usamljen sam kao drvo na osami, čamac nasred mora, svjetionik na pustom otoku, kuća u planini itd.; usamljen sam zbog neuvraćene ljubavi, raskida, nedostatka ljubavi, udaljenosti od onih koje volim itd.), 2) pronaći narodne poslovice na tu temu; 3) smisliti svoju izreku ili napisati kraći literarni rad o osami i samoći, napravili vlastite radevine te iz izložili na školskim panoima, čime su svi učenici, kao i svi djelatnici Škole, bili potaknuti na razmišljanje o usamljenosti.

Slika 2. Edukacija o usamljenosti a ujedno i jedan od načina njezina ublažavanja – sudjelovanje učenika na e-tribini Nitko me ne vidi Nastavnog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ i na interaktivnoj radionici iz područja mentalog zdravlja, emocija i komunikacije Udruge Kako si?

Tijekom predavanja i radionica učenici su upućivani na stručnu pomoć koju mogu dobiti u Školi od stručnih suradnika (pedagoginja, psihologinja i knjižničarka) ukoliko imaju poteškoće vezane uz nošenje s usamljenošću, a pomoću upitnika koji su ispunjavali na Google Forms obrascu provedena je anonimna anketa su svrhu istraživanja stupnja usamljenosti učenika Škole. To školsko istraživanje nazvano *Ja i drugi* dalo je važan uvid u to koliko je naših učenika usamljeno i koliko je potrebno s njima na tome raditi, pogotovo na socijalnim vještinama i na strategijama nošenja s negativnim emocijama.

Slika 3. Dio školske izložbe Usamljenost je siromaštvo, a samoća bogatstvo unutrašnjosti (May Sarton)

Kako se boriti protiv usamljenosti (provedba projekta)

Učenici su tijekom dalnjih aktivnosti projekta provedenih u suradnji s vanjskim suradnicima školskog projekta, Knjižnicom V. Nazora u Ulici grada Mainza i u Vodovodnoj ulici te Knjižnicom V. Nazora na Kajfešovu brijegu, Nastavnim zavodom za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ te s udrugom koja se bavi populariziranjem psihologije, pružanjem psihološkog savjetovanja i

personalizirane podrške *Kako si?* sudjelovali u posebno za njih organiziranoj art-terapiji, interaktivnoj radionici o usamljenosti te na e-tribini *Nitko me ne vidi*. Kroz rečene aktivnosti naučili su da postoje različiti koraci koji se mogu poduzeti kada samoća ili izolacija prijeđu u usamljenost i postanu zdravstvenim problemom. Tako je bilo riječi o nekim strategijama koje su isprobane i koje su dale dobre rezultate kao što su odlasci na razne društvene događaje (film, kazalište, predavanja i sl.), upisivanje nekih tečajeva (jezika, kuhanja i sl.) ili učlanjivanje u neki klub (šah, sportski klub), a vrlo dobro je volontiranje (učenici su pozvani u *Volonterski klub Vinogradska* i čitateljski klub škole *Poklon knjiga/poklon knjizi*) ili druženje s kućnim ljubimcем. Nadalje, naglašeno je da se ne smije zanemariti redovito komuniciranje s prijateljima i članovima obitelji jer se time razvija osjećaj povezanosti, pripadnosti i podrške.

Slika 4. Neki od učeničkih radova nastali na radionici art-terapije Pogled u sebe pod vodstvom akademskog slikara Krunislava Stojanovskog

Vrlo je važno da učenici pronađu aktivnost kojom će se baviti u slobodno vrijeme, da imaju neku vrstu **hobija**, jer će time proširiti vlastite interese i raditi ono što ih čini sretnima i ispunjenima, kao npr. čitanje, slikanje, ples, trčanje, kuhanje, gledanje filmova i slušanje glazbe, briga o kućnim ljubimcima itd. Vrlo važna je i umjetnost, koja može imati terapeutski učinak. Na art-terapiji pod vodstvom akademskog slikara Krunislava Stojanovskog bojom, oblikom i riječima izrazili su svoje najdublje negativne emocije, što je jedan od načina njihova razumijevanja, ponovnog proživljavanja i rješavanja. Knjižničarka je predložila neke od knjiga iz knjižnične zbirke koje mogu poslužiti za biblioterapiju. Učenicima je naglašeno da se zapitanu što mogu oni sami učiniti za svoj osobni razvoj, npr. vježbati, meditirati, voditi dnevnik ili po potrebi ići na psihoterapiju.

Budući da su mladi danas usko povezani s internetskim svijetom, mogu pretraživanjem pronaći neke *online* zajednice, specijalizirane forume i *online* grupe podrške posvećene ljudima koji se bore s usamljenošću te se tako povezati s drugima koji prolaze kroz slična iskustva. No, važno je da rješenja ne mogu očekivati od drugoga, da moraju biti strpljivi i otvoreni za nove prilike povezivanja s drugim ljudima. Dobro je da si zadaju neke kratkoročne i dugoročne ciljeve, čime će

jačati motivaciju za ublažavanje ili okončanje toga neugodnog osjećaja (dobiti dobru ocjenu iz matematike, otići na trening, nazvati baku i sl.). No, ako osjećaj usamljenosti nikako ne prolazi bez obzira što činili i počinje utjecati na njihovo mentalno zdravlje, potrebno je potražiti pomoć stručnjaka, koji će im biti podrška, imati razumijevanja i pružiti neke dodatne alate za suočavanje s usamljenošću.

Slika 5. Plakat za izložbu učeničkih radova u Knjižnici Vladimira na Kajfešovu brije Društven kao samoća: „Nikad ne nađoh druga koji i bio tako društven kao samoća.“ (H. D. Thoreau) te izbor literature za slobodno čitanje o temi usamljenosti kao i za biblioterapiju, terapeutsku moć knjige

Sada znam što trebam učiniti kada se osjećam usamljeno (rezultati projekta)

Rezultati projekta bili su iznad svega zadovoljni sudionici samog projekta, koji su sve naučeno i proživljeno pretočili u svoje završne radove u obliku slika, plakata, pjesama, pisanja prikaza izabranih knjiga i filmova te drugih novinarskih radova, što se vidjelo na izložbi u Knjižnici Vladimira Nazora na Kajfešovu brijezu pod nazivom *Društveni kao samoća* postavljenoj u sklopu obilježavanja Međunarodnog dana sestrinstva. Također smo u obliku izlaganja sve provedene aktivnosti toga školskog projekta prikazali grupi ravnatelja iz Waleza i Sjeverne Irske, koji su bili u Hrvatskoj u sklopu stručnog usavršavanja iz područja zaštite mentalnog zdravlja (*Mental health care in School for nurses Vinogradska*), te s njim razmijenili iskustva rada s učenicima.

Učenici su izradili e-katalog izložbe u Knjižnici Vladimira Nazora, elektronički školski list *Infuzija* 22 s temom usamljenosti kod mlađih, zajedno s nastavnicama članicama projekta neke dijelove *Ljetopisa Škole* 2022./2023., a nastavnice su objavile stručni članak s prikazom rezultata istraživanja usamljenosti učenika Škole pod nazivom *Ja i drugi* u stručnom časopisu Škole za medicinske sestre Vinogradska *Nastavnička revija*, god. 4 (2023.), br. 1. Također su sve aktivnosti i rezultati vidljivi i na web-stranicama Škole kao i u e-knjižnici Škole.

Sudjelujući na ovom projektu učenici su pod vodstvom knjižničarke razlikovali i mogli dati primjere usamljenosti i osamljenosti, tumačili izreke i narodne poslovice o usamljenosti/osamljenosti, obrazložili uzroke i moguće posljedice te načine rješavanja problema usamljenosti, izradili razredne plakate te postavili izložbe svojih radova u školi i jednoj od knjižnica Grada Zagreba, izrazili vlastite emocije u obliku crteža, literarnih i novinarskih radova, izabrali i pročitali „biblioterapeutsku“ knjigu, raspravljali o individualnim razlikama među ljudima, objasnili važnost destigmatizacije i tolerantnog odnosa prema psihičkim bolesnicima, analizirali stranice školskih e-publikacija, osmislili digitalni dizajn e-publikacija Škole te izraditi katalog izložbe i školski list u Canvi.

ZAKLJUČAK

Provedbom školskog projekta *Usamljenost vs. osamljenost* učenici su upoznati s postojanjem kroničnog osjećaja usamljenosti kod mlađih i s raznim metodama te kratkoročnim i dugoročnim strategijama otklanjanja i ublažavanja mogućih negativnih posljedica dugotrajne usamljenosti. Projektom je obuhvaćen velik broj učenika Škole, a posebno su bili angažirani članovi kulturno-umjetničke i novinarske grupe te profesori voditelji izvannastavnih aktivnosti i stručna pedagoška služba, čime smo jačali osjećaj pripadnosti i zajedništva u Školi, proširili kulturnu i javnu djelatnost Škole te vidljivost školske knjižnice, a otvorenim govorom o mentalnom zdravlju i borbi s usamljenošću potaknuli mlade da potraže pomoć kad im je potrebna.

Slika 6: Školske e-publikacije kao oblik diseminacije projekta

LITERATURA

1. Badanjak, B. 2012. *Socijalna i emocionalna usamljenost u adolescenciji*. Završni rad. Sveučilište Sjever, Varaždin. <https://repozitorij.unin.hr/islandora/object/unin:3910> (20. prosinca 2022.)
2. Biglbauer, S., Lauri Korajlija, A. 2020. Društvene mreže, depresivnost i anksioznost. *Socijalna psihijatrija*, 48(4): 404–425. <https://doi.org/10.24869/spsih.2020.404> (20. prosinca 2022.)
3. Ćubela, V., Nekić, M. 2002. Usamljenost srednjoškolaca u domenama prijateljskih, obiteljskih i ljubavnih odnosa: prilog validaciji upitnika SELSA. *Radovi / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet Zadar*, 41(18): 69–94. <https://morepress.unizd.hr/journals/index.php/radovifpsp/issue/view/228> (20. prosinca 2022.)
4. Klarin, M. 2004. Uloga socijalne podrške vršnjaka i vršnjačkih odnosa u usamljenosti preadolescenata i adolescenata. *Društvena istraživanja*, 13(6): 1081–1097. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24613 (20. siječnja 2023.)
5. Kozjak, G. 2005. *Korelati usamljenosti kod srednjoškolaca*. Diplomski rad. Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/eprint/141/1/GrozdanaKozjak.pdf> (22. siječnja 2023.)
6. Lacković-Grgin, K. 1994. *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Lacković-Grgin, K. 2008. *Usamljenost. Fenomenologija, teorije i istraživanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Lacković-Grgin, K. 2006. *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Medved, A., Keresteš, G. 2011. Usamljenost u ranoj adolescenciji: spolne i dobne razlike te povezanost sa socijalnim odnosima. *Društvena istraživanja*, 20(2): 457–478. doi:10.5559/di.20.2.09. (23. siječnja 2023.)

Igra - zabranjeno voće u knjižnici

Martina Plaščak
martina.plascak@skole.hr
Strojarska tehnička škola Osijek

Sažetak

Knjižnica Strojarske tehničke škole Osijek pet je godina bila središnje mjesto društvenih igara. Aktivnost se odvijala u sklopu knjižnično-informacijsko-medijskog odgoja i obrazovanja (KIMOO) i Sata razrednika do svibnja 2023. godine kada je Pravilnikom o kućnom redu (čl. 11.) zabranjeno igranje igara na sreću i sve vrste kartanja.¹ U članku se prikazuje razvoj i kronologija igranja različitih društvenih igara. Ove interaktivne i kvalitetne aktivnosti učenici su odlično prihvatali, ali je uslijedilo zabranjivanje i upitna budućnost. Ovim člankom želi se ukazati i na primjer dobre prakse koji je ugašen zbog nedovoljnog poznavanja tematike i potreba učenika.

Ključne riječi

društvene igre, školska knjižnica, strukovna škola, osobni razvoj, socijalni razvoj

Summary

The Library of the Strojarska tehnička škola Osijek was the central place for board games for five years. The activity took place as part of library-information-media education (KIMOO) and homeroom hours until May 2023 when, by the House Rules (Article 11), lottery games and all types of card playing were prohibited. The article depicts the development and chronology of playing various board games. These interactive and high-quality activities were well-received by students, but a ban followed, raising questions about the future. This article aims to highlight an example of good practice that was discontinued due to insufficient understanding of the topic and the needs of students.

Key words

board game, school library, vocational school, personal development, social development

UVOD

Sveprisutna aktivnost, igra, krije ispod površine kompleksnost. Definicije se uglavnom ograničavaju tumačenjima uporabnosti i svrhovitosti same igre. Važnost igre mjesto pronalazi u promišljajima o čovjeku, no gubi svoju važnost definiranjem - igre nisu samo aktivnosti primjerene djetinjstvu, one su oslonac koji čovjeka prati tijekom cijelog života.

Definiranje

igra (G mn *igára*)

1. a. spontana intelektualna i tjelesna aktivnost djeteta (*mlade osobe, odrasle osobe op. autora*) kao sastavni dio odrastanja i razvijanja ličnosti b. u pedagogiji, sredstvo odgoja, obrazovanja i razvijanja stvaralačkih sposobnosti [...] d. oblik rekreativne aktivnosti koja ima jedini cilj da se osoba koja joj se predaje zabavi; razonoda, rekreacija.²

U rječnicima, enciklopedijama i leksikonima na hrvatskom jeziku za termin *društvene igre* ne može se pronaći objašnjenje. U prijevodu na engleski jezik, rezultati se temelje na doslovnom prijevodu (kalk): *social game*. Dok hrvatski leksik poznaje samo sintagmu *društvene igre*, engleski jezik koristi i pojmove: *board games* i/ili *tabletop games*. Definicije ovih pojmoveva vrlo su šture i nisu zastupljene u stručnoj literaturi. Najtočnija definicija na engleskom jeziku nalazi se (po autoričinu mišljenju) na Wikipediji te bi

¹ Pravilnik o kućnom redu. http://ss-strojarska-tehnicka-os.skole.hr/upload/ss-strojarska-tehnicka-os/images/static3/1506/attachment/Pravilnik_o_kucnom_redu.pdf (pristupljeno 3.3.2024.)

² Usp. Igra. // Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 3.3.2024.)

njihov prijevod na hrvatski glasio: *Društvene igre su stolne igre koje obično koriste figure. Ti se dijelovi pomicu ili postavljaju na unaprijed označenu ploču (površinu za igru) i često uključuju elemente stolnih, kartaških igara, igranja uloga i minijaturnih igara.*³ Stolne igre su igre koje se obično igraju na stolu ili nekoj drugoj ravnoj površini, kao što su društvene igre, kartaške igre, igre s kockicama, minijaturne ratne igre ili igre na pločicama.⁴

Slika 1. Kolaž fotografija nastavnika (nastavnica matematike, nastavnik tjelesne i zdravstvene kulture, nastavnik strojarske grupe predmeta, nastavnik elektrotehnike, nastavnica fizike) koji igraju šah s knjižničarkom te fotografija šaha ispred škole iz veljače 2018.

Slika 2. Kolaž fotografija učenika koji igraju šah u knjižnici i prostor sa šahovskim setovima te poster koji promiče igranje šaha

³ Bord games. // Wikipedia, The Free Encyclopedia, 9.2.2024. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Board_game&oldid=1205459351 (pristupljeno 3. ožujka 2024.)

⁴ Tabletop games. // Wikipedia, The Free Encyclopedia, 13.2.2024. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Tabletop_game&oldid=1207077174 (pristupljeno 3. ožujka 2024.)

⁵ Plaščak, Antun. Osobni intervju s bivšim učenikom i nastavnikom Strojarske tehničke škole Osijek u mirovini. 1.3.2024.

⁶ Plaščak, Martina. 2013. *Virtualni prostor online igara kao mjesto druženja*. Diplomski rad. Sveučilište Josip Juraj Strossmayer u Osijeku, Osijek. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1337> (pristupljeno 3. ožujka 2024.)

Društvena igra sastavni je dio knjižnične građe u gotovo svakoj knjižnici, osobito knjižnici s dječjim odjelom ili pak u školskoj knjižnici.

Šah je primjer društvene igre koju zasigurno ima svaka školska knjižnica i prva je društvena igra na koju većina pomisli kad je u pitanju obrazovna ustanova.

Zaposlivši se u školskoj knjižnici Strojarske tehničke škole Osijek (šk. g. 2016./2017.), stručna suradnica knjižničarka Martina Plaščak, pregledala je knjižničnu građu i ustanovila kako knjižnica posjeduje pet šahovskih setova. Razlog ovog bogatog neknjižničnog fonda bila je tradicija igranja šaha svih odgojno-obrazovnih dionika, a datirala je s kraja 70-ih godina prošlog stoljeća (Slika 1).⁵ Osim šahovskih setova knjižnica u tom trenutku nije posjedovala niti jednu drugu društvenu igru (Slika 2). Inspirirana tim saznanjem, stručna je suradnica osmisnila niz aktivnosti kojima bi potaknula učenike na sudjelovanje u društvenim igrama. Uslijedilo je upoznavanje s različitim igrama, promicanje i razvijanje iskustvenog učenja, timskog rada, osobnog razvoja i socijalnih vještina (interakcija s kolegama i suradnja s nastavnicima).

DRUŠTVENE IGRE I JA

Knjižničarka Martina Plaščak diplomirala je 2013. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku s temom *Virtualni prostor online igara kao mjesto druženja*⁶ istražujući mogućnosti druženja i stvaranje prijateljstava u online igrama koje je i sama igrala tijekom studiranja. No, nakon mnogo godina igranja online igara i druženja u virtualnom prostoru, želi isto iskusiti i u stvarnom, fizičkom prostoru. Klubu Titan Atlas sa sjedištem u Osijeku, pridružuje se 2015. godi-

-ne. Titan Atlas okuplja pojedince s interesom za znanstvenu fantastiku (literaturu, umjetnost, društvene igre). Osnovan je s ciljem edukacije i promicanja znanstveno-fantastične i fantazijske kulture te društvenih igara u Osijeku i Hrvatskoj. Članovi svakog petka, od 17:00 do 22:00, u prostorijama Gradske četvrti Retfala, igraju društvene igre, ali najvažnije, educiraju posjetitelje o društvenim igram. Svake godine organiziraju dvodnevnu konvenciju na temu društvenih igara pod nazivom *Olympus* na koju dolaze posjetitelji izvan Osijeka, iz susjednih zemalja. Članovi nekoliko puta godišnje održavaju edukativne radionice igranja društvenih igara obilazeći osnovne i srednje škole grada Osijeka, ali i šire: Korođ, Vinkovci, Vukovar, Beli Manastir, Donji Miholjac. Stalni su gosti Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek, Knjižnice Čepin te Kreativne riznice na Ekonomskom fakultetu Osijek. Članovi svake godine posjećuju *Essen Game Fair*, četverodnevni sajam društvenih igara koji se održava u listopadu, u Essenu, Njemačka. Stručna suradnica knjižničarka pripada timu koji sudjeluju u navedenim edukacijama o igranju društvenih igara te zbog navedenog iskustva, odlučuje isto prenijeti na učenike strukovne škole u prostoru knjižnice matične ustanove.

DRUŠTVENE IGRE I KNJIŽNICA

Prve društvene igre pristigle su u knjižnicu⁸ 2019. godine, a donirao ih je Klub Titan Atlas. Na popisu doniranih društvenih igara prve su bile *Make 'n' Break Party*⁹ i *Pictionary*.¹⁰

Make'n'Break Party je timska igra u kojoj igrači pokušavaju dovršiti zadatke ili natjerati (eng. *make* o.a.) svoje suigrače da dovrše zadatke, pri čemu svi zadaci na neki način uključuju građevne blokove, a zadatak je izvršen po rušenju (eng. *brake* o.a.) izgrađenih građevnih blokova. Pobjednik je tim koji je prvi prešao sva polja od starta do cilja na ploči za igru.

Pictionary je timska igra u kojoj igrači pokušavaju pogoditi što igrač iz tima pokušava nacrtati. Pobjednik je onaj tim koji je prvi prešao sva polja od starta do cilja na ploči za igru. Suradnju za dovođenje učenika u knjižnicu na igranje navedenih društvenih igara, knjižničarka je prvo postigla s nastavnicom engleskog jezika Kristinom Kuhar. Ciljevi sata engleskog jezika u knjižnici bili su: prikazati učeniku postojanje sadržaja za zabavno druženje s vršnjacima koje ne uključuje tehnologiju; čitanje i razumijevanje pravila društvene igre na hrvatskom i engleskom jeziku, suradnja, komunikacija na engleskom jeziku. Ishodi za učenike bili su: osr A.4.1. Razvijanje slike o sebi; osr A.4.2. Upravljanje svojim emocijama i ponašanjem; osr A.4.3. Razvijanje osobnog potencijale; osr B.4.1. Uviđanje posljedica svojih i tuđih stavova/postupaka/izbora; osr B.4.2. Suradničko učenje i radi u timu te osr B.4.3. Preuzimanje odgovornost za svoje ponašanje. Uslijedile su mnogobrojne aktivnosti za knjižničarku, nastavnicu i učenike, a sve se odvijalo u knjižnici. Učenici su se dijelili u dvije skupine i birali za igranje jednu od dvije ponuđene društvene igre. Zajedno su čitali i razumijevali pravila na hrvatskom jeziku, prevodili ih na engleski jezik te ih primjenjivali u odabranoj igri. Nastavnica engleskog jezika i knjižničarka pomagale su u svim aktivnostima (ukoliko je zatrebala pomoći).

Nakon završene igre uslijedio je razgovor o dobrobiti društvenih igara te o karakteristikama i beneficijima odigrane igre. Nastavnica engleskog jezika i stručna suradnica knjižničarka aktivnost su provele još nekoliko puta s istim razredom, ali i s druga dva razreda u kojima je nastavnica predavala.

Nastavnik strojarske grupe predmeta Antun Plaščak donirao je, čuvši za igranje društvenih igara u knjižnici, nekoliko setova igračih karata za kartašku igru Belot. Nastavnik je ovu igru smatrao klasikom u kategoriji kartaških igara te važnom poput šaha.

Prema istom principu po kojem su se igrale društvene igre *Make 'n' Break* i *Pictionary* igrao se i Belot. Suradnju je knjižničarka ovaj put ostvarila s nastavnicama matematike Amandom Glavaš i Valentinom Hrastinski. Nastavnice bi dovele učenike u knjižnicu, učenici bi bili podijeljeni u skupine od četiri igrača te bi igrali Belot. Ukoliko bi se ovoj društvenoj igri priključio novi igrač ili igrači, iskusni učenici su podjelili informacije i upute o pravilima društvene igre. Upute je dobila i stručna suradnica knjižničarka te se

⁸Popis društvenih igara u Knjižnici STŠOS. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1u69yG1bcChDxTbSUhwUmIG8aqAX6s64U6lCC43vbxE/edit#usp=sharing> (pristupljeno 3.3.2024.)

⁹ Make 'n' Break Party. <https://boardgamegeek.com/boardgame/129952/make-n-break-party> (pristupljeno 3.3.2024.)

¹⁰ Pictionary. <https://boardgamegeek.com/boardgame/2281/pictionary> (pristupljeno 3.3.2024.)

mogla aktivno uključiti u igru.

Spomenute društvene igre bile su iznimno popularne. Zaduživali su ih učenici, razrednici, i predmetni nastavnici. Korištene su tijekom puta na Erasmus, ekskurziju, jednodnevni izlet, terensku nastavu. Igrale su se u autobusu i u slobodno vrijeme, međusobno, i s nastavnicima. Zahvaljujući ovim igramama, razvijali su se prijateljski odnosi i socijalne vještine.

Slika 3. Kolaž fotografija Izložbe knjižničnih društvenih igara iz rujna 2020.

objavila i na mrežnoj stranici Knjižnice STŠOS¹² te na Facebook profilima Knjižnice STŠOS¹³ i Škole.¹⁴ Društvene igre u knjižnici zanimljive su i dinamične aktivnosti koje okupljaju učenike i potiču ih na fizičko druženje bez tehnologije. Razvijaju se vještine razmišljanja, rješavanja problema, kalkuliranja, strateškog i taktičkog odlučivanja, dugoročnog pamćenja, timski rad. Smanjuje se stres, a povećava se ukupna sreća zbog opuštanja endorfina tijekom igranja. Čestim igranjem društvenih igara u knjižnici potiče se interes za sudjelovanje u istoj aktivnosti tijekom tekuće, ali i sljedeće školske godine te izvan knjižnice, u slobodno vrijeme. Također, igranjem društvenih igara u knjižnici, realiziraju se nove ideje, kreativnost, problemsko, kreativno i kritičkog razmišljanja učenika (Slika 4).

¹¹ Plaščak, Martina. Aktivnosti Knjižnice STŠOS u Europskoj godini mladih. // *Zbornik Županijskog stručnog vijeća stručnih suradnika knjižničara srednjih škola Osječko-baranjske županije S(k)OK šk. god. 2022./2023.* / uredila Diana Dorkić. Godina postavljanja online publikacije na mrežnu stranicu 2023. Str. 65-68. <https://skok20.files.wordpress.com/2023/12/zbornik-skok-2023-konacna-inacija.pdf> (pristupljeno 3.3.2024.)

¹² Plaščak, Martina. Naši učenici u Europskoj godini mladih, 21.12.2022. http://ss-strojarska-tehnicka-os.skole.hr/knjiznica/obavijesti?news_hk=5767&news_id=1108&mshow=1529#mod_news (pristupljeno 3.3.2024.)

¹³ Objava o obilježenoj Europskoj godini mladih 2022. <https://www.facebook.com/KnjiznicaSTSOS/posts/pfbid0er18NgEgCsKrPNG8hpUYVdTRDWGQoscedeZVypQNzayBTU3r1AEjeEF3m7bd7aml> (pristupljeno 3.3.2024.)

¹⁴ Podijeljena objava. <https://www.facebook.com/strojarskaosijek/posts/pfbid02MeocWtrPqFHvcFD6VhcXMb7yntjiUedjPhRQgDss8X8CsaQZ9baHvM1wLg99Mxojl> (pristupljeno 3.3.2024.)

¹⁵ Pravilnik o kućnom redu. http://ss-strojarska-tehnicka-os.skole.hr/upload/ss-strojarska-tehnicka-os/images/static3/1506/attachment/Pravilnik_o_kucnom_redu.pdf (pristupljeno 3.3.2024.)

¹⁶ Standard za školske knjižnice. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (pristupljeno 3.3.2024.)

Slika 4. Kolaž fotografija učenika u knjižnici dok igraju društvene igre iz 2021. godine

ZABRANA IGRANJA DRUŠTVENIH IGARA

Tijekom školske godine 2022./2023. ravnatelj Ivan Adrić na prijedlog psihologinje Mateje Marić donosi odluku da Škola treba imati javno dostupan *Pravilnik o kućnom redu* Strojarske tehničke škole te ga sastavlja pedagoginja Suzan Berecki. Pravilnik je na sjednici u svibnju 2023. donio Školski odbor Strojarske tehničke škole Osijek, a u čl. 11. piše: „*U unutarnjem i vanjskom prostoru Škole zabranjeno je: ... igranje igara na sreću i sve vrste kartanja*“.

Tijekom sastavljanja Kućnog reda pedagoginja je knjižničarku obavijestila kako će uvesti zabrana igranja, bez obzira što su se društvene igre uvijek igrale u knjižnici pod nadzorom. Na pitanje zašto su zabranjene društvene igre u knjižnici, odgovor je bio da izazivaju i potiču učenike na kockanje. Službena veza, istraživanje, niti dokaz između igranja društvenih igara u knjižnici i učenika, korisnika knjižnice, ne postoji. Dok je pedagoginja sastavljala Kućni red, knjižničarka je pokušala dogovoriti sastanak s ravnateljem i pedagoginjom u kojem bi argumentirano branila svoj stav i dobrobit igranja društvenih igara u knjižnici. Željela je predstaviti dugogodišnje iskustvo i suradnju s kolegicama te održavanje nastave u čijem su središtu bile društvene igre u knjižnici. Također, željela je spomenuti i pozitivna iskustva iz ostalih knjižnica, ali i čl. 11 iz Standarda za školske knjižnice prema kojem Knjižničnu građu čine društvene igre, no nije uspjela.

Pri usmenoj obrani stava, odgovor bi uvijek bio da izazivaju i potiču učenike na kockanje. Knjižničarka se obratila nastavnicima i učenicima. Ispitala ih je o iskustvima igranja društvenih igara u knjižnici. Dobila je pozitivne odgovore, ali ih je upozorila na mogućnost zabrane, no u to nitko nije povjerovalo. Knjižničarka je djelovala i na satima razrednika. Pokušala je potaknuti sve dionike odgojno-obrazovnog procesa koji su imali pozitivna iskustva s društvenim igramama te zaustaviti zabranu, ali se nitko nije oglasio i pružio potporu. Izostalo je javno očitovanje i zalaganje za društvene igre u knjižnici. Na kraju je knjižničarka odustala od borbe za zadržavanjem te knjižnične aktivnosti.

Društvene igre i dalje se nalaze u knjižnici. Igraju ih učenici Knjižnice ELPROS (knjižnice dijele prostor knjižnice i čitaonice o.a.) te su ih igrali i učenici gosti u stankama natjecanja koja su se odvijala u škola-ma. Igraju ih i dalje, tajno, učenici i razrednici u knjižnici, na satu razrednika, no ne i edukativno kao aktivnost u suradnji knjižničarke i nastavnika, razrednika. Knjižničarka se ograđuje od odgovornosti. U potpunosti poštuje Pravilnik o kućnom redu te čeka trenutak kada će učenici i nastavnici, korisnici Knjižnice STŠOS, zatražiti od ravnatelja poštivanje svojih prava, kao korisnika knjižnice i knjižnične građe, kojima pripadaju i društvene igre, koje jamči Standard o školskim knjižnicama.

ZAKLJUČAK

Rad *Igra – kao zabranjeno voće u knjižnici* oslikava dinamičnost i evoluciju igranja društvenih igara u knjižnici Strojarske tehničke škole Osijek. Tijekom petogodišnjeg uspješnog provođenja aktivnosti igranja društvenih igara, knjižničarka Martina Plaščak, pridonijela je stvaranju pozitivnog okruženja u knjiž-

¹⁵ Pravilnik o kućnom redu. http://ss-strojarska-tehnicka-os.skole.hr/upload/ss-strojarska-tehnicka-os/images/static3/1506/attachment/Pravilnik_o_kucnom_redu.pdf (pristupljeno 3.3.2024.)

¹⁶ Standard za školske knjižnice. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (pristupljeno 3.3.2024.)

-nici, potičući fizičko druženje učenika bez korištenja tehnologije.

Uvođenje društvenih igara *Make 'n' Break Party*, *Pictionary*, *Belot*, *Alias* i *Mikado* rezultiralo je raznovrsnim iskustvima i potaknulo suradnju između knjižničarke, nastavnika i učenika. Ove igre postale su sredstvo edukacije, razvoja timskog duha te poticanja kreativnosti i razmišljanja među učenicima.

Iznenadna zabrana igranja društvenih igara, donesena Pravilnikom o kućnom redu škole, predstavlja prepreku dalnjem razvoju ove vrijedne knjižnične aktivnosti. Ova zabrana, utemeljena na pretpostavkama o poticanju kockanja, nije podržana relevantnim istraživanjima ili dokazima, što dovodi u pitanje opravdanost takvog stava.

Knjižničarka je nastojala dogovoriti sastanak s ravnateljem i pedagoginjom, kako bi iznijela svoje argumente u korist očuvanja aktivnosti igranja društvenih igara u knjižnici. Nažalost, nedostatak podrške učenika i nastavnika škole, rezultirao je odustajanjem od borbe za očuvanje ove aktivnosti.

Unatoč zabrani, društvene igre ostaju prisutne u knjižnici, igraju ih učenici u tajnosti, čime se čuva njihova važnost i pridonosi očekivanju trenutka kada će korisnici knjižnice izraziti svoju želju za povratkom ove aktivnosti. Knjižničarka čeka trenutak i ostaje posvećena promicanju društvenih igara kao sredstva obogaćivanja knjižničnog iskustva te podrške osobnom i socijalnom razvoju učenika.

LITERATURA

1. Bord games. // Wikipedia, The Free Encyclopedia, 9.2.2024. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Board_game&oldid=1205459351 (pristupljeno 3. ožujka 2024.)
2. Igra. // Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno 3.3.2024.)
3. Klub Titan Atlas. <https://klubtitanatlas.hr/> (pristupljeno 3. ožujka 2024.)
4. Make 'n' Break Party. <https://boardgamegeek.com/boardgame/129952/make-n-break-party> (pristupljeno 3.3.2024.)
5. Objava o obilježenoj Europskoj godini mladih 2022. <https://www.facebook.com/KnjiznicaSTSOS/posts/pfbid0er18NgEgCsKrPNG8hpuYVdTRDWGDSQoscdeZVypQNzayBTU3r1AEjeEF3m7bd7aml> (pristupljeno 3.3.2024.)
6. Pictionary. <https://boardgamegeek.com/boardgame/2281/pictionary> (pristupljeno 3.3.2024.)
7. Plaščak, Antun. *Osobni intervjusi s bivšim učenikom i nastavnikom Strojarske tehničke škole Osijek u mirovini*. 1.3.2024.
8. Plaščak, Martina. 2013. *Virtualni prostor online igara kao mjesto druženja*. Diplomski rad. Sveučilište Josip Juraj Strossmayer u Osijeku, Osijek. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1337> (pristupljeno 3. ožujka 2024.)
9. Plaščak, Martina. Aktivnosti Knjižnice STŠOS u Europskoj godini mladih. // *Zbornik Županijskog stručnog vijeća stručnih suradnika knjižničara srednjih škola Osječko-baranjske županije SkOK šk. god. 2022./2023.* / uredila Diana Dorkić. Godina postavljanja online publikacije na mrežnu stranicu 2023. Str. 65-68. <https://skok20.files.wordpress.com/2023/12/zbornik-skok-2023-konacna-inacica.pdf> (pristupljeno 3.3.2024.)
10. Plaščak, Martina. *Naši učenici u Europskoj godini mladih*, 21.12.2022. http://ss-strojarska-tehnicka-os.skole.hr/knjiznica/obavijesti?news_hk=5767&news_id=1108&mshow=1529#mod_news (pristupljeno 3.3.2024.)
11. Podijeljena objava. <https://www.facebook.com/strojarskaosijek/posts/pfbid02MeocWtrPqFHvcFD6VhcXMb7yntjiUedjPhRQgDss8X8CsaQZ9baHvM1wLg99Mxojl> (pristupljeno 3.3.2024.)
12. Popis društvenih igara u Knjižnici STŠOS. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1u69yG1bcChDxTbSUhwUmIG8aqAX6s64U6lCC43vbxEIE/edit?usp=sharing> (pristupljeno 3.3.2024.)

13. Pravilnik o kućnom redu. [http://ss-strojarska-tehnicka-os/images/static3/1506/attachment/Pravilnik_o_kucnom_redu.pdf](http://ss-strojarska-tehnicka-os.skole.hr/upload/ss-strojarska-tehnicka-os/images/static3/1506/attachment/Pravilnik_o_kucnom_redu.pdf) (pristupljeno 3.3.2024.)
14. Standard za školske knjižnice. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (pristupljeno 3.3.2024.)
15. Tabletop games. // Wikipedia, The Free Encyclopedia, 13.2.2024. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Tabletop_game&oldid=1207077174 (pristupljeno 3. ožujka 2024.)

Pluralizam u pristupu kreiranja udžbenika za HJ, književnost i komunikacijske vještine 21. stoljeća: Ima li tu mjesta za mene, školsku knjižničarku?

Madlen Zubović
madlen.zubovic051@gmail.com
Prometna škola, Rijeka

Sažetak

Na osnovi višegodišnjeg iskustva i rada s učenicima te vođenja različitih izvannastavnih aktivnosti kreirani su dodatni digitalni sadržaji (DDS) koji su uvršteni u udžbenik za HJ, književnost i komunikacijske vještine 21. stoljeća. Ovim će primjerom dobre prakse knjižničarka prikazati na konkretnim primjerima složenost pristupa i načina oblikovanja DDS-ova. Demonstrirat će se i digitalni alati uz pomoć kojih su sadržaji izrađeni. Složenost i svojevrsno bogatstvo pristupa u kreiranju DDS-ova uvjetovano je, u odnosu na temu ili nastavnu jedinicu, posebnim rubrikama namijenjenim učenicima (Čitaj i slušaj, Poveži i tumači, Djelo u kontekstu, Kultura i mediji) u kojima su za njih definirani specifični zadaci. Mnogi su dodatni digitalni sadržaji, odnosno zadaci koji su u njima definirani proizšli upravo iz rada s učenicima na satu kreativne lektire i scenskog stvaralaštva. Ovim PDP nastoji se istaknuti uloga školskog knjižničara kao sukreatora u izradi nastavnog alata, odnosno integriranog udžbenika, namijenjenog učinkovitom učenju.

Ključne riječi

Udžbenik, dodatni digitalni sadržaji, pluralizam, metodologija, školski knjižničar, izvannastavne aktivnosti, primjena, učinkovito učenje

Summary

Years of experience and continuous work with students, as well as leading various extra-curricular activities led to the creation of additional digital content (ADC) which has been incorporated in a textbook for Croatian language, literature and communication skills for the 21st century. This particular example of good practice can be used to illustrate the complexity of approaches and means of formulating ADCs. I shall also demonstrate the digital tools used in the process of creation of said ADCs. Complexity and wealth of approaches in creating ADCs has been influenced by categories, divided by topics or educational fields, (Read and listen, Connect and elaborate, Works of literature in context, Culture and the media) which include various specific tasks for students. Many ADCs were products of direct work with students during creative reading or drama classes. This example of good practice attempts to point out the role of school librarians in the creation of educational tools (integrated textbook) for effective learning.

Key words

Textbook, additional digital content, pluralism, methodology, school librarian, extracurricular activities, implementation, effective learning

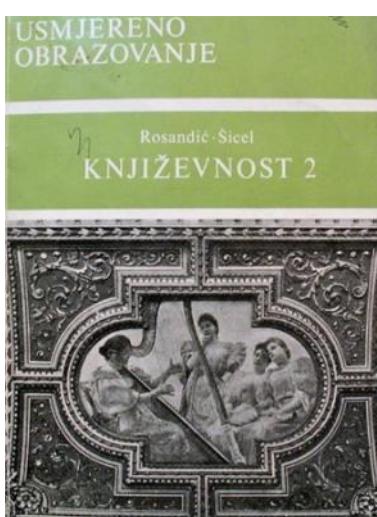
UVOD

Zapitamo li se tko su autori udžbenika za hrvatski jezik i književnost, nameće nam se uobičajeno mišljenje da je oduvijek izrada ili pisanje udžbenika bila vezana uz određene autoritete. Na pitanje kako pak zamišljamo moderan, atraktivran, sustavan udžbenik uz koji se postiže učinkovito učenje mogli bismo, u odnosu na vlastito iskustvo, dobiti čitav niz zanimljivih odgovora. U kontekstu kreiranja i izrade jednog takvog interaktivnog udžbenika, osobno sam se, parafrazirajući poznatu pjesmu riječkoga glazbenika, zapitala: ima li tu mjesta za mene, školsku knjižničarku? Odgovor je na ovo posljednje pitanje, naravno, potvrđan, a u ovom će se primjeru dobre prakse detaljnije prikazati na koji način.

UDŽBENIK KAO NASTAVNO SREDSTVO

Kako bismo razumjeli i uvidjeli vrijednost i učinkovitost današnjeg integriranog udžbenika za hrvatski jezik, književnost i komunikacijske vještine 21. stoljeća, nužno je ukratko prikazati svojevrsnu evoluciju udžbenika kao nastavnog sredstva. S obzirom na to da sam i sama, bilo kao učenica ili nastavnica HJ i školska knjižničarka, u obrazovnom sustavu gotovo pola stoljeća, učinilo mi se vrijednim istaknuti opreku

u izgledu i pristupu nekadašnjih srednjoškolskih udžbenika u odnosu na sadašnji moderni udžbenik. Taj sam razvojni put empirijski podijelila na tri etape osvrnuvši se ukratko na osnovne karakteristike vezane uz autorstvo, vizualni identitet i metodički pristup korisnicima.

U nastanku udžbenika oduvijek sudjeluju autoriteti: autori, državna tijela koja ih odobravaju i nakladnici. U prvoj od tri naznačene etape, u vrijeme moga srednjoškolskog obrazovanja 80-ih godina, udžbenike i čitanke za HJ pisali su istaknuti jezikoslovci i povjesničari književnosti, uglavnom bez pomoći metodičara i iskusnih nastavnika. Autori su to, svima nama dobro poznati: Dragutin Rosandić (filolog), Miroslav Šicel (književni povjesničar), i nešto kasniji: Vlado Pandžić (kroatist, metodičar, političar) i Josip Kekez (filolog, književni povjesničar). Bili su to udžbenici u kojima je tekst tiskan gusto i sitno, fotografije rijetke i uglavnom crno-bijele, a motivi pretežito preuzimani iz klasične umjetnosti. Ugleđavši poneku fotografiju npr. nekog likovnog djela u koloru, sve nas koji smo učili iz takvih čitanki, obuzimala je, iz današnje perspektive, neshvatljiva radost. Zadaci za učenike odnosili su se uglavnom na analizu teksta/djela i formulirani su direktivnim oblicima obraćanja (navedi, odredi, protumači, citiraj i sl.)

Sljedeća razvojna etapa vezana je uz opću demokratizaciju, tako i udžbenici, u svjetlu suvremenih pedagoških pristupa, mijenjaju svoj komunikacijski pristup prema korisnicima. Autori/ce nastoje uspostaviti simetrično-interaktivnu komunikaciju s učenicima. U kreiranju zadataka koriste se nedirektivnim oblicima obraćanja. To su uglavnom riječi ili konstrukcije: pokušaj, ako želiš (ako te zanima, želiš li ...), možeš (mogli biste, možda biste mogli ...), ne zaboravi (nemoj zaboraviti), te ostavljanje učeniku slobodu izbora između ponuđenih mogućnosti. Autorice tih udžbenika mahom su izvrsne nastavnice kao što su Dragica Dujmović – Markusi ili Snježana Zrinjan. Mijenja se i vizualni identitet udžbenika pa se u grafičkom oblikovanju, pored motiva knjige kao izvora znanja, koriste i motivi iz popularne kulture mladih kao što su „marte“, „pirsevi“, „starke“, i sl.

Naposljetku, u trećoj etapi, vremenski određenoj na aktualnu sadašnjost, udžbenik postaje interaktivni medij obogaćen dodatnim digitalnim sadržajima uz koje se postiže učinkovito učenje. Takav integrirani udžbenik učenicima nudi iznimno zanimljive, a često i vrlo popularne sadržaje i нетрадиционални pristup. Svakako treba istaknuti da je na kreiranje i nastanak takvoga udžbenika značajnim dijelom utjecala tzv. nastava na daljinu te uporaba različitih digitalnih alata koji su se razvili i primjenjivali posljedice vezano uz pandemiju uzrokovanu koronavirusom. U udžbeniku se učenike često upućuje na upotrebu raznih medija, teme se povezuju između predmetnih područja. Razni zadaci najčešće upućuju na primjenu znanja i potiču zaključivanje, argumentiranje, kreativnost, stvaralaštvo i istraživački duh. Autorice ovih udžbenika tkđ. su iskusne profesorice HJ, primjerice Tanja Marčan i Linda Grubišić Belina, dok u

čno vezano uz pandemiju uzrokovanu koronavirusom. U udžbeniku se učenike često upućuje na upotrebu raznih medija, teme se povezuju između predmetnih područja. Razni zadaci najčešće upućuju na primjenu znanja i potiču zaključivanje, argumentiranje, kreativnost, stvaralaštvo i istraživački duh. Autorice ovih udžbenika tkđ. su iskusne profesorice HJ, primjerice Tanja Marčan i Linda Grubišić Belina, dok u

izradi DDS-ova sudjeluju autorski timovi sačinjeni uglavnom od nastavnika. Po prvi puta u izradi ovakvoga udžbenika kao sukreator pojavljuje se i školski knjižničar. U kontekstu vizualnoga oblikovanja važno je istaknuti da se na naslovincama tih udžbenika pojavljuje fotografija moderne knjižnice kao informacijskog središta i ishodišta znanja. Rado bih prihvatala tezu da izbor upravo toga motiva sugerira važnost i ulogu knjižnice u cijelokupnu obrazovnom procesu.

DODATNI DIGITALNI SADRŽAJI (DDS)

Sadržaji koji će u ovom prikazu biti posebno istaknuti, a uvršteni su u udžbenik za hrvatski jezik, književnost i komunikacijske vještine 21. stoljeća, proizašli su iz višegodišnjih aktivnosti koje je knjižničarka provela s učenicima na satovima kreativne lektire ili u okviru izvannastavnih aktivnosti, posebno, dramsko-scenskoga stvaralaštva. Neki od sadržaja proizašli su iz zajedničke suradnje knjižničarke i nastavnice HJ, t.k.d. autorice DDS-ova u provođenju projektne nastave. Složenost i svojevrsno bogatstvo pristupa u kreiranju DDS-ova uvjetovano je, u odnosu na temu ili nastavnu jedinicu, posebnim rubrikama namijenjenim učenicima (**Čitaj i slušaj, Poveži i tumači, Djelo u kontekstu, Kultura i mediji**) u kojima su za njih definirani specifični zadaci. Odnosno, za svaku nastavnu temu ili jedinicu potrebno je bilo kreirati po nekoliko DDS-ova unutar svih navedenih rubrika. Primjerice, za nastavnu temu o Janku Poliću Kamovu, knjižničarka je izradila različite DDS-ove kao što su interaktivna slika, prezentacija, kviz, digitalni radni listovi s uputama i zadacima koji od učenika traže da istražuju, slušaju, gledaju, otkrivaju, povezuju ili se kreativno izraze.

KAMOV U ŠKOLSKOJ KNJIŽNICI

U okviru 1. udžbeničke teme naslovljene **Pobuna**, kreirani su DDS-ovi za sljedeće nastavne jedinice: Filippo Tommaso Marinetti *Bitka, težina+miris*, Janko Polić Kamov *Pjesma nad pjesmama* i Sergej Jesenjin *Do viđenja, dragi, do viđenja*. Idejna rješenja za kreiranje DDS-ova za nastavnu jedinicu o J. P. Kamovu nastala su na osnovi scenske igre

„Čitamo Kamova“ s kojom je dramska družina Prometne škole osvojila 1. mjesto na LIDRANU, davne 2001. godine. Dramsko-scenskim stvaralaštvom intenzivno smo se bavili gotovo osamnaest godina dosjevši nekoliko puta na spomenutom natjecanju, a kasnije smotri, na (svima koji imaju iskustvo sudjelovanja na LIDRANU) teško dostižnu državnu razinu. U osnovi bavljenja ovom aktivnošću jest poticanje čitanja pa smo kao predložak za mnoge dramske adaptacije koristili upravo književna djela: od spomenuta Kamova, Coelhova *Alkemičara*, Salingerova *Lovca u žitu*, Brešanove *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* do izbora suvremenih autora hrvatske poezije među koje smo, pored Krešimira Pintarića i Sime Mraovića, uvrstili i riječke autore Dražena Cuculića i Urbana pa i tekstove poznatih riječkih bendova Parafa, Termita, Leta 3 i ostalih. Upravo na predlošku njihove poezije osmislili smo rock recital „Dijagnoza“, a potom i scensku igru nazvanu „Sat lektire“ također predloženu za državnu razinu LIDRANA.

Dodatni digitalni sadržaji o Kamovu izrađeni su u alatu Genially koji uistinu omogućuje realizaciju najrazličitijih ideja i rješenja u kreiranju zadataka. U rubrici **Djelo u kontekstu** postavljen je *slajd* s interaktivnim elementima koji učenike upućuju na čitanje teksta (reperski prolog *Tko je Kamov?* iz scenske igre „Čitamo Kamova“) i potom kreativni zadatak u kojem se traži od učenika da osuvremene pjesmu *Post scriptum* kazujući je u reperskom ritmu, te da na predlošku njegove poezije osmisle kratki monolog kojim bi se predstavio.¹

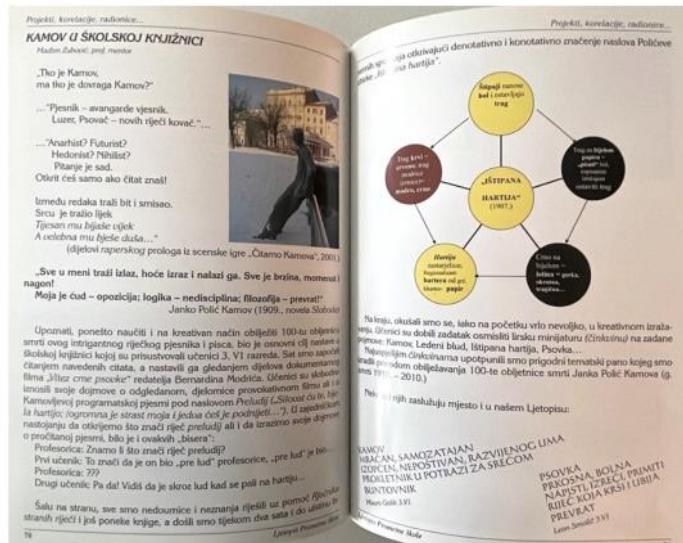
¹ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/122916e4-6bc6-435b-a6bb-3825d533e350/>

U rubrici **Čitaj i slušaj** postavljen je digitalni sadržaj sa zvučnim zapisom *Pjesme nad pjesmama* u izvedbi Zlatka Crnkovića. Učenici nakon slušanja čitaju kratak tekst o Kamovljevim *lajtmotivima* (krik, sloboda, kaos, bijes, strast, prevrat) i potom pokreću interaktivni zadatok *Izrazi se!* u kojem se od njih traži da se okušaju u pisanju lirske minijature (*činkvine*) za čije je pisanje naznačena receptura (1. red: zadani

pojam, 2. red: dva pridjeva, 3. red: tri glagolske imenice, 4. red: sintagma sastavljena od 4 riječi, 5. red: asocijacija na zadani pojam/temu). U zadatku su učenicima ponuđene riječi koje mogu koristiti (pjesnik, psovač, buntovnik, kletva ...) ali ih se potiče da i sami izdvoje asocijacije vezane uz Kamovljevu poeziju i književno stvaralaštvo.

Navedeni DDS nastao je na osnovi realiziranih sati kreativne lektire u školskoj knjižnici s učenicima 3. razreda smjera Vozač motornih vozila. Učenici su na satu slušali citate iz novele *Sloboda* (... Sve u meni traži izlaz, hoće izraz i nalazi ga. Sve je brzina, momenat i nagon! ... Moja je čud – opozicija; logika – nedisciplina; filozofija – prevrat!) te Kamovljevu programsku pjesmu *Preludij* (*Silovat će te, bijela hartijo//ogromna je strast moja i jedva ćeš je podnijeti*). Značenje njima nepoznatih riječi i pojmoveva tražili su u rječnicima. Gledali su dijelove dokumentarnog filma Bernardina Modrića *Vitez crne psovke*, slobodno iznosili svoje dojmove, raspravljali i naposljetku, kreativno se izrazili pisanjem lirske minijature. Najuspjelije uratke izložili smo na tematskom panou u prostoru škole i objavili u školskom Ljetopisu u članku *Kamov u školskoj knjižnici*.

ESTETSKI DOŽIVLJAJ KAO STVARALAČKI POTCAJ

Dodatni digitalni sadržaj vezan uz nastavnu jedinicu o Sergeju Jesenjinu proizašao je iz mogu nastojanja da učenicima prioritetno omogućim estetski doživljaj. Novim su obrazovnim i predmetnim kurikulumima učenici većine strukovnih škola (osim, umjetničkih, naravno), zakinuti za predmete kao što su Povijest umjetnosti, Likovna ili opća kultura i sl., pa se prepostavljaju pitanja jesu li uopće senzibilizirani za poimanje umjetnosti? Ima li za njih ovaj pojam konkretnu predodžbu ili je na razini nerazumljive apstrakcije? Na mnogim satovima održanim u knjižnici upravo sam iz navedenih razloga izvlačila, s polica referentne zbirke, knjige vezane posebno uz likovnu umjetnost koristeći ih kao motivaciju za stvaralački rad. Sukladno tome, dodatni digitalni sadržaji o Jesenjinu osmišljeni su u korelaciji s likovnom umjetnošću, odnosno slikarskim platnima poznatoga slikara Marc Chagalla. U rubrici **Čitaj i slušaj**, učenicima se nakon slušanja zvučnih zapisa Jesenjinovih pjesama otvara interaktivna slika s predloškom Chagallova plat-

² <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/122916e4-6bc6-435b-a6bb-3825d533e350/>

skim platnima.⁴ Na kraju, u rubrici **Djelo u kontekstu**, osmišljen je za učenike kviz u kojem će primijeniti svoje znanje o Jesenjinu i Chagallu.⁵

OD ERUDITSKOG DO APSURDNOG IZRIČAJA

Druga udžbenička tema određena je naslovom **Osobni identitet i drugi**. U okviru ove teme izradila sam DDS-ove za nastavne jedinice Miroslav Krleža (*Gospoda Glembajevi i Povratak F. Latinovicza*) te Eugène Ionesco (*Ćelava pjevačica*). U rubrici **Čitaj i slušaj** postavljen je zadatak pomoću kojeg će učenici provjeriti vlastito razumijevanje odnosa među likovima tako što će nakon cijelovita čitanja drame *Gospoda Glembajevi*, zaigrati kviz i odrediti kojem liku pripada navedeni citat.⁶ Upravo je ovaj DDS autorica L. Grubišić Belina, prigodom predstavljanja udžbenika, istaknula kao odličan alat za učinkovito učenje i razumijevanje cjelokupna djela. U rubrici **Poveži i tumači** nalazi se *slajd* s interaktivnim elementom, insertom iz filma „Glembajevi“ ... *meni treba nečija čista ruka na mojoj tamnoj glavobolji...*

Nakon što učenici pogledaju insert poziva ih se da razmisle i analiziraju uzroke Leonove emocionalne preosjetljivosti i psihičkog sloma te da ih odrede u vidu natuknica.⁷ Istaknuti DDS-ovi tkđ. su proizašli iz realiziranih satova kreativne lektire na kojima je knjižničarka s učenicima provela niz aktivnosti vezanih uz dramatizaciju teksta, igranje uloga i sl. Dodatni digitalni sadržaji vezani uz Ionescovu *Ćelavu pjevačicu* u odnosu su s aktivnostima koje je knjižničarka provela s učenicima četverogodišnjih programa. Naime, riječ je o gledanju kultne kazališne predstave u izvođenju riječkog HKD teatra i raspravama koje su nakon gledanja povedene. Spomenuta predstava jedna je od najdugovječnijih jer se prikazivala trinaest godina i odigrana je više od stotinu puta. Stoga se u rubrici **Djelo u kontekstu** nalazi interaktivna slika u koju je integrirana snimka predstave i zadaci za učenike koji trebaju odgovoriti, primjerice, kako je ostvarena interakcije publike i glumaca, što je u predstavi komično i sl.⁸

-na „Žitno polje u ljetno poslijepodne“. U sliku su integrirani zadaci za učenike vezani uz pojам imažinizma i slikovitost pjesničkih slika. Uz ponuđeni primjer (*peče i žari usijana kugla popodnevnoga sunca*) potiče ih se i na kreiranje vlastite sinestezije.³ U rubrici **Kultura i mediji** učenike se potiče da saznavaju više o Marcu Chagallu i da gledanjem videozapisa uživaju u njegovim melankoličnim i sanjar-

³ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/a4fd08f8-17b3-453b-8f44-5a26f34f3ff8/>

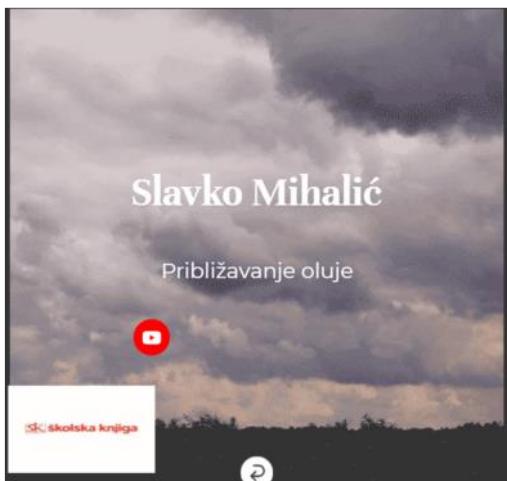
⁴ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/a4fd08f8-17b3-453b-8f44-5a26f34f3ff8/>

⁵ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/a4fd08f8-17b3-453b-8f44-5a26f34f3ff8/>

⁶ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/743b7df8-58d6-45a3-b5bf-3a9b4ef7b6f4/>

⁷ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/743b7df8-58d6-45a3-b5bf-3a9b4ef7b6f4/>

⁸ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/991d8cd4-00b5-4ce6-af31-a373b0ae544e/>

PUT PREMA HUMANIJEM SVIJETU

Navedeni podnaslov ujedno je i naziv četvrte udžbeničke teme u okviru koje sam izradila DDS-ove za nastavne jedinice o Josipu Pupačiću (*More*) i Slavku Mihaliću (*Približavanje oluje*). Istaknut će samo sadržaje vezane uz Mihalićevu pjesmu. Učenicima se u rubrici **Čitaj i slušaj** nakon slušanja pjesme u izvođenju glumca Ivica Buljana, prikazuje na interaktivnoj prezentaciji više stvaralačkih zadataka. Iz pjesme je izuzet stih *Tako sam prokletio sam/a* kao tema za pisanje kraćeg vezanog teksta ili pjesme u prozi koju učenici trebaju sročiti nakon što pogledaju video uz pjesmu *Storm* grupe Fleetwood Mac. U ovom se primjeru kao stvaralački poticaj koristi, umjesto likovnog, glazbeni predložak.

Sljedeći zadatak odnosi se na žanrovsku preinaku pjesme, a takvim smo se zadacima često bavili u okviru dramskoga odgoja i scenskoga stvaralaštva. Nakon što uoče dramatičnost kao glavnu karakteristiku pjesme, učenici transformiraju pjesmu u dijalog između dva lika.

KNJIŽEVNI SUSRET SA ZORANOM ŽMIRIĆEM: DAJ OD SEBE 101%

U navedenom je podnaslovu istaknut posljednji primjer dodatnih digitalnih sadržaja koje sam izradila u okviru teme **Rat u književnosti** za nastavnu jedinicu o Zoranu Žmiriću i njegovoj antiratnoj poeziji *Zapisano metkom*. Sadržaj je dostupan u integriranom udžbeniku za hrvatski jezik i književnost (4) za gimnazije i *e-sferi*, aplikaciji uz pomoć koje se pristupa svim navedenim DDS-ovima. Ovaj potonji za mene, školsku knjižničarku, posebno je značajan jer je proizašao iz jednog originalnog i posve unikatnog književnog susreta koji smo organizirali u knjižnici. Ugostili smo riječkog autora Zorana Žmirića, no tom su prigodom u knjižnici uživo zasvirali pankeri, učenici su predstavili gosta i njegovo stvaralaštvo te, na vrlo osebujan način, kazivali njegovu poeziju. Sve smo zabilježili osvrtom koji je objavljen na mrežnim stranicama Gradske knjižnice Rijeka i videozapisom pod nazivom *Daj od sebe 101%*. Naziv videozapisa ustvari je dio vrlo moćne i uvjerljive Žmirićeve poruke učenicima, a odnosi se na njihova buduća zanimanja. U rubrici **Čitaj i slušaj!** postavljena su oba sadržaja uz zadatke za učenike: Pročitaj osvrt na gostovanje pisca Zorana Žmirića u školskoj knjižnici i odgovori kako je nastajao Žmirićev ciklus antiratne poezije. Protumači simboliku Kafkine maksime *knjiga/poezija mora biti sjekira za zamrznuto more u nama*. Nakon gledanja videozapisa učenike se potiče da sami osmisle koja bi pitanja na susretu postavili autoru.¹⁰

PLURALIZAM AKTIVNOSTI, ISHODA I PRISTUPA

Primarni cilj ovog primjera dobre prakse jest istaknuti ulogu školskog knjižničara kao sukreatora u izradi integriranog udžbenika kao nastavnog sredstva za učinkovito učenje. Izradi dodatnih digitalnih sadržaj knjižničarka je pristupila iz specifične pozicije na osnovi višegodišnjeg iskustva bavljenja dramskim odgojem i scenskim stvaralaštvom te provedbe satova kreativne lektire s učenicima u knjižnici. Sukladno tome i u korelaciji s nastavnim predmetom Hrvatski jezik i književnost te međupredmetnim temama (Uporaba IKT-a, Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje), formulirani su sljedeći ishodi za učenike:

IKT C.5.3. učenik samoinicijativno i samostalno kritički procjenjuje proces i rezultate pretraživanja te odabire potrebne informacije među ponuđenim informacijama

OSR A. 5.1. Razvija sliku o sebi

OSR B. 5.2. Suradnički uči i radi u timu

UKU A.4./5.4. Učenik samostalno kritički promišlja i vrednuje ideje

⁹ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/eab3085d-f5ba-47ef-a984-40ed28fb0a6b/>

¹⁰ <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/703fcfab-6372-462c-960c-a98e2dc766fe/>

Aktivnosti učenika moguće je definirati u odnosu na njihovu uključenost u izvannastavne aktivnosti, konkretno scensko stvaralaštvo i satove kreativne lektire ili u odnosu na zadatke koji su za njih kreirani u dodatnim digitalnim sadržajima, a proizlaze iz odgojno-obrazovnih ishoda na razini predmetnog kurikula za HJ. Na svojstven su način te aktivnosti komplementarne pa podrazumijevaju kako učenik, primjerice: objašnjava značenja nepoznatih riječi pomoću tiskanih rječnika ili pretraživanja rječnika na mrežnim stranicama, vizualizira uz pomoć interaktivnih slika, istražuje podatke uz pomoć videozapisa, čita u udžbeniku književne tekstove/neknjiževne tekstove, žanrovski preoblikuje, sluša zvučne zapise i glazbene izvedbe pjesama, izražava doživljaj, istražuje, piše prema smjernicama, stvaralački se izražava.

Jednako tako, multipliciraju se i aktivnosti knjižničara. U okviru bavljenja dramskim odgojem knjižničarka je s učenicima, članovima scenske družine provela raznolike aktivnosti kao što su: rad na tekstu, dramatizaciji i adaptaciji teksta, žanrovskom preoblikovanju, uputama za igre uloga, igru „sobe“, povjerenja i sl. Potom, proveli smo mnoge sate i aktivnosti vezane uz vježbe diktije i artikulacije te scenskoga pokreta. Pogledali smo mnoge kazališne predstave (Ćelava pjevačica, Muškardin) i ekranizacije dramskih djela (Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja) te nakon gledanja raspravljali i debatirali. Prema načelima vođenog istraživanja učenici su u timovima tražili na određenu temu informacije i upoznavali se, primjerice za pripremu scenske igre Lovac (prema Salingerovu romanu *Lovac u žitu*), s urbanim plemenima, kulturnim glazbenicima, neobičnim podudarnostima vezanim uz ubojsvta Johna Lennona i J. F. Kennedyja i sl. Svaka je scenska igra, a priredili smo ih 20-ak, podrazumijevala provođenje specifičnih aktivnosti u odnosu na tematske odrednice s kojima scensko uprizorenje korespondira.

Za satove kreativne lektire i medijske kulture knjižničarka je učenicima osigurala različite predloške na kojima će raditi. Primjerice, na satu medijske kulture odgledali smo animirani film Bruna Bozzetta „Neuro“ kao poticaj za raspravu o komunikaciji. Sat kreativne lektire o Kamovu uključivao je i gledanje dijelova dokumentarnoga filma „Vitez crne psovke“ koji je trebao biti poticaj za stvaralačko izražavanje. S istom namjerom knjižničarka je u radu s učenicima koristila različite likovne i glazbene predloške. Npr., promatranje Monetovih reprodukcija iz serije Lopoča kao stvaralački poticaj za pisanje lirske minijature na temu Lamartinova *Jezera* ili slušanje Mahlerove Simfonije br. 5 u okviru realizacije satova sinteze o književno-umjetničkim pravcima (ekspresionizam).

Na osnovi iskustva u provedbi navedenih aktivnosti kao i dobivenih rezultata, knjižničarka je za integrirani udžbenik, uz pomoć različitih digitalnih alata (Canva, Genially, Glogster, Worksheet), kreirala dodatne sadržaje sa smjernicama i zadacima kao što su: prezentacije, interaktivne slike, digitalne plakate, radne listove, kvizove i sl..

ZAKLJUČAK

Ovim su primjerom dobre prakse prikazani i detaljnije objašnjeni upravo oni dodatni digitalni sadržaji proizšli iz aktivnosti koje je knjižničarka provela s učenicima. Idejno kreiranje i izrada DDS-ova pokazalo se kao prilično kompleksan i izazovan zadatak u kojem se na specifičan način ogleda pluralizam pristupa, aktivnosti i ostvarenih ishoda.

Zaključno, u kontekstu izrade integriranog udžbenika, vratila bih se na početak, odnosno na pitanje postavljeno u naslovu ovoga prikaza: *ima li tu mjesta za mene, školsku knjižničarku?*. Nedvojbeno, na pitanje mogu odgovoriti potvrđno, još jednom naglasivši važnost školske knjižnice kao ishodišta učenja i znanja te značaj školskog knjižničara kao sukreatora u izradi složenog nastavnog sredstva.

LITERATURA:

1. Marčan, T., Grubišić Belina, L: Putokazi 4 udžbenik za Hrvatski jezik, književnost i komunikacijske vještine 21. stoljeća za 4. razred strukovnih škola na razini 4.2. i gimnazije. Zagreb, 2021.
2. Serdarević, Korana (et. all.): Hrvatski jezik i književnost 4. Zagreb, 2021.
3. Gabelica, M., Težak, D.: Kreativni pristup lektiri, Zagreb, 2019.

MREŽNI MULTIMEDIJSKI IZVORI

- e-sfera/ Putokazi 4/Kamov „Čitaj i slušaj! (Izrazi se!):
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/122916e4-6bc6-435b-a6bb-3825d533e350/>
(pristupljeno 19. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/Kamov „Djelo u kontekstu“ (scenska igra)
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/122916e4-6bc6-435b-a6bb-3825d533e350/>
(pristupljeno 19. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/Sergej Jesenjin „Čitaj i slušaj“
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/a4fd08f8-17b3-453b-8f44-5a26f34f3ff8/>
(pristupljeno 19. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/Jesenjin „Kultura i mediji“ (video M. Chagall)
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/a4fd08f8-17b3-453b-8f44-5a26f34f3ff8/>
(pristupljeno 19. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/Krleža: Gospoda Glembajevi „Čitaj i slušaj“ – citati kviz
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/743b7df8-58d6-45a3-b5bf-3a9b4ef7b6f4/>
(pristupljeno 20. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/Krleža „Poveži i tumači“
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/743b7df8-58d6-45a3-b5bf-3a9b4ef7b6f4/>
(pristupljeno 20. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/E. Ionesco: Ćelava pjevačica „Kultura i mediji“
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/991d8cd4-00b5-4ce6-af31-a373b0ae544e/>
(pristupljeno 20. 2. 2024.)
- e-sfera/ Putokazi 4/Slavko Mihalić: Približavanje oluje „Čitaj i slušaj“
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/eab3085d-f5ba-47ef-a984-40ed28fb0a6b/>
(pristupljeno 20. 2. 2024.)
- e-sfera/ Hrvatski jezik i književnost 4/Zoran Žmirić „Čitaj i slušaj“
<https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/703fcfab-6372-462c-960c-a98e2dc766fe/>
(pristupljeno 20. 2. 2024.)

